WORLD ORAL LITERATURE PROJECT

SHÉPA

The Tibetan Oral Tradition in Choné

Compiled and translated by Bendi Tso, Marnyi Gyatso, Naljor Tsering and Mark Turin from narrations and documents by members of the Choné Tibetan Community

https://www.openbookpublishers.com

© 2023 Bendi Tso, Marnyi Gyatso, Naljor Tsering, Mark Turin acting as Trustees for Members of the Choné Tibetan Community

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International license (CC BY 4.0). This license allows you to share, copy, distribute and transmit the text; to adapt the text and to make commercial use of the text providing attribution is made to the authors (but not in any way that suggests that they endorse you or your use of the work). Attribution should include the following information:

Bendi Tso, Marnyi Gyatso, Naljor Tsering, Mark Turin and Members of the Choné Tibetan Community, *Shépa: The Tibetan Oral Tradition in Choné.* Cambridge, UK: Open Book Publishers, 2023, https://doi.org/10.11647/OBP.0312

Further details about CC BY licenses are available at https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/

All external links were active at the time of publication unless otherwise stated and have been archived via the Internet Archive Wayback Machine at https://archive.org/web

Any updated digital material and resources associated with this volume will be available at https://doi.org/10.11647/OBP.0312#resources

Every effort has been made to identify and contact copyright holders and any omission or error will be corrected if notification is made to the publisher.

World Oral Literature Series, vol. 11 | ISSN: 2050-7933 (Print); 2054-362X (Online)
ISBN Paperback: 978-1-80064-800-5
ISBN Hardback: 978-1-80064-801-2
ISBN Digital (PDF): 978-1-80064-802-9
DOI: 10.11647/OBP.0312

Cover image by Bendi Tso, Choné, China (2019)
Cover design by Katy Saunders

Introduction
སྔོན་གླེང་གི་གཏམ།　导论

Bendi Tso བན་དེ་འཚོ། 完代草

Marnyi Gyatso མར་ཉི་རྒྱ་མཚོ། 玛尔尼嘉措

Naljor Tsering རྣལ་འབྱོར་ཚེ་རིང་། 闹九次力

Mark Turin མར་ཁ་ཐུ་རིན། 马克·图灵

Introduction

Shépa (*bshad pa*), meaning 'explanation' or 'elucidation', is an encyclopedic collection of antiphonal songs practiced by a Tibetan subgroup known as the Choné people (*Co ne pa*) residing in Kenlho (Kan lho; Gannan 甘南) Tibetan Autonomous Prefecture of Gansu Province in northwest China. It has circulated for centuries in the area straddling Amdo-Kham and Sichuan-Gansu. This book is based on Shépa in oral and textual forms collected from 2015 to 2020 in Choné County (Co ne Rdzong; Zhuoni Xian 卓尼县). Most often rendered in lines with seven syllables and performed by ritual specialists and prestigious elders in a question-and-answer format (*dri ba dris lan*), Shépa details Tibetan cosmology, geography, history, social customs, and cultural-religious objects, among other themes. It encapsulates the evolution of Tibetan civilisation through time and serves as a repository of the cultural, religious, and historical knowledge of the Choné people.

The Choné people are part of the Tibetan ethnic group—one of the fifty-five ethnic minority groups classified by the Chinese government in

© 2023 Bendi Tso et al., and Members of the Choné Tibetan Community, CC BY 4.0
https://doi.org/10.11647/OBP.0312.01

the 1950s. With a population of over 7 million,[1] Tibetans fall under a single large umbrella term: *bod rigs* in Tibetan, *zangzu* in Chinese, or *Tibetan* in English. However, considerable diversity exists within the Tibetan community, based on geographic and ecological location, language, religion, custom, livelihood, and history. This variation is particularly pronounced for Tibetan subgroups distributed along the borderland between cultural Tibet and China proper. Among such subgroups, the Choné people, who number around 30,000, sustain themselves through farming, herding, trading, and occasionally logging. The Choné people are the descendants of several waves of Tibetan migrants who settled along the Luchu River (Klu chu; Taohe 洮河) and its tributaries in the upper Yellow River (Rma chu; Huanghe 黄河) basin, and speak a language that is close to Kham Tibetan. Choné villages are adjacent to those of other peoples, such as the Han, Hui, and Monguor. The history of the Choné people is profoundly shaped by intricate interactions with close neighbors and distant political and religious centers.[2]

Shépa was probably transplanted by Tibetan migrants or perhaps created by their descendants and today is sung by the Choné people. Yet, when and how the songs that constitute Shépa took their current form is still in question and remains a point of considerable debate. On the one hand, the content and performative styles of Shépa overlap with other forms of Tibetan oral tradition from northern Amdo to the southern Himalaya. On the other hand, a general comparison between Shépa and Tibetan written texts from the tenth century indicates a long-standing and entangled relationship between this oral tradition and Tibetan literature. In this introduction, we offer some reflections on the historical and contemporary context on Shépa, its performance, and the places and cultures that have nourished it, and we recognise the individuals who have transmitted Shépa across the generations.

Land and History

Choné is located in the eastern Tibetan Plateau, where the Dolam Ringmo (Mdo lam ring mo; Qilianshan 祁连山) and the Bayan Har (BAn yan ha ri; Bayankalashan 巴颜喀拉山) mountains stretch southeastward in parallel, intersecting with the northern Minshan 岷山 and the western Qinling 秦岭 mountains. The altitude drops from over 4,000 meters in the northwest to around 2,500 meters in the southeast. The Luchu River

and its tributaries flow over the edge of the Tibetan Plateau, cutting through towering mountains and across rolling hills, then proceeding along flat valleys. Under the influence of the East Asian Monsoon system, the Siberian High, and the low-pressure belt of the Tibetan Plateau, various ecological zones—such as highland steppe, alpine meadow, and temperate valley—occupy the grooves of this highly varied terrain. The average annual sunshine and precipitation create good conditions for temperate and high-altitude herbaceous vegetation and crops. Yet, the climatic system, topographic makeup, and elevational gradients cause occasional blizzards and droughts in the growing season, as well as destructive hail storms and above-median rainfall during the harvest season.

The geographic implications of the toponym 'Choné' have changed over time. Based on our examination of Tibetan and Chinese sources, the earliest appearance of the toponym 'Choné' in historical records dates to the early sixteenth century. At this time, the term referred specifically to the site of Choné Monastery (Co ne dgon chen dga' ldan bshad sgrub gling) and to the Tibetan communities managed by the Choné kings (*sa skyong*, *rgyal po*, *dpon po*) in the Luchu River valley.[3] Nonetheless, long before the toponym 'Choné' was tied to the history of the monastery and kings, and even before Tibetan imperial powers exerted control over the Luchu valley, the area was already a military frontier where different political forces sought to extend their reach and solidify their influence. Choné was considered the periphery of multiple civilisations and was occupied by armies of different regimes in China and Inner Asia.

According to Chinese dynastic records, the Luchu valley was inhabited by various Qiang groups during the Han dynasty (202 BC–220 AD).[4] It then became the eastern border of the Tuyuhun 吐谷浑 ('A zha) Kingdom (284–670) founded by a khan of the Xianbei 鲜卑, a nomadic people originating from the Mongolian Plateau. During the Sui dynasty (581–619), the valley was partially managed by Liantao Prefecture 临洮郡 of Liangzhou 梁州. Later, it was administered by Longyou Circuit 陇右道 of the Tang dynasty (618–907). In the mid-seventh century, the Tibetan Empire (618–842) based in Ü-Tsang (Dbus gtsang, central Tibet) conquered the Tuyuhun Kingdom and seized the Luchu valley.[5] Following the demise of the Tibetan Empire, the strategic military outposts along the valley were captured by the Tibetan Tsongkha Kingdom (Tsong kha or Rgyal sras, Gusiluo 唃厮啰, 997–1099), and the

Jurchen Jin (1114–1234) in step with their wars against the Song dynasty (960–1279).[6] After the Mongols triumphed over the Song, the region was separately incorporated into Tuosima 脱思麻 (Domé, Mdo smad) Circuit and Gongchang 巩昌 Prefecture of the Yuan Empire (1271–1368). Local Tibetan leaders were granted official titles and positions such as chiliarch (*qianhu* 千戶) and centurion (*baihu* 百戶) by the Yuan court to rule their own subjects.[7]

With the establishment of the Ming dynasty (1368–1644), border walls (*bianqiang* 边墙) were gradually constructed across eastern Amdo. Permanent Chinese garrisons (*weisuo* 卫所) were set up on the east side of the border. Taozhou 洮州/Batsé (Tha'o ju/Sbra mtsher/Ba tse; Lintan 临潭) and Minzhou 岷州/Menju (Men ju; Minxian 岷县), the two garrisons in the Luchu valley, were guarded by several hundred forts manned by Han Chinese and Hui Muslim farmer-soldiers. The Ming court applied the concept of 'loose rein' (*jimi* 羁縻) to maintain peace with Tibetans on the west side of the border. The Ming court continued the Yuan strategy of conferring both native official (*tusi*/*tuguan* 土司/土官) and monastic official (*sengguan* 僧官) titles on Tibetan secular and religious authorities to indirectly manage local affairs. Changti (Spyang thI, Xiedi 些地)—the headman of the Chotsang clan (Co tshang/Gro tshang tsho ba; Zhuozangcu 着藏簇) who was posthumously considered to be the first Choné king—was granted the title of chiliarch in 1418. Cooperating with Ming troops to subdue other Tibetan groups who harassed the frontier garrisons and to defend against the Mongols who moved to Amdo and disturbed the Ming western border in the sixteenth century, the Choné kings obtained more distinguished heritable titles from the Chinese court. By the seventeenth century, the Choné kings played an increasingly important role in Amdo politics, especially when they maintained good relations with both the Mongols and the Chinese.[8]

With the rise of the Choné kings, the toponym 'Choné' came to refer to their realm of control in eastern Amdo. When the Manchus established the Qing dynasty (1644–1911), the Ming border was retained as a dividing line between administrations run by regular Chinese bureaucrats (*liuguan* 流官) appointed by the court, and Tibetan areas ruled by native officials who had been recognised by the emperors. Among many Tibetan native officials, the Choné kings were the most influential rulers in Amdo. They served the Qing in various military campaigns and received prestigious official titles in return.

They controlled the Luchu valley and expanded the kingdom to the Drukchu (ʼBrug chu; Bailongjiang 白龙江) River valley to the south of Choné. When the kingdom reached its peak in the late eighteenth century, it bordered the areas managed by Labrang Monastery (Dge ldan bshad sgrub dar rgyas bkra shis g.yas su ʼkhyil baʼi gling), Qinghai Mongols, and the Tibetan authorities of northern Sichuan. The toponym thus covered a region consisting of Choné, Tébo (The bo; Diebu 迭部), and parts of Batsé, Menju, and Drukchu (ʼBrug chu; Zhouqu 舟曲/Xigu 西固).[9] The Choné kings managed this kingdom throughout the nineteenth century. Their dominance of the region continued up to 1949.[10] Nowadays, 'Choné' refers to a county in southwestern Gansu Province (Fig. 1).

In providing this historical context, our goal is to clarify that the meaning of 'Choné' is never static. The changing implications of the toponym correspond to the transformations of the local political landscape. For the purpose of this book, we understand and use 'Choné' in an ethnocultural sense: Choné is a cultural zone along the Luchu River between Chépashi (Chas paʼi gshis; Chebagou车巴沟) to Tsangpawa (Gtsang pa ba; Zangbawa 藏巴哇), which extends beyond the present administrative boundary of Choné County. Defining Choné in this way is particularly relevant for our understanding of Shépa. The majority of renowned Shépa singers live in Choné County, but the Shépa tradition is also maintained by Tibetans in Batsé and several villages in Tébo, albeit with slight local modifications. Most importantly, by understanding Choné to be a dynamic space which carries a sociocultural meaning that changes over time—rather than as a specific place bounded by current administrative boundaries—we are better positioned to make sense of and appreciate Choné's rich history. This, in turn, is essential for understanding the content, transmission, and performance of Shépa over time—a point to which we will return.

Choné on the Margin of Tibetan Civilisation

Where were the Tibetans of Choné originally from? Who became the Choné people? While these thorny questions are beyond the scope of this introduction, readers are reminded that the Choné people are the descendants of several waves of Tibetan migrants who settled down and likely mingled with some 'Tibetanised' locals in the Luchu valley from the

seventh century onward. With cultural-religious ties connecting them to Ü-Tsang, these migrants brought the evolving Tibetan civilisation to the area where the Choné Kingdom was founded and likely adapted their knowledge, norms, and customs time and again to local circumstances. Such an understanding is crucial for making sense of how Shépa has been crafted by the Choné people into its current encyclopedic form.

The earliest Tibetan migrants were soldiers dispatched from Ü-Tsang to conquer distant lands. They arrived in the Luchu valley in the seventh and eighth centuries. After incorporating the region inhabited by Tuyuhun, Tangut, and Qiang peoples, these soldiers expanded the Tibetan Empire to the Tang western borderland. They fought in the Tang-Tibetan wars, garrisoned the frontier, and might well have lived among subdued groups, albeit with an elevated socio-political status.[11] Following the Tibetan conquest, the Luchu valley was likely a vibrant space for the exchange of religious ideas and practices between Tibetan and other ethnocultural groups. Nonetheless, because of the political-military supremacy of the Tibetan conquers, the elusive Tibetan 'folk religion'—or Sipé Bon (*srid pa'i bon*)—was possibly the dominant religious tradition in the Luchu valley.[12]

Following the collapse of the Tibetan Empire, many civilian and military officials continued to manage the borderland. They became de facto rulers, organising local Tibetans into federated units and sometimes large confederations under the banner of offshoots of the Tibetan royal lineage during the Era of Fragmentation (*sil bu'i dus*, ninth—eleventh centuries). The Tsongkha Kingdom was such a confederation established in Amdo.[13] In its wars against the Xixia 西夏 (Mi nyag, 1038–1227) and the Song, in light of scattered Chinese records, the Tsongkha Kingdom's Lhündrup (Lhan grub, Longbu 陇逋), Penpod (Phan po, Pangbai 庞拜), and Barlung (Bar lung, Baling 巴凌) federations that comprised more than 40,000 Tibetan households often joined the battles, and moved freely between northern Qinghai and southern Gansu, with some units settled in the Luchu valley.[14] During this period, in contrast to Ü-Tsang where Buddhism was repressed, Amdo witnessed the steady development of Buddhism as it came to reshape the local religious landscape.[15] The existing 'folk religion' was absorbed and its role in local society was possibly restrained by Buddhist and Yungdrung Bon

(*g.yung drung bon*) practitioners. Nevertheless, folk religious practices still developed alongside these more institutionalised religions.

In the twelfth century, despite the demise of the Tsongkha Kingdom, many Tibetan federations were affiliated to its ruling lineage. Chinese accounts indicate that 11,337 households and tents in Taozhou were part of this post-Tsongkha confederation that paid flexible allegiance to the influential empires of that time.[16] By the thirteenth century, the confederation dissolved and new political powers took its place. According to a catalogue (*dkar chag*, n.d.) cited in the *Oceanic Annals* (*Mdo smad chos 'byung*), Ngédo (Ngas mdo), Gongso (Gong so), Ara (A ra), Luchung (Klu chung), and Zhunba (Gzhung ba)—which were known as the Choné Five Federations (Co ne khag lnga)—patronised Yerwa Monastery (Yer ba dgon bsam 'grub gling) of the Kadam (Bka' gdams) sect in the middle Luchu valley.[17] These federations showed an inclusive attitude toward different religious traditions, placing high value on the healing skills and magical powers of ritual specialists. Both Bon and Buddhist institutions thrived along the Luchu valley. In the upper valley specifically, Luchung was one of the most reputable centers of Bon in Amdo. Local lineages produced many great Bon masters and dominated the area up to the seventeenth century. The Choné Five Federations established several Nyingma assembly halls (*'du khang*, *lha khang*) in the middle valley, including one on the site of what would later become Choné Monastery. With the patronage of local Tibetan rulers and the Song government, several large monasteries were also constructed along the lower valley.[18] Being an essential part of local and transregional politics, Buddhism had a strong presence in this area, reaching a peak in the Mongol Empire.

With the support of the Yuan emperors, the Sakya sect played a crucial role in reshaping the religious landscape of the Tibetan Plateau since 1264.[19] Given that Drogön Chogyal Phagpa (1235–1280)—the leader of the Sakya sect who served as the imperial preceptor (*ti shri*; *dishi* 帝师)—often resided in Lintao 临洮 near the end of the Luchu River, his disciples actively built new monasteries and reformed monasteries of other sects along the valley. Consequently, the monasteries of the Choné Five Federations under the Mongol rule followed the Sakya tradition. The renowned Choné Monastery, by then a small Nyingma assembly hall named Dritsang Lhakhang (Dri gtsang lha khang), was

reformed into a Sakya institution by Phagpa's student in 1295. A century later, it became one of the largest monasteries in Amdo, housing more than 3,000 monks.[20] Nonetheless, the Sakya influence began to wane alongside the rapid demise of the Yuan Empire. Bon and other Buddhist sects promptly built and restored monasteries in Amdo, and received the patronage of the Ming emperors at the turn of the fifteenth century, ushering in an era of prosperity for Tibetan Buddhism and Bon religion.[21] Among these traditions, the newly founded Géluk sect played a decisive role in transforming the religious practices along the Luchu valley with political and economic support from the Choné kings.

The Choné king Changti and his brother Ngoti (Sngo thI) were descended from Yéshé Dargyé (Ye shes dar rgyas): a minister appointed by the forty-first Tibetan emperor Tritsuk Détsen (Khri gtsug lde btsan/ Khri ral pa can, 802–838) to collect tax in Dzögé (Mdzod dge) in present-day northwestern Sichuan. Yéshé Dargyé was a leader of the Ga (Dga') clan: a royal branch of the Tibetan imperial family that traced its origin to Ga, the son granted by heaven to the first Tibetan ruler Nyatri Tsenpo (Gnya' khri btsan po).[22] Local accounts suggest that Changti and Ngoti migrated from Dzögé to Tébo and eventually arrived in the Luchu valley around the turn of the fifteenth century. Some groups affiliated with them joined the migration that was triggered by inter- and intra-federation feuds in Dzögé. Moving to the vicinity of Taozhou and Minzhou, they conquered some units of the Choné Five Federations, patronised Choné Monastery, and established the dominance of the Chotsang clan.[23]

Based on Géluk narratives, Changti's grandson Rinchen Lhünpopa (Rin chen lhun po pa, b. 1409)—a disciple of the first Dalai Lama Gedun Drupa (Dge 'dun grub pa, 1391–1474)—converted Choné Monastery to the Geluk order in 1459, making it one of the greatest monastic universities along the eastern Tibetan Plateau.[24] However, a closer reading of Tibetan and Chinese sources shows that his reform was strongly resisted by several thousand Sakya monks, leading to the division of Choné Monastery into two parts.[25] One side was managed by a Géluk lineage of dharma lords (*chos rje*) instituted by Rinchen Lhünpopa, while the other remained a Sakya institution. It was only in the seventeenth century—when the Khoshut Mongol ruler Güshi Khan 固始汗 (1582–1654) exerted control over the Tibetan Plateau and

supported the Géluk sect—that the dharma lords eventually gained the upper hand in Choné Monastery. Yet, the short-lived Géluk college (*grwa tshang*), set up and restored by several dharma lords to promote systematised monastic education, demonstrated the long-lasting influence of the Sakya tradition. Meanwhile, the continuous influx of Mongols into the Tibetan regions forced a considerable number of Amdo and Kham Tibetans to seek new homes in areas beyond Mongol control. Like other locations in eastern Amdo, Choné became a destination for Tibetan refugees fleeing Mongol conquests.[26] Oral histories in Choné indicate that some Tibetans fleeing the Mongols settled along the upper Luchu valley. Unfortunately, there are very few written records concerning this movement of Tibetan populations.

In the 1670s, the Choné kings paid allegiance to the Manchu emperor who patronised the Géluk sect and intended to replace the Khoshut ruler to manage Tibet. They began to fully support Géluk reforms across the kingdom. They enthusiastically sponsored the construction of new temples, halls, and branch or 'son' monasteries (*bu dgon*), turning Choné Monastery into a 'mother monastery' (*ma dgon*): a popular pilgrim site and a leading Géluk university.[27] In the process, they launched several wars to convert Bon followers in the Luchu and Drukchu valleys to Buddhism, which in turn enlarged their realm. With the kings establishing the so-called '108 branch institutions' of Choné Monastery,[28] the tradition of institutionalised Bon was completely wiped out in Choné. Most Nyingma and Sakya institutions were also converted into Geluk monasteries, leaving only faint traces in the form of monastic architecture, statues, paintings, and dharma dances (*'cham*) along the Luchu valley.

Moreover, the ruling house invited Venerable Drakpa Shédrup (Rje btsun Grags pa bshad sgrub, 1675–1749), who completed the monastic training in Ü-Tsang, to model the Géluk education system and curricula of Lhasa and establish colleges in Choné. The latter served as the thirty-fourth and forty-first dharma lord of Choné Monastery. He instituted the exoteric college (*mtshan nyid grwa tshang*) at Choné Monastery in 1714 and the esoteric college (*dpal ldan stod rgyud grwa tshang*) in 1729. He also compiled various monastic educational materials to supplement the exoteric and esoteric curricula.[29] In the following decades, the college system and curricula were duplicated in monasteries across the

kingdom. At the communal level, the Géluk reform profoundly changed the everyday life of the king's subjects, including the practice of their folk religions and the Shépa tradition. According to the oral account of Choné Monastery, thorough collations and revisions of Shépa were undertaken by Drakpa Shédrup and later monastic scholars from the eighteenth century onward.[30]

From the mid-nineteenth century, the Luchu valley suffered several regional wars. The Choné people were at that point the largest Tibetan group ruled by the Choné kings. Time and again, they were either conscripted into the king's militia to suppress insurgents for the Qing and the Republic of China (1912–1949) or slaughtered by insurgents. Throughout this period, the Choné people suffered serious depopulation. Most Tibetan villages on the northern bank of the Luchu River were destroyed in warfare. To collect tax and recruit militiamen, the kings leased destroyed, bankrupted or empty households to Chinese migrants who had narrowly escaped with their lives from social unrest and natural catastrophes in neighbouring areas. This resulted in a steady inflow of Chinese migrants into Choné.[31] By 1949, the Choné people had already become a minority within an ever-growing Chinese population.[32]

Society

Presently, from an administrative perspective, the Choné people live in over 200 villages in Choné and Batsé counties. Various ethnonyms have been used to refer to them, based on their location, mode of production, and cultural characteristics such as hair dress and costume. In general, neighboring Tibetan nomads (*'brog pa*) refer to the Choné people as 'farmers' (*rong pa*), 'riverside people' (*chu kha rgyud*), or 'the ones wearing coral headdresses' (*byu ru spos dmar gyi zhwa can*// *mgo byu can ma*). Sometimes, due to their 'hybrid' cultural practices, nomads might use a derogatory ethnonym such as 'neither Tibetan nor Chinese' (*rgya ma bod*) or 'neither sheep nor goat' (*ra ma lug*) to refer to the Choné people. In a similar vein, their immediate Chinese and Hui Muslim neighbors refer to this community as 'half barbarians' (*ban fanzi* 半番子) or simply 'western barbarians' (*xifan* 西番): an archaic term chosen by Chinese historians to refer to Tibetans since the Tang dynasty. In recent decades, two ethnonyms have gained increasing popularity: Choné

Tibetans (*jiaonai zangzu* 觉乃藏族), a local government-sanctioned ethnonym in 2001 due to their distinctive cultural practices, and the 'one(s) with three braids' (*sangemao* 三格毛), since Choné women comb their hair into three long braids. According to locals, this style follows the hairstyle of *lha*, the heaven deity. Some community members also suggest that their ethnonym *sangemao* is in fact how the Tibetan term *songtsenmak* (*srong btsan dmag*)—meaning the army of the Tibetan king Songtsen Gampo (Srong btsan sgam po, d. 650)—renders in Chinese. The Choné people normally divide themselves into highland farmers (*stod pa rong pa*) and riverside farmers (*chu ka sde ba*), depending on their proximity to the Luchu River—a geographic barrier which strongly influences their historical exposure to Chinese language and culture and impacts the preservation of their Shépa performance to this day.[33]

Historically, and in keeping with other Amdo Tibetans, *tsowa* (*tsho ba*)—meaning 'division' or 'group'—was the basic social-political-territorial organisation of the Choné people. This organisation appears as *cu* 簇 and *zu* 族 (cluster/clan) in Chinese records before the fourteenth century. The bases of a *tsowa*, which consisted of between several to around thirty households, were patrilineal descent groups. These households considered themselves to be descended from one or several legendary ancestors serving in the Tibetan imperial army. Hence, the agnatic sibling relationship among householders of a *tsowa* played a crucial role in forming the sub-*tsho ba* organisation—*shanyé* (*sha nye*) in Tibetan and *qinfang* 亲房 in Chinese. Depending on the size of the *tsowa*, the number of households that constituted a *shanyé* varied, ranging from a few to more than a dozen. Members of a *shanyé* shared the same bone (*rus pa*), bore the same lineage name (*rus ming*), had the same protector deity (*rigs kyi lha*), and worshipped the same mountain god (*yul lha*). In this sense, *shanyé* are very similar to branches of a clan.[34]

Since the 1930s, the term village (*sde ba*; *cun* 村) has been widely used by locals and the Chinese government to refer to the basic social-administrative unit in the Luchu valley, and the term *tsowa* has been gradually replaced by 'village'. However, the Choné people still regard consanguineal kinship as the cardinal organisational axis for forming exclusive groups. The *shanyé* relation has been retained, albeit with certain changes responding to local social changes. Generally speaking, there are two kinds of *shanyé*: *shanyé* of blood (*mi sha nye*) and *shanyé* of

land (*sa sha nye*). *Shanyé* of land is a byproduct of the process by which the Choné ruling house reformed the land system in response to Tibetan depopulation, by enlisting Chinese migrants to maintain its militia and revenue.[35] *Shanyé* of land has weakened the intimate relationships within *tsowa*, which used to consist only of *shanyé* of blood. In some cases, the Choné people would further differentiate root *shanyé* (*sha nye rtsa*) from regular *shanyé*. As the term suggests, root *shanyé* is more closely bound, with its members assuming more responsibilities to one another. Having lived on the Sino-Tibetan borderland for centuries, almost all Choné people have Chinese surnames. A surname also serves as a marker to distinguish whether one belongs to the same *shanyé* in any given village. It is worth noting that a *shanyé* might include households with different surnames, and that households bearing the same surname within a village do not necessarily belong to a same *shanyé*. For the Choné people, *shanyé* has served as the most important social organisational axis to form intimate circles of support for one another in service of agricultural production, ceremonies, and moments of crisis.

Religious Practices

Despite its location on the very edge of Tibetan civilisation, the Luchu valley has been under the continuous cultural and religious influence of Ü-Tsang. As outlined above, multiple waves of Tibetan immigration and religious reforms have made the Luchu valley a kaleidoscopic prism for understanding religious and cultural practices in this area in particular, and across the Tibetan Plateau in general. In common with other areas in the Sino-Tibetan borderland and southern Himalaya, the marginal location of the Luchu valley has provided a shelter for traditions that were lost in the religious and cultural center to survive on in the periphery. The lives of the Choné people have been infused by many such traditions. In Choné, both non-Buddhist and Buddhist experts are considered religious practitioners and employed as ritual specialists, depending on the pragmatic needs of the locals.

Almost every Choné village had an *anyé bonpo* (*a myes bon po*) household belonging to a lay Bon priest or an *anyé gompa* (*a myes sgom pa*) household of a lay Nyingma practitioner, who would be in charge of performing rituals for individuals and community before the 1950s.

Nowadays, ever fewer villages have these priests. Both *anyé bonpo* and *anyé gompa* provide villagers with various ritual services, such as making offerings to the mountain deity, pleasing the household deity, exorcising evil spirits, curing disease, and so forth. Their knowledge, texts, and ritual objects, which are integral to their household, are transmitted to their male heirs who then assume the identity of priests.

Anyé bonpo is particularly important to the Choné people. Because the Bon priest is considered the protector of the household (*Bdag rgyud du skyes pa'i bon po yis/ rigs su che ba'i lha bdar nas/ khungs su btsan pa'i smrangs gyer ro//*), his ritual expertise is often associated with *anyé zhidak* (*a myes gzhi bdag*): a built-in wooden cabinet designed for storing arrows (*mda'*) that represent lineage, fortune, and fertility, located beside the main pillar in the living room of a Choné Tibetan house (Fig. 2). *Leu* (*le'u/lhe'u*), who appear in Shépa, are a type of *anyé bonpo*. In Choné, *Leu* are crucial figures who conduct the protection ritual (*srung*) during the marriage ceremony. Over the past decades, ever fewer households of *anyé bonpo* have been in a position to transmit their heritage and duties to the next generation. Based on our current research, there remain only a handful of *anyé bonpo*, and no *leu*, in Choné.

Like *anyé bonpo*, *anyé gompa* train their sons to become qualified practitioners to perform rituals for villagers. Normally, *anyé gompa* are affiliated with a local Nyingma temple. At least once and up to several times a year, they gather from different villages at the temple to recite texts and practice ritual techniques together. Seen in this light, the tradition of *anyé gompa* has been better preserved in Choné than that of *anyé bonpo*. When a village does not have an *anyé bonpo*, an *anyé gompa* takes over his role. In particular, this may occur on a wedding day. For the duration of the wedding ceremony, the *anyé gompa* is addressed as *anyé leu* (*a myes le'u/lhe'u*). He sits next to the *anyé zhidak* and performs the protection ritual.

These days, almost all of the critical moments in the lives of Choné people now involve Geluk monks and lamas, from naming newborn children to blessing newlyweds to performing funeral rituals. Since the eighteenth century, the majority of Choné people have become Geluk followers. Major festivals, fairs, and pilgrimage dates in the local calendar are arranged according to the religious schedule of Choné Monastery and its branches.[36] In recent years, with village ritual specialists ageing

and passing away, villagers offer their non-Buddhist ritual texts to Geluk monks and ask them to perform rituals that were once conducted solely by *anyé bonpo* and *anyé gompa*. Monks usually conduct these rituals with some Buddhist modifications.

Local Understandings and Performances of Shépa

What is Shépa?

In general terms, Shépa is an expansive collection of Tibetan cultural knowledge composed in oral poetic form. Its kaleidoscopic themes and performative styles overlap with other Tibetan oral traditions, resulting in varying definitions of Shépa in both academic and public discourse. Scholars studying oral performance in Amdo generally understand Shépa to be 'poetic recitals'[37] or 'speeches'[38]. Recent studies of Shépa in other parts of Amdo offer a broader understanding and consider it 'oral literature' (*ngag thog rtsom rig*)[39] or 'oral tradition' (*ngag rgyun*)[40], mostly involving ceremonial speech (*ston bshad/gtam*) and comprehensive explanations of culturally important items such as barley (*nas bshad*), bowls (*dkar yol gyi bshad pa*), and weapons (*mda' bshad* and *gri bshad*), to name but a few. According to these studies, Shépa is composed in verse (*tshigs bcad*), prose (*tshigs lhug*), or a combination of both. In such a reading, Shépa can be performed and transmitted in various formats, including as explanation (*'chad*), recitation (*gyer*), or as song (*len*).[41] In some cases, this more expansive understanding of Shépa has also included performances by women, such as 'The Tears of the Bride' (*bag ma'i mig chu mu tig phreng ba*).[42]

Within Choné, performers and cultural activists have developed different understandings of Shépa and its constituent elements. Firstly, besides 'Shépa', some community members use the term *sipa* (*srid pa*)—meaning 'the world' or 'the origin'—to refer to this form of oral tradition. This usage could be related to the Tibetan folk habit of referring to songs as *sipé lu* (*srid pa'i glu*) or *sipa chaklu* (*srid pa chags glu*). It might be also related to the ritual recitation of *sipé toyik* (*srid pa'i tho yig*)—translated as 'the catalogue of the world'—by the ritual specialist *leu* in Tibetan communities. Given that the content of present-day Shépa has already diverged significantly from early Bon ritual recitations, and that the term 'Shépa' is more widely acknowledged in public discourse, we use the

term 'Shépa' in this publication. At the same time, we wish readers to be aware of this other term by which some members of our community refer to this oral tradition.

Secondly, there exist disputes and disagreements as to what constitutes Shépa. One point of view supports a clear demarcation between Shépa—which is performed antiphonally in question-and-answer style with relatively fixed verses and content—and other forms of oral tradition, such as ceremonial speeches: whose lyrics are subject to change depending on context and which can be performed by one person alone. In Shépa, a common unit of expression is a line with seven syllables. Only a few lines of Shépa are documented that have syllable units of eight or nine. Based on this understanding, 'Chémar' (*phye mar*, Barley-Butter Offering), 'Da' (*mda'*, Arrow), 'Khyung' (*khyung*, Garuda), 'Rübel' (*rus sbal*, Cosmic Tortoise), 'Jikten Chakluk' (*'jig rten chags lugs*, World), and 'Lönpo Garchen' (*blon po mgar chen*, Minister Gar Tongtsen) are widely recognised by the Choné people as constituting Shépa. As the longest section of Shépa, 'Jikten Chakluk' consists of the themes 'Jikpa' (*'jig pa*, Destruction), 'Chakpa' (*chags pa*, Formation), 'Nyi Da Kar Sum' (*nyi zla skar gsum*, The Sun, the Moon and Stars), and 'Nangchü Semchen' (*nang bcud sems can*, Sentient Beings). In the current publication, we also include 'Tsalu' (*tsha glu*, Song of Wife Taker/Nephew) and 'Zhanglu' (*zhang glu*, Song of Wife Giver/Maternal Uncle) in our Shépa collection, as these are often sung together with 'Lönpo Garchen' at weddings—occasions at which Shépa performance forms a significant part of the ceremony.

A more inclusive understanding of this oral tradition would suggest that all oral traditions practiced in Choné might be regarded as Shépa. Accordingly, Shépa may be understood as an umbrella category including all local oral performances that have survived to the present. If we adopt this broader definition, Shépa has over thirty sections that range from the highly religious—such as 'Jikten Chakluk'—to the extremely secular, such as 'Chulu' (*chu glu*, Song of Water), 'Jalu' (*ja glu*, Song of Tea), and other themes that are performed in a diverse range of styles. These debates over the composition and meaning of Shépa speak to subtle yet important differences of opinion about Tibetan oral traditions in the minds of the Choné people, and serve to encourage

a sustained engagement with questions about the position of Shépa relative to other Tibetan oral traditions.

Conventional Performance

Shépa performance is monopolised by senior men who carry cultural and religious authority and enjoy social prestige. The number of singers, spatial arrangement, content selection, and length are subject to change based on the core setting of the performance. Although Shépa can be sung as a solo by a singer who poses and then answers questions by himself, the most common performative format is by choir on ceremonial occasions. In choir performances, either a lead performer sings with a stronger and higher voice—while other singers offer vocal accompaniments in the form of asking and answering questions together—or two groups (A and B) of performers engage with one another, singing antiphonally.

In a Shépa performance, each stanza, consisting of varied number of lines, starts or closes with a stock expression, such as 'Please sing the song slowly, there is no hurry' (*glu dal bur shog dang brel ba med/*), or 'This is the response to the song' (*glu de yi lan la de 'dra yin/*)—to remind the other performers and listeners that this section of the narration is now complete. During ceremonies, singers only perform the stanzas that are related to specific themes and do not perform each section of Shépa in its entirety. If time permits, singers may engage in song battles and hop from one section to another, freely and confidently, until their opponents are defeated. Normally, group A challenges group B with a stanza of question(s) that requires the latter to choose a stanza of answer(s) precisely and to deliver their response astutely. With B having answered the question(s), A proceeds to pose a follow-up question, or B may ask a question that requires an answer from A. The format resembles a debate through the medium of song. For example, A might ask a question from 'Khyung':

> In the sky, the forefather descended.
> Who was the being that held up the sky?
> On the earth, the foremother descended.
> Who was the being that pressed down the earth?

B would first answer the question from 'Khyung':

> Speaking of the being who held up the sky,
> It was the great Khyung who lifted up the sky.
> The great Khyung, the being who lifted up the sky,
> The sky was uplifted effortlessly.
> Speaking of the being who weighed down the earth,
> It was Rübel who pressed down the earth.
> Rübel, the being who pressed down the earth.
> The earth was depressed gently.

Given that the theme of Rübel is mentioned, B might then jump to ask a question from 'Rübel':

> The great golden Rübel,
> When it had come to the surface of the sea,
> Did it breathe or not breathe?
> Did it have hair or not have hair?
> Did it face towards the sky or to the earth?
> Did it stretch out or retract itself?

If A cannot answer, he is considered defeated. Since one of the central aims of a Shépa singer is to defeat their singing opponent(s), singers will memorise as many stanzas as they can and in the process, develop their own repertoire. A good combination of singing ability, voice, rich repertoire, memory, and quick reactions are the essential characteristics of a strong Shépa performer. Depending on the location and occasion, as well as on a given singer's repertoire, each performance of Shépa is dynamic, different, and full of possibilities. In broad strokes, the Shépa performance reinscribes social and cultural norms and conveys religious and historical knowledge, while at the same time educating and amusing the audience. The performance is the highlight of community gatherings.

The antiphonal style of performance is often observed during the sections of the wedding ceremony that take place in the groom's house. In the main living room, three clusters of seats (*gral*) are arranged: upper seats (*yar gral*) are reserved for monks, *anyé leu*, and elders;

middle seats (*bar gral*) for maternal uncles and the matchmaker; and the lower seats (*mar gral*) are where male villagers may sit. The upper seats are set on the *tsatap* while the middle and lower seats are set out on the wooden floor, facing each other. The latter two groups are encouraged to engage in song battles with each other and answer the questions that are posed by the people seated in the upper seats. However, it would be inappropriate for those seated in the lower area to pose questions to people in the upper seats. Given that local marriage customs are a useful lens to observe how cultural objects, ritual specialists, and social norms mentioned in Shépa play a role in the lives of the Choné people, we devote a section to discussing this important topic.

Shépa is also sung at great length by a choir over the course of one or more days around new year in Choné. Male members of a village sing together or take turns to finish certain parts of Shépa that are selected for the specific occasion and the theme of the new year celebration. Taking the village ceremony of 'horse racing and arrow shooting' (*rta rgyugs mda' 'phen dus chen*) during the new year as an example, the performance takes place at three consecutive sites. The first site is near a major village stupa (*mchod rten*) close to the field used for racing horses and shooting arrows. Stanzas from 'Da' are sung on this occasion. The second site is the house of the village head or the elected leader who assumes responsibility for the communal service (*sngo ra ba*). In the living room, the upper seats are reserved for elders, and the rest are occupied by male members of the village, according to age and social status. These men take turns singing parts of 'Chémar' and 'Da'. The third site is usually an open space in front of the village temple (*ma Ni lha khang*) dedicated to the mountain deity. The seating order follows the same pattern (Fig. 3). Here, 'Da' and village histories are customarily performed by male villagers.

Traditionally at least, when an individual wished to learn Shépa, he would bring gifts, visit different villages of renowned singers, and learn their signature stanzas in a formal way. He would also meet masters at social gatherings and learn discretely from them, or perhaps simply sit in the village plaza and initiate a discussion in order to develop his repertoire. Various memory-aids have been used by singers to facilitate their learning, which include but are not limited to texts in written Tibetan and vernacular renderings in Chinese, as well as audio and

video recordings. Most performers with whom we have worked are happy to acknowledge from whom, as well as when, where, and how, they learned certain stanzas. Such a learning process demonstrates the effort needed to master this tradition. Shépa performers are usually very generous in sharing their knowledge and skills with the next generation, including us, without any reservation. In recent years, 'traditional' ways to learn and perform Shépa have undergone rapid transformation in the Choné Tibetan community. The transmission of Shépa is increasingly privatised and its performance is becoming standardised in response to the inscription of this oral tradition into the Kenlho Prefectural-level register of Intangible Cultural Heritage (ICH, *feiwuzhi wenhua yichan* 非物质文化遗产; *mngon min shul bzhag rig gnas*), in 2016.[43] The performative setting and standards for what constitutes a 'good' performer are fast changing, and this process has also been accompanied by a reconceptualisation of what Shépa was, is, and will be.

Shépa Performance within the Context of Intangible Cultural Heritage

With Shépa inscribed as ICH at the Kenlho Prefectural level, the county government implemented a series of policies to motivate various stakeholders to safeguard the oral tradition, involving Shépa performers and cultural activists.[44] The policies include the selection and recognition of Shépa culture bearers (*chuancheng ren* 传承人), the ongoing collection of Shépa texts, the founding of a Shépa troupe, and the promotion of staged performances of Shépa both within Choné County and beyond. In addition to bringing public attention to Shépa performances and raising people's awareness about the value of this cultural heritage, these policies have resulted in a new style of Shépa performance on stage.

The form of stage performance depends on place, scenic design, and audience. For instance, in Choné, the scene of the traditional living room—particularly the *tsatap*—is replicated on stage to retain the essence of a conventional performance. Shépa singers sit around a tea table (*cog tse*) holding a *chémar* and an arrow on the *tsatap*, and perform popular stanzas. Additionally, with the support of choreographers from the Choné Sing and Dance Troupe, a stage performance which combines Shépa and Agya (*a rgya*)—a singing dance performed by two pairs of women in Choné—has been designed to attract audiences both in

and outside Choné. Wearing fine attire, young and middle-aged men and women sing Shépa stanzas and Agya lyrics as well as new content composed to describe recent changes in Choné, delivering a dazzling performance (Fig. 4). With video recordings of stage performances circulating on online platforms, these new performative genres have received wide attention from Shépa experts, enthusiasts, and regular audience members.

At the same time, the inherent complexity of ICH management has generated new issues in Choné. On the one hand, through uplifting this oral tradition, Shépa has become a symbolic marker with which Choné people showcase their culture and identify themselves. As a result, Shépa has come to be understood as an objectified resource; local companies carry the names 'Shépa' and 'Agya' to promote their cultural products and services. On the other hand, only a limited number of singers were chosen to serve as cultural bearers and only a few enjoy this newly formed social status and the stipends provided by the government. Consequently, competition has emerged, leading to divisions between singers, villagers, and cultural groups. Shépa is now considered to be something that can be owned by individuals, villages, or cultural groups. The idea of Shépa as the collective and lived experience of the Choné people that goes beyond a single generation is gradually fading.

Akin to other oral traditions that are registered in ICH lists across the world—such as the Mongolian epic, *Tuuli*, and the Gesar Epic in the Tibetan context[45]—the safeguarding of Shépa faces both epistemological and methodological challenges. A central concern of all such undertakings is reconciling the fluid and mutable nature of oral tradition with practices that prioritise the fixing, textualising, and finalising ICH for safeguarding purposes.[46] It is important to acknowledge and protect the multiplicity and variation of an oral tradition in its differing versions, performances, and interpretations. Oral traditions like Shépa are subject to ongoing changes, finding themselves in a constant state of addition and subtraction; as new elements are introduced, old elements reinterpreted, and as the tradition as a whole expands it is revised in ways that we address in this book.

As we have noted, each Shépa performance is tailored anew for each audience in each specific context, and audience members themselves also mediate the form and content of Shépa performance based on their

own cultural backgrounds and agendas. This inevitably culminates in different understandings of what Shépa is and how it works, accentuated further when oral traditions like Shépa are supported by the fast-growing development of materials and technologies—whether these be digital, textual or multimedia; resulting in both greater dissemination and, at the same time, ever greater fracturing. Newer digital technologies,[47] which have supported online learning sessions and an emerging collection of audio and video clips shared through social media, are impacting how Shépa is understood and consumed. In our work, we acknowledge the diverse forms that Shépa now takes and highlight the various contributions made by performers and cultural activists in preserving Shépa. In so doing, we draw the reader's attention to the inescapable reality that no two Shépa performances will ever be identical and that any textual or digital source—including this book—must be understood as a partial snapshot of this extraordinary tradition at a specific moment, and should not be taken as an authoritative, comprehensive, or immutable account.[48]

We believe that the vitality of this oral tradition lies in its variation and constant development, entailing collaboration, discussion, and sharing among community members. In underlining the multiplicity and variability of Shépa, we believe that the preservation of oral traditions should focus more on negotiating historical and cultural meanings, maintaining a sense of collective belonging, and also ensuring future-oriented vitality as the community faces dramatic cultural change and new social-economic challenges. The value of Shépa therefore exists not only in official and hierarchical lists developed by government bodies, nor is it exclusive to extravagant performances staged in mainland cities. Rather, Shépa occupies a particular site of emotional and cultural attachment for the Choné people. The social and cultural meanings of Shépa are situated in the everyday lives of local people, and are transmitted through their lived and embodied experiences. Our project is but a starting point—perhaps more of a midway point, given how much earlier work has already been undertaken—in service of the preservation of Shépa in Choné. We appreciate the many varied opinions that individuals hold over the interpretation of Shépa, both its specific elements and its abstract meanings. We also hope that all those invested in Shépa will consider how multiplicity and variability,

rather than standardisation, can assist in the sustainability and vitality of Shépa, in the long run.

Marriage in Choné: A Synthesis of Shépa Performance and Tibetan Customs

Marriage customs regarding dowry, bride price, and wedding venue have changed significantly over recent decades in Choné. Nevertheless, two aspects of the custom remain largely unchanged. First, both in arranged marriages and in those freely undertaken (sometimes referred to as 'love marriages'), the matchmaker (*bar pa*) is indispensable. The matchmaker is usually of the same generation as the parents of the groom and bride-to-be, and is often addressed as 'maternal uncle matchmaker' (*zhang po bar pa*) or 'uncle-in-law matchmaker' (*tsha bo bar pa*), depending on his relationship to the family in question. The matchmaker is expected to know both families well and to shoulder many responsibilities, particularly investigating whether the bone—which is used interchangeably with lineage (*rus rgyud*/*rgyud pa*)—of the groom/bride-to-be's family is clean. This brings us to the second element of the marriage custom that remains unchanged: the importance of the cleanness (*gtsang*) of the bone. Unclean bone is often manifested through leprosy or having very apparently undesirable symptoms such as the loss of eyebrows or having strong body odour. It is said that if one inherits body odour from one's mother, such an odour comes from flesh and only lasts for two generations. However, if one inherits body odour from one's father, the odour manifests through the bone and never vanishes. In arranged marriages, individuals work hard to select an ideal candidate. In marriages that are freely undertaken, the respective families as well as the matchmaker investigate all issues related to bone. In general, people avoid marrying into a family whose bone is unclean.

Notwithstanding variations in detail from village to village, the marriage process starts with the family of the groom-to-be making a formal if largely symbolic 'inquiry' (*kha btags 'debs*) to the family of the bride-to-be. The matchmaker and two male root *shanyé* of the groom-to-be bring a *khata* (scarf of blessings), wine, and bread to the family of the bride-to-be, asking her parents if they are willing to marry their

daughter to their kinsman. If the *khata* is accepted, it means that the answer is positive. This step is followed by two iterations of a 'wine giving ceremony' (*rgyus chang*), normally held in February and again in August or September. These ceremonies aim to deepen the bond between the two families. The last step before the wedding is the 'great wine giving ceremony' (*chang che*). The groom-to-be's father, matchmaker, and two root *shanyé* come to the bride-to-be's family, where they finalise details such as the bride price, the clothes and jewels for the bride, the number of maternal uncles (*zhang po*) that will escort the bride, the amount of money offered to each maternal uncle on the wedding day, and so forth. In some cases, the matchmaker visits the bride-to-be's family one more time before the wedding day to update on progress and inform the family of any salient changes. Such changes might include amendments to the bride price or a status report if any items that have been requested are still unavailable despite efforts made by the family of the groom-to-be to procure them.

The wedding day is usually during the winter 'slack' season and before the lunar new year. On that day, the groom (*mag pa*), matchmaker, best man (*mag rogs*), and assistant (*zur las*) come to the bride's village early in the morning. The best man should be a married man with a good reputation. He is expected to be good at singing Shépa to help the groom overcome all the challenges set by the bride's side, and most importantly, to request the arrow from the groom's in-laws. The assistant is tasked with carrying the gifts for the bride and her family. On arriving in the bride's village, members of the groom's side are faced with challenges that have been deliberately created in order to make the process of bride-taking playful. Three wooden posts are erected by boys, girls, and grandmothers at the entrance and middle of the village, as well as by the bride's house gate. 'Tsalu', and sometimes 'Chulu'—most often sung by grandmothers—are performed to pose questions to the groom's side at these locations. If the groom's side cannot provide satisfactory gifts and appropriate answers, water is tossed on the groomsmen by members of the bride's entourage. It is the responsibility of the assistant to stop the water from landing on the groom and his best man, as they are supposed to remain tidy and well-groomed throughout the day. With these challenges overcome and the temporary posts removed, the groom and his companions may enter the house. On entering, they are

teased and asked for gifts by the bride's sisters, girlfriends, and female cousins who block the bride's bedroom door until eventually the door is opened.

Once the groom meets the bride, he goes to the main living room where he pays respects to the monks, ritual specialists, and elders sitting on the *tsatap*. The groom shall not sit, eat, and talk during the whole sojourn at his in-laws' house. Before the groom returns home with his bride, one of the most important rituals in the wedding takes place: requesting the arrow from the in-laws. The arrow symbolises fertility[49], and is often stored in *anyé zhidak*. As elaborated on in the introduction to 'Da', there are three types of arrows. The first is the *tsen* arrow (*btsan mda'*), representing the spirits of deceased ancestors through a household's male line. The second is the *yang* arrow (*g.yang mda'*), representing the auspicious element that secures the family's fortune and prosperity. The third is known as the shooting arrow (*'phen mda'*), most often used during the new year archery contest. When the shooting arrow is wrapped with a five-coloured silk ribbon, it becomes the arrow gifted by the bride's parents to the groom on the wedding day. Usually, the father of the bride takes the arrow from the *anyé zhidak* and gives it to the most senior elder on the *tsatap*. At this point, Shépa is performed. The elders pose questions by singing stanzas of 'Da'. The best man, on behalf of the groom, answers the questions and eventually obtains the arrow. While this arrow is gifted to the groom, an elder offers the arrow saying: 'this is not an arrow itself but a son (*mda' gcig ma red bu gcig red*)'. Some individuals choose to make this even more auspicious by adding that the arrows represent three sons:

> The eldest son would ascend to the Golden Throne of Ganden Monastery.
>
> The middle son would take the seat of the Chinese king.
>
> The youngest son would stay at home and take care of the family.[50]

Once the arrow is given to the groom, he returns home as fast as possible with his best man. They then stand on the roof of the groom's gate, waiting for the bride to arrive. In the meantime, the bride leaves her natal family. A senior paternal male member of her family performs the ritual to call for fortune (*g.yang 'gugs*). Holding the auspicious *yang* arrow, he proclaims: 'May the fortune come! May the fortune come! (*g.yang shog, g.yang shog*)'. He then recites a long verse to call forth fortune from every

place. Hearing this, the bride leaves her bedroom and enters the main living room where red felt is placed on top of a table in front of the *anyé zhidak*, to let her bid farewell to the household deities. Accompanied by two bridesmaids (*bag rogs*), each of whom ideally has given birth to both a boy and a girl and whose parents and in-laws are living, the bride circumambulates the table thrice clockwise. Normally, one bridesmaid will be her sister-in-law while the other is a *shanyé* from her natal family. The bride and her sisters and aunts sing the wedding lament (*bag ngu*) all the way from the bride's bedroom through the main living room, the courtyard, out the front gate, and finally to the horse or car that is waiting to carry her away. Upon leaving her village, the bride prostrates three times to the mountain deity. It marks her official farewell to the natal home, the place she was born and raised.

The bride is then escorted by a group of maternal uncles. As a local saying suggests, 'a maternal uncle [is] for nine generations' (*zhang mi rabs dgu'i zhang po*). In the past, many generations of maternal uncles would be traced and invited to escort the bride, with the maternal uncles of the bride's parents being the most important members of the escorting team. Nowadays, the bride's maternal uncle is the most important. The bride's brother is of secondary importance, then followed in ranked order by male relatives from her *shanyé* and her uncles-in-law and brothers-in-law. This hierarchy is reflected in the seating arrangement in the groom's house and the varied amounts of money that the bride's in-laws offer them. In other words, the seat of honour and the highest amount of money are reserved for the bride's maternal uncle. Her uncle-in-law and brother-in-law are less-than-ideal candidates, unless there is a shortage of male hands. These days, the escorting team has become more inclusive and diverse, including the bride's female siblings, cousins, and sometimes aunts.

When the bride and her escorts arrive in the groom's village, they stop at the village stupa. The bride then circumambulates the stupa three times. Encircled by maternal uncles, she slowly walks to the groom's house. Meanwhile, since local Tibetans believe that the bride would be followed by vicious spirits or wild ghosts on the way, *anyé leu* is invited to perform the purification ritual at the gate of the groom's house. With the bride arriving, the groom's mother and paternal uncle's wife bring a sacrificial cake (*gtor ma*) to the gate. Then, they pour vinegar

onto burnt hot pebbles (*rdo bsregs*) while encircling the bride (who is surrounded by escorts) in both clockwise and anticlockwise directions respectively, in order to purify her. Afterwards, the escorts are invited to sit in the main living room. The bride and two bridesmaids are seated on the *tsatap* in the second living room. The bride is sat under a pair of hanging boots (*lham*) that she herself has made. The boots will not be taken down and given back to her until her first child is born. In the main living room, the escorting team is welcomed with a feast. Shépa is also performed. 'Zhanglu', praising maternal uncles, is sung during the feast. It is worth noting that 'Chémar' (the head of all songs) and 'Lönpo Garchen' (which highlights the challenging aspects of taking a bride) are performed throughout the whole wedding ceremony from time to time, as appropriate. Given that almost every step of the wedding ceremony must follow an exact timing as reckoned by a monk who has been consulted months ahead of the wedding, Shépa performances usually last only several minutes, the longer performance having occurred the night before the wedding day. As time permits, singers who are villagers or relatives of the host often engage in song battles.

When the feast is nearing its conclusion, the groom and bride enter the main living room where the *anyé leu* performs the protection ritual for them. After he smears butter on the foreheads of the newlyweds, the escorts bring the bride back to her natal family. A few days later, the bride and her father come to the groom's house. Her father stays overnight and informs the in-laws of the list of bride's relatives who must be visited by the newlyweds in the new year. This marks the end of the wedding process. In the new year that follows, the groom will receive the second arrow from his in-laws during his visit. Following the birth of his first child, the groom will receive a third arrow, which in most cases is the last arrow from his in-laws, after which he once again expresses his gratefulness to the *anyé zhidak* in his in-law's household. In some rare cases, some infertile couples may receive an arrow on each new year visit until a child is born. The arrow is not only a prominent section of Shépa, but also a cultural object that is indispensable to the lives of Choné people.

In sum, the marriage synthesises Shépa performance and local customs in Choné. Bone, lineage, kinship, and fortune are key notions for the Choné people in particular, but for the wider Tibetan community

in general.[51] These notions are embedded in the social organisations of the Choné people. They are closely associated with the everyday life of the Choné people and the cultural objects elaborated in Shépa. Choné marriage customs provide a lens through which we can directly observe how Shépa has bridged these abstract notions and cultural objects, and how its performative tradition brought local customs to life.

Shépa in Relation to Tibetan Orature and Literature

In the above sections, we have introduced the land, history, society, religion, and Shépa performance of the Choné people. In the following section, we situate Shépa in its historical, religious, and social-cultural context, and elaborate on the wider connections between Shépa and Tibetan orature and literature. For Tibetans, oral tradition is an invaluable element of the collective cultural repertoire—sustaining Tibetan beliefs and worldviews, and imparting social, religious, and cultural knowledge and values.[52] Oral tradition nurtures Tibetan literature in profound and multifaceted ways.[53] As one of many practices that constitute Tibetan oral tradition, Shépa shares overlapping themes and styles with other oral practices while at the same time maintaining its own distinctiveness. By situating Shépa within the wider and dynamic context of Tibetan orature and literature, we seek to deepen our collective understanding of the development of Tibetan oral and literary traditions, and their interconnectedness. In so doing, we aspire to provide a broader basis for understanding and appreciating Shépa.

Shépa and Tibetan Orature

The Form of Shépa in Relation to Other Tibetan Oral Traditions

Analysing Shépa's use of reduplication and onomatopoeia is a productive point of departure in order to understand its form. Reduplicative onomatopoeia is a salient feature of Tibetan poetic expressions. The earliest written records of Tibetan songs, namely *lu* (*glu*), in Dunhuang texts, clearly show such usage. Both academic and public discourse tend to understand *lu* as 'the earliest, most indigenous, most secular, and most orally and musically oriented of the genres' that have not been overly influenced by Indian prosody (*snyan ngag*; Skt. *kāvya*),[54] the poetic

convention that has dominated Tibetan poetic composition since the thirteenth century.[55] For example, we see reduplicative onomatopoeia in *si-li-li* and *spu-ru-ru* as documented in the song by the sister of Songtsen Gampo to Minister Mang Chung (Rmang chung, n.d.) in the *Old Tibetan Chronicle* (*Btsan po rim byon gyi lo rgyus*) founded in Dunhuang.[56] The use of reduplicative onomatopoeia is an aspect that Shépa certainly inherits from ancient *lu* and other genres that developed subsequently, such as spiritual songs (*mgur*).[57] These ornamental reduplications do not always carry lexical meaning but rather convey vivid imagery, speaking to oral and secular aspects of Shépa, as in the following example:

> The lingua franca of the Kingdom Ling is sa-la-la [horse racing].
>
> The lingua franca of Hor is da-ra-ra [arrow shooting].
>
> The lingua franca of the wedding ceremony is da-da-da [song singing]

Together with the use of reduplication and onomatopoeia, the extensive use of parallelism and repetition in Shépa are poetic conventions that can be traced back to the ancient *lu*[58] and are similarly observed in other genres of Tibetan oral tradition, such as the Gesar Epic,[59] ceremonial speeches,[60] and spiritual songs.[61] Parallel structure works as a mnemonic technique, assisting in the learning and transmission of oral literature as well as helping to situate objects of praise within hierarchies that reflect Tibetan ways of understanding the self, the community, the natural environment, and the wider cosmological system.[62] For example, by matching three major components of *chémar* with key elements of Buddhist cosmology, this stanza elegantly synthesises a Buddhist worldview:

> The Mount Meru-like *chémar*,
>
> What does it resemble?
>
> The shining mirror-like tray,
>
> What does it resemble?
>
> The rectangular wooden box,
>
> What does it resemble?
>
> The Mount Meru-like *chémar*,
>
> Resembles Mount Meru.

The shining mirror-like tray,
Resembles the sun and the moon.
The rectangular wooden box,
Resembles the Four Continents.

Simile (*dpe rgyan*) and hyperbole (*sgro btags*)—additional and distinctive features of Tibetan oral tradition that help to enact a sense of auspiciousness, importance, and solemness[63]—can also be observed in Shépa verses. For example, everyday elements such as butter and juniper branches are hyperbolised and come to stand for the three great protectors and all living beings, in order to make the ceremony more auspicious. Animals such as bears and yaks are used to describe people whose characteristics are masculinity and integrity. The practice of fletching arrows is hyperbolised to generate a sense of power and magnificence, as in the following stanza:

When the first feather is placed,
It is like a golden temple being raised.
When the second feather is placed,
It is like a vulture landing in a pasture.
When the third feather is placed,
It is like an eagle swooping down onto its prey.
When the fourth feather is placed,
It is like the Four Great Kings descending.

Along with these features, which are widely observed across many Tibetan oral traditions, the question-and-answer format[64] of Shépa also resembles pre-Buddhist Tibetan cultural practices in the use of *deu* (*lde'u*), translated as 'riddles' or 'enigmatic songs'. For the purpose of educating people (*rig sgo 'byed byed*),[65] *deu* are composed in a question-and-answer format and cover various important subjects, such as the origin of the world, genealogy, and culturally-specific knowledge.[66] Scholars argue that Bon religious personnel (*bon*), bards who recount histories (*sgrung*), and singers who perform riddles and genealogies (*lde'u*) ruled the pre-Buddhist society (*chab srid bon sgrung lde'u gsum gyis bskyangs*), playing an important role in maintaining the political and social order.[67] In contrast to religious personnel who impart 'the

way of god' (*lha chos*), bards and singers are believed to have passed down 'the way of men' (*mi chos*), characterised by the oral transmission of the expansive cultural norms and social values through the vehicle of poetic language.[68] Based on the fourteenth century text *Five Chronicles* (*Bka' thang sde lnga*), nine basic topics were included in 'the way of men', correlating with the body parts of a lion:

> The lion's right leg represents the formation of the physical world.
> The left leg represents the origin of mankind.
> The back represents the geography of the world.
> The right hand symbolizes the genealogy of rulers.
> The left hand symbolizes the genealogy of the human race.
> The middle finger symbolizes the formation of Buddhism.
> The neck represents lay people.
> The head represents the lineage of one's parents.
> The tail represents songs of joy.[69]

By briefly outlining these topics, we trust that it has become clear that Shépa embodies 'the way of men' manifested through beautiful songs. However, Shépa is not the only tradition that engages with such an expansive knowledge system that embraces cultural legacies and transmits history and social norms. To better understand this interconnection, it is productive to compare the content of Shépa with other Tibetan oral traditions, such as, *sipé toyik* (*srid pa'i tho yig*) in Tébo, and *molla* (*mol ba*) in Dingri and Mustang, as well as *lu* and *tam* (*gtam*) in the greater Tibetan cultural region.

The Content of Shépa in Relation to Other Tibetan Oral Traditions

Sipé toyik in Tébo of Amdo, translated as 'the Catalogue of the World', is the ritual recitation of Sipé Bon specialists, *leu*, and senior laymen in the funeral rituals of those who passed away having reached the age of sixty or more.[70] *Sipé toyik* is recited antiphonally by individuals who come from the same village of the deceased as well as by relatives from other villages. A recent compilation of *sipé toyik* shows that it contains four major sections, including a panegyric, aspects of Bon and Buddhist cosmologies, the geography of the world and Tibet, and the local history

of Tébo.[71] Although *sipé toyik* is composed in lines with varied numbers of syllables in a manner that is more flexible, part of its content overlaps with Shépa, such as how the world rests on the cosmic tortoise. Similar to Shépa, the origin story and history in *sipé toyik* reflect a pan-Tibetan account of the self, lineage, and community, preserved in Tébo.

Other ritual recitations that function as rites of passage are *molla*, translated as 'speeches'—in Dingri, Mustang, and nearby areas. Composed in lines of varied syllables, *molla* in Mustang are often recited by monks in order to increase one's longevity or to seek a good rebirth for a recently deceased member of the community.[72] In Dingri, *molla* are composed mostly in lines of nine syllables and recited by a male layman or *mopon* (*mol dpon*), at weddings and in other ceremonies.[73] Despite these differences, *molla* in both areas cover a similar range of subjects. In Mustang in particular, *molla* engage with topics as diverse as cosmology, geography, and the genealogy of ancient Tibetan monarchs and local rulers[74]—parts of which are similar and even identical to elements of Shépa, such as the world being centered around Mount Meru and the descent of Tibetan monarchs. Additionally, as in Shépa, the themes and content of *molla* are not always consistent and may sometimes even be contradictory. For example, *molla* in Dingri value social equality yet at the same time celebrate elitism.[75] Similarly, in Shépa, Rübel is narrated as a tortoise-shaped deity of miraculous birth, in 'Khyung', but is later referred to as the being who engages in all four modes of birth, in 'Rübel'. We should not interpret these inconsistencies as mistakes, but rather understand them to be inherent to Tibetan religious and cultural histories, marked by the amalgamation of folk religion, Bon, and Buddhism.

In a wider frame, ceremonial recitations such as *molla* and *sipé toyik* fall under the category of *tam*, translated as 'speeches', a genre which has long existed in the Tibetan world. According to a Tibetan saying, '*tam* existed before Yungdrung Bon and Buddhism came into being' (*G.yung drung gi bon ma dar gong la/ sangs rgyas kyi chos ma dar gong la/ 'jig rten pa'i gtam dar//*). *Tam* are often considered to be one of 'the nine skills' (*pho rtsal sna dgu*) that a noble man should master. The content of *tam* covers various subjects, including creation myths, local histories, clan genealogies, geography, celebratory speeches, and so forth. The selected subject depends on the performative context. The

characteristics of *tam* suggest that *tam* and other similar traditions, like Shépa, should be thought of as living cultural repertoires that provide an overall knowledge schema predating and influenced by Buddhism, rather than simply as a genre of Tibetan orature.

Last but not least, Shépa shares a great similarity with *lu*, which are predominantly understood and translated as folk songs but conceptualised as a knowledge system or encyclopedia in some Tibetan communities. In Ladakh, contemporary 'door songs' (*sgo glu*), which are part of the wedding ritual, serve as a compelling example of such a knowledge system. When performing door songs, girls block a door and challenge boys with questions on a wide range of subjects, including Buddhist and Bon elements and secular knowledge, to make the ceremony more challenging and enjoyable.[76] In the Baima 白马 (Dwags po khog) community to the south of Choné on the Gansu-Sichuan borderland,[77] *lu* contain information on the creation myth, the movement of planets, the environment, social norms, and Sipé Bon. Locals understand *lu* more as an encyclopedia (*baike quanshu* 百科全书)[78] than as simply folk songs. Similarly to Shépa, *lu* are performed in a question-and-answer format by singers (*glu ba*) who enjoy significant social status at weddings, rituals, and other social gatherings. In addition, in their folk songs and stories, Bon (*g.yung drung Bon*), Buddhism (*sangs rgyas chos*), and *lu* (*a lags glu*) often appear as three brothers who cure various diseases.[79] In Tébo, similarly, Bon, Buddhism, and *lu* (*srid pa'i glu*) are often arranged in parallel in local folk songs,[80] suggesting that *lu* represents a system of cultural or religious knowledge—containing kaleidoscopic themes similar to Shépa.[81]

By situating Shépa within the wider context of Tibetan orature and examining Shépa in relation to other practices, we note the shared formats and overlapping content among these various oral traditions. Employing figures of speech such as reduplicative onomatopoeia, simile, hyperbole, and parallelisms, Tibetan oral traditions impart cultural and social norms in vivid and poetic ways. A number of practices, including Shépa, focus on Tibetan religious and secular history and draw connections between the past and present, serving to reinforce linguistic, cultural, and religious identities. All this speaks to the connectivity and adaptability of different genres of Tibetan oral tradition. The connectivity and adaptability that we outline above suggest that an examination of

the content of various Tibetan oral traditions within specific temporal and geographic contexts, rather than a fixation on what name or title they carry, will likely generate a productive discussion. The meaning of each kind of Tibetan oral tradition may change across time and spatial contexts. For instance, *lu* are understood to be folk songs within the wider Tibetan cultural sphere, but as an encyclopedia in the Baima community, or as a knowledge system in Tébo, depending on the context. In Choné, Shépa are understood to be verses comprising of a relatively fixed number of syllables on sacred topics in a question-and-answer format, performed only by men. Yet, in other parts of Amdo, Shépa may be verse, prose, or a combination of both with a flexible syllable structure performed around culturally important items and on special occasions, practiced in diverse formats by both men and women. Moreover, it is relevant to note that a single practice may be referred to with different titles. *Sipé toyik* is regarded as a form of *tam* by locals in Tébo, where it is known as *tampoché* (*gtam po che*), meaning 'Great Speeches'. *Molla* can also be thought of as *tam* and the term is used interchangeably with 'narrative' (*'bel gtam*), 'discourse' (*mol gtam*), or 'speeches' (*mol tshig*).[82]

In sum, Shépa shows a strong connection to other Tibetan oral traditions. By comparing them, we can develop a comprehensive understanding of the family of Tibetan oral traditions, of which Shépa is a member. Akin to related practices in other Tibetan areas, Shépa may be understood as a cultural treasury for not only Choné locals but also for Tibetan society writ large. Shépa contains a pre-Buddhist conceptualisation of the world, a Buddhist cosmology, various cultural objects on which Tibetans rest their worries and wishes, as well as considerable native knowledge which has been modified by Buddhism through the Tibetan literary tradition.

Shépa and Tibetan Literature

Buddhist literature has undoubtedly contributed significantly to the content of Shépa. Following the orthographic standardisation of the Tibetan language in the ninth century, Tibetan Buddhism swiftly expanded across the land of snows during the 'later spread of the dharma' (*bstan pa phyi dar*). From the late tenth century onward, a large quantity of Buddhist scriptures and commentaries were translated into Tibetan, coinciding with the rise of several institutionalised Buddhist

sects. In this process, Tibetan Buddhist scholars started to compose texts to systematically explain the Buddha's teachings and the relation between Tibet and Buddhism to practitioners and laymen alike.[83] Contributing to this tradition, Sakya teachers composed 'manuals' (*yig cha*) to facilitate the training of monastic and lay practitioners in the early thirteenth century. The Sakya Pandita Künga Gyeltsen (1182–1251) composed *The Gateway to Knowledge* (*Mkhas pa'i tshul la 'jug pa'i sgo zhes bya ba'i bstan bcos bzhugs so*), one of the earliest manuals, to teach young monks. His successor and nephew, Phagpa, compiled *The Explanation of Knowledge* (*Shes bya rab gsal*) for Mongol Prince Činggim (Tib. Jin jim, 1243–1285) in 1278 to make sense of complex Buddhist concepts, especially cosmology.[84] Key material that they consulted to compile the manuals was Indian master Vasubandhu's (Dbyig gnyen) *The Treasury of Abhidharma* (*Chos mngon pa mdzod*, Skt. *Abhidharmakośa-bhāsya*, or *Abhidharmakośa* for short), which details a series of fundamental Buddhist thoughts and has been translated into Tibetan multiple times since the ninth century.[85]

In Choné, oral accounts suggest that local monastic scholars, particularly Drakpa Shédrup, composed 'Jikten Chakluk' according to the *Abhidharmakośa*. Structuring the Buddha's teachings in a taxonomically coherent way,[86] the *Abhidharmakośa* is a key text of *Abhidharma* literature, being one of the three baskets of Buddhism.[87] Consisting of eight chapters, it is one of the greatest theoretical bases for the Buddhist traditions in Tibet, China, and East Asia.[88] In the Tibetan monastic context, the *Abhidharmakośa* is one of five central texts for the Geluk monastic education. It is also the final treaty which advanced monks must study in their almost twenty-year long training in exoteric texts.[89] However, a comparison of the *Abhidharmakośa* and 'Jikten Chakluk' indicates that the latter was likely a rhythmical adaptation from an elaborate revision of the concise verses and commentaries in the *Abhidharmakośa*. The manual of Phagpa was ideal for such an adaptation and has indeed had a direct impact on Shépa.

Reading 'Jikten Chakluk' and *The Explanation of Knowledge* side by side, it seems that their contents and rhetorical styles are similar. The Buddhist length measurement discussed in these texts is a fine example of their relatedness (see Table 1). We speculate that the elements of Shépa that concern Buddhist cosmology, particularly the external world (*phyi*

snod 'jig rten) and sentient beings (*nang bcud sems can*), were tailored into a question-and-answer format according to Phagpa's manual. Despite local oral accounts suggesting that the Geluk scholar Drakpa Shédrup compiled 'Jikten Chakluk' in the early eighteenth century, it is possible that local Sakya monks might have already developed some contents of this section before the Geluk domination over the Luchu valley.

Table 1: Length Measurement in 'Jikten Chakluk', *Shes bya rab gsal* and *Abhidharmakośa*[90]

Shépa 'Jikten Chakluk'		*Shes bya rab gsal*	*Abhidharmakośa*
Both earshot and league, Are composed of atoms.	*Rgyang grags dpag tshad bshad rgyu na/Rdul phra rab bsags nas yong ba yin/*	*'Byung ba de dag gi shin tu ba'i mthar thug pa ni phra rab kyi rdul the zhig tu med pa'i phyir cha med pa nyid do/*	*Gzugs ming dus mtha' rdul yig dang/*
Seven atoms form, One molecule.	*Phra rab rdul bdun bsags pa la/ Rdul phran gcig la bzhag pa yin/*	*De bdun ni rdul phran no/*	*Skad cig phra rab rdul dang ni/ Rdul phran dang ni de bzhin du/*
Seven molecules make one iron particle.	*De bdun la ni lcags rdul gcig/*	*De bdun ni lcags rdul lo/*	*Lcags chu ri bong lug dang glang/*
Seven iron particles make one water particle.	*Lcags rdul bdun ni chu rdul gcig/*	*De bdun ni chu rdul lo/*	
Seven water particles make one rabbit particle.	*Chu rdul bdun la ri bong gcig/*	*De bdun ni ru bong gi rdul lo/*	
Seven rabbit particles make one sheep particle.	*Rdul de bdun la lug rdul gcig/*	*De bdun ni lug rdul lo/*	
Seven sheep particles make one ox particle.	*Lug rdul bdun ni glang rdul gcig/*	*De bdun ni glang rdul lo/*	

Shépa 'Jikten Chakluk'		*Shes bya rab gsal*	*Abhidharmakośa*
Seven ox particles make one particle of sun dust.	*De bdun la ni nyi rdul gcig/*	*De bdun ni nyi zer gyi rdul lo/*	*Nyi zer rdul dang sro ma dang/ De las byung dang de bzhin nas/ Sor tshigs zhes bya gong bdun bsgyur/*
Seven particles of sun dust make one louse egg particle.	*De bdun la ni sro ma gcig*	*De bdun ni sro ma'i tshad do/*	
Seven louse egg particles make one louse particle.	*Sro ma bdun ni shig gcig yin/*	*De bdun ni shig gi tshad do/*	
Seven louse particles make one barley particle.	*Shig bdun tshogs la nas gcig yin/*	*De bdun ni nas kyi tshad do/*	
Seven barley particles make one knuckle.	*Nas bdun la ni sor tshigs gcig/*	*De dag 'dus pa las/ Snod kyi 'jig rten dang lus grob bo/ Nas bdun la ni sor mo gcig gi tshad do/*	
Twenty-four knuckles,	*Sor tshigs nyi shu rtsa bzhi la/*	*Sor mo nyi shu bzhi la ni khru gang ngo/*	
Make one cubit.	*Brtsis nas khru gang bzhag ni yin/*		*sor mo nyi shu bzhi la khru/*
Four cubits make one arm span.	*Khru bzhi la ni gzhu 'dom gang/*	*Khru bzhi la ni 'dom gang ngo/*	*Khru bzhi la ni gzhu gang ngo/*
Five hundred arm spans make one earshot.	*Gzhu 'dom lnga brgya rgyang grags gcig/*	*'Dom lnga brgya la ni rgyang grags gcig go/*	*De dag lnga brgya rnams la ni/*
Eight earshots make one league.	*Rgyang grags brgyad la dpag tshad gcig/*	*Rgyang grags brgyad la ni dpag tshad gcig go 'Dis 'jig rten dang lus kyi tshad rnam par gzhal lo/*	*Rgyang grags de la dgon par 'dod/ De brgyad dpag tshad ces bya'o/*

In addition, 'Jikten Chakluk' contains cosmological knowledge derived from the *Condensed Wheel of Time Tantra* (*Dpal dus kyi 'khor lo'i rgyud*, Skt. *Śrīlaghu-kālacakra-tantra*). This esoteric treatise widely known as the *Kālacakra-tantra* has been translated into Tibetan more than fourteen times since the eleventh century.[91] The *Kálacakra* practice thrived in Sakya, Geluk, and several other Tibetan Buddhist sects from the late fourteenth century. It is possible that it was introduced to Choné on a larger scale after the foundation of the first esoteric college in the Luchu valley during the early eighteenth century.[92] Again, Drakpa Shédrup was believed to be the one who tailored the *Kālacakra-tantra*'s content about the external world and its dimensions for a lay audience in Choné. Nonetheless, we may not rule out the possibility that Sakya scholars and Shépa performers incorporated such content into 'Jikten Chakluk' before the institutionalised transmission of this tantra in Choné.[93]

Beyond Buddhist-centered knowledge, it is also evident that Shépa has been influenced by Tibetan historical texts that were written down or rediscovered as 'hidden treasures' (*gter ma*) before the fifteenth century. Specifically, the account of the Tibetan royal lineage, the origin of the Tibetan people, and the spread of dharma to Tibet, in 'Jikten Chakluk' and 'Lönpo Garchen', are similar to those in rediscovered texts such as *Pillar Testament* (*Bka' chems ka khol ma*, 11th c.), *The Collection of Teachings and Practices Focused on Avalokiteshvara* (*Ma Ni bka' 'bum*, 12th c.), and *The Five Chronicles* (*Bka' thang sde lnga*, 14th c.). These accounts are widely cited in classical Tibetan history books, such as *A History of Buddhism in India and Tibet* (*Bu ston chos 'byung*, 1322), *The Mirror of the Royal Genealogies* (*Rgyal rabs gsal ba'i me long*, 14th c.), *Red Annals* (*Deb ther dmar po*, 14th c.), *A General History on China and Tibet* (*Rgya bod yig tshang chen mo*, 1434), *The New Red Annals* (*Deb ther dmar po gsar ma*, 1538), and *A Scholar's Feast* (*Mkhas pa'i dga' ston*, 16th c.). Whether these written accounts were inspired by contemporary orature, such as Shépa, or the other way around is essentially a 'chicken and egg' problem.

Moreover, Shépa may have a literary counterpart entitled *A 15th Century Tibetan Compendium of Knowledge* (*Bshad mdzod yid bzhin nor bu*), or *Shédzö* for short. *Shédzö* is an encyclopedia-like text compiled by Döndam Mawé Senggé (Don dam smra ba'i seng ge, n.d.) for members of a ruling lineage in southeastern cultural Tibet in the late fifteenth century. It not only translates obscure Buddhist concepts into

layman's language but also offers contextual information about a range of subjects to secular and literate elites. In terms of its readership, *Shédzö* is considered a type of compendium that is distinct from *The Gateway to Knowledge*.[94] However, historically low literacy rates in Tibetan secular communities lead us speculate that the division between religious and secular audience of the compendia should be not be thought of as very rigid. In the same way that *Shédzö* was possibly read by religious practitioners, Shépa has been appreciated by local lamas and monks.

In addition to Buddhist cosmology and philosophy, *Shédzö* covers a wide range of topics, including Tibetan mythology, royal genealogies, geography, and language; as well as astrology, Bon, medicine, speech, and song (see Table 2). It is marked by a question-and-answer format. It is written in poetic form with less-rigid syllable structure, strongly influenced by parallelism, and systematically classified by topic. *Shédzö* is also deeply interwoven with both Tibetan orature and Tibetan literature. As shown below, many themes that emerge in *Shédzö* are similar to those present in Shépa and readers may quickly locate counterpart sections in Shépa, albeit with minor differences. It is clear that Shépa and *Shédzö* have a strong connection.

Table 2: A Comparison of Topics in *Shédzö* and Shépa

Shédzö	Shépa
The Physical World	*Phyi snod 'jig rten*
A Brief Account of the Origins of the Cosmos	
The Various Universes of the Cosmos	
The Worlds of Our Universe	
Our Wolds and the Arrangement of the Discs	*Dkyi 'khor*
Mount Meru	*Ri yi rgyal po*
The Seven Golden Mountains	*Gser gyi ri bdun*
The Seven Corresponding Seas	*Rol ba'i mtsho bdun*
The Vast Outer Ocean	*Phyi'i rgya mtsho chen po*
The Encircling Iron Mountains	*Phyi lcags ri nag po*
The Four Continents and the Eight Subcontinents	*Gling bzhi dang gling phran*
The Sun, Moon, Planets and Stars	*Nyi zla skar gsum*
The City of Paradise of the Gods	
The Palaces and Parks of the Upper Heavens	
The Theory of Origination and Destruction	*'Jig pa*
The Measurement of Space and Time	*Nyi ma ring thung*
	Dpag tshad kyi brtsi tshul

Shédzö	Shépa
The Sentient Creatures	*Nang bcud sems can*
The Six Spheres of Rebirth	*Sems can 'gro ba rigs drug*
The Eighteen Hells	
The Sphere of the *Pretas*	
The Sphere of the Animals	
The Sphere of the Titans	
The Sphere of Men of the Four Continents	*Gling bzhi po*
Man in *Jambudvīpa* and His Fall	*Sngon bskal pa dang po'i mi*
The Origins of the Tibetans	*Bod kyi mi yi pha ma*
The Sphere of the Gods	*Khams gsum*
The Royal Lineages	*Blon po mgar chen*
The Royal Lineage of Tibet	*Rgyal po sum cu rtsa gnyis*
The Royal Lineage to Sron-rtsan-sgam-po	
The Royal Dynastic Period	
The Tribal Structure of the World	
The Geography of the World	
The Geography of *Jambudvīpa*	*Lho 'dzam bu gling*
Buddhism: Its Origins and Concepts	*Khams la bco brgyad*
Buddhism in Tibet	*Bod sangs rgyas bstan pa*
Astrology	*Skar ma skar chen nyer brgyad*
	Khyim bcu gnyis
	Sme ba dgu
	Spar kha brgyad
Astrology in China	*Lo 'khor bcu gnyis*
The Great Golden Cosmic Tortoise	*Ma hA gser gyi rus sbal*
How The Five Elements Appeared	*'Byung ba lnga*
The Bon Religion	
Medicine	
Esoteric Practices of the *Mantrayana*	
Philology and Linguistics	
The Importance of Rhetoric and Public Speaking	
The Oral Expression of Happiness	

From the eighteenth century onward, we see the intellectual engagement of local Géluk scholars in modifying and compiling Shépa. Many singers state that Drakpa Shédrup collated and revised Shépa. After comparing Shépa with his writings on the astrology and divination, as shown in Table 3, we can identify considerable similarities. Whether this is because Drakpa Shédrup documented the content of Shépa as it was

performed at the time, or whether he composed new content for local performers based on other written works, or even whether scholars subsequently added sections from his work to Shépa, cannot be known without further research.

Table 3: The Eight Trigrams and Nine Magic Squares in Shépa and the *Collected Works of Drakpa Shédrup*[95]

Shépa[96]		Drakpa Shédrup
Li is fire, *khön* is earth and *da* is metal.	*Li me khon sa dwa lcags dang/*	*Spar kha li me kon sa dang/*
Khen is sky, *kham* is water, and *gin* is mountain.	*Khen gnam kham chu gin ri dang/*	*dwa lcags khen gnam kham chu dang/*
Zin is wood and *zön* is wind.	*Zin shing zon rlung de dag kyang/*	*Gin ri zin shing zon rlung ngo/*
This is the composition of the Eight Trigrams.	*Spar kha brgyad po chags tshul yin/*	*'On kyang phyogs kyi spar kha ni/*
……		
As for the reckoning of the Nine Magic Squares,	*Sme ba dgu bo brtsi tshul ni/*	*Sme ba'i chad lugs bstan pa ni/*
The first, sixth and eighth are white, and their element is metal.	*Gcig dkar drug dkar brgyad dkar lcags/*	*Gcig dkar drug dkar brgyad dkar lcags/*
The second is black and the third is blue, and their element is water.	*Gnyis nag gsum mthing chu yin la/*	*Gnyis nag sum mthung chu yin la/*
The fourth—whose element is wood—is green; the fifth is yellow and its element is earth.	*Bzhi ljang shing ste lnga ser sa/*	*Bzhi ljang shing ste lnga ser sa/*
The seventh is red and the ninth is violet, and their element is fire.	*Bdun dmar dgu mu men me yin/*	*Bdun dmar dgu dmar me yin no/*

Nevertheless, it is evident that Lozang Tendzin (Blo bzang bstan 'dzin, n.d.), a local monk from Pelyül (Dpal yul/Bod yul; Boyu 博峪), was involved in transliterating, editing, and enriching Shépa. He obtained the degree of Geshe Lharampa (*dge bshes lha rams pa*) in Lhasa, and

then served as the 113th dharma lord of Choné Monastery. In the late nineteenth century, he compiled *The Collection of Shépa* (*Bshad pa'i tho yig*). His text became the principal material used by Choné County officials to produce mimeographed versions of Shépa in the 1980s. According to local knowledge holders, his successor, the 114th dharma lord Doröl Pönlop Ngakwang Tapkhé (Rdo rol dpon slob ngag dbang thabs mkhas, n.d.), transcribed *The Collection of Shépa*, perhaps expanding it with sections on Mount Meru and the Spread of Buddhism in Tibet. These Geluk scholars consulted Buddhist texts to revise Shépa, likely to promote the dharma in local Tibetan communities. To this day, their texts still exert an enormous influence on the content and transmission of Shépa.

The involvement of monastic scholars in compiling Shépa and bridging orature and literature continues to the present. Several Shépa performers have confirmed that they learned stanzas of 'Jikten Chakluk' from local monks who were invited to explain the meaning of some of the content. When narrations are disputed, performers may ask a monk to offer a verdict and draw on a textual source for verification if one is available. In 2019, an online Shépa course was offered to performers by a disrobed monk who is an active collector and compiler of Shépa texts. During the course, he read and explained stanzas concerning Buddhist cosmology to support community members in gaining a deeper understanding.

In sum, Shépa has been influenced by Buddhist classics, manuals, and history texts. On closer inspection, Shépa and literary sources mirror one another considerably in terms of how they approach the formation of the world, early Tibetan history, the spread of Buddhism, the invitation of Princess Wencheng (Rgya bza'; Wencheng gongzhu 文成公主, 623–680), and so on. We find it futile to focus on the sequence in which these contents emerged; instead, we pay attention to their close interplay within and across Tibetan orature and literature.

Shépa: Fusing Tibetan Orature and Literature

Shépa blurs the boundaries between orality and textuality, resisting strict demarcation. We have discussed how certain elements of pre-Buddhist

oral traditions such as *deu* have endured in Shépa, and how the Tibetan literary tradition has woven its narratives into Shépa. In this way, we seek to offer a new perspective for examining the interplay between oral and literary traditions in cultural Tibet, which until now has been mostly overshadowed by studies of how oral traditions—working as repertoires—shape and energise Tibetan literary production.[97] This interplay is not a new phenomenon but has in fact long existed in cultural Tibet and beyond.[98] Such tendencies are also observed among performers of the Gesar Epic (*don sgrung*/*thos sgrung*), who rely on both textual and audio recordings as learning sources,[99] as well as among performers in the Yi community who rely on written texts for the transmission of their own epic, *The Nuosu Book of Origins*.[100] We demonstrate that Tibetan oral traditions in general, and Shépa in this specific case, fuse orature and literature.

The dynamism of the oral tradition and the richness of the Tibetan literary imagination enrich one other, enlivening Shépa through various aspects and with different rationales. By way of example, in Tibetan historical narratives, the marriage between Princess Wencheng and Songtsen Gampo is more often understood as a symbol of the Buddhist 'civilising project' within the Tibetan Empire. Wedding speeches in other Tibetan areas, such as Trika, also depict this union as a model marriage.[101] Nonetheless, this story in Choné, as demonstrated through 'Lönpo Garchen', is less focused on the wedding itself and the Buddhist aspect of this marriage. Instead, the central focus of this story in Shépa is on matchmaking and praising the wisdom and bravery of Minister Gar Tongsten (d. 667). It is this mutability that shines a light on different aspects of age-old stories. These dynamic processes contribute to the vitality of Shépa in particular, and to Tibetan oral traditions in general.

The Wider Implications and Relevance of Shépa

Shépa can be appreciated in many distinct ways: both as a composition of Tibetan poetry delivered in accessible language, or as a repertoire of Tibetan culture in which myths of creation, legends, religious traditions, rituals, and local customs are documented and described. In engaging with sites such as the Machen Pomra and Otang Lake, Shépa also highlights Tibetan conceptions of geography and sacred space, offering

cultural and religious knowledge that are inscribed onto the Tibetan landscape. We may also appreciate Shépa as a means to understand elements of early Indian and Chinese culture that were adopted by Tibetans. In Shépa narration, east China (*smad rgya nag*), the Land of Divination, is always presented hand-in-hand with west India (*stod rgya gar*), the Land of Dharma.[102] Indian astrology (*skar rtsis*) and Buddhism have left heavy imprints on Shépa. The Chinese astrological knowledge system (*nag rtsis*)—comprising of Five Elements (*khams lnga*; *wuxing* 五行), Eight Trigrams (*spar kha brgyad*; *bagua* 八卦), and Nine Magic Squares (*sme ba dgu*; *jiugong* 九宫)—as well as Chinese figures who are often regarded as masters of divination such as Princess Wencheng and Confucius (Lha kong tse 'phrul gyi rgyal po; Kongzi 孔子, 551–479 BCE), are also celebrated in Shépa.

Shépa can be read as an access point for shared cultural elements that carry relevance across the wider Himalayan region. For example, the bat (*pha wang*), with its nine specialties, carries ritual and cultural significance in Tibetan culture and is often regarded as very capable in dealing with a range of problems.[103] Narratives about how the bat solves crises are found not only in Shépa—where the bat plays a key role in locating and rescuing the red Khyung trapped by the *dü* (*bdud*), a class of pre-Buddhist deities translated as 'demons'—but are also present in other Tibetan sources, such as the *Nyen Collection* (*Gnyan 'bum*), in which the bat helps ease tensions between human beings and the *nyen* (*gnyan*) after prominent priests fail in this endeavour. In this collection of stories, the bat is the principal character who searches for and locates the male deity (*pho lha*) after he goes missing.[104] Similarly, in Yunnan, the Naxi ethnic community look to the bat for crisis-solving. According to the pictographic manuscript *The White Bat's Search for Sacred Books*, the Naxi people believe it was the bat who finally secured the sacred book from the female priest, after the eagle and sparrow failed in their quest.[105] Through Shépa, we could observe cultural tropes that are shared across the Himalayan region.

The most celebrated and perhaps most salient element of Shépa is that it has endured the great transformations that occurred within Tibetan culture, transmitting and carrying forward elements of Tibetan civilisation, reflecting Tibetan political and religious history, and speaking to the shared culture, beliefs, and experiences that tie

geographically distinct Tibetan communities together. The accretion of Tibetan civilisation is layered into Shépa, making it an amalgamation of Sipé Bon, Yungdrung Bon and Buddhist knowledge systems. Specifically, Sipé Bon, with its animistic features, have remained present in Shépa. The belief that the physical world is inhabited by various spirits, such as *za* (*gza'*), *tsen* (*btsan*), and *teurang* (*the'u rang*), all of whom need to be propitiated, is addressed in 'Tsalu' when the groom comes to take the bride. In 'Khyung', the bird-shaped deity was born from an egg of thirteen substances kneaded by Yémön Gyelpo (Ye smon rgyal po)—the King of Primordial Wishes; the Black-Headed Man (Smon mi dbu nag)—mankind; and Yeshen Wangdzok (Ye gshen dbang rdzogs)—the earliest Bon priest. The egg resembles three classes of spirits (*lha, gnyan* and *lu*) which reside in the three realms (*srid pa gsum*) of the world, namely: the sky, earth, and intermediate space:

> The incredibly mysterious egg,
> Looking at it from above, what was the egg?
> Looking at it from below, what was the egg?
> Looking it from the front, what was the egg?
>
> Looking at it from above, it was *lha*.
> Looking at it below, it was *nyen*.
> Looking it from the front, it was *lu*.
> This was an incredibly mysterious egg.

This worldview is a powerful confirmation of Sipé Bon cosmology. The same worldview is also preserved in 'Rübel'. Yet, a transition from the tripartite worldview of Sipé Bon to the dualistic worldview of institutionalised Bon also appears in Shépa.[106] Khyung and Rübel, the tortoise-shaped deity, are delineated along dualistic lines, separating heaven from earth:

> In the sky, the forefather descended.
> Who was the being that held up the sky?
> On the earth, the foremother descended.
> Who was the being that pressed down the earth?
>
> Speaking of the being who held up the sky,
> It was the great Khyung who lifted up the sky.

The great Khyung, the being who lifted up the sky,
The sky was uplifted effortlessly.
Speaking of the being who weighed down the earth,
It was Rübel who pressed down the earth.
Rübel, the being who pressed down the earth.
The earth was depressed gently.

With the spread of Buddhism to the Plateau, a Buddhist worldview was introduced to the Tibetan cultural world. Buddhism interacted with local Tibetan beliefs, leading to the amalgamation of folk religion, Bon, and Buddhism. As scholars have indicated, there are many points of active interaction between these once quite different belief systems.[107] Such aspects are clearly manifested in oral traditions such as Shépa, particularly in 'Rübel': the understanding that Rübel's body parts are compatible with three major classes of spirits residing in the world's three realms reflects the worldview presented in Tibetan folk religion. Only later were Buddhist elements such as Mañjuśrī ('Jam dpal dbyangs), method (*thabs*), wisdom (*shes rab*), and others included in the narration. For instance, Mañjuśrī became identified as the divinity who tamed the cosmic tortoise. Mañjuśrī shot the Rübel with the golden arrow and pierced it with the flaming sword. The tortoise-shaped deity was turned upside down and its shell became the foundation of the world.[108]

Notably, in the tradition of Yungdrung Bon, the wisdom deity Sherab Mawe Senge (Shes rab smra ba'i seng ge) emanated a golden tortoise as the foundation of the world.[109] In an earlier Bon work, *The Multicolored Apportions Collection* (*Kun 'bum khra bo*, 13th c.), a deity named Künbum Goje (Kun 'bum go 'byed) created the golden tortoise that holds the world.[110] In all these narratives, including Shépa, the cosmic tortoise is widely understood to be the basis of the world. We note that divinities of different religious traditions have played similar roles in emanating and taming the tortoise. This similarity showcases the process of mutual incorporation among Tibetan religions and reflects the conscious collection of Tibetan knowledge systems and the preservation of ancient continuities. In this way, we can begin to understand how Tibetan history unfolded and how Shépa stands as a narrative that has captured shifts in religious and cultural paradigms across the Tibetan Plateau over time.

While acknowledging that Shépa reflects shared culture and beliefs across geographically distinct Tibetan communities, we must also highlight that Shépa speaks to the vernacularisation of Tibetan civilisation, contributing to a sense of the specificity of local communities. For instance, the vernacularisation of the notion of lineage and continuity of the patrilineal household is manifested through *anyé zhidak* in Shépa. While *anyé zhidak* is normally integrated into the prayer room in neighbouring Tibetan communities, in the Choné Tibetan household, it is found in a separate location and continues to be a key element of house architecture where it is reserved for the ritual specialist to conduct rituals related to the rites of passage of family members. In addition, Khyung is a culturally and religiously important creature for Tibetans. In Choné and Tébo, a straw-knitted Khyung (*dgra lha mgon po bya rdang*) is presented during the offering ritual for the mountain deity.[111] Khyung is also adopted into the daily lives of Tibetans, evidenced by local narratives in Choné and Gyarong which suggest that the style of headdresses and cloaks are patterned after this mythical bird. While there are many other examples, the central point here is that these vernacularisations reflect the ways in which each community mediates Tibetan civilisation through their own specific and local lens. Oral traditions like Shépa offer a prism through which we may discern the parameters of Tibetan culture without glossing over its richness and complexity.

Documentation, Transliteration, Transcription, Textual Collection, and Translation

The Shépa recordings and texts on which we draw in this manuscript were collected between 2015 and 2020, along the upper and middle Luchu River where the Tibetan language and culture are better preserved. Our documentation of Shépa was initiated by Marnyi Gyatso in 2015. Fragmented sections were recorded by Marnyi Gyatso together with Grandfather Quan Gyatso and Grandfather Meng Tusktor in the summers of 2016 and 2017. The majority of the recordings were made by Bendi Tso in the course of 2019. In the process of documentation, we were fortunate to receive the help of Guru Tsering and Fan Xueyong, as well as many monastic scholars and local historians who—having

committed their time and knowledge to collect Shépa texts—generously shared their collections and insights with us. Taken together, these oral and textual materials form our corpus.

In Choné, Grandfather Meng Tusktor was one of the best-known performers who sang most Shépa sections in their entirety. In Grandfather Meng Tusktor's village, Bendi Tso documented his narratives by video in April 2019. There was no audience during the sowing season, which ensured that this documentation work could proceed without disturbance. Meng Tusktor gave our work his wholehearted support, enormous patience, and deep care. He always brought his 90-page transliteration of Shépa in Chinese to the recording site, in a format that is only intelligible to him, in case he forgot a few lines. Years of performance ensured that he had memorised almost every stanza and he only consulted his text occasionally. As singing took a significant amount of time and effort, given his health and age (being in his late 70s), we respectfully requested him to render his songs into narratives after we had recorded 'Chémar'.

Grandfather Meng Tusktor made narrative plans in accordance with his own condition and experience, deciding when to pause and take rest, what to narrate next, and thinking through what needed to be explained before and after each segment. A short segment would often take around ten minutes to narrate, which would be followed by his interpretation and sometimes anecdotes related to his learning and performance of that segment. Bendi Tso took notes throughout the process, reviewed them at night and asked questions the following morning before resuming the documentation. For this reason, we transliterated the narratives of Grandfather Meng Tusktor into Tibetan and used these as our primary text, which we indicate with the acronym MT in footnotes. After completing the documentation, Bendi Tso invited Grandfather Zhang Gyatso, a wonderful Shépa singer, to listen the recordings. He shared sections he had memorised along with his experiences of performing Shépa with us. He provided many stanzas that are not found in Grandfather Meng Tusktor's narrative. We label his stanzas with ZG in our footnotes.

Considering the frequent use of colloquial and everyday language in Shépa performances, a feature which we have chosen to highlight and uplift in this work, we give priority to the oral narration rather

than to written texts. Most of the transliterations were completed by Naljor Tsering, with the assistance of Bendi Tso. Naljor Tsering was also responsible for the initial collation. In contrast to previous documentation work undertaken by monks and local scholars, while still following the rules of written Tibetan, we have chosen to align our transliteration closely with the language as spoken in Choné, rather than with the standardised written form of Amdo Tibetan. To transliterate local verbal art and convert it into written form, for instance, we use the colloquial register '*na*' rather than the written register '*dam*' for 'or'; colloquial '*ga ru*' rather than written '*gang na*' for 'where'; colloquial '*ci 'dra*' rather than written '*ci tsam*' for 'how many'; and '*ci zhig*' rather than '*chi zig*' for 'what', and so on. In addition, certain Chinese loanwords that are in everyday use are transliterated phonetically and appended with an endnote explaining their meaning.

While our stated goal is to prioritise the oral narratives which feature local, vernacular language, at the same time we also list the many relatively complete texts which we collected during our collaborative work in Choné. Our intention is not to create a 'master text' that holds as much standardised content as possible,[112] but rather to showcase the many variations of Shépa in both oral and textual transmission—ranging from verbal and rhetorical styles to alternations in meaning. In the process, we uplift and acknowledge the efforts of all those who have committed themselves to preserving and diversifying this oral tradition and come before us. By 2020, with the generous support of local singers and scholars, we had collected many handwritten, mimeographed, and printed Shépa texts. These written texts can be roughly classified into five clusters and we list their original Tibetan titles in Wylie transliteration without correction:

1. The most influential text is known locally as *The Collection of Shépa*, which has had an enormous and lasting impact on the textualisation of Shépa in Choné. It was compiled by Lozang Tendzin in the 1890s and was preserved by monks at Choné Monastery. In the early 1980s, three officials in Choné County mimeographed this text. The reproduction of this text includes 'Lönpo Garchen' (*blon po sgang chen*), 'Khyung' (*khyung*), 'Rübel' (*rus sbal*), 'Da' (*mda'*), and 'Jikten Chakluk' (*'jig rten chags glu*). We have not seen the original texts, except for the

mimeographed 'Lönpo Garchen', and we label this collection with CS in our footnotes.

2. Another of the earliest texts we were able to collect is written in cursive Tibetan (*dbu med*) on traditional long folios. This edition was preserved by the natal family of the 114th dharma lord of Choné Monastery, Doröl Pönlop Ngakwang Tapkhé, in the 1900s. It consists of 'Khyung' (*khyung*), 'Rübel' (*rus sbal*), and 'Jikten Chakluk' (*'jig rten chags tshul*). We were informed that a great-grandson of Doröl Pönlop's family copied out the text and complemented it with 'Lönpo Garchen' (*blon po sgang chen*), 'Chakshé Dashé' (*lcags bshad mda' bshad*, Iron and Arrow), and 'Ri Gyelbo Rirap' (*ri rgyal bo ri rab*, Mount Meru). However, we were only able to collect 'Khyung', 'Rübel', and 'Jikten Chakluk', and we label this edition as DP.
3. Guru Tsering generously provided another set of Shépa texts. These comprise of 'Chémar Choktsi' (*phye mar cog tsi*, Barley-Butter Offering and Table), and 'Da' (*mda' yi bshad pa*), all of which were edited or transcribed by an unknown person. We label them as UN. In addition, this set of texts also include 'Da' (*mda' yi glu bshad pa*) as transliterated or transcribed by Tsering, 'Jikten Chakluk' (*'jig rten chags glu*), and 'Khyung and Rübel' (*khyung dang rus sbal*) by Lhamo Tsering, and a printed version of 'Jikten Chakluk' (*'jig rten chags glu*) by an unknown singer or compiler. We label these as TR, LT, and PT respectively.
4. We also collected a set of handwritten texts. The texts titled 'Ri Gyelbo Rirap, Jikten Chakluk' (*ri rgyal bo ri rab, 'jig rten chags glu*), 'Tam' (*gtam*), 'Choné Pönpö Logyü' (*co ne dpon po'i lo rgyus*, The History of Choné Kings), and 'Sipa Chaklu' (*srid pa chags glu*, The Sipa Song) are transcribed by Namkha Döndrup, and are labelled as ND. The handwritten texts also include 'Jikten Chaksum' (*'jig rten chags gsum*, The Formation of the World) from Choné Monastery, which we label as CM.
5. The last text we draw on is the book titled *Sheba* 舍巴, co-edited by local historians Fan Xueyong and Yang Shihong.[113] It includes 'Chémar' (*phye mar*), 'Sipé Chakrap' (*srid pa'i chags*

rabs, The Origin of the World), The Formation of the World (*'jig rten chags lugs*), 'Jikten Chakluk' (*'jig rten 'jig lugs*), 'Jikten Chaktsül' (*'jig rten chags tshul*, The Creation of the World), 'Rigyel Lhünpo' (*ri rgyal lhun po*, Mount Meru), 'Khyung' (*khyung chen bshad pa*), 'Rübel' (*rus sbal bshad pa*), 'Lönpo Garchen' (*blon po mgar chen*), 'Da' (*mda' bshad pa*), 'Choné Pönpö Logyü' (*co ne dpon po'i lo rgyus*), and 'Tam' (*gtam*). The authors edited the texts that they collected and standardised them in line with the Amdo variety of the Tibetan language. We label stanzas of this book with FY in our footnotes.

Other than these texts, we also collected many fragmented editions of Shépa. On inspection, these are generally similar to the five clusters outlined above, and most are adaptations of the compilations by Lozang Tendzin or Ngakwang Tapkhé. We understand these adaptations to have occurred when local singers used these texts to revise or complement their own narrations and documentation projects. These editions—which have influenced one another and resulted in many trivial modifications—certainly warrant further analysis. Through careful and comparative work, we anticipate being able to trace the trajectory of Shépa transmission and better understand knowledge production within Choné.

In this book, while we prioritise oral narrations, we also list all collected texts in our footnotes and do not correct mistakes in spelling or grammar. Our goal is that community members and scholars will be in a position to engage with these texts in service of their future studies without significant editorial intervention by us. The verses which we have translated are bolded in the footnotes. Most translated verses derive from oral narrations. When a verse from the written texts could complete the oral narration or make it significantly clearer, we translate the verse and indicate this selection by bolding it in the footnote. When a verse is missing or incomplete, we compose a verse and bold it in the footnote, marking our editorial intervention with ED.

This book is the product of close teamwork and intense collaboration. Marnyi Gyatso assumed primary responsibility for examining the written texts of Shépa, providing the Chinese translations using seven characters for each verse—employing classical Chinese exclamatory particles to form rhyming patterns. Bendi Tso, having completed the second round of collation, contributed the English translations and

wrote introductions to each individual section. She and Marnyi Gyatso also composed the book's introduction. In the whole process, Naljor Tsering provided his expertise in Bon religion and rituals. Marnyi Gyatso contributed his knowledge of Chinese and Tibetan history. Mark Turin offered his experience in the documentation and preservation of oral traditions more generally, and assumed responsibility for English editing and representational consistency across the volume. The introductions were respectively translated into Chinese and Tibetan by Marnyi Gyatso and Naljor Tsering.

Chinese and English translations are offered immediately following the Tibetan text, allowing readers to cross-check or cross-read if they have the requisite language competencies. We avoid being too literal in our translations in order to keep close to the original Tibetan meaning. Auspicious numbers, such as 108, are translated literally, and we ask readers to bear in mind that artistic language is a key element in Tibetan oral traditions. It is our hope that the section introductions and endnotes will help to contextualise the narration, providing some ethnographic and cultural context about the topics in question. Tibetan terms are transcribed phonetically in the Latin alphabet using the Tibetan and Himalayan Library's (THL) Simplified Phonetic Transcription of Standard Tibetan, with Wylie transliterations provided in parentheses for English readers. Exceptions are made for terms which have a common vernacular transliterated form, meaning that we write *molla* rather than the more literal *molba*.

Book Outline

This book is structured in eight sections. The first section is 'Khyung' and delineates how the world and Khyung were born. The narrative proceeds to elaborate on Khyung's appearance, food, power, forms, and so forth. The narrative then turns to illustrate how the red Khyung was captured by the demon and rescued by the wise bat. The second section is 'Rübel' and is often performed together with 'Khyung'. It starts with an account of the life of Rübel in the sea, followed by how Rübel was tamed by Mañjuśrī. It concludes with how Rübel's body parts embody the divinatory schemes. The third section is 'Jikten Chakluk' and depicts the destruction and formation of the world, detailing how the external

world and sentient beings came into being. This section concludes with the origin and history of the Tibetan people.

The following two sections focus on the significant social norms and cultural objects of the Choné people. The fourth section is 'Chémar', the most performed and best-preserved section of Shépa. As its lyrics demonstrate, the song of 'Chémar' is the head of all songs; without narrating 'Chémar', one cannot start to narrate Shépa. This section offers a detailed description of Chémar and the table holding it. The fifth section is 'Da', which illuminates how the arrow is made, from cutting bamboo to each step involved in crafting it. This section further outlines the representational meanings of all components of the arrow.

The last three sections highlight wedding elements, and are often sung together in cultural Choné. The sixth section is 'Lönpo Garchen' and begins with an introduction to King Songtsen Gampo, Princess Wencheng, and Minister Gar Tongtsen—illustrating how the minster journeyed to Tang China, triumphed over the envoys of other rulers in competitions to woo Princess Wencheng, and then escaped from China to Tibet. The seventh and eighth sections are 'Tsalu' and 'Zhanglu' and detail the process of taking and giving a bride, respectively.

In documenting and translating Shépa, we stand on the shoulders of many generations of Shépa performers and compilers. From past to present, they have kept Shépa alive through generously sharing their knowledge and skills with both amateurs and dedicated apprentices. Their experience teaches us that communication and cooperation are central to the vitality of Shépa. Following in their steps, our hope is that this book will help to connect Shépa with the Choné people, with all Tibetans and with the wider world.

Endnotes

1 Guowuyuan diqici quankuo renkou pucha lingdao xiaozu bangongshi, ed., *Zhongguo renkou pucha nianjian*, 3 vols (Beijing: Zhongguo tongji chubanshe, 2020), I (2020).

2 Marnyi Gyatso, 'Home on the Margins: Tsowa Societies of the Choné Kingdom on the Inner Asian Frontier, 1862–1952' (unpublished doctoral thesis, The Chinese University of Hong Kong, 2020), pp. 45–60.

3 Skal ldan rgya mtsho, *Yab rje bla ma skal ldan rgya mtsho'i gsung 'bum bzhugs so*, 4 vols (Lanzhou: Kan su'u mi rigs dpe skrun khang, 1999), I (1999), p. 342; Yu Zhang, *Bianzheng kao* (Taipei: Xin wenfeng chuban gongsi, 1990), j9.2b.

4 Ye Fan, *Houhanshu* (Beijing: Zhonghua shuju, 1965), j87.2869–908.

5 Xu Liu, *Jiutangshu* (Beijing: Zhonghua shuju, 1975), j196–197.

6 Bangzhan Chen, *Songshi jishi benmo* (Beijing: Zhonghua shuju, 1977), j41; Bianca Horlemann, 'The Relations of the Eleventh-Century Tsong kha Tribal Confederation to its Neighbour States on the Silk Road', in *Contributions to the Cultural History of Early Tibet*, ed. by Matthew Kapstein and Brandon Dotson (Leiden: Brill, 2007), pp. 79–101; Duanlin Ma, *Wenxian tongkao* (Beijing: Zhonghua shuju, 1986), j335; Toqto'a, *Songshi* (Beijing: Zhonghua shuju, 1977), j492.

7 Lian Song, *Yuanshi* (Beijing: Zhonghua shuju, 1976), j121–123.

8 *Mingshilu* (Taipei: Institute of History and Philology, 1962), Taizong, j196.1b-2a; Tingyu Zhang, *Mingshi* (Beijing: Zhonghua shuju, 1974), j330. For the Ming fortification, see Marnyi Gyatso, 'The Ming, Tibetan and Mongol Interactions in Shaping the Ming Fortification, Multicultural Society and Natural Landscape in Mdo smad, 1368–1644', *Revue d'Etudes Tibétaines*, 55 (2020), 351–84; Marnyi Gyatso, 'A Rosary of the Wish-Fulfilling Jewels: The Co ne Kingdom on the Tibetan, Chinese, Mongolian, and Manchu Frontiers from the Fifteenth to the Eighteenth Century' (unpublished manuscript, June 1, 2022); Yu Zhang, *Bianzheng kao*, j3–4.

9 Marnyi Gyatso, 'Home on the Margins', pp. 43–99.

10 Yandu Zhang, *Taozhou tingzhi* (Taipei: Chengwen chubanshe youxian gongsi, 1970), p. 842; Erxun Zhao, *Qingshi gao* (Beijing: Zhonghua shuju, 1977), j517.

11 Christopher Beckwith, 'The Tibetans in the Ordos and North China: Considerations on the Role of the Tibetan Empire in World History', in *The Tibetan History Reader*, ed. by Gray Tuttle and Kurtis R. Schaeffer (New York: Columbia University Press, 2013), pp. 133–41 (pp. 136–37).

12 We acknowledge the extensive debate that exists on what precisely constitutes the Bon religion. In our writing, we have an inclusive and expansive understanding of Bon. Along with institutionalised Bon, Yungdrung Bon (*g.yung drung bon*), which from the tenth century onward began to resemble Buddhism, we also recognise the more animistic Sipé Bon as holding significance. Tucci and Stein use 'folk religion' or 'nameless religion' to refer to this religion respectively. For different significations of Bon, see Ngawang Gyatso, 'Shilun siba benjiao de jiben hanyi ji xingshi tezheng', *Xizang Daxue Xuebao*, 28.1 (2013), 7–12; Helmut Hoffmann, *The Religions of Tibet*, trans. by Edward Fitzgerald (George Allen & Unwin Ltd, 1961), pp. 13–27, 84–110; Per Kværne, *The Bon Religion of Tibet* (Boston: Shambhala, 1995), pp. 9–10; Geoffrey Samuel, *Civilized Shamans: Buddhism in Tibetan Societies* (Washington and London: Smithsonian Institution Press, 1993), pp. 10–13; Tsering Thar, 'Zangwen shouchaoben benjiao wenxian de faxian jiqi dangdai wenhua jiazhi', *Zhongguo Zangxue*, 2 (2021), 188–95.

13 Luciano Petech, 'Tibetan Relations with Sung China and with the Mongols', in *China Among Equals: The Middle Kingdom and Its Neighbors, 10th–14th Centuries*, ed. by Morris Rossabi (Berkeley: University of California Press, 1983), pp. 173–203; Tsepon Wangchuk Deden Shakabpa, *One Hundred Thousand Moons: An Advanced Political History of Tibet*, trans. by Derek F. Maher (Boston: Brill, 2010), pp. 177–96.

14 Gyitang (Gyi thang; Jitang or Qingtang) was also used to refer to Tsongkha. Tao Li, *Xu zizhi tongjian changbian* (Beijing: Guojia tushuguan, 1792), j265, j398, j404, j520; Lian Song, *Yuanshi*, j39, j43, j121, j123; Toqto'a, *Jinshi* (Beijing: Zhonghua shuju, 1975), j26, j79, j80, j91, j95, j98, j103, j113; Toqto'a, *Songshi*, j42, j326.

15 Tsutomu Iwasaki, 'The Tibetan Tribes of Ho-hsi and Buddhism During the Northern Sung Period', *Acta Asiatica*, 64 (1993), 17–37.

16 Toqto'a, *Jinshi*, j26.654.

17 Brag dgon pa dkon mchog bstan pa rab rgyas, *Mdo smad chos 'byung* (Lanzhou: Kan su'u mi rigs dpe skrun khang, 1982), p. 666. The term *co ne khag lnga* is possibly a later invention to address the five units along the Luchu valley after the Choné kings transformed the Sakya gönpa into a famous geographic marker in Tibetan history.

18 Brag dgon pa dkon mchog bstan pa rab rgyas, *Mdo smad chos 'byung*, pp. 646–66.

19 Karl-Heinz Everding, 'The Mongol States and Their Struggle for Dominance over Tibet in the 13th Century', in *Tibet, Past and Present*, ed. by Henk Blezer (Leiden: Brill, 2002), pp. 109–28; Luciano Petech, *Central Tibet and the Mongols: The Yüan—Sa-skya Period of Tibetan History* (Rome: Istituto Italiano per il Medio ed Estremo Oriente, 1990), pp. 8–9; Turrell V. Wylie, 'The First Mongol Conquest of Tibet Reinterpreted', *Harvard Journal of Asiatic Studies* 37.1 (1997), 103–33.

20 Luosang Danzhu and Popa Ciren, *Anduo gucha chandingsi* (Lanzhou: Gansu minzu chubanshe, 1995), p. 7; Shajia Shili, *Jingangcheng qixin zhuangyan baoman xitian fozi yuanliu lu*, trans. by Ning An (1448, transcribed in 1829), chapter 2; Lian Song, *Yuanshi*, j202.4517–19.

21 Elliot Sperling, 'Notes on the Early History of Gro-tshang Rdo-rje-'chang and Its Relations with the Ming Court', *Lungta*, 14 (2001), 77–87.

22 'Jam dbyangs 'jigs med dbang po, *Co ne'i bstan 'gyur gyi dkar chag yid bzhin nor bu'i phreng ba* (New Delhi: Ngawang Gelek Demo, 1971), pp. 378–80.

23 Mgon po dbang rgyal, *Co ne sa skyong gi lo rgyus klu chu sngon mo'i gyer dbyangs* (Lanzhou: Kan su'u mi rigs dpe skrun khang, 1997), pp. 27–8; Tshe ring don grub, *Mdo smad co ne'i lo rgyus sa gzhi skyong ba'i rgyan* (Beijing: Zhongguo wenlian chubanshe, 2016). Tibetan oral accounts in Choné, Mébo (Dme bo) and Dzögé suggest that Changti and Ngoti were defeated in a war that took place in southern Amdo and were then forced to leave.

24 Brag dgon pa dkon mchog bstan pa rab rgyas, *Mdo smad chos 'byung*, pp. 643, 646–47; 'Jam dbyangs 'jigs med dbang po, *Co ne'i bstan 'gyur gyi dkar chag yid bzhin nor bu'i phreng ba*, pp. 382–83.

25 A description of Guhyasamāja Temple (Gsang 'dus lha khang) in Choné Monastery, which was established by Richen Lhünpopa, might help us know the result of this reform, 'inside the temple enshrined the statues of the Sakya dharma-throne holders (*sa skya khri 'dzin*), Je Tsongkhapa and his two disciples'. It seems the Géluk teaching was only preached in a small scale. See Luosang Danzhu and Popa Ciren, *Anduo gucha chandingsi*, p. 174.

26 Brag dgon pa dkon mchog bstan pa rab rgyas, *Mdo smad chos 'byung*, pp. 625–26.

27 Luosang Danzhu and Popa Ciren, *Anduo gucha chandingsi*, pp. 40–50, 65–66, 79, 166–67.

28 There were ten regional monasteries (*dgon chen*), fifty-five communal monasteries (*dgon pa*), and over a hundred temples (*lha khang*) and retreats (*ri khrod*) across the Choné Kingdom. See Luosang Danzhu and Popa Ciren, *Anduo gucha chandingsi*, pp. 228–42.

29 Exoteric and esoteric are two types of Buddhist teaching. Exoteric teachings focus on Mahayana sutras and the associated path. Esoteric studies focus on tantric texts and the secret path and are also referred to as tantric studies. For more context on exoteric and esoteric studies in Tibetan monastic settings, see Georges Dreyfus, *The Sound of Two Hands Clapping* (Berkeley: University of California Press, 2003), pp. 18–20, 111–20.

30 Interview, Choné Monastery, January 3, 2015.

31 Marnyi Gyatso, 'Home on the Margins', chapter 2–4.

32 *Zhuoni xianzhi*, ed. by Zhuoni xianzhi bianzuan weiyuanhui (Lanzhou: Gansu minzu chubanshe, 2020), p. 672. *Lintan Xianzhi*, ed. by Lintan xianzhi bianzuan weiyuanhui (Lanzhou: Gansu renmin chubanshe, 2008), p. 93.

33 Some community members believe Batsé, a traditional market for many Choné people, separates the highland famers from those along the riverside.

34 Marnyi Gyatso, 'The Legacy of Bla ma dkar po: An Unsettled Dispute between Chone and Labrang on the Inner Asian Frontier', *Waxing Moon: Journal for Tibetan and Himalayan Studies*, 1 (2021), 16–56 (pp. 25–26).

35 Marnyi Gyatso, 'Home on the Margins', chapter 2.

36 The most important festivals in Choné include the Mönlam Festival (*smon lam chen po*) from the third to the sixteenth day of the first month, the May Mani Festival (*lnga pa'i ma Ni*) from the first to the seventh day of the fifth month, The Great Festival of Turning the Wheel of Dharma (*tshes bzhi chos 'khor dus chen*) for seven days in the sixth month, the Maitreya Dharma Assembly (*byams smon*) from the seventh to the twenty-second day of the ninth month, and the Anniversary of Tsongkhapa's Death Day (*lnga mchod chen po*) from the twenty-fourth to the twenty-eighth day of the tenth month. Two, ten-day fairs used to be held in the sixth and the tenth months.

37 Lama Jabb, 'The Wandering Voice of Tibet: Life and Songs of Dubhe', *Life Writing*, 17.3 (2020), 387–409 (p. 392).

38 Timothy Thurston, 'An Introduction to Tibetan sa bstod speeches in A mdo', *Asian Ethnology*, 71.1 (2012), 49–73 (p. 55).

39 Bkra shis don grub, 'Ge sar sgrung gi glu tshig las bshad pa'i skor gyi zhib 'jug' (unpublished master's thesis, Northwest Minzu University, 2018); Don grub rgyal, 'Mdo smad mtsho lho yul du dar khyab che ba'i bshad pa'i skor la rags tsam dpyad pa' (unpublished master's thesis, Tibet University, 2012), p. 6; Rnam rgyal rig 'dzin, 'A mdo'i ngag rtsom las bshad pa'i khyad chos la dpyad pa' (unpublished master's thesis, Qinghai Normal University, 2013), p. 1.

40 *Bshad pa*, ed. by Chab 'gag rdo rje tshe ring (Lanzhou: Kan su'u mi rigs dpe skrun khang, 2006), p. 1.

41 See, for example, Don grub rgyal, 'Mdo smad mtsho lho yul du dar khyab che ba'i bshad pa'i skor la rags tsam dpyad pa', p. 15.

42 *Bshad pa*, pp. 28–44.

43 Sources from different state offices offer contradictory dates for when Shépa was listed as Prefectural-level Intangible Cultural Heritage. In our writing, we follow the date provided by the local Tourism Bureau which is charged with the preservation and performance of Shépa.

44 Bendi Tso, 'Opportunities and Challenges in Preserving and Revitalizing the Tibetan Oral Literature Shépa in Chone', *Book 2.0*, 9.1–2 (2019), 7–18.

45 Amy Mountcastle, 'Safeguarding Intangible Cultural Heritage and the Inevitability of Loss: a Tibetan Example', *Studia Ethnologica Croatica*, 22.1 (2010), 339–59; Timothy Thurston, 'The Tibetan Gesar Epic beyond Its Bards: An Ecosystem of Genres on the Roof of the World', *Journal of American Folklore*, 132.524 (2019), 115–36 (p. 117); Timothy Thurston, 'Assessing the Sustainability of the Gesar Epic in Northwest China, Thoughts from Yul shul (Yushu) Tibetan Autonomous Prefecture', *Cultural Analysis*, 17.2 (2020), 1–23.

46 Rachel C. Fleming, 'Resisting Cultural Standardization: Comhaltas Ceoltóirí Éireann and the Revitalization of Traditional Music in Ireland', *Journal of Folklore Research*, 41.2–3 (2004), 227–57; Ahmed Skounti, 'The Authentic Illusion: Humanity's Intangible Cultural Heritage, the Moroccan Experience', in *Intangible Heritage*, ed. by Laurajane Smith and Natsuko Akagawa (London and New York: Routledge, 2009), pp. 74–92.

47 Andrew Martindale, Sara Shneiderman and Mark Turin, 'Time, Oral Tradition and Technology', *Memory*, ed. by Philippe Tortell, Mark Turin and Margot Young (Vancouver: Peter Wall Institute for Advanced Studies, 2018), pp. 197–206; Mark Turin, 'Orality and Technology, or the Bit and the Byte: The Work of the World Oral Literature Project', *Oral Tradition*, 28.2 (2013), 173–86.

48 Skounti, 'The Authentic Illusion: Humanity's Intangible Cultural Heritage, the Moroccan Experience', p. 78.

49 Samten Gyaltsen Karmay, *The Arrow and The Spindle*, 3 vols (Kathmandu: Mandala Book Point, 1997–2014), I (1997), p. 150.

50 *Bu che ba dga' ldan gser khrir bzhugs/bu gnyis pa rgya nag rgyal por bzhugs/bu gsum pas sa la sbra gur phub//*

51 Hildegard Diemberger, 'Blood, Sperm, Soul and the Mountain: Gender Relations, Kinship and Cosmovision among the Khumbo (N.E. Nepal)', in *Gendered Anthropology*, ed. by Teresa del Valle (London: Routledge, 1993), pp. 88–127; Nancy Levine, 'The Theory of Rü: Kinship, Descent and Status in a Tibetan Society', in *Asian Highland Societies in Anthropological Perspective*, ed. by Christoph von Fürer-Haimendorf (New Delhi: Sterling Publishers, 1981), pp. 52–78.

52 José I. Cabezón and Roger R. Jackson, 'Editors' Introduction', in *Tibetan Literature: Studies in Genre*, ed. by José I. Cabezón and Roger R. Jackson (New York: Snow Lion, 1996), pp. 11–37.

53 Lauran R. Hartley and Patricia Schiaffini-Vedani, 'Introduction', in *Modern Tibetan Literature and Social Change*, ed. by Lauran R. Hartley and Patricia Schiaffini-Vedani (Durham and London: Duke University Press, 2008), pp. xiii-xxxviii (pp. xvii-xviii); Lama Jabb, *Oral and Literary Continuities in Modern Tibetan Literature: The Inescapable Nation* (Lanham: Lexington Books, 2015).

54 Alexandru Anton-Luca, 'glu and la ye in Amdo: An Introduction to Contemporary Tibetan Folk Songs', in *Amdo Tibetans in Transition: Society and Culture in the post-Mao Era*, ed. by Toni Huber (Leiden: Brill, 2002), pp. 173–96 (pp. 178–79); Roger R. Jackson, '"Poetry" in Tibet: *Glu, mGur, sNyan ngag* and "Songs of Experience"', in *Tibetan Literature: Studies in Genre*, ed. by José I. Cabezón and Roger R. Jackson (New York: Snow Lion, 1996), pp. 368–92 (p. 369); Anna Morcom, 'Landscape, Urbanization, and Capitalist Modernity: Exploring the "Great Transformation" of Tibet through its Songs', *Yearbook for Traditional Music*, 47 (2015), 161–89 (p. 164).

55 As for the introduction and influence of Indian poetic poetry on Tibetan literature, see Leonard W. J. van der Kuijp, 'Tibetan Belles-Lettres: The Influence of Dandin and Ksemendra', in *Tibetan Literature: Studies in Genre*, ed. by José I. Cabezón and Roger R. Jackson (New York: Snow Lion, 1996), pp. 393–410 (pp. 395–400).

56 See, for example, *Dunhuang guzangwen wenxian tansuoji*, ed. by Yao Wang and Jian Chen (Shanghai: Shanghai guji chubanshe, 2008), p. 38; Jackson, '"Poetry" in Tibet: *Glu, mGur, sNyan ngag* and "Songs of Experience"', 368–92 (p. 371); Rolf A. Stein, *Tibetan Civilization* (London: Faber and Faber LTD, 1972), pp. 252–53.

57 The term *gur* (*mgur*) was originally used in the honorific register to refer to songs, *lu*, as shown in *the Old Tibetan Chronicle* where kings' songs or songs sung by a king's sister were described as *gur* in contrast to the songs of ministers, which were described as *lu*. Later, during the expansion of Buddhism that started in the tenth century which was known as the second dissemination, and the strong association between *gur* and Milarepa—the great yogi and poet born in the eleventh century—*gur* gradually came to be used to refer to spiritual songs. *Gur* carry the spirit of *lu* and are characterised by simple and colloquial language and metric flexibility. For definitions and features of *gur*, see Tsangnyön Heruka, *The Life of Milarepa*, trans. by Andrew Quintman (London: Penguin Books, 2010), pp. xxx-xxxi; Lama Jabb, *Oral and Literary Continuities in Modern Tibetan Literature: The Inescapable Nation*, pp. 5–10; Victoria Sujata, *Tibetan Songs of Realization: Echoes from a Seventeenth-Century Scholar and Siddha in Amdo* (Leiden and Boston: Brill, 2005), pp. 77–85.

58 Per K. Sørensen, *Divinity Secularized*: *An Inquiry into the Nature and Form of the Songs Ascribed to the Sixth Dalai Lama* (WIEN, 1990), p. 13.

59 Solomon G. Fitzherbert, 'The Tibetan Gesar Epic as Oral Literature', in *Contemporary Visions in Tibetan Studies: Proceedings of The First International Seminar of Young Tibetologist*, ed. by Brandon Dotson and others (Chicago: Serindia Publications, 2009), pp. 171–96; Zhambei Gyaltsho, '*Bab Sgrung*: Tibetan Epic Singers', *Oral Tradition*, 16.2 (2001), 280–93.

60 Thurston, 'An Introduction to Tibetan sa bstod speeches in A mdo', pp. 49–73.

61 Tsangnyön Heruka, *The Hundred Thousand Songs of Milarepa: A New Translation*, trans. by Christopher Stagg (Boulder: Shambhala Publications, 2017); Sujata, *Tibetan Songs of Realization: Echoes from a Seventeenth-Century Scholar and Siddha in Amdo*.

62 Morcom, 'Landscape, Urbanization, and Capitalist Modernity: Exploring the "Great Transformation" of Tibet through its Songs', pp. 168–70; Charles Ramble, 'Gaining Ground: Representations of Territory in Bon and Tibetan Popular Tradition', *The Tibet Journal*, 20.1 (1995), 83–124 (pp. 85–87).

63 Morcom, 'Landscape, Urbanization, and Capitalist Modernity: Exploring the "Great Transformation" of Tibet through its Songs', pp. 166–67.

64 Many Tibetan oral traditions use the question-and-answer format. One of the most well-studied is the debate song (*glu 'thab/glu shags*) found in Amdo in which the aim is to debate with, satirise, or tease one's counterpart. See, for example, Anton-Luca, '*glu* and *la ye* in Amdo: An Introduction to Contemporary Tibetan Folk Songs', p. 185; *Glu shags srid pa'i dar lce*, ed. by Bkra po (Xining: Mtsho sgnon mi rigs dpe skrun khang, 1997); 'Phags mo skyid, 'mdo smad mtsho lho yul gyi glu shags la rags tsam dpyad pa' (unpublished master's thesis, Tibet University, 2013), pp. 6–13; Per K. Sørensen, *Divinity Secularized*: *An Inquiry into the Nature and Form of the Songs Ascribed to the Sixth Dalai Lama*, p. 18; Timothy Thurston, '"Careful Village's Grassland Dispute": An A mdo Dialect Tibetan Crosstalk Performance by Sman bla skyab', *CHINOPERL*, 32.2 (2013), 156–81 (p. 157).

65 See, for example, Don grub rgyal, 'Mdo smad mtsho lho yul du dar khyab che ba'i bshad pa'i skor la rags tsam dpyad pa', p. 15.

66 Stein, *Tibetan Civilization*, pp. 195–96.

67 See, for example, Don grub rgyal, 'Mdo smad mtsho lho yul du dar khyab che ba'i bshad pa'i skor la rags tsam dpyad pa', pp. 11–13; Giuseppe Tucci, *The Religions of Tibet*, trans. by Geoffrey Samuel (London and Henley: Routledge & Kegan Paul, 1980), pp. 232, 238; Stein, *Tibetan Civilization*, pp. 191–92.

68 Stein, *Tibetan Civilization*, pp. 192, 195.

69 *Mi chos rtsa ba rnam pa dgu/ seng ge'i khog pa dper bzhag ste/ rkang g.yas srid pa'i chags lugs gleng/ g.yon pa skye 'gro'i byung tshul gleng/ tshang ra 'dzam gling sa bcad gleng/ lag g.yas rje yi gdung rabs gleng/ g.yon pa 'bangs kyi mi rabs gleng/ gung mo bstan pa'i chags lugs gleng/ mjing pa rje nam mi sde gleng/ mgo bo pha ma'i cho rigs gleng/ mjug ma mtshon byed dga' ba'i glu*, see O rgyan gling pa, *Bka' thang sde lnga* (Beijing: Mi rigs dpe skrun khang, 1986), p. 469. See also, for example, Stein, *Tibetan Civilization*, p. 193; David P. Jackson, *The Mollas of Mustang: Historical, Religious and Oratorical Traditions of the Nepalese-Tibetan Borderland* (Library of Tibetan Works & Archives, 1984), p. 84.

70 Ngawang Gyatso, 'Minjian benjiao jisizhe "laiwu" de jingshu neihan jiqi wenhua tezheng', *Xizang Daxue Xuebao*, 29.1 (2014), 115–20; Jixi Cili, 'Anduo diebu diqu minjian koushu jingwen "siba tuoyi" chuta', in *Minzushi Yanjiu*, ed. by Cang Ming (Beijng: Zhongyang minzu daxue chubanshe, 2018), pp. 128–40.

71 'Gru btsun legs bshad rgya mtsho, *The bo'i dmangs khrod ngag rgyun rtsom rig phyogs bsdus* (Lanzhou: Kan su'u mi rigs dpe skrun khang, 2017).

72 Jackson, *The Mollas of Mustang: Historical, Religious and Oratorical Traditions of the Nepalese-Tibetan Borderland*, pp. 36–41.

73 Barbara N. Aziz, 'On Translating Oral tradition: Ceremonial Wedding Poetry from Dingri', in *Soundings in Tibetan Civilization*, ed. by Barbara N. Aziz and Matthew Kapstein (New Delhi: Manohar, 1985), pp. 115–32.

74 Jackson, *The Mollas of Mustang: Historical, Religious and Oratorical Traditions of the Nepalese-Tibetan Borderland*, pp. 81–83.

75 Aziz, 'On Translating Oral tradition: Ceremonial Wedding Poetry from Dingri', p. 118.

76 Stein, *Tibetan Civilization*, pp. 196–98.

77 Even though the Baima ethnic community, with a population around 17,000, were identified as Tibetan (*zangzu/ bod rigs*) during the Ethnic Identification Project in the 1950s, controversies over the nature of their Tibetan identity continue to the present day. In 1973, the Baima ethnic community filed a report requesting to re-examine their ethnicity. In 1986, the Chinese Central Government decided to retain the ethnic classification of Tibetan for the Baima community. For details about the controversy, see Sichuan minzu yanjiusuo, *Baima zangren zushu wenti taolunji* (Chengdu: Sichuan minzu yanjiusuo, 1980); Pingwuxian baimaren zushu yanjiuhui, *Baimaren zushu yanjiu wenji* (Pingwuxian baimaren zushu yanjiuhui, 1987).

78 Wanping Wang and Xudong Ban, 'Baima zangren guge diaocha baogao', *Xibei Minzu Daxue Xuebao*, 4 (2015), 142–50; Tsongka Yongdrol and Wanping Wang, 'Baima zangren guge "gLu" yu siba benjiao', *Xizang Daxue Xuebao*, 3 (2016), 8–15.

79 Wanping Wang and Xudong Ban, 'Baima zangren guge diaocha baogao', pp. 142–50; Tsongka Yongdrol and Wanping Wang, 'Baima zangren Guge yu siba benjiao', pp. 8–15.

80 ’Gru btsun legs bshad rgya mtsho, *The bo’i dmangs khrod ngag rgyun rtsom rig phyogs bsdus*, p. 160.

81 Along with oral accounts in communities across the Tibetan Plateau, written sources also indicate that it is helpful to understand *lu* as conveying encyclopedic knowledge, rather than simply being understood as folk songs. For example, in chapter twelve of *A 15th Century Tibetan Compendium of Knowledge*, *lu* are understood as the knowledge system. This chapter also provides the most comprehensive taxonomy of *lu*, including the dharma song from India (*chos glu*), the song of astrology from China (*rtsis glu*), the song of Bon from Zhangshung (*bon glu*), and Tibetan songs from Ngari (*mnga’ ris bod kyi* glu), alongside performance rules for each type of *lu*. See Don dam smra ba’i seng ge, *A 15th Century Tibetan Compendium of Knowledge* (*Bshad mdzod yid bzhin nor bu*) with an introduction by E. Gene Smith, ed. by Lokesh Chandra (New Delhi: Jayyed Press, 1969), pp. 522–27.

82 Jackson, *The Mollas of Mustang: Historical, Religious and Oratorical Traditions of the Nepalese-Tibetan Borderland*, pp. 23–24.

83 Ellis Gene Smith, ‘Introduction’, in *A 15th Century Tibetan Compendium of Knowledge*, p. 6.

84 Unlike the scholastic and meticulous style of writing of *The Gateway to Knowledge* for Buddhist professionals, Phagpa wrote *The Explanation of Knowledge* in a concise and compact style for pious patrons. His writing of this text was possibly inspired by the Chinese tradition of compiling imperial reference books (*leishu* 类书) for emperors and princes—a popular practice in the Song dynasty.

85 Jinamitra translated sections of *Treasury of Abhidharma* into Tibetan as early as in the ninth century. Chim Jampaiyang’s commentary on Vasubandhu’s *Treasury of Abhidharma* in the thirteenth century is consideredthe most comprehensive. For a complete English translation of *Treasury of Abhidharma*, see *Abhidharmakośa-Bhāṣya of Vasubandhu: The Treasury of the Abhidharma and Its (Auto) Commentary*, ed. and trans. into English by Gelong L. Sangpo, 4 vols (Delhi: Motilal Banarsidass Publishers Private Limited, 2012); The Ninth Karmapa Wangchuk Dorje, *Jewels from the Treasury*, trans. by David Karma Choephel (New York: KTD Publications, 2012).

86 Rupert Gethin, *The Foundations of Buddhism* (Oxford: Oxford University Press, 1998), pp. 207–09; Noa Ronkin, ‘Abhidharma’, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, (2018). https://plato.stanford.edu/archives/sum2018/entries/abhidharma/

87 For the explanation of the three baskets of Buddhist teachings (*sde snod gsum*), see Chögyam Trungpa, *Glimpses of Abhidharma: From a Seminar on Buddhist Psychology* (Boulder: Prajñā Press, 1975), p. 2.

88 Gethin, *The Foundations of Buddhism*, pp. 56, 206.

89 Dreyfus, *The Sound of Two Hands Clapping*, pp. 113–18.

90 Drogön Chogyal Phagpa, *Shes bya rab gsal*, in *Sa skya bka' 'bum*, 15 vols (Sachen International, 2006), XIII (2006), p. 2a; *Chos mngon pa'i mdzod kyi tshig le'ur byas pa sogs* (BDRC: MW1NLM864, n.d.), pp. 30b-1a.

91 Khedrup Norsang Gyatso, *Ornament of Stainless Light: An Exposition of the Kalachakra Tantra*, trans. by Gavin Kilty (Boston: Wisdom Publications, 2004), pp. 2–3.

92 Luosang Danzhu and Popa Ciren, *Anduo gucha chandingsi*, pp. 47–48.

93 See the similarity and difference between *Abhidharma* tradition and *Kalachakra* tradition regarding cosmology in Vesna Wallace, *The Inner Kalacakratantra: A Buddhist Tantric view of the Individual* (Oxford: Oxford University Press, 2001), pp. 66–76.

94 Ellis Gene Smith, 'Introduction', in *A 15th Century Tibetan Compendium of Knowledge*, p. 5–6.

95 Grags pa bshad sgrub, *Lo dang spar sme'i re'u mig gi skor dang rtsis kyi lde mig gi skor don bsdus gsal ba bzhugs so* in *Co ne grags pa bshad sgrub kyi gsung 'bum*, 18 vols (Beijing: Krung go'i bod rig pa dpe skrun khang, 2009), XVII (2009), p. 393.

96 We note that these stanzas of Shépa transcribed by Lhamo Tsering are identical to those published in *Bod kyi dmangs khrod ngag rgyun rig gnas dpe tshogs*, ed. by 'Brug thar and Ngag dbang rgya mtsho, 60 vols (Lanzhou: Kan su'u rig gnas dpe skrun khang, 2015), V, VI, VII, VIII (2015).

97 Cabezón and Jackson, 'Editors' Introduction', p. 14; Lama Jabb, *Oral and Literary Continuities in Modern Tibetan Literature: The Inescapable Nation*, pp. 17–20.

98 Turin, 'Orality and Technology, or the Bit and the Byte: The Work of the World Oral Literature Project', 173–86.

99 Fitzherbert, 'The Tibetan Gesar Epic as Oral Literature', pp. 179–85; Thurston, 'Assessing the Sustainability of the Gesar Epic in Northwest China, Thoughts from Yul shul (Yushu) Tibetan Autonomous Prefecture', p. 4.

100 Mark Bender, Aku Wuwu and Jjivot Zopqu, *The Nuosu Book of Origins* (Seattle: University of Washington Press, 2019), p. xi.

101 Timothy Thurston, 'An Examination of the Poetics of Tibetan Secular Oratory: An A mdo Tibetan Wedding Speech', *Oral Tradition* 33.1 (2019): 23–50.

102 Stein, *Tibetan Civilization*, pp. 43–44.

103 Charles Ramble, 'Real and Imaginary Tibetan Chimeras and Their Special Powers', *Mongolo-Tibetica Pragensia*, 7.2 (2014), 13–33 (pp. 15–20).

104 Daniel Berounský, 'Bird Offerings in the Old Tibetan Myths of the Nyen Collection (*Gnyan 'bum*)', *Archiv orientální*, 84.3 (2016), 527–59 (pp. 539–40).

105 Maoji Fu, *Naxizu tuhua wenzi baibianfu qujingji yanjiu* (Beijing: Shangwu yinshuguan, 2012).

106 Ngawang Gyatso and Tang Qian, 'Siba benjiao de yuzhouguan chubu tantao', *Qingzang Gaoyuan Luntan*, 1.1 (2015), 1–3.

107 Geoffrey Samuel, *Civilized Shamans: Buddhism in Tibetan Societies*.

108 Philippe Cornu, *Tibetan Astrology*, trans. by Hamish Gregor (Boston and London: Shambhala Publications, 1997), pp. 30–31.

109 Charles Ramble, 'The Assimilation of Astrology in the Tibetan Bon Religion', *Extrême-Orient Extrême-Occident*, 35 (2013), 199–232 (pp. 212–13).

110 Ramble, 'The Assimilation of Astrology in the Tibetan Bon Religion', p. 214.

111 Sangji Zhuoma, 'Minjian benjiao wenxian "xiadang"chutan', *Xizang Daxue Xuebao*, 2 (2022), 38–45.

112 For a critical examination of the master texts, see Mark Bender, 'Co-creations, Master Texts, and Monuments: Long Narrative Poems of Ethnic Minority Groups in China', *Journal of Chinese Oral and Performing Literature*, 38.2 (2019), 65–90.

113 Fan, Xueyong and Shihong Yang, *Zhuoni zangzu chuangshi shishi sheba* (Beijing: Minzu chubanshe, 2017).

སྔོན་གླེང་གི་གཏམ།

བཤད་པ་ཞེས་པ་ནི་དོན་འགྲེལ་བའམ་ངོ་སྤྲོད་ཀྱི་དོན་ཏེ། འདིར་བོད་ཀྱི་སྤྱི་ཚོགས་མི་ཆོས་རིག་གནས་སྐོར་གྱི་ཤེས་བྱ་སྣ་མང་གཅིག་ཏུ་འདུས་ཤིང་། ངག་ཏུ་གྱེར་བའི་གླུ་ཚོགས་ཤིག་ལ་ཟེར། དེ་ནི་དེང་གི་ཀྲུང་ཧྭ་མི་དམངས་སྤྱི་མཐུན་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་མངའ་ཁོངས་སུ། ཀན་སུའུ་ཞིང་ཆེན་ཀན་ལྷོ་བོད་རིགས་རང་སྐྱོང་ཁུལ་དུ་གཞིས་ཆགས་པའི་ཅོ་ནེ་པ་རྣམས་ཀྱི་གནས་ཡུལ་དུ་དར་ཡོད་པ་དང་། དེ་ལྟ་བུའི་མདོ་སྟོད་དང་མདོ་སྨད་ཀྱི་ས་མཚམས་སམ། ཡང་ན་དེང་གི་སི་ཁྲོན་ཞིང་ཆེན་དང་ཀན་སུའུ་ཞིང་ཆེན་གྱི་ས་མཚམས་འདི་ཙ་དུས་རབས་མང་པོ་ཞིག་བརྒྱུད་ནས་རིམ་གྱིས་དར་ཁྱབ་བྱུང་ཡོད་པ་ཞིག་ཡིན། བཤད་པའི་སྒྲིག་དེབ་འདི་ནི། སྤྱི་ལོ་༢༠༡༥ནས་༢༠༢༠བར་དུ་ཅོ་ནེ་རྫོང་གི་མངའ་ཁོངས་སུ་ངག་ཐོག་གི་སྒྲ་ཕབ་དང་ཡིག་ཐོག་གི་རྒྱུ་ཆ་རྣམས་བསྡུ་སྒྲིག་བྱས་པ་ལས་གྲུབ་ཅིང་། བརྗོད་བྱའི་ནང་དོན་ལ་བོད་ཀྱི་སྲིད་པ་ཆགས་རབས་དང་། ཡུལ་གྱི་ས་བཅད། དུས་ཀྱི་བྱུང་རབས། མི་ཆོས་སྲོལ་ལུགས་དང་དམ་པའི་ལྷ་ཆོས་སོགས་ཀྱི་བརྗོད་གཞི་རྣམས་འདུས་ཡོད། གླུ་ཚིག་རེ་ལ་ཚིག་རྐང་བདུན་རེ་དང་། དེ་ནི་ཚོ་ག་མཁན་དང་བགྲེས་པོ་རྣམས་ཀྱིས་གྱེར་ལེན་བྱེད་སྲོལ་ཡོད་པ་རེད། དེའི་ཕྱིར། བཤད་པ་ཞེས་པ་ནི་ཡུལ་མདོ་སྨད་ཅོ་ནེ་པ་རྣམས་ཀྱིས་བོད་ཀྱི་ཤེས་རིག་གི་བྱུང་བ་བརྗོད་པའི་ཆོས་སྲིད་ལུགས་གཉིས་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་ཤེས་བྱའི་བང་མཛོད་ཅིག་ཏུ་གྱུར་ཡོད་ཅེས་བཤད་ཆོག

ཅོ་ནེ་པ་རྣམས་ནི་བོད་པའི་ནང་གསེས་ཀྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག་ཡིན་ཞིང་། བོད་ཅེས་མི་འབོར་ས་ཡ་བདུན་ཡས་མས་ཀྱིས་གྲུབ་པའི་མི་རིགས་འདི་ལ་བོད་རང་གི་སྐད་དུ་བོད་རིགས་དང་། དབྱིན་ཇིའི་སྐད་དུ་ཐི་བེ་ཐ (Tibetan)ཞེས་ངོས་འཛིན་བྱེད་བཞིན་ཡོད།[1] ཡིན་ནའང་། ས་རྒྱུས་དང་རང་བྱུང་ཁོར་ཡུག སྐད་རིགས། ཆོས་ལུགས། ཡུལ་སྲོལ་གོམས་གཤིས། ཐོན་སྐྱེད་དང་ལོ་རྒྱུས་དོན་རྐྱེན་སོགས་ཕྱི་ནང་གི་རྒྱུ་རྐྱེན་ཐ་དད་པ་ཅི་རིགས་ཤིག་གི་དབང་གིས། ངོ་བོ་གཅིག་པའི་བོད་རིགས་རྣམས་ནི་རིག་གནས་ཀྱི་རྣམ་པ་སྣ་ཚོགས་ཤིག་གིས་གྲུབ་ཡོད་པ་དང་། དེ་ནི་བོད་དང་རྒྱ་ནག་གི་ཤེས་རིག་གཉིས་ཀྱི་མཚམས་སུ་གནས་པའི་བོད་པའི་སྤྱི་ཚོགས་ཁག་ལ་མཚོན་ན་ཤིན་ཏུ་ནས་མངོན་གསལ་རེད། དཔེར་ན་འདིར་ཆེད་དུ་གླེང་བའི་མི་འབོར་སུམ་ཁྲི་ཡས་མས་ཡོད་པའི་ཅོ་ནེ་པ་རྣམས་ནི། སྔོན་གྱི་དུས་ལ་སྔ་ཕྱིར་རྨ་ཆུའི་སྟོད་དང་ཀླུ་ཆུའི་འགྲམ་དུ་ཐེངས་དུ་མར་གནས་སྤར་བའི་བོད་ཀྱི་མི་རབས་འགའི་རྒྱུད་པ་ཡིན་ཞིང་། རྒྱུན་ལྡན་དུ་ཞིང་ལས་དང་འབྲོག་ལས། ཚོང་ལས། ནགས་ལས་སོགས་ལ་བརྟེན་ནས་འཚོ་བཞིན་ཡོད། ཡུལ་སྐད་ནི་མདོ་སྟོད་པའི་སྐད་དང་ཉུང་ཉེ་ཞིང་། ཡུལ་ཚོ་ཁག་ནི་རྒྱ་རིགས་དང་། རྒྱ་ཁ་ཆེའམ་ཧུད་རིགས། ཧོར་རིགས་སོགས་མི་རིགས་ཁག་དང་མཉམ་དུ་གནས་ཡོད། དེའི་ཕྱིར། ཉེ་ས་ནས་མཉམ་སྡོད་མཉམ་གནས་ཀྱི་མི་རིགས་འདི་དག་གི་ཤུགས་རྐྱེན་དང་། རྒྱང་དུ་གནས་པའི་ཆོས་སྲིད་ཀྱི་

ལྔི་བ་གཉིས་ཀའི་བར་གྱི་རྟོག་འཛིང་གི་འབྲེལ་ལམ་གྱིས་ཅོ་ནེའི་ཡུལ་གྱི་སྤྱི་ཚོགས་དང་ལོ་རྒྱུས་བྱུང་རིམ་ལ་ཤན་ཤུགས་ཟབ་མོ་ཐེབས་ཡོད།[2]

དེང་གི་དུས་སུ་ཅོ་ནེ་པ་རྣམས་ཀྱིས་འཛིན་སྐྱོང་སྲེལ་གསུམ་བྱེད་བཞིན་པའི་བཤད་པའི་ངག་རྒྱུན་དེ་ནི། གནའ་སྔ་མོར་ཡུལ་འདིར་གནས་སྡར་བའི་བོད་མི་རྣམས་ལས་བརྒྱུད་པའམ། ཡང་ན་དེ་དག་གི་རྗེས་རབས་པས་གསར་དུ་མཛད་པ་ཞིག་ཡིན་ངེས། གང་ལྟར། བཤད་པའི་ངག་རྒྱུན་གྱི་རྩོམ་རིག་འདི་ཉིད་ནམ་ཞིག་ལ་བྱུང་བ་དང་། ཅི་ལྟར་འཕོ་འགྱུར་བྱུང་ནས་དེང་གི་རྣམ་པ་འདི་ལྟར་དུ་གྱུར་ཡོད་ཚུལ་ནི། ཆེས་གླེང་བར་དཀའ་མོད་ཀྱང་མི་གླེང་ཀ་མེད་ཅིག་ཏུ་གྱུར་ཡོད། ཕྱོགས་གཅིག་ནས། བཤད་པའི་ནང་དོན་དང་གྲེར་ལེན་གྱི་རྣམ་པ་ནི། མདོ་སྨད་བྱང་རྒྱུད་ནས་བཟུང་སྟེ་རི་བོ་ཏི་མ་ལ་ཡའི་ལྷོ་མཚམས་བར་གྱི་ཡུལ་ལུང་སོ་སོའི་ངག་རྒྱུན་རྩོམ་རིག་ཁག་དང་མཐུན་ཆོས་ཤིན་ཏུ་མང་བར་གྲུབ་ཡོད་པ་དང་། ཕྱོགས་གཞན་ཞིག་ནས། བཤད་པའི་ནང་དོན་དང་དུས་རབས་བཅུ་པ་ནས་བྱུང་བའི་བོད་སྐད་ཡིག་གི་ཡིག་ཐོག་རྩོམ་རིག་དང་ཡུན་རིང་བོར་འབྲེལ་བ་ཆགས་ཡོད་པ་ནི་རྟོགས་སླ་བར་མཐོང་བས། སྔོན་གླེང་གི་གཏམ་བརྗོད་འདི་ཉིད་བརྒྱུད་ནས། བཤད་པ་གྲེར་ལེན་དེ་ཉིད་སྲོལ་རྒྱུན་གྱི་སྤྱི་ཚོགས་ཁོར་ཡུག་ཏུ་འཛིན་སྐྱོང་སྲེལ་གསུམ་གྱི་ལོ་རྒྱུས་དང་། དེང་གི་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་གནས་བབ་འོག་ཏུ་ཕྲད་པའི་གནད་དོན། བཤད་པའི་འཛིན་སྐྱོང་སྲེལ་གསུམ་ལ་བྱུས་རྗེས་ཆེ་བའི་གྲེར་མཁན་གླུ་པ་རྣམས་ཀྱི་སྒེར་གྱི་བརྩེ་ཐང་ངོས་ལེན་བྱེད་སྟངས་སོགས་ལ་བསམ་གཞིགས་རྩུང་ཙམ་རེ་བྱེད་པར་སྤྲོའོ།།

ཡུལ་གྱི་ས་བཅད་དང་དུས་ཀྱི་བྱུང་རབས།

ཅོ་ནེ་ཞེས་པའི་ཡུལ་གྲུ་འདི་ནི་མདོ་དབུས་མཐོ་སྒང་གི་ཤར་མཚམས་སུ་ཆགས་ཡོད་ཅིང་། དེ་ནི་མདོ་ལ་རིང་མོ་དང་བླན་ཡན་ཏ་རིའི་ཤར་ལྷོའི་མཚམས་སུ་དཀྱིགས་ཏེ། མེན་ཧྲུ་གངས་དཀར་(岷山)གྱི་བྱང་རྒྱུད་དང་རི་བོ་ཆིན་ལིན་(秦嶺)གྱི་ནུབ་རྒྱུད་བར་དུ་ཐུག་པའི་མཚམས་དེ་རུ་ཡིན། ནུབ་བྱང་གི་མཚམས་ནས་ཤར་ནུབ་ཀྱི་བར་དུ། རྒྱ་མཚོའི་ངོས་ལས་རྨི་༩༠༠༠ནས་༢༥༠༠བར་དུ་བབས་ཡོད། གླུ་ཆུ་དང་དེའི་ཡན་ལག་གི་ཆུ་བོ་རྣམས་ནི་བྲག་དང་ཛ་རི་མཐོན་པོ་ལས་སྙང་དང་དེའུ་འབུར་གྱི་མཚམས་སུ་ཐུར་དུ་བབས་ནས། རིམ་གྱིས་ཐང་དང་གྲོག་རོང་ཆེན་པོ་དག་ཏུ་བཞུར་བ་དང་། དེའང་ཤར་ཨེ་ཤ་ཡའི་དུས་རླུང་དང་། སི་པེ་རི་ཨན་གྱི་མཐོ་ཤུགས་ཆེ་བའི་མཁའ་དབུགས་དང་། མདོ་དབུས་མཐོ་སྒང་གི་དམའ་ཤུགས་ཆེ་བའི་མཁའ་དབུགས་བཅས་ཀྱི་ནམ་གཤིས་རྐྱེན་གྱིས་ས་ཡི་ཆགས་ཚུལ་གྱི་ངོས་ནས། མཐོ་སྒང་དང་སྤང་ཐང་། ནེའུ་གསེང་། དྲོ་གྲང་སྙོམ་པའི་གྲོག་ལུང་སོགས་རྣམ་པ་ཐ་དད་པའི་སྣོད་བཅུད་ཀྱི་མ་ལག་ཅིག་ཏུ་གྲུབ་ཡོད། ཆ་སྙོམས་པའི་ཉི་འོད་དང་ཆར་ཆུ་ཡིས་རྩི་ཤིང་སྐྱེ་སྟོབས་ཆེ་ཞིང་། སོ་ནམ་གྱི་ལས་གཉེར་ལ་རང་བྱུང་གི་ཁོར་ཡུག་ལེགས་པོ་ཞིག་བསྐྲུན་ཡོད་ནའང་། ནམ་གཤིའི་འགྱུར་ལྡོག་དང་ས་ཁམས་ཀྱི་ཆགས་དབྱིབས། ཡུལ་ལུང་སོ་སོའི་མཐོ་དམའ་སོགས་ཀྱིས་ལོ་ཏོག་གི་སྨྱུ་གུ་གསར་དུ་འབུས་དུས། ཁ་བ་དང་ཐན་པ་འོང་ཉེན་ཆེ་བ་དང་། ལོ་ཏོག་བསྡུ་བའི་དུས་ལའང་སེར་བ་དང་། ཤ་འོད་ཀྱི་གནོད་པ་འབྱུང་སླ་བ་ཞིག་གོ།

ཅོ་ནེ་ཞེས་པའི་ཡུལ་མིང་གི་བསྟན་དོན་ཡང་དུས་རབས་སོ་སོར་མི་མཐུན་ལ། ད་བར་གྱི་ཤེས་ཚོད་ལྟར་ན། ཐ་སྙད་འདི་ནི་དུས་རབས་བཅུ་དྲུག་པའི་ནང་ལ་ཐོག་མར་ཐོན་ཡོད་པ་ཞིག་དང་། དེའི་སྐབས་སུ་ཅོ་ནེ་དགོན་

ཆེན་ནམ་དགའ་ལྡན་བཤད་སྒྲུབ་གླིང་དང་ཙོ་ནེ་ས་སྐྱོང་གི་མངའ་འོག་ཏུ་གནས་པའི་ཀླུ་ཆུའི་རྒྱུད་དུ་ཆགས་པའི་བོད་པའི་ཡུལ་ཚོ་རྣམས་ལ་གོ་བ་ཡིན།[3] ཙོ་ནེ་ཞེས་པའི་ཡུལ་མིང་འདི་མངོན་གསལ་དུ་མ་ཐོན་པའམ། ཡུལ་འདིའི་ས་སྐྱོང་དང་དགོན་ཆེན་ལ་འབྲེལ་བ་མ་བྱུང་བའི་སྔོན་དང་། ཐ་ན་ཀླུ་ཆུའི་རྒྱུད་ཡོངས་ནི་སྤུར་རྒྱལ་བཙན་པོའི་མངའ་འོག་ཏུ་མ་ཚུད་གོང་ལ། ཡུལ་འདི་ནི་ཤེས་རིག་ཐ་དད་པའི་མཐའ་སྣེ་རུ་གནས་ཕྱིར། སྲིད་དབང་མི་གཅིག་པའི་དམག་སྟོབས་དྲག་ཞན་ཀུན་གྱིས་འཕྲོག་རྩོད་བྱེད་པའི་ཡུལ་ལུང་གལ་ཆེན་ཞིག་ཏུ་གྱུར་ཏེ། སྔ་ཕྱིར་རྒྱ་ནག་ནང་ཁུལ་དང་བྱང་གི་རྩྭ་ཐང་ནས་ཡོང་བའི་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་དམག་སྟོབས་མི་འདྲ་བ་ཁག་གིས་རེས་མོས་སུ་མངའ་དབང་བསྒྱུར་ཡུལ་ཞིག་ཡིན།

རྒྱ་ནག་གི་ཡིག་ཚང་ཁག་ལྟར་ན། ཧན་རྒྱལ་རབས་(汉)(སྤྱི་ལོ་སྔོན་གྱི་༢༠༢ནས་སྤྱི་ལོ་རྗེས་ཀྱི་༢༢༠བར)ཀྱི་སྐབས་ཀླུ་ཆུའི་རྒྱུད་དུ་སྤྱང་དམ་ཆང་(羌)ཞེས་པའི་ཡུལ་ཚོ་ཐ་དད་པ་མང་པོ་ཞིག་གནས་ཤིང་ཆགས་ཡོད་པ་དང་།[4] རྗེས་སུ་དེ་ནི་ཧོར་ལས་མཆེད་པའི་ཞན་པེ་(鲜卑)རིགས་ཀྱི་རྒྱལ་པོས་བཙུགས་པར་གྲགས་པའི་འཞའི་རྒྱལ་ཁབ་(༢༨༤–༦༧༠)ཀྱི་ཤར་མཚམས་སུ་གྱུར། སུའེ་(隋)རྒྱལ་རབས་(༥༨༡–༦༡༨)ཀྱི་སྐབས། ཡུལ་ལུང་འདིའི་ཆ་ཤས་ནི་ལིང་ཇོ་(梁州)མཁར་གྱི་ཁོངས་གཏོགས་ལིན་ཐའོ་འམ་ཤིན་ཀུན་ཇོང་(临洮郡)གི་ཁོངས་སུ་བསྡུས། རྗེས་ནས་ཐང་གུར་རྒྱལ་རབས་(༦༡༨–༩༠༧)ཀྱི་རིང་ལ། ལྷོང་ཡོའུ་ཏའོ་(陇右道)ཞེས་པའི་ཞིང་ཆེན་གྱི་མངའ་འོག་ཏུ་གྱུར། དུས་རབས་བདུན་པའི་དཀྱིལ་ཙམ་དུ། ཡར་ལུང་ནས་རྒྱས་པའི་སྤུར་རྒྱལ་བཙན་པོས་(༦༡༨–༨༤༢)འ་ཞ་ཡོངས་ལ་མངའ་དབང་མཛད་པ་ནས་བཟུང་། ཀླུ་ཆུའི་རྒྱུད་ཀྱི་ཡུལ་ལུང་འདི་ཉིད་སྤུར་རྒྱལ་གྱི་མངའ་ཁོངས་སུ་བཅུག[5] བཙན་པོའི་རྒྱལ་རབས་ཐོར་རྗེས། ཀླུ་ཆུའི་རྒྱུད་ཀྱི་དམག་དོན་གྱི་འགག་སྒོ་རྣམས་ནི། སྔ་ཕྱིར་སུང་(宋༩༦༠–༡༢༧༩)རྒྱལ་རབས་ལ་དམག་འཐབ་རབས་དང་རིམ་པ་བཤམས་མྱོང་བའི་ཙོང་ཁའི་རྒྱལ་སྲས་(༩༩༧–༡༠༩༩)དང་ཅིང་རྒྱལ་རབས་(女真金朝༡༡༡༤–༡༢༣༤)གཉིས་ཀྱིས་དྲག་པོའི་དཔུང་གིས་རིམ་པར་དབང་དུ་བཟུང་།[6] དུས་རབས་བཅུ་གསུམ་པའི་ནང་། ཆེན་པོ་ཧོར་(༡༢༧༡–༡༣༦༨)གྱིས་སུང་རྒྱལ་རབས་ཡོངས་སུ་བཅོམ་པ་ནས་བཟུང་། ཡུལ་ཕྱོགས་འདི་ནི་བོད་ཆོལ་ཁ་གསུམ་ལས་མདོ་སྨད་ཆོལ་ཁ་དང་། གུང་ཁྲང་ཧྥུ་(巩昌府)ཞེས་པའི་ལས་ཁུངས་ཀྱི་དོ་དམ་འོག་ཏུ་བསྡུས་ཤིང་། ཡོན་རྒྱལ་གཞུང་ནས་ཡུལ་གྱི་བོད་པའི་འགོ་དཔོན་རྣམས་ལ། སྟོང་དཔོན་དང་བརྒྱ་དཔོན་གྱི་ཚོ་ལོ་དང་གོ་གནས་བསྐུལ་བར་བརྒྱུད་དེ་ཡུལ་འབངས་རྣམས་ལ་མངའ་དབང་བསྒྱུར།[7]

ཏཱ་མིང་རྒྱལ་རབས་(༡༣༦༨–༡༦༤༤)བཙུགས་པ་ནས་བཟུང་། དུས་ཡུན་རིང་པོ་ཞིག་ལ། མདོ་སྨད་ཀྱི་ཤར་མཚམས་སུ་ལྕགས་རི་བསྐྲུན་ཞིང་། ཡུན་གྱིས་ལྕགས་རིའི་ཤར་མཐའི་ཕྱོགས་སུ་དམག་སྒར་གྱི་མཁར་གྲོང་རིམ་པར་བཏབ་པ་ལས། ཐའོ་ཇོ་མཁར་(洮州)དང་མིན་ཇོ་མཁར་(岷县)གཉིས་ནི། ཀླུ་ཆུའི་རྒྱུད་དུ་བཏབ་པའི་དམག་སྒར་གྱི་མཁར་གྲོང་གཉིས་ཡིན་ཞིང་། མཁར་གྲོང་རེ་རེ་ཡི་མཐའ་རུ་རྒྱ་དང་རྒྱ་ཁ་ཆེ་ཡི་དམག་མིས་སྲུང་བའི་བཙན་མཁར་བརྒྱ་ཕྲག་དུ་མས་བསྐོར་ཡོད། ཏཱ་མིང་གིས་མཐའ་མཚམས་ཀྱི་བོད་པའི་ཚོ་པ་ཁག་དང་འཆམ་མཐུན་ཡོང་བའི་ཆེད་ཆེན་པོ་ཧོར་གྱི་སྲིད་ཇུས་ཀྱི་རྗེས་སུ་འབྲངས་ཏེ། བོད་ཀྱི་ཆོས་སྲིད་ཀྱི་བླ་དཔོན་རྣམས་ལ་གོ་གནས་དང་ཚོ་ལོ་བསྐུལ་བར་བརྒྱུད་ནས། ཡུལ་ལུང་སོ་སོའི་སྲིད་དབང་ལ་ཟུར་དུ་ཐེ་ཇུས་བྱེད་ཐབས་བྱས། དེའི་སྐབས་ལ། ཙོ་ནེ་ས་སྐྱོང་གི་གདུང་རབས་དང་པོར་གྲགས་པ་ཙོ་ཚང་དམ་གྲོ་ཚང་ཚོ་པའི་འགོ་དཔོན་སྤྱང་ཐྲི་ཞེས་པ་ཞིག་ལ། སྤྱི་ལོ་༡༩༡༨ལ་ཏཱ་མིང་གོང་མས་སྟོང་དཔོན་གྱི་གོ་གནས་བསྐུལ་བ་ནས་བཟུང་

། ཙོ་ནེ་ས་སྐྱོང་རིམ་བྱོན་གྱིས་ཧ་མིང་རྒྱལ་མཚམས་ཀྱི་སྲུང་དམག་དང་མཉམ་འབྲེལ་གྱི་ཚུལ་དུ། ཡུལ་ལུང་དེའི་ཕྱོགས་ཀྱི་བོད་ཀྱི་ཚོ་ཁག་གཞན་གྱི་དམག་སྟོབས་དང་། དུས་རབས་བཅུ་དྲུག་པ་ནས་མཚོ་སྔོན་པའི་ཕྱོགས་སུ་བསླེབས་པའི་སོག་པོའི་ཚོ་པ་རྣམས་ཀྱི་དྲག་ཤུགས་ལ་བཀག་འགོག་ཡུན་རིང་བྱས་ཕྱིར། ཙོ་ནེ་རྒྱལ་པོ་ལ་ཧ་མིང་གོང་མ་རྣམས་ཀྱིས་མི་རབས་ནས་མི་རབས་བར་དུ་སྤྱིར་འཛུགས་ཆོག་པའི་ཚོ་ལོ་དང་གོ་གནས་ཆེན་པོ་བསྩལ་བ་དང་། དུས་རབས་བཅུ་བདུན་པ་ནས་བཟུང་། ཙོ་ནེ་ས་སྐྱོང་ནས་རྒྱ་ནག་གཞུང་དང་སོག་པོའི་ཚོ་པ་ཁག་དང་འབྲེལ་ལམ་དམ་པོར་བཙུགས་ཡོད་ཕྱིར། མདོ་སྨད་ཡུལ་གྱི་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་གནས་སྟངས་སུ་གོ་གནས་གལ་ཆེན་པོ་ཞིག་བཟུང་ཐུབ་པར་གྱུར།[8]

དེ་ལྟར་ཙོ་ནེ་ས་སྐྱོང་གི་སྟོབས་ཤུགས་རིམ་གྱིས་རྒྱས་པ་ནས་བཟུང་། ཙོ་ནེ་ཞེས་པའི་ཡུལ་མིང་འདི་ནི་ཁོང་གིས་མདོ་སྨད་ཤར་མཚམས་སུ་སྐྱོང་བའི་མངའ་ཁོངས་དེ་ལ་ཡོངས་སུ་ཐོབ་པར་གྱུར། མན་ཇུ་བ་རྣམས་ཀྱིས་བཙུགས་པའི་ཆིང་གུར་རྒྱལ་རབས་ཀྱི་(༡༦༤༤–༡༩༡༡)རིང་ལ། ཧ་མིང་སྐབས་ཀྱི་མདོ་སྨད་ཕྱོགས་ཀྱི་ས་མཚམས་ཕལ་ཆེ་བ་ནི། ཆིང་རྒྱལ་གཞུང་གིས་དངོས་སུ་བསྐོས་པའི་གཞུང་དཔོན་དང་། གོང་མར་གློ་བ་ཉེ་བའི་ཡུལ་དཔོན་རྣམས་ཀྱིས་སྐྱོང་བའི་རྒྱལ་ཁོངས་ཀྱི་མཐའ་མཚམས་ལྟ་བུར་གྱུར་ཅིང་། སྐབས་དེར། བོད་ཀྱི་ཡུལ་དཔོན་ནམ་ཡུལ་ལུང་གི་རྒྱལ་པོ་ཁག་ལས་ཙོ་ནེ་ས་སྐྱོང་ནི་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་སྟོབས་ཤུགས་ཆེ་ཤོས་ཀྱི་གྲས་ཡིན། ས་སྐྱོང་གི་གདུང་རབས་རྣམས་ཀྱིས་ཆིང་གོང་མར་དམག་ཕྱོགས་ཀྱི་སྲི་ཞུ་ཐེངས་མང་པོར་དང་དུ་བླངས་པར་བརྟེན། གོང་མའི་གཞུང་ནས་མཚན་སྙན་དང་ལྡན་པའི་ཚོ་ལོ་རླབས་པོ་ཆེ་མང་པོ་ཞིག་ཐོབ་ཅིང་། ཀླུ་ཆུའི་རྒྱུད་ཀྱི་སྟོད་སྨད་ཀུན་ལ་མངའ་དབང་ཡོངས་སུ་བསྒྱུར་ཏེ། དུས་རབས་བཅོ་བརྒྱད་པ་ནས་བཟུང་དབང་ཤེད་ཀྱི་ཁྱབ་ཁོངས་ནི་ཙོ་ནེའི་ལྷོ་ཕྱོགས་སུ་གནས་པའི་འབྲུག་ཆུའི་རྒྱུད་དུ་རྒྱ་བསྐྱེད། དེའང་ཙོ་ནེ་ས་སྐྱོང་གི་མངའ་ཐང་ཡང་རྩེར་སོན་པའི་སྐབས་སུ། ཕྱོགས་བཞིའི་མངའ་ཁོངས་ནི་བླ་བྲང་བཀྲ་ཤིས་འཁྱིལ་དང་། མཚོ་སྔོན་ཕྱོགས་ཀྱི་སོག་པོའི་ཚོ་པ་ཁག སི་ཁྲོན་བྱང་རྒྱུད་ཀྱི་ཡུལ་དཔོན་དང་རྒྱལ་པོ་ཁག་གི་ས་མཚམས་དང་དངོས་སུ་འབྲེལ་ཡོད། དེ་བཞིན་དུ་ཙོ་ནེ་ཞེས་པའི་ཡུལ་མིང་འདི་ཡང་། ཙོ་ནེའི་ཡུལ་དང་། ཐེ་བོ་རོང་། ཐའོ་ཇོ་མཁར། མིན་ཇོ་མཁར། འབྲུག་ཆུའི་བསྙེ་རོང་པ་(舟曲/西固)སོགས་འདུས་པའི་ཡུལ་གྲུ་ཆེན་མོ་ཞིག་ལ་གོ་བ་དང་།[9] ཙོ་ནེ་ས་སྐྱོང་གི་དབང་སྒྱུར་ནི་རིམ་གྱིས་དུས་རབས་བཅུ་དགུ་པ་ནས་བརྒྱུད་དེ་སྤྱི་ལོ་༡༩༤༩བར་དུ་གནས་ཡོད།[10] དེང་གི་སྐབས་སུ། ཙོ་ནེ་ཞེས་པ་ནི་ཀན་སུའུ་ཞིང་ཆེན་མངའ་འོག་གི་ལྷོ་ནུབ་ཕྱོགས་ཀྱི་རྫོང་ཞིག་ལ་ངོས་འཛིན་བྱེད་བཞིན་ཡོད།
<དཔེ་རིས། ༡>

གོང་གསལ་གྱི་ལོ་རྒྱུས་རྒྱབ་ལྗོངས་དག་ཆེད་དུ་ཞུ་དོན་ཡང་། ཙོ་ནེ་ཞེས་བློ་ལ་སྣང་བའི་ཡུལ་མིང་དེ་ཡི་ཤུགས་ཀྱི་བསྟན་དོན་ནི་འཕོ་འགྱུར་ལྡན་པ་ཞིག་དང་། དེས་དུས་རབས་མི་འདྲ་བའི་ནང་དུ་ཡུལ་ལུང་འདིའི་ཆབ་སྲིད་གནས་སྟངས་ཀྱི་འགྱུར་ལྡོག་མཚོན་གྱི་ཡོད། དེའི་ཕྱིར། སྒྲིག་དེབ་འདིར། ངེད་ཅག་གིས་ཙོ་ནེ་ཞེས་པའི་ཐ་སྙད་འདི་མི་རིགས་དང་སྤྱི་ཚོགས་རིག་གནས་ངོས་ཀྱི་གོ་བ་ལེན་སྟངས་ལྟར་སྤྱོད་ངེས་ཏེ། དེ་ནི་ཀླུ་ཆུའི་རྒྱུད་དེད་ནས། ཆས་པའི་གཤིས་ནས་གཙང་པ་བའི་ཡུལ་ཚོའི་བར་གྱི་ཐུན་མོང་གི་སྤྱི་ཚོགས་རིག་གནས་ཀྱིས་གྲུབ་པའི་ཁོར་ཡུག་གཅིག་ལ་གོ་བ་ཡིན་ཕྱིར། དེང་གི་ཙོ་ནེ་རྫོང་གི་སྲིད་འཛིན་ས་ཁོངས་ལས་རྒྱ་ཆེ་བར་བརྒྱལ་ཡོད། ཙོ་ནེ་ཞེས་པའི་ཡུལ་མིང་འདི་ལ་དེ་ལྟ་བུའི་ངེས་ཤེས་ཤིག་རྟེན་ན། བཤད་པའི་སྐོར་གྱི་གནས་ཚུལ་མང་པོར་གོ་རྟོགས་གསལ་པོ་ཞིག་འཕྲོད་པ་ལ་ཕན་པ་ཆེན་པོ་ཡོད་དེ། དཔེར་ན་བཤད་པ་གྱེར་མཁན་གྱི་བླ་པ་

ཕལ་མོ་ཆེ་ནི་དེང་གི་ཙོ་ནེ་རྫོང་གི་མངའ་ཁོངས་སུ་གནས་ཡོད་ནའང་། ཙོ་ནེ་དང་ཡུལ་ལུང་འདྲེས་པའི་བ་མཚོར་དང་ཐེ་བོ་ལུང་པའི་ཡུལ་ཚོ་ཁག་ཏུའང་བཤད་པ་གྱེར་ལེན་གྱི་ལུགས་སྲོལ་དར་ཡོད་པར་མ་ཟད། ཡུལ་ལུང་སོ་སོ་ནས་འཕོ་འགྱུར་ངེས་ཅན་ཡང་བྱུང་འདུག་པ་ལྟ་བུའོ།། གང་ལྟར། ཙོ་ནེ་ཞེས་པའི་ཡུལ་མིང་དེ་ནི་སྲིད་འཛིན་ས་མཚམས་ཀྱི་ཀྲོ་ལས་ཡོངས་སུ་བརྒལ་ཏེ། སྤྱི་ཚོགས་མི་ཆོས་རིག་གནས་ཀྱི་དོན་སྙིང་དང་ལྡན་པའི་ཡུལ་གྲུ་ཞིག་ལ་ངོས་འཛིན་བྱས་ན། ད་གཟོད་ལོ་རྒྱུས་ཡུན་རིང་ཞིང་རྣམ་པ་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པའི་ཙོ་ནེའི་ཡུལ་གྱི་སྤྱི་ཚོགས་མི་ཆོས་རིག་གནས་ལ་གོ་བ་གང་ལེགས་ལོན་ཐུབ། དེ་ནི་བཤད་པའི་གླུ་ཚིག་གི་ནང་དོན་དང་གྱེར་ལེན་གྱི་རྒྱུན་འཛིན་ལ་ཆ་རྒྱུས་ཡག་པོ་ཞིག་ལོན་ཐུབ་པའི་གཞི་མ་ཡང་ཡིན་པས། གཤམ་ནས་མུ་མཐུད་དུ་སླེང་བར་བྱའོ།།

བོད་ཀྱི་ཤེས་རིག་ཁྱབ་ཁོངས་ཀྱི་བས་མཐའ་རུ་གནས་པའི་ཙོ་ནེ།

ཙོ་ནེ་པ་ཞེས་པའི་བོད་པ་རྣམས་ཀྱི་སྐྱེས་རྒྱུད་བྱུང་རབས་དང་འབྲེལ་བའི་སྲིད་ཐབས་ཀྱི་དོན་རྣམས་ནི་ཤིན་ཏུ་རྙོག་འཛིང་ཆེ་ལ། སྐབས་བབ་ཀྱི་སླེང་གཞི་ཡང་མ་ཡིན་མོད། ཡིན་ནའང་ཀུན་གྱིས་ཡིད་ལ་ངེས་དགོས་པ་ཞིག་ནི། ཙོ་ནེ་པ་རྣམས་ནི་དུས་རབས་བདུན་པ་ནས་ཡུལ་ལུང་འདིར་གནས་སྤར་བའི་བོད་པའི་མི་རབས་དུ་མ་དང་གཞུག་གནས་ཀྱི་མི་རིགས་ཁག་མཉམ་དུ་བསྡེབས་པའི་མི་རྒྱུད་ཡིན་ཕྱིར། ཆོས་སྲིད་ཀྱི་ལུགས་གཉིས་ནི་སྟོད་དབུས་གཙང་ཡུལ་དང་འབྲེལ་ལམ་དམ་པོ་ཆགས་ཡོད་པར་མ་ཟད། བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་དུས་རབས་རིམ་བྱོན་དུ་ཆོས་སྲིད་རིག་གནས་ལ་འཕོ་འགྱུར་བྱུང་བའི་མེ་སྟག་ཀྱང་དབུས་གཙང་ཡུལ་ནས་མདོ་སྨད་ཙོ་ནེའི་ཡུལ་དུ་རིམ་གྱིས་མཆེད་དེ། ཐུ་ཕྱིར་ཙོ་ནེའི་ཡུལ་གྱི་སྤྱི་ཚོགས་མི་ཆོས་ཀྱི་ཤེས་བྱ་དང་། སྒྲིག་ཁྲིམས་ལུགས་སྲོལ། འཚོ་བའི་གོམས་གཤིས་སོགས་ལ་ཤུགས་རྐྱེན་ཟབ་མོ་ཐེབས་ཡོད་པ་རེད། འདི་ལྟ་བུའི་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་མཐོང་སྣང་ཞིག་ནི། བཤད་པ་ཞེས་པའི་གླུ་ཚོགས་འདི་ཉིད་ཙོ་ནེ་པ་རྣམས་ཀྱིས་སོ་སོའི་ཡུལ་ལུང་གི་ཤེས་བྱའི་རིག་མཛོད་ལྟ་བུར་གོང་འཕེལ་བཏང་ཡོད་པའི་གནས་ཚུལ་དེར་ངེས་ཤེས་དང་རྒྱུས་ལོན་གཏིང་ཚུགས་པ་ཞིག་རྟེན་པར་ཤིན་ཏུ་གལ་ཆེ་བར་གྱུར་ཡོད།

ཙོ་ནེ་པའི་མེས་པོ་རྣམས་ནི་སྤུར་རྒྱལ་བཙན་པོའི་སྐབས་སུ། ཐང་བཙན་རྒྱལ་དང་གཡུལ་འགྱེད་པའི་ཆེད་གནས་སྤོས་ནས་ཡོང་པའི་དམག་མིའི་མི་རྒྱུད་ཡིན་ཞིང་། དེ་དག་ནི་ཕལ་ཆེར་དུས་རབས་བདུན་པ་ནས་བརྒྱད་པའི་སྐབས་སུ་ཀླུ་ཆུའི་རྒྱུད་དུ་བསླེབས་ཡོད། སྤུར་རྒྱལ་བཙན་པོས་ཐུ་ཕྱིར་འ་ཞ་དང་མི་ཉག་རྣམས་རིམ་གྱིས་བཅོམ་སྟེ། གནའ་བོའི་སྤྱང་རམ་ཆུང་དུ་འབོད་པའི་ས་གནས་རང་གི་གཞིས་སྡོད་ཀྱི་ཚོ་པ་ཀུན་གྱི་ཡུལ་ལུང་མངའ་འོག་ཏུ་བསྡུས་ཤིང་། མཐར་ཐང་བཙན་རྒྱལ་གྱི་ནུབ་མཐའི་བར་དུ་དམག་གི་སྟོབས་ཀྱིས་བཟུང་། དེ་ནས་ཐང་དང་གཡུལ་འཐབ་བཤམས་པའི་ཆེད། མཐའ་མཚམས་ཀྱི་དམག་གི་མི་རྒྱུད་དང་དུད་ཚང་རྣམས་ནི་སྤུང་དམག་ཏུ་བསྐོས། སྤུང་དམག་དེ་རྣམས་ནི་མངའ་དབང་དུ་བཀུག་པའི་གཞིས་སྡོད་ཀྱི་ཚོ་པ་ཀུན་ལས་དབང་བཙན་ཕྱིར། སྲིད་ཀྱི་དབང་ཐང་ཡང་མཐོན་པོ་ཞིག་བཟུང་ཡོད་པ་རེད།[11] བཙན་པོའི་མངའ་ཁོངས་སུ་གྱུར་པའི་ཀླུ་ཆུའི་སྟོད་ནི། བོད་དང་མི་རིགས་གཞན་པ་ཁག་ཐུན་མོང་དུ་གནས་པའི་ཡུལ་ལུང་ཞིག་ཏུ་གྱུར་ཅིང་། སོ་སོ་རང་མོས་ལྟར་གནས་ཡོད་རུང་། བོད་པ་རྣམས་ནི་དམག་སྟོབས་ཀྱི་ངོས་ནས་ལྟོས་བཅས་སུ་དབང་བཙན་

ཕྱིར། སྣང་སྲིད་མ་ལུས་བླ་ཡི་རྣམ་རོལ་དུ་བཞེད་པའི་ལྷ་མཆོད་འདྲེ་རྦུང་གི་གྲོང་ཆོས་སམ། ཡོངས་གྲགས་སུ་སྲིད་པའི་ལྷ་བོན་ཞེས་འབོད་པ་དེ་ནི་ཀླུ་ཆུའི་རྒྱུད་ཀྱི་ཆོས་ལུགས་གཙོ་བོ་དེ་ཉིད་ཡིན་སྲིད།[12]

སྤུར་རྒྱལ་བཙན་པོའི་རྒྱལ་རབས་མཇུག་རྫོགས་པའི་བོད་སིལ་བུའི་སྐབས་སུ་(དུས་རབས༩–༡༡བར)། ཞི་དྲག་གི་དཔོན་རིགས་ཁག་ཅིག་གིས་མཐའ་མཚམས་ཀྱི་ཡུལ་ལུང་རྣམས་བཅད་བཟུང་བྱས་པ་དང་། ཁོང་ཅག་གིས་བཙན་པོའི་གདུང་རྒྱུད་ཀྱི་དར་ཆ་ཆེན་པོའི་འོག་ཡུལ་ལུང་སོ་སོའི་བོད་པ་རྣམས་ནི་ཚོ་པའི་རྣམ་པའི་ངོས་ནས་རྩ་འཛུགས་བྱས་ཏེ་མནའ་འབྲེལ་གྱི་ཚོ་ཁག་ཏུ་བསྒྲིགས་ཤིང་ཡུལ་ལུང་སོ་སོར་མངའ་དབང་དངོས་སུ་བསྒྱུར། དེ་དག་ལས། ཙོང་ཁའི་རྒྱལ་རབས་ནི་མནའ་འབྲེལ་ཚོ་ཁག་ལ་བརྟེན་ནས་བཙུགས་པའི་སྲིད་དབང་ཞིག་ཡིན་ཏེ།[13] རྒྱ་ནག་གི་ཡིག་ཚང་ཐོར་བུ་ལྟར་ན། ཙོང་ཁའི་རྒྱལ་པོས་མི་ཉག་(༡༠༣༨–༡༢༢༧)དང་སུང་རྒྱལ་ཁབ་ལ་དམག་འཐབ་དུས། ལྕུན་གྲུབ་(陇逋)དང་། ཕན་པོ་(庞拜)། བར་ལུང་(巴凌)ཞེས་ཚོ་པ་གསུམ་ལས་གྲུབ་པའི་དུད་ཁྲིམ་བཞི་ཁྲི་ཡས་མས་ཅན་གྱི་མནའ་འབྲེལ་ཚོ་ཁག་ཆེན་པོ་ཞིག་བཙུགས་ཡོད་པ་ཅིང་། གཡུལ་འགྱེད་པའི་བརྒྱུད་རིམ་དུ། ཙོང་ཁའི་ཡུལ་ནས་མདོ་ཁམས་ལྷོ་ཕྱོགས་ཀྱི་ཡུལ་ལུང་ཁག་ཏུ་གནས་འཕོས་ཕྱིར། ཁ་ཤས་ནི་ཀླུ་ཆུའི་རྒྱུད་དུ་གཞིས་ཆགས་པར་བཤད།[14] སྐབས་དེ་ཙ་ན། དབུས་གཙང་ཕྱོགས་སུ་ཆོས་བརྒྱུད་གྲུབ་མཐའ་མང་དུ་འཕེལ་བཞིན་པ་ལྟར། མདོ་སྨད་ཀྱི་ཡུལ་གྲུ་ཁག་ཏུ་ཡང་ནང་པ་སངས་རྒྱས་ཀྱི་བསྟན་པ་རིམ་གྱིས་དར་ནས། སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་ངོས་ནས་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་རྣམ་པ་གསར་བ་ཞིག་ཡོངས་སུ་ཆགས་ཡོད།[15] སྡེར་གྱི་གྲོང་ཆོས་དང་འབྲེལ་བའི་དད་མོས་དང་ཕྱག་ལེན་རྣམས་ནི། སངས་རྒྱས་ཆོས་དང་གཡུང་དྲུང་བོན་གྱི་ལུགས་འཛིན་པ་རྣམས་ཀྱིས་དང་ལེན་དང་བཅོས་སྒྱུར་མཛད་ཕྱིར། སྡེར་གྱི་གྲོང་ཆོས་གྱིས་སྤྱི་ཚོགས་སྒྲིག་འཛུགས་ངོས་ནས་ཐོན་པའི་བྱེད་ནུས་ནི་རིམ་གྱིས་ཉམས་པར་གྱུར་ན་ཡང་། སྒྲིག་འཛུགས་རང་བཞིན་གྱི་ཆོས་ལུགས་གྲུབ་མཐའ་དེ་དག་དང་མཉམ་འདྲེས་མཉམ་གནས་སུ་གྱུར་བའི་དབང་གིས་འཕོ་འགྱུར་རབས་དང་རིམ་པ་ཞིག་བྱུང་ཡོད།

དུས་རབས་བཅུ་གཉིས་པའི་སྐབས། ཙོང་ཁའི་རྒྱལ་སྲས་ཀྱི་སྲིད་དབང་མཇུག་རྫོགས་ན་ཡང་། བོད་ཀྱི་ཡུལ་ཚོ་མང་ཆེ་ཤོས་ནི་སྡེར་གྱི་དཔོན་རིགས་ཀྱི་གདུང་རྒྱུད་ཁག་ལ་བརྟེན་ནས་གནས་ཡོད། རྒྱ་ནག་གི་ཡིག་ཚང་ཁག་ནང་། ཐའོ་ཇོ་མཁར་དུ་དུད་ཚང་༡༡༣༣༧ནི་ཙོང་ཁའི་རྒྱལ་སྲས་ཀྱི་སྲིད་དབང་ཐོར་རྗེས་ཀྱི་མནའ་འབྲེལ་ཚོ་ཁག་གི་ཁོངས་སུ་གཏོགས་ཤིང་། ཡུལ་ཚོ་དེ་དག་གིས་ཀྲུང་གླུགས་གང་རྒྱེད་དང་བསྟུན་ནས། དམག་སྟོབས་ཆེ་ཤོས་ཀྱི་སྲིད་དབང་ཁག་ལ་མགོ་འདོགས་བྱེད་ཚུལ་གསལ།[16] དུས་རབས་བཅུ་གསུམ་པའི་སྐབས་ལ། མནའ་འབྲེལ་ཚོ་ཁག་ཆེན་མོ་དེ་ཉིད་ཁ་ཐོར་བ་བསྟུན་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་སྟོབས་ཤུགས་གསར་པ་ཞིག་བྱུང་ཡོད། མདོ་སྨད་ཆོས་འབྱུང་དུ་བཀོད་པའི་བརྗམས་དུས་མ་ངེས་པའི་ཡེར་བ་དགོན་བསམ་འགྲུབ་གླིང་གི་དཀར་ཆག་ཅེས་པར། སྐབས་དེར་ཙོ་ནེ་ཁག་ལྔ་ཞེས་ངས་མདོ་དང་། གང་སོ། ཨ་ར། ཀླུ་ཆུང་། གཞུང་པ་བཅས་ཚོ་ཁག་ལྔ་ཡིས་ཀླུ་ཆུའི་བར་རྒྱུད་དུ་གནས་པའི་བཀའ་གདམས་པའི་ལུགས་འཛིན་པའི་དགོན་པ་ཞིག་མཆོད་བཞིན་པ་གསལ་ཞིང་།[17] ཚོ་ཁག་འདི་དག་གིས་མོ་རྩིས་གཏོ་དཔྱད་ཀྱི་ལུགས་ཕྱག་ལེན་གནང་བཞིན་པའི་ཚོ་ག་མཁན་དང་། གྲུབ་མཐའི་ལྟ་གྲུབ་དང་བཤད་སྒྲུབ་ཀྱི་ལུགས་ཐ་དད་འཛིན་མཁན་རྣམས་ལ་གུ་ཡངས་དང་ངོས་ལེན་བྱས་པའི་དབང་གིས། སངས་རྒྱས་ཆོས་ལུགས་དང་གཡུང་དྲུང་བོན་གྱི་བསྟན་པ་རྣམས་ནི་ཡུལ་འདིར་རིམ་གྱིས་དར་རྒྱས་ཆེན་པོ་བྱུང་ཡོད། དཔེར་ན། ཀླུ་ཆུའི་སྟོད་རྒྱུད་ཀྱི་ཀླུ་ཆུང་ནི་མདོ་སྨད་ཕྱོགས་སུ་གཡུང་དྲུང་བོན་ལུགས་

འཛིན་པའི་གདན་ས་གཙོ་བོ་ཞིག་ཏུ་གྱུར་ཅིང་། བོན་གྱི་གདུང་རྒྱུད་འཛིན་པ་ཁག་ལས་མཁས་གྲུབ་གཉིས་ལྡན་གྱི་སྐྱེས་བུ་དམ་པ་མང་དུ་འབྲུངས་ཏེ། ཡུལ་དེའི་གཡུང་དྲུང་བོན་གྱི་བསྟན་པ་ནི་དུས་རབས་བཅུ་བདུན་པའི་བར་དུ་མ་ཉམས་པར་གནས་ཡོད་པ་རེད། ཀླུ་ཆུའི་བར་རྒྱུད་དུ་རྗེས་ཀྱི་ཙོ་ནེ་དགོན་ཆེན་གྱི་ཆགས་ཡུལ་དེར། ཙོ་ནེ་ཁག་ལྔ་ཡིས་གསང་སྔགས་རྙིང་མའི་ལུགས་འཛིན་པའི་ལྷ་ཁང་དང་འདུ་ཁང་ཁག་ཅིག་བཞེངས་ཡོད་པ་དང་། ཀླུ་ཆུའི་སྨད་རྒྱུད་དུ་ཡུལ་ལུང་རང་གི་ཞི་དྲག་དཔོན་རིགས་དང་རྒྱ་ནག་གི་སྲུང་རྒྱལ་གཞུང་གིས་སྦྱིན་བདག་མཛད་དེ། སྔ་ཕྱིར་ནང་བསྟན་གྱི་དགོན་པ་ཁ་ཤས་ཤིག་བཞེངས་ཡོད།[18] དེ་ལྟར་ཕྱིར་མཐའ་མཚམས་ཀྱི་ཆབ་སྲིད་གནས་སྟངས་ཀྱི་དབང་གིས། ཡུལ་ལུང་གི་གནས་ཚོད་ལ་འཕོ་འགྱུར་བྱུང་ཞིང་། སངས་རྒྱས་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་གོ་གནས་ནི་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་ངོས་ནས་རིམ་གྱིས་འབུར་དུ་ཐོན་ཏེ། ཆེན་པོ་ཧོར་གྱིས་བཙུགས་པའི་ཡོན་རྒྱལ་རབས་ཀྱི་སྐབས་སུ་དར་བའི་རྩེ་རུ་ཕྱིན།

དེའང་ཆེན་པོ་ཧོར་གྱི་རྒྱབ་བརྟེན་གྱི་འོག ཕྱི་ལོ་༡༢༧༩ནས་བཟུང་དཔལ་ལྡན་ས་སྐྱ་བས་བོད་ཁམས་ཡོངས་ཀྱི་ཆོས་སྲིད་ཀྱི་བདག་དབང་གཅིག་ཏུ་བཞེས་པ་ནས་བཟུང་།[19] ས་སྐྱའི་གོང་མ་རྣམ་ལྔའི་ཡ་གྲལ་དུ་གྱུར་པའི་གོང་མའི་དབུ་བླ་ཆེན་མོ་ཆོས་རྒྱལ་འགྲོ་མགོན་འཕགས་པ་མཆོག (༡༢༣༥–༡༢༨༠) ཀླུ་ཆུའི་སྨད་རྒྱུད་དུ་གནས་པའི་ཤིང་ཀུན་མཁར་དུ་ཡུན་རིང་པོར་བཞུགས། ཁོང་གི་བུ་སློབ་ཁག་གིས་ཀླུ་ཆུའི་རྒྱུད་དུ་དགོན་སྡེ་གསར་པ་ཁ་ཤས་ཤིག་བཞེངས་ཤིང་རྙིང་པ་ཁ་ཤས་ཀྱི་ཞྭ་ཡང་བསྒྱུར་ནས། ས་སྐྱ་པའི་ཆོས་བརྒྱུད་འཕེལ་ཞིག་སྤེལ། སྔར་གྱི་ཙོ་ནེ་ཁག་ལྔ་ཡི་མཆོད་གཞིས་དེ་ཡང་ས་སྐྱ་པའི་ལུགས་སུ་བསྒྱུར། རྗེས་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་ཀུན་ཏུ་མཚན་སྙན་ཡོངས་སུ་གྲགས་པའི་ཙོ་ནེ་དགོན་ཆེན་ཞེས་པ་ཡང་། སྐབས་དེར་གསང་སྔགས་རྙིང་མའི་ལུགས་འཛིན་པའི་དྲི་གཙང་ལྷ་ཁང་ཞེས་པ་ཞིག་ཕྱི་ལོ༡༢༤༥ལ་དངོས་སུ་ས་སྐྱའི་ལུགས་སུ་བསྒྱུར་བ་ལས་བྱུང་བ་རེད། དུས་རབས་གཅིག་ལྷག་གི་རྗེས་སུ། དེ་ནི་གྲྭ་པ་སུམ་སྟོང་ལྷག་ལས་བརྒལ་བའི་མདོ་དབུས་མཐོ་སྒང་གི་གྲྭ་ས་ཆེ་ཤོས་ཤིག་ཏུ་གྱུར།[20] ཆེན་པོ་ཧོར་གྱི་རྒྱལ་རབས་ཡོངས་སུ་ཐོར་ཞིག་ཏུ་སོང་རྗེས། ས་སྐྱ་པའི་ཤུགས་རྐྱེན་ཡང་ཉམས་དམས་སུ་སོང་བ་དང་། དུས་རབས་བཅོ་ལྔ་པ་ཡས་མས་སུ། གཡུང་དྲུང་བོན་གྱི་ལུགས་དང་སངས་རྒྱས་ཆོས་ཀྱི་ལུགས་འཛིན་པའི་ཆོས་བརྒྱུད་གཞན་པ་ཁག་གིས་ཏཱ་མིང་རྒྱལ་པོའི་ཞལ་འདེབས་ལ་བརྟེན་ནས། མདོ་སྨད་ཡུལ་དུ་སོ་སོའི་བསྟན་པ་དང་མཆོད་གཞིས་རྣམས་སླར་གསོ་བྱས་ཏེ་ཕྱོགས་ཡོངས་ནས་འཕེལ་རྒྱས་བྱུང་བའི་དུས་ཤིག་ཏུ་བསླེབས།[21] ཆོས་བརྒྱུད་ཐ་དད་འཛིན་པ་དེ་དག་ལས་གསར་དུ་དར་བའི་རི་བོ་དགེ་ལྡན་པའི་ལུགས་ལ་ཙོ་ནེ་ས་སྐྱོང་གི་གདུང་རབས་རྣམས་ཀྱིས་སྲིད་འབྱོར་གྱི་རྒྱབ་རྟེན་རྒྱ་ཆེན་པོར་མཛད་ཕྱིར། དེ་ནི་རྗེས་སུ་ཀླུ་ཆུའི་སྟོད་སྨད་ཀྱི་ཡུལ་ལུང་ཀུན་ཏུ་དར་ཁྱབ་བྱུང་བའི་ཆོས་བརྒྱུད་གཙོ་བོ་ཉིད་དུ་གྱུར།

ཙོ་ནེ་ས་སྐྱོང་གི་གདུང་རབས་ལྟར་ན། ས་སྐྱོང་གི་གདུང་རབས་དང་པོ་སྲུང་ཐྲི་དང་སྲུན་ཕྲོ་ཐྲི་གཉིས་ནི་སྤུར་རྒྱལ་བཙན་པོའི་གདུང་རབས༤༡པ་སྟེ། ལྷ་བཙན་པོ་ཁྲི་གཙུག་ལྡེ་བཙན་ནམ་(༨༠༢–༨༣༨)ཁྲི་རལ་པ་ཅན་གྱི་སྐབས་ལ། མདོ་སྨད་མཛོད་དགེའི་ཕྱོགས་སུ་དཔུ་ཁྲལ་བསྡུ་བར་ཕེབས་པའི་བློན་ཆེན་དགའ་ཡེ་ཤེས་དར་རྒྱས་ཞེས་པའི་གདུང་ལས་མཆེད་པར་བཞེད། དགའ་ཞེས་པའི་རུས་ཀྱི་ཕུག་ནི་སྤུར་རྒྱལ་བཙན་པོའི་གདུང་ཚྭངས་ལ་ཐུག་ཅིང་ཐོག་མར་གཉའ་ཁྲི་བཙན་པོ་ནས་གྲོལ་བར་གྲགས།[22] ཡང་ཡུལ་ལུང་རང་གི་བཤད་རྒྱུན་ཞིག་ལ། ཐོག་མར་ཡུལ་ཕྱོགས་དེའི་ཚོ་པ་ཁག་གི་བར་དུ་ནང་འཁྲུག་གི་དབང་གིས་ཙོ་ཚང་ངམ་གྲོ་ཚང་ཚོ་པའི་སྲུང་ཐྲི་དང་ཕྲོ་ཐྲི་ཞེས་པའི་སྤུན་ཉེ་དང་འཁོར་དང་བཅས་པ་རིམ་གྱིས་མཛོད་དགེ་ནས་ཐེ་བོ་རོང་དུ་གནས་སྤོས་ཤིང་། དུས་རབས་བཅོ་ལྔ་པ་ཡས་མས་ལ་ཐའོ་ཧྲོ་དང་མིན་ཧྲོ་མཁར་དང་ཉེ་བའི་ཀླུ་ཆུའི་རྒྱུད་དུ་གཞིས་ཆགས། དེ་ནས

ཙོ་ནེ་ཁག་ལྔ་ཡི་ཚོ་པ་ཁག་རིམ་གྱིས་བཙེམ་སྟེ། ཙོ་ནེ་དགོན་ཆེན་ནི་མཆོད་གཞིས་སུ་བསྟེན་ཞིང་། མཐར་ཡུལ་ལུང་ཡོངས་སུ་མངའ་དབང་བསྒྱུར་བའི་སྲིད་ལུགས་དངོས་སུ་བཙུགས་པར་གྲགས།[23]

ཡང་དགེ་ལྡན་པའི་མཁས་པས་གསུངས་པ་ལྟར་ན། སྤྲང་ཐྲིའི་ཚ་བོ་རིན་ཆེན་ལྷུན་པོ་པ་(༡༤༠༩–?)ཞེས་པ་ནི་རྒྱལ་དབང་སྐུ་ཕྲེང་དང་པོ་རྗེ་དགེ་འདུན་གྲུབ་(༡༣༩༡–༡༤༧༤)ཀྱི་དངོས་སློབ་ཡིན་པར་བཤད། ཁོང་གིས་སྤྱི་ལོ་༡༤༥༩ལ་ཙོ་ནེ་དགོན་ཆེན་ནི་དགེ་ལྡན་པའི་ལུགས་སུ་བསྒྱུར་ཏེ་རིམ་གྱིས་མདོ་དབུས་མཐོ་སྒང་ཤར་མཚམས་ཀྱི་གྲྭ་ས་ཆེ་ཤོས་ཤིག་ཏུ་གྱུར།[24] ཡིན་ནའང་། བོད་རྒྱ་གཉིས་ཀྱི་ཡིག་ཚང་ཁག་ཅིག་ལྟར་ན། ཁོང་གི་ཝ་བསྒྱུར་བའི་མཛད་པ་དེ་ལ་ཐོར་གྱི་ས་སྐྱའི་ལུགས་འཛིན་པ་རྣམས་ཡིད་མ་རངས་པས་ངོ་ལོག་ནས་ཙོ་ནེ་དགོན་ཆེན་ནི་ཁག་གཉིས་སུ་གྱེས།[25] ཁག་ཅིག་ནི་རིན་ཆེན་ལྷུན་པོ་པ་ནས་དངོས་སུ་བསྐོས་པའི་དགོན་ཆེན་གྱི་ཁྲི་འཛིན་ཆོས་རྗེ་ཞེས་པས་སྐྱོང་བར་མཛད་ཅིང་། ཁག་གཞན་དེས་ཐོར་བཞིན་ས་སྐྱ་པའི་ལུགས་བཟུང་ནས་ལུས། མཐར་དུས་རབས་བཅུ་བདུན་པའི་ནང་ཧོར་གུ་ཤྲཱི་བསྟན་འཛིན་ཆོས་རྒྱལ་(༡༥༨༢–༡༦༥༤)གྱི་དམག་སྟོབས་ཀྱི་དཔུང་རོགས་འོག དགའ་ལྡན་ཕོ་བྲང་གིས་དབུས་གཙང་དང་མདོ་སྟོད་སྨད་ལ་མངའ་དབང་འགྱུར་བའི་ཚེ། ཆོས་རྗེ་ཡི་དབང་ཤེད་ཀྱང་ཇེ་ཆེར་ཕྱིན་ནས་མཐར་ཙོ་ནེ་དགོན་པ་ནི་ཕྱོགས་ཡོངས་ནས་དགེ་ལྡན་པའི་གྲྭ་ས་ཆེན་པོ་ཞིག་ཏུ་གྱུར། ཡིན་ནའང་། ཆོས་རྗེ་གདན་རབས་ཁག་གིས་དགེ་ལྡན་པའི་ལུགས་ལྟར་གསར་དུ་བསྒྱུར་བའི་གྲྭ་ས་དེ་ཉིད་ནི། ཐོར་གྱི་ས་སྐྱའི་ལུགས་ཀྱི་ཤུགས་རྐྱེན་ཡོངས་སུ་སྤངས་ཐུབ་མེད་པ་ནི་སྨོས་མི་དགོས་ཤིང་། དུས་མཚུངས་སུ་ཧོར་གྱི་འབངས་དམག་འབོར་ཆེན་ཞིག་མདོ་དབུས་མཐོ་སྒང་དུ་འགྱོར་བ་ནས་བཟུང་། ཐོར་མདོ་ཁམས་ཀྱི་ཡུལ་ལུང་སོ་སོར་འཚོ་བའི་བོད་པ་རྣམས་ནི་ཡུལ་གཞན་དུ་བྲོལ་དགོས་པ་བྱུང་། མདོ་སྨད་ཤར་མཚམས་ཀྱི་ཡུལ་ལུང་གཞན་དང་འདྲ་བར་གླུ་ཆུའི་རྒྱུད་ཀྱི་ཙོ་ནེའི་ཡུལ་ནི་བོད་མི་མང་པོ་ཞིག་བྲོལ་ཡུལ་དུ་གྱུར་ཡོད་པ་རེད།[26] ཙོ་ནེའི་ཡུལ་གྱི་ངག་སྒྲོས་སུ་སོག་པོའི་དམག་ལས་བྲོལ་བའི་བོད་པ་ཁག་ཅིག་ནི་གླུ་ཆུའི་སྟོད་རྒྱུད་དུ་བསླེབས་པར་གྲགས་མོད་ཀྱང་། འབྲེལ་ཡོད་ཀྱི་ཡིག་ཚང་ཁུངས་ལྡན་ནི་ད་ཐའི་བར་དུ་མཐོང་ཆོས་སུ་མ་གྱུར།

སྤྱི་ལོ་༡༦༧༠ཡས་མས་ནས་བཟུང་། ཐོར་གྱི་སོག་པོ་ཁྲུ་ཤྲོ་ཏེ་ཚོ་པའི་གཞུག་ཏུ་བོད་ལ་མངའ་དབང་གསར་དུ་བསྒྱུར་མཛད་པའི་མན་ཇུའི་གོང་མས་ཀྱང་དགེ་ལྡན་པའི་བསྟན་པ་མཆོད་སྟབས། ས་སྐྱོང་གི་གདུང་རབས་རྣམས་ཀྱིས་མན་ཇུའི་གོང་མར་སྣ་ཉེ་བ་བྱས་ཕྱིར། མངའ་ཁོངས་སུ་དགེ་ལྡན་པའི་བསྟན་པ་རྒྱ་ཆེར་སྤེལ་ནས། ཡུལ་ཕྱོགས་སོ་སོའི་བུ་དགོན་ཁག་ལ་གཙུག་ལག་ཁང་དང་ཕྱི་ནང་གི་རྟེན་དང་བརྟེན་པ་བཅས་ལེགས་པར་བཞེངས་ཤིང་། ཙོ་ནེ་དགོན་ཆེན་ནི་མངའ་འོག་གི་ཡུལ་ཚོ་ཀུན་གྱི་མཆོད་གཞིས་གཙོ་བོ་གྱུར་བའི་དགེ་ལྡན་པའི་གྲྭ་ས་ཆེན་པོ་ཞིག་ཏུ་ཆགས།[27] དེའི་བརྒྱུད་རིམ་དུ། དྲག་པོའི་དབང་ཤུགས་ཀྱིས་གླུ་ཆུ་དང་འབྲུག་ཆུའི་རྒྱུད་དུ་ཐོར་ཡོད་ཀྱི་གཡུང་དྲུང་བོན་གྱི་ལུགས་འཛིན་པའི་དགོན་པ་ཁག་གི་ཝ་བསྒྱུར་བར་བརྟེན། ཙོ་ནེ་ས་སྐྱོང་གི་དབང་བསྒྱུར་མངའ་ཁོངས་ཀྱང་རིམ་གྱིས་ཡུལ་དེ་དག་ཏུ་རྒྱ་བསྐྱེད་ཡོད་པ་རེད། དེ་བཞིན་དུ། ཙོ་ནེ་དགོན་ཆེན་གཙོ་བོར་བྱེད་པའི་བུ་དགོན་བརྒྱ་དང་བརྒྱད་ཡོངས་སུ་བཙུགས་པ་ནས་བཟུང་།[28] ཙོ་ནེ་ས་སྐྱོང་གི་མངའ་ཁོངས་སུ་གཡུང་དྲུང་བོན་གྱི་ལུགས་འཛིན་པ་རྣམས་ནི་ཕལ་ཆེར་ཡོངས་སུ་ཉམས་ཤིང་། དཔལ་ལྡན་ས་སྐྱ་དང་གསང་སྔགས་རྙིང་མའི་ལུགས་འཛིན་པ་རྣམས་ཀྱང་ཕལ་ཆེ་བ་ནི་ཝ་སེར་བསྟན་པའི་ལུགས་སུ་བསྒྱུར་ཡོད་པས། དེང་གི་སྐབས་ལ་གླུ་ཆུའི་རྒྱུད་ཀྱི་དགོན་པ་རྙིང་པ་ཁག་གི་གཙུག་ལག་ཁང་གི་བཀོད་པ་དང་། འཇིམ་སྐུ་དང་། འབག་འཆམ་ལྟ་བུ་ཐར་ཐོར་རེ་མ་གཏོགས་འབྲེལ་ཡོད་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་ཤུལ་བཞག་ནི་ཤིན་ཏུ་རྙེད་པར་དཀོན་པོར་གྱུར་ཡོད།

དེ་ནས་ས་སྐྱོང་གི་གདུང་རབས་རྣམས་ཀྱིས། རྗེ་བཙུན་གྲགས་པ་བཤད་སྒྲུབ་མཆོག་(༡༦༧༥–༡༧༤༩)གདན་ཞུ་ཞུས་པར་བརྟེན། དབུས་ཀྱི་དགེ་ལྡན་པའི་དགོན་ཆེན་ཁག་གི་འཆད་ཉན་གྱི་ལུགས་སྲོལ་ལྟར་ཅོ་ནེ་དགོན་ཆེན་དུ་བཤད་སྒྲུབ་འཆད་ཉན་གྱི་ལུགས་དངོས་སུ་བཙུགས། རྗེ་བཙུན་གྲགས་པ་བཤད་སྒྲུབ་མཆོག་ནི་དབུས་ལྷ་ལྡན་ཞིང་ནས་བསླབ་པ་མཐར་ཕྱིན་མཛད་རྗེས། སླར་ཕྱིར་ཅོ་ནེ་དགོན་ཆེན་གྱི་ཁྲི་རབས༣༤པ་དང༤༡པ་ལ་ཕེབས་ཏེ། སླར་ཕྱིར་སྤྱི་ལོ༡༧༡༤ལ་མཚན་ཉིད་གྲྭ་ཚང་དང་སྤྱི་ལོ༡༧༢༩ལ་དཔལ་ལྡན་སྟོད་རྒྱུད་གྲྭ་ཚང་བཙུགས་ཤིང་། མདོ་སྔགས་རིག་གཞུང་འཆད་ཉན་གྱི་ཡིག་ཆ་ཁག་གི་ཁ་གསབ་ཀྱི་ཚུལ་དུ་གཞུང་དང་བསྟན་བཅོས་ཁ་ཤས་ཤིག་ཀྱང་མཛད།[29] དེའི་རྗེས་ཀྱི་མི་ལོ་བརྒྱ་ཕྲག་ཁ་ཤས་ཀྱི་རིང་ལ། ཅོ་ནེ་ས་སྐྱོང་གི་མངའ་ཁོངས་སུ་གནས་པའི་བུ་དགོན་ཕལ་ཆེ་བས་ནི་ཅོ་ནེ་དགོན་ཆེན་གྱི་འཆད་ཉན་ལམ་ལུགས་ཀྱི་རྗེས་སུ་འབྲངས་ཏེ་བསྟན་པ་བསྐྱངས་དང་སྐྱོང་བཞིན་པའོ།། དེའང་ས་སྐྱོང་གི་མངའ་འོག་ཏུ་དགེ་ལྡན་པའི་བསྟན་པ་རྒྱ་ཆེར་དར་ཕྱིར། ཅོ་ནེ་པའི་ཡུལ་ཚོ་དང་མི་ཚོས་ལུགས་སྲོལ། བཤད་པའི་གྱེར་ལུགས་སོགས་ལ་ཤུགས་རྐྱེན་ཟབ་མོ་ཐེབས་ཡོད་པ་དང་། ཅོ་ནེ་དགོན་ཆེན་དང་འབྲེལ་བའི་དགེ་རྒྱུན་ལོ་རྒྱུས་ལྟར་ན། དུས་རབས་བཅོ་བརྒྱད་པ་ནས་བཟུང་། རྗེ་བཙུན་གྲགས་པ་བཤད་སྒྲུབ་མཆོག་དང་ཁོང་གི་རྗེས་འཇུག་གི་གྲྭ་སའི་མཁས་པ་རྣམས་ཀྱིས་བཤད་པའི་གླུ་ཚིག་གི་ནང་དོན་ལ་ཕྱོགས་ཡོངས་ནས་བཅོས་སྒྱུར་སྒྲིག་གསུམ་མཛད་ཡོད་པར་གྲགས།[30]

དུས་རབས་བཅུ་དགུ་པའི་དཀྱིལ་ཙམ་ལ། གླུ་ཆུའི་སྟོད་རྒྱུད་དུ་ཟིང་འཁྲུག་ཐེངས་འགའ་ལངས་ཕྱིར། སྐབས་དེར་ས་སྐྱོང་གི་མངའ་འབངས་ལས་མི་འབོར་མང་ཤོས་སུ་གྱུར་པའི་བོད་པ་རྣམས་ནི་ཆིང་གུར་རྒྱལ་རབས་དང་ཀྲུང་ཧྭ་མི་སེར་སྲིད་གཞུང་(༡༩༡༢–༡༩༤༩)གི་བཀའ་ལྟར། སླར་ཕྱིར་ཐེངས་མང་པོར་ཟིང་འཁྲུག་པ་རྣམས་ཀྱི་ཁ་གནོན་དུ་གཡུལ་ལ་ཞུགས་དགོས་པ་བྱུང་། དེས་རྐྱེན་བྱས་ཏེ་ཅོ་ནེའི་བོད་པ་རྣམས་ཀྱི་མི་འབོར་ནི་ལྷབ་འགྱུར་གྱིས་ཇེ་ཉུང་དུ་ཕྱིན་ཅིང་། གླུ་ཆུའི་བྱང་རྒྱུད་ཀྱི་བོད་ཀྱི་ཡུལ་ཚོ་ཕལ་ཆེ་བ་ནི་དམག་འཁྲུག་གི་བརྒྱུད་རིམ་ཁྲོད་མེད་བརླག་ཏུ་སོང་། དེ་ནས་ས་སྐྱོང་གི་གདུང་རབས་རྣམས་ཀྱིས་དཔྱ་ཁྲལ་དང་ཁུ་ལག་གི་ཡོང་ཁུངས་ལ་དམིགས་ནས། གཡུལ་འཐབ་ཀྱི་བརྒྱུད་རིམ་ནང་མེད་བརླག་ཏུ་སོང་བ་དང་། གདུང་རབས་ཆད་པ། ཁྲིམ་གཞིས་སྟོངས་སོང་བའི་ཁང་ས་རྣམས་ནི། སུ་གེ་དང་། ཟིང་འཁྲུག ཐན་པ་དང་ཤྭ་འོད་ལྷ་བུའི་རྐྱེན་ངན་གྱིས་ཡུལ་ལུང་འདིར་ཆེད་དུ་བྲོས་ནས་སྐྱབས་བཅོལ་དུ་ཡོང་བའི་རྒྱ་མི་རྣམས་ལ་སྤྲད་ཕྱིར། རྒྱ་མི་འབོར་ཆེན་ཞིག་རིམ་གྱིས་ཅོ་ནེའི་ཡུལ་དུ་གནས་སྤོར་ནས་ཡུལ་ས་བཟུང་བའི་འགོ་བཙུགས་པ་རེད།[31] དེ་ནས་སྤྱི་ལོ་༡༩༤༩རྗེས་ནས་བཟུང་། ཡུལ་ལུང་འདིར་ལོ་རེར་ལྷབ་འགྱུར་གྱིས་གནས་འཕོས་པའི་རྒྱ་མི་རྣམས་དང་བསྡུར་ན། སྔར་གྱི་ཅོ་ནེ་ཡི་བོད་པ་རྣམས་ནི་མི་འབོར་གྱི་ངོས་ནས་གྲངས་ཉུང་དུ་གྱུར་ཡོད་ཅིང་གནས་ཚུལ་དེ་ནི་ད་སྔའི་བར་དུ་འགྱུར་མེད་དོ།།[32]

ཡུལ་གྱི་སྤྱི་ཚོགས།

དེང་གི་སྲིད་འཛིན་ས་ཁུལ་གྱི་དབྱེ་བ་ལྟར་ན། ཅོ་ནེ་པ་རྣམས་ནི་ཕལ་ཆེར་ཅོ་ནེ་རྫོང་དང་བ་མཆེར་རྫོང་གི་མངའ་ཁོངས་སུ་གཏོགས་པའི་ཡུལ་སྡེ་ཉིས་བརྒྱ་ལྷག་ཏུ་འདུས་ཤིང་། ཁོང་ཚག་གི་གནས་ཆགས་ཡུལ་དང་ཐོན་སྐྱེད་བྱེད་ལུགས། རྒྱན་གོས་ཆ་ལུགས་སོགས་ཀྱི་ངོས་ནས་འབོད་སྟངས་ཀྱང་འདྲ་མིན་ཅི་རིགས་ཤིག་བྱུང་ཡོད། ཅོ་ནེ་པ་དང་ཉེ་བར་གནས་པའི་འབྲོག་པ་རྣམས་ཀྱིས་རོང་པའམ། ཆུ་ཁ་རྒྱུད། ཡང་ན་བྱུ་རུ་སྤྲོས་དམར་གྱི་ཞྭ་ཅན་དང་མགོ་བྱུར་ཅན་མ་ལྷ་བུར་འབོད་པ་དང་། ཡང་སྐབས་འགར། ཅོ་ནེ་པ་རྣམས་ཀྱི་ཡུལ་སྲོལ་དུ་རིག་གནས་སྣ་མང་ཞིག

མཉམ་དུ་བསྲེས་ཡོད་ཕྱིར། འབྲོག་པ་རྣམས་ཀྱིས་ཀྱང་ཟླུར་ཟའི་ཚུལ་དུ་རྒྱ་མ་བོད་དང་ར་མ་ལུག་ལྟ་བུར་འབོད་པར་བཤད། དེ་དང་ཆ་འདྲ་བ་ཞིག་ནི་ཉེ་འཁོར་དུ་གནས་པའི་རྒྱ་རིགས་དང་རྒྱ་ཁ་ཆེ་ཡི་རིགས་རྣམས་ཀྱིས་ཀྱང་། ཅོ་ནེ་པ་རྣམས་ལ་པན་ཧྥན་ཙི་(半番子)དང་ཞི་ཧྥན་(西番)ཞེས་འབོད་པ་དང་། དེ་ནི་རྒྱ་ནག་གི་ཐང་གུར་རྒྱལ་རབས་ནས་བཟུང་། རྒྱའི་ལོ་རྒྱུས་སྨྲ་བ་རྣམས་ཀྱིས་བོད་པ་རྣམས་ལ་ཆེད་དུ་སྤྱོད་པའི་ཐ་སྙད་ཅིག་ཡིན། ཉེ་བའི་མི་ལོ་བཅུ་ཕྲག་དུ་མའི་ནང་ལ་ཅོ་ནེ་པ་རྣམས་ལ་འབོད་ལུགས་གསར་པ་གཉིས་བྱུང་ཡོད་དེ། དང་པོ་ནི་དམངས་སྲོལ་གྱི་ངོས་ནས་བོད་ཁམས་ཀྱི་ཡུལ་གྲུ་གཞན་དང་ཁྱད་པར་ཅུང་ཡོད་ཕྱིར། སྤྱི་ལོ་༢༠༠༧ནས་བཟུང་། ས་གནས་དེའི་སྲིད་གཞུང་གིས་ཅོ་ནེ་བོད་རིགས་ཞེས་བཏགས་ཡོད་པ་དང་། གཞན་ཞིག་ནི། ཅོ་ནེ་པའི་སྐྱེས་སྨན་རྣམས་ཀྱི་སྐྲ་ཡི་ལན་བུ་གསུམ་དུ་བསླས་ཡོད་ཕྱིར། རྒྱ་སྐད་དུ་སན་གེར་མའོ་(三格毛)ཞེས་འབོད་ལ། ཅོ་ནེ་པ་རྣམས་ཀྱིས་དེ་ནི་ནམ་མཁའི་ལྷ་ཡི་ལན་བུ་སླ་སྟངས་ཡིན་པར་བཤད། ཡང་ཡུལ་མི་ལ་ལས། རྒྱ་སྐད་ཀྱི་སན་གེར་མའོ་ནི་དོན་དུ་བོད་སྐད་ཀྱི་སྲོང་བཙན་དམག་ཅེས་པའི་སྒྲ་གདངས་ཡིན་པ་དང་། བཙན་པོ་སྲོང་བཙན་སྒམ་པོའི་(?–༦༥༠)དམག་རྒྱུད་ཡིན་ཕྱིར་ཐོགས་པར་བཤད། ཅོ་ནེ་པའི་ནང་ཁུལ་དུའང་ཀླུ་ཆུ་དང་རྒྱང་ཐག་ཉེ་རིང་གི་ངོས་ནས། སྟོད་པ་རོང་པ་དང་ཆུ་ཀ་སྡེ་བ་ཞེས་གཉིས་སུ་འབྱེད་སྲོལ་ཡོད། དེ་ལྟར་ཀླུ་ཆུ་ནི་ས་ཁམས་ངོས་ཀྱི་བར་མཚམས་ལྟ་བུ་ཞིག་ཏུ་གྱུར་ཡོད་ཕྱིར། ཅོ་ནེ་པ་རྣམས་ནི་རྒྱའི་སྐད་ཡིག་དང་རིག་གནས་ལ་འབྲེལ་འདྲིས་བྱུང་ནས་བཤད་པའི་གྱེར་ལུགས་ལ་ཡང་ད་བར་དུ་ཤུགས་རྐྱེན་ཟབ་མོ་ཐེབས་བཞིན་ཡོད་པའོ།།[33]

མདོ་སྨད་ཀྱི་བོད་མིའི་ཡུལ་ཚོ་ཕལ་ཆེ་བ་དང་འདྲ་བར། ཚོ་པ་ནི་ཅོ་ནེ་པ་རྣམས་ཀྱི་སྤྱི་ཚོགས་དང་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་གཞི་རྩའི་སྒྲིག་འཛུགས་ཡིན་ཞིང་། བོད་པ་རྣམས་ཀྱི་སྤྱི་ཚོགས་སྒྲིག་འཛུགས་འདི་དང་འབྲེལ་བའི་སྐོར་ལ་དུས་རབས་བཅུ་བཞི་པའི་སྔོན་གྱི་རྒྱའི་ཡིག་ཚང་དུ་ཙུའུ་(簇)དང་ཙུ་(族)ཞེས་བཀོད་ཡོད། ཚོ་པ་ཞེས་པ་ནི་ཕ་མེས་ཀྱི་སྐྱེས་རྒྱུད་ལས་མཆེད་པའི་ཐུན་མོང་གི་ཁྱིམ་རྒྱུད་སྐོར་ཞིག་ཡིན་ཞིང་། ཅོ་ནེ་པ་རྣམས་ཀྱི་ཚོ་པ་གཅིག་ལ་ཁྱིམ་ཚང་ཁ་ཤས་ནས་སུམ་ཅུའི་བར་གྱིས་གྲུབ་ཡོད། ཚོ་པའི་ཐུན་མོང་གི་རུས་རྒྱུད་འཛིན་པ་དག་གིས་ཀྱང་རང་ཉིད་ནི་སྤུར་རྒྱལ་བཙན་པོའི་གཡུལ་ཐབས་ལ་ཞུགས་པའི་ཕ་མེས་རྣམས་ཀྱི་རྒྱུད་པ་ཡིན་པར་བཞེད། དེ་བཞིན་ཚོ་པའི་སྒྲིག་འཛུགས་ཀྱི་འོག་ནས་ཡབ་མེས་གཅིག་པའི་ཕ་སྤུན་གྱི་ཁྱིམ་ཚང་རྣམས་ལ་ཤ་ཉེ་ཞེས་འབོད་ཅིང་། ཚོ་པའི་ཆེ་ཆུང་ལྟར་ཤ་ཉེ་གཅིག་པ་ལས་གྲུབ་པའི་ཁྱིམ་ཚང་གི་གྲངས་ཀའི་མང་ཉུང་ཡང་མི་འདྲ་སྟེ། ཉུང་བ་ལ་ཁྱིམ་ཚང་ཁ་ཤས་དང་མང་བ་ལ་ཁྱིམ་ཚང་བཅུ་ལྷག་ཡོད། ཤ་ཉེ་གཅིག་པ་རྣམས་ནི་ཕ་མེས་ཀྱི་གདུང་རུས་གཅིག་ཕྱིར་ཐུན་མོང་གི་རུས་ཀྱི་མིང་སྤྱོད་པ་དང་། རིགས་རུས་ཀྱི་ལྷ་གཅིག་བསྟེན་ཞིང་། ཡུལ་གྱི་ལྷ་གཉན་ཡང་གཅིག་གསོལ་བ་ཡིན། དེ་ཡི་ངོས་ནས་བལྟས་ན་ཤ་ཉེ་ཞེས་པ་ནི་རུས་རྒྱུད་གཅིག་གི་ཡན་ལག་གམ་ཁྱིམ་རྒྱུད་གཅིག་ལྟ་བུ་ཞིག་ལ་འཇུག་པར་འདོད།[34]

སྤྱི་ལོ་༡༩༣༠ནས་བཟུང་། ཡུལ་ལུང་འདིའི་སྲིད་གཞུང་དང་ཡུལ་མི་རྣམས་ཀྱིས་སྡེ་བ་ཞེས་པའི་ཐ་སྙད་འདི་དངོས་སུ་བཀོལ་ཞིང་། དེ་ནི་རིམ་གྱིས་ཀླུ་ཆུའི་རྒྱུད་ཀྱི་ཡུལ་ཚོ་ཀུན་གྱི་སྲིད་འཛིན་སྒྲིག་འཛུགས་ཀྱི་རྨང་གཞིར་གྱུར་ཏེ་སྔར་གྱི་ཚོ་པའི་ཚབ་དུ་སྤྱོད་བཞིན་ཡོད། དེ་ལྟར་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་སྒྲིག་གཞི་ལ་འཕོ་འགྱུར་གང་འཚམ་བྱུང་ཡོད་ནའང་། ཅོ་ནེ་པ་རྣམས་ཀྱི་ཡུལ་ཚོ་རུ། ཚོ་པ་དང་ཤ་ཉེ་ཡི་སྒྲིག་འཛུགས་ནི་སྔར་བཞིན་དུ་བརྟན་པོར་གནས་ཡོད་པར་མ་ཟད། དེ་ནི་རུས་རྒྱུད་གཅིག་པ་རྣམས་ཀྱིས་བདག་གཞན་དབྱེ་འབྱེད་དང་། ཐུན་མོང་གི་ངོ་བོ་ངོས་འཛིན་བྱེད་པའི་ཚད་གཞི་གཙོ་བོ་ཞིག་ཏུ་གྱུར་ཡོད། སྤྱིར་བཏང་གི་ཤ་ཉེ་ལ་ཡང་མི་ཤ་ཉེ་དང་ས་ཤ་ཉེ་ཞེས་གཉིས་སུ་དབྱེ་བ་ལས། ས་ཤ་ཉེ་ནི་ཅོ་ནེ་ས་སྐྱོང་གི་གདུང་རབས་རྣམས་ཀྱིས་ཡུལ་ལུང་གི་བོད་པའི་མི་འབོར་ཉུང་དུ་སོང་

ཕྱིར། དཔྱ་ཁྲལ་དང་འུ་ལག་གི་ཆེད་དུ་ཡུལ་འདིར་གནས་སྡོས་པའི་རྒྱ་མི་མང་པོ་ཞིག་ཡུལ་ཚོ་སོ་སོར་ནང་ལེན་བྱས་པའི་བསྐྱེད་འབྲས་ཤིག་ཡིན།[35] ས་ཤ་ཉེ་ཞེས་པ་ཞིག་བྱུང་བ་ནས་བཟུང་སྔར་གྱི་ཤ་ཉེའི་བར་གྱི་འབྲེལ་བ་དམ་པོ་ཡོད་པ་དེ་ཉིད་ཐོར་ཞིག་ཏུ་འགྲོ་ཉེན་ཆེ་སྟབས། དམིགས་བསལ་གྱི་གནས་སྟངས་དེ་ལ་གཏད་ནས་ཤ་ཉེ་རྣམས་ལས་ཤ་ཉེ་རྩ་ཞེས་སྤྱིར་བཏང་གི་ཤ་ཉེ་ལས་དམིགས་སུ་དོས་འཛིན་བྱེད་ཚུལ་ཞིག་བྱུང་ཡོད་པ་རེད། ཤ་ཉེ་རྩའི་བར་དུ་བརྩེ་འདུད་ལྷག་ཏུ་ཆེ་བར་མ་ཟད་ཕན་ཚུན་བར་ལ་འོས་འགྲན་གཙང་མར་ལེན་རེས་བྱེད་པའི་འབྲེལ་བ་དམ་པོ་ཡོད་ཚུལ་ནི་རྩ་ཞེས་པའི་ཡིག་ངོ་ལས་ཀྱང་གོ་སླའོ།། དེའང་ཅོ་ནེ་པ་རྣམས་ནི་དུས་རབས་དུ་མའི་རིང་ལ་བོད་རྒྱའི་ས་མཚམས་སུ་གནས་ཆགས་ཡོད་པའི་རྐྱེན་གྱིས་ཁྱིམ་ཚང་སོ་སོར་ཕལ་ཆེར་རྒྱའི་རུས་མིང་རེ་བཏགས་ཡོད་པ་དང་། འདོགས་དོན་གཙོ་བོ་ཡང་ཡུལ་ཚོ་སོ་སོའི་ནང་ཤ་ཉེ་ཚོ་ཁག་བར་ལ་དབྱེ་བ་འབྱེད་ཕྱིར་ཡིན། ཡིན་ནའང་ངེས་དགོས་པ་ཞིག་ལ། སྐབས་རེར་ཤ་ཉེ་ཚོ་ཁག་གཅིག་གི་ནང་དུ་རུས་མིང་མི་གཅིག་པ་ཁ་ཤས་འདུས་སྲིད་ལ། ཡུལ་ཚོ་གཅིག་གི་ནང་གི་རུས་མིང་གཅིག་པ་ཐམས་ཅད་ཀྱང་ཤ་ཉེ་ཚོ་ཁག་གཅིག་ཡིན་པའི་ངེས་པ་མེད་དོ།། དེའི་ཕྱིར་ཅོ་ནེ་པ་རྣམས་ལ་མཚོན་ན། ཤ་ཉེ་ནི་ཐུན་མོང་གི་སོ་ནམ་ཐོན་སྐྱེད་དང་། སྤྱི་རིམ་གྲོང་ཚོག་བསྐྱབ་པ་དང་། དགྲ་དང་འཇིགས་པ་གང་རུང་བྱུང་ཚེ་ཕན་ཚུན་བར་དུ་ཆེས་གློ་བར་ཉེ་བའི་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་གཞི་རྩའི་སྒྲིག་འཛུགས་དེ་ཉིད་དུ་གྱུར་ཡོད།

ཆོས་ལུགས་དང་ཡུལ་སྲོལ།

གླུ་ཆུའི་རྒྱུད་ནི་བོད་ཀྱི་ཤེས་རིག་ཁྱབ་ཁོངས་ཀྱི་བས་མཐའ་ཞིག་ཏུ་གྱུར་ཡོད་ནའང་། ཆོས་དང་རིག་གཞུང་གི་ཐད་ནས་སྟོད་དབུས་གཙང་ཕྱོགས་ནས་ཤུགས་རྐྱེན་ཡུན་རིང་པོར་ཐེབས་ཡོད། གོང་དུ་ཞུས་པ་ཇི་བཞིན་བོད་པ་རྣམས་ཐེངས་ཁ་ཤས་ལ་ཡུལ་ལུང་འདིར་གནས་འཕོས་ཤིང་། ཡུལ་འདིར་སྔ་ཕྱིར་ཆོས་བརྒྱུད་ཁག་དར་བའི་བྱུང་རབས་ལ་བརྟག་ན། ཅོ་ནེའི་ཡུལ་ནི་བོད་ཁམས་ཀྱི་ཡུལ་ལུང་ཀུན་གྱི་ཆོས་སྲིད་ལུགས་གཉིས་འཕོ་འགྱུར་གྱི་བྱུང་བ་ལ་ཟུར་བལྟས་ལེབ་མཐོང་གི་མེ་ལོང་ལྟ་བུར་གྱུར་ཡོད། བོད་རྒྱའི་མཐའ་མཚམས་ཀྱི་ཡུལ་གྲུ་ཕལ་མོ་ཆེ་དང་རི་བོ་ཧི་མ་ལ་ཡའི་ལྷོ་རྒྱུད་ཀྱི་རི་ལུང་གི་ཡུལ་གྲུ་ཁག་དང་འདྲ་བར། གླུ་ཆུའི་རྒྱུད་ཀྱི་ཡུལ་ལུང་འདིར་ཡང་བོད་ཀྱི་ཡུལ་དབུས་སུ་ཉམས་དམས་སུ་ཕྱིན་པའི་ཆོས་དང་རིག་གཞུང་གི་རྣམ་པ་ནི་སྔར་བཞིན་ལུས་ཤིང་། དེ་ལྟ་བུའི་ཆོས་དང་རིག་གཞུང་གི་ཁོར་ཡུག་ཏུ་ཡུལ་མི་རྣམས་ཀྱིས་ཀྱང་དངོས་ཡོད་འཚོ་བའི་དགོས་མཁོ་ལྟར། བན་བོན་སྔགས་གསུམ་གྱི་གཞུང་ལུགས་ལ་ཉམས་ལེན་མཁན་རྣམས་ཚོ་ག་མཁན་དུ་བསྟེན་བཞིན་ཡོད།

སྤྱི་ལོ་༡༨༥༠སྔོན་ལ། ཅོ་ནེའི་ཡུལ་གྱི་ཡུལ་ཚོ་རེ་རེ་ལ་སྲིད་པའི་ལྷ་བོན་གྱི་ལུགས་འཛིན་པའི་ཨ་མྱེས་བོན་པོ་དང་། ཡང་ན་གསང་སྔགས་རྙིང་མའི་ལུགས་འཛིན་པའི་ཨ་མྱེས་སྔགས་པ་ཞེས་པའི་ཚོ་ག་མཁན་གྱི་ཁྱིམ་ཚང་རེ་ཡོད་ལ། སྤྱི་ལོ་༡༨༥༠ཡར་སྔོན་དུ་ཁོང་ཚོ་ནི་ཡུལ་ཚོ་སྤྱིའི་སྐུ་རིམ་སྒྲུབ་མཁན་ཡིན། དེང་གི་སྐབས་ལ་ཕལ་ཆེར་ཉམས་དམས་སུ་གྱུར་ཡོད། ཨ་མྱེས་བོན་པོ་དང་ཨ་མྱེས་སྔགས་པ་ནི་ཚོ་ག་ཕྱག་ལེན་མཁན་ཡིན་ཕྱིར། གཙོ་བོ་ཡར་ལྷ་གཉན་མཆོད་ཅིང་མར་སྲི་གནོན་ཞིང་འདྲེ་བཏུང་བ་དང་། གསོན་གཤིན་གཉིས་ལ་མོ་རྩིས་གཏོ་དཔྱད་ཀྱི་ཕྱག་ལས་སྐྱོང་མཁན་ཡིན་པས། ཕ་ཤུལ་བུ་འཛིན་གྱི་སྲོལ་ལྟར་ཁོང་ཚོའི་ཆོས་ཀྱི་ཤེས་བྱ་དང་། ཚོ་ག་ཉམས་ལེན་གྱི་ལུང་དང་མན་ངག་དང་ཕྱག་དཔེ་སོགས་ནི་ཁོང་ཅག་གི་རྗེས་རབས་བུ་སློབ་རྣམས་ཀྱིས་རྒྱུན་འཛིན་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་པ་རེད།

ཚོ་ག་མཁན་ཀུན་ལས་ཨ་མྱེས་བོན་པོ་ནི་རིགས་ཀྱི་སྲིད་ཐབས་སྲུང་མཁན་ཡིན་ཕྱིར་དམིགས་བསལ་དུ་གལ་ཆེ་བར་བརྩི་ལ། བདག་རྒྱུད་དུ་སྐྱེས་པའི་བོན་པོ་ཡིས། རིགས་སུ་ཆེ་བའི་ལྷ་བདར་ནས། ཁྲུངས་སུ་བཙན་པའི་སྣང་གྱེར་རོ།། ཞེས་ཡོངས་སུ་གྲགས་པ་ལྟར། ཨ་མྱེས་བོན་པོ་ཡི་ཚོ་ག་ནི་ནམ་རྒྱུན་ཨ་མྱེས་གཞི་བདག་ཅེས་པའི་མཆོད་སྣམ་གྱི་མདུན་དུ་ཕྱག་ལེན་མཛད་དགོས་པ་དང་། ཨ་མྱེས་གཞི་བདག་ནི་ཙོ་ནེ་པའི་ཁང་ཁྱིམ་གྱི་ཀ་བ་དཀྱིལ་མའི་སྟེང་གི་མཆོད་སྣམ་ཞིག་ཏུ་གསོལ་ཞིང་། མཆོད་སྣམ་དུ་རིགས་རུས་སྐྱེས་རྒྱུད་ཀྱི་སྲིད་ཐབས་དང་དཔལ་དང་ཕྱྭ་གཡང་འཕེལ་བའི་མཚོན་རྟགས་སུ་མདའ་ཞིག་བཙུགས་ཡོད། <དཔེ་རིས། ༢> བཤད་པའི་བརྗོད་བྱའི་ནང་དོན་དུ་གསལ་བའི་བོན་ལེའུ་འམ་ལྡེའུ་ཞེས་པ་ནི་ཨ་མྱེས་བོན་པོའི་རིགས་ཤིག་ཡིན་ཞིང་། ད་བར་དུ་ཙོ་ནེའི་ཡུལ་གྱི་གཉེན་སྟོན་གྱི་སྐབས་ལ་སྲུང་གི་ཚོ་ག་ནི་ཨ་མྱེས་ལེའུ་ཡིས་ཕྱག་ལེན་མཛད་བཞིན་ཡོད། འདས་པའི་མི་ལོ་བཅུ་ཕྲག་ཁ་ཤས་ཀྱི་ནང་ལ། སྤྱིར་གྱི་སྲོལ་ལྟར་ཨ་མྱེས་བོན་པོ་ཡི་ལུགས་འདི་ཉིད་འཛིན་སྐྱོང་ཐུབ་མཁན་ནི་ཕལ་ཆེར་ཤིན་ཏུ་ཉུང་ངུར་གྱུར་ཡོད་ཅིང་། དེད་ཙག་གིས་ཤེས་ཚོད་ལྟར་ན། དེང་གི་དུས་སུ་ཙོ་ནེའི་ཡུལ་དུ་ཨ་མྱེས་བོན་པོ་ཁ་ཤས་ཞིག་ལས་ཨ་མྱེས་ལེའུ་ནི་ཕལ་ཆེར་རྒྱུད་ཆད་སོང་བའོ།།

ཨ་མྱེས་བོན་པོ་ཡི་ལུགས་དང་འདྲ་བར། ཨ་མྱེས་སྒོམ་པ་རྣམས་ཀྱི་ཕྱག་ལས་ནི་སོ་སོའི་བུ་རྒྱུད་ལ་བརྟེན་ནས་འཛིན་སྐྱོང་བྱེད་དགོས་ཤིང་། ཨ་མྱེས་སྒོམ་པ་རྣམས་ནི་གསང་སྔགས་རྙིང་མའི་ལུགས་འཛིན་མཁན་འབའ་ཞིག་ཡིན་ཕྱིར། ལོ་རེར་མ་མཐའ་ཡང་སོ་སོའི་ཡུལ་ཚོ་དང་དགོན་པའི་ལྷ་ཁང་དུ་ཐེངས་གཅིག་གམ་ཁ་ཤས་འཚོགས་ནས། སྲོལ་རྒྱུན་གྱི་ཚོ་གའི་འཕྲིན་ལས་རྣམས་གོ་རིམ་ལྟར་མཉམ་སྒྲུབ་བྱེད་སྲོལ་ཡོད་ཕྱིར། ཨ་མྱེས་སྒོམ་པའི་རྒྱུན་འཛིན་གྱི་གནས་ཚུལ་ནི་ལྟོས་བཅས་སུ་རྒྱུང་ལེགས་པར་གནས་ཡོད། གལ་ཏེ་ཡུལ་སྡེ་གང་རུང་ཞིག་ལ་ཨ་མྱེས་ལྡེའུའི་ཕྱག་ལས་གཉང་མཁན་མེད་ཚེ་ཨ་མྱེས་སྒོམ་པ་རྣམས་ཀྱིས་སྐུ་ཚབ་བྱེད་ཅིང་། ལྷག་པར་དུ་གཉེན་སྟོན་གྱི་སྐབས་ལ་ཤིན་ཏུ་མངོན་གསལ་ཡིན་ཏེ། གཉེན་སྟོན་གྱི་ཚོ་ག་མཁན་ནི་ཨ་མྱེས་སྒོམ་པ་ཡིན་རུང་། དེར་ངེས་པར་དུ་ཨ་མྱེས་ལེའུ་ཞེས་འབོད་དགོས་པར་མ་ཟད། ཚོ་ག་མཁན་གྱིས་ཀྱང་ཨ་མྱེས་གཞི་བདག་གི་མདུན་ནས་སྲུང་གི་ཚོ་ག་སྤྲེལ་དགོས་པ་ཡིན།

དེང་གི་དུས་ལ་བཙས་སྟོན་དང་། གཉེན་སྟོན། གཤིན་ཚོག་ལྟ་བུའི་སྐྱེ་རྒ་ན་འཆི་དང་འབྲེལ་བའི་ཚོ་ག་ཕལ་ཆེ་བ་རྣམས་ནི་གྲྭ་པ་རྣམས་ཀྱིས་ཕྱག་ལེན་བྱེད་ཅིང་། དུས་རབས་བཅོ་བརྒྱད་པ་ནས་ཙོ་ནེ་པ་རྣམས་ནི་དགེ་ལུགས་པའི་ལྷ་སྡེར་གྱུར་བ་ནས་བཟུང་། ཡུལ་ལུང་གི་དུས་སྟོན་གལ་ཆེ་བ་ཕལ་ཆེར་ནི་ཙོ་ནེ་དགོན་ཆེན་དང་དེའི་བུ་དགོན་རྣམས་ཀྱི་ལོ་འཁོར་གྱི་བཀོད་སྒྲིག་དང་བསྟུན་དགོས་པ་དང་།[36] ཉེ་བའི་མི་ལོ་ཁག་ནས་བཟུང་། ཡུལ་གྱི་བགྲེས་སོང་ཚོ་ག་མཁན་རྣམས་སྔ་ཕྱིར་རིམ་གྱིས་ཚེ་ལས་འདས་ཕྱིར། ཡུལ་མི་རྣམས་ཀྱིས་ཀྱང་སྤྱིར་གྱི་ཚོ་ག་མཁན་གྱི་ཚབ་ཏུ་གྲྭ་པ་རྣམས་གདན་འདྲེན་བྱེད་བཞིན་ཡོད་ལ། དེ་དང་མཉམ་དུ། སྤྱིར་གྱི་ཨ་མྱེས་ལེའུ་དང་ཨ་མྱེས་སྒོམ་པའི་ཕྱག་དཔེ་རྣམས་ནི་གྲྭ་པ་རྣམས་ཀྱི་ཕྱག་ཏུ་ཕྱུལ་ཕྱིར། གྲྭ་པ་རྣམས་ཀྱིས་ཀྱང་སོ་སོའི་ལུགས་ལྟར་ཕྱག་དཔེ་དེ་དག་ལ་སྒྱུར་བཅོས་ཅི་རིགས་ཤིག་གཏོང་བཞིན་ཡོད་པའོ།།

བཤད་པའི་གོ་དོན་དང་གྱེར་ལུགས།

བཤད་པའི་གོ་དོན།

བཤད་པ་ནི་ངག་ལ་གྱེར་བདེ་བ་ཞིང་ཚིག་བཅད་ཀྱི་ལམ་ནས་མངོན་པའི་སྒྲོལ་རྒྱུན་གྱི་ཚོགས་རིག་གནས་སྐོར་གྱི་ཤེས་བྱ་སྣ་མང་གཅིག་ཏུ་འདུས་པའི་གླུ་ཚོགས་ཤིག་ཡིན་ཏེ། བརྗོད་བྱའི་ནང་དོན་ལ་སྣ་མང་ཞིང་གྱེར་ལུགས་ཀྱང་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ་དང་། བོད་ཁམས་ཀྱི་ཡུལ་གྲུ་ཀུན་ཏུ་དར་ཆེ་བའི་ངག་རྒྱུན་གྱི་རྩོམ་རིག་གི་རིགས་ཕལ་ཆེ་བ་དང་ཆ་མཚུངས་ཕྱིར། ད་སྔའི་བར་དུ་རིག་གཞུང་ཉམས་ཞིབ་པ་དང་མང་ཚོགས་ཀྱི་བརྗོད་ལུགས་གཞིར་བཞག་ན། བཤད་པའི་གོ་དོན་གྱི་ཐད་ལ་ངེས་ཤེས་གསལ་པོ་ཞིག་འདྲོངས་ཐུབ་དཀའ་བར་སྣང་། དཔྱད་འབྲས་ཁག་ཏུ་དེ་ནི་ཚིག་བཅད་ཀྱི་གྱེར་གླུ[37]འམ་བསྒྲོད་ཚིག[38]ལྟ་བུའི་རིགས་སུ་བསྡུས་ཡོད་ཅིང་། གསར་དུ་ཐོན་པའི་མདོ་སྨད་ཡུལ་གྱི་ངག་རྒྱུན་རྩོམ་རིག་དང་འབྲེལ་བའི་དཔྱད་འབྲས་ལྟར་ན། དེར་ངག་ཐོག་རྩོམ་རིག[39]གམ་ངག་རྒྱུན[40]ཞེས་ཅུང་གྲུ་ཡངས་པའི་ངེས་ཚིག་འདྲེན་སྟངས་ཤིག་བརྟོན་ཡོད་པ་དང་། བཤད་པ་ནི་སྟོན་བཤད་དང་གཏམ་གྱི་རིགས་ཤིག་དང་། གཙོ་བོ་རིག་གནས་ཀྱི་མཚོན་བྱེད་སྙིང་པོ་དང་ལྡན་པའི་ཅ་དངོས་གང་གི་ངོ་སྤྲོད་ལྟ་བུ་ཞིག་རེད། དཔེར་ན། ནས་བཤད་དང་། དཀར་ཡོལ་གྱི་བཤད་པ། མདའ་བཤད། གྲི་བཤད་ལྟ་བུའོ།། དཔྱད་འབྲས་དེ་ལྟར་ན་བཤད་པའི་རྩོམ་ལུས་ལ་ཡང་ཚིགས་བཅད་དང་ཚིག་ལྷུག བཅད་ལྷུག་སྤེལ་མ་བཅས་གསུམ་དང་ལྡན་ཞིང་། བརྗོད་ལུགས་ལ་འཆད་པ་དང་། གྱེར་བ། ལེན་པ་སོགས་རྣམ་པ་ཅི་རིགས་ཤིག་འདུག[41] ཡང་སྐབས་འགར་བཤད་པའི་གླུ་ཚིག་ཁ་ཤས་ནི་སྐྱེས་སྨན་ཁོ་ནས་གྱེར་བའང་ཡོད་དེ། དཔེར་ན། ཡོངས་སུ་གྲགས་པའི་བག་མའི་མིག་ཆུ་མུ་ཏིག་ཕྲེང་བ་ཞེས་པ་ལྟ་བུའོ།།[42]

དེའང་བཤད་པ་ཞེས་པའི་ངག་རྒྱུན་རྩོམ་རིག་འདིའི་དོན་བཤད་ཀྱི་སྐོར་ལ། མདོ་སྨད་ཙོ་ནེའི་ཡུལ་གྱི་བཤད་པའི་གྱེར་ལེན་མཁན་དང་རིག་གནས་པ་རྣམས་ལ་ཕལ་ཆེར་འགྲེལ་ལུགས་གཉིས་ཙམ་བྱུང་ཡོད་དེ། ཡུལ་གྱི་མང་ཚོགས་ཁ་ཤས་ཀྱིས་སྲིད་པ་ཞེས་པའི་ཐ་སྙད་འདི་སྤྱོད་བཞིན་པ་དང་། སྲིད་ཞེས་པ་ནི་ཡོད་པའི་དོན་དུ་འཇུག་ཅིང་། སྒྲ་ཡི་ཐད་ནས་ཕལ་ཆེར་བོད་ཁམས་ཀྱི་ཡུལ་ཀུན་ཏུ་ཁྱབ་ཆེ་བའི་སྲིད་པའི་གླུའམ་སྲིད་པའི་ཆགས་གླུ་ཞེས་པ་དང་འབྲེལ་ཆེ་བ་དང་། ཡང་ན་ཡུལ་ལུང་འདིར་དར་ཁྱབ་ཆེ་བའི་སྲིད་པའི་ལྷ་བོན་གྱི་ཆོ་ག་མཁན་ལྷ་བདག་ལེའུ་ཡིས་གྱེར་བའི་སྲིད་པའི་ཐོ་ཡིག་ཅེས་པ་དང་འབྲེལ་ཆེ་བས་ཡིན་སྲིད་ཀྱང་། ད་ཡོད་ཀྱི་བཤད་པའི་བརྗོད་བྱ་ཕལ་ཆེ་བ་ནི་སྲིད་པའི་བོན་གྱི་སྨྲང་རབས་ལས་རྒྱ་ཆེ་བར་ཡོད་པ་དང་། ཡུལ་གྲོང་དུའང་བཤད་པ་ཞེས་པའི་ཐ་སྙད་འདི་ཅུང་ཁྱབ་ཆེ་བར་སྣང་བས། ཁོ་བོ་ཅག་གིས་སྒྲིག་དེབ་འདི་དང་འབྲེལ་ཡོད་ཀྱི་ཆེད་རྩོམ་ཁག་ཏུ་བཤད་པ་ཞེས་པའི་ཐ་སྙད་འདི་སྤྱོད་རྒྱུ་ཡིན། གང་ལྟར། སྲིད་པ་ཞེས་ཁ་ཤས་ཀྱིས་འདོད་མོས་ཡོད་པའི་ཐ་སྙད་འདི་ཡང་ངེས་པར་དུ་སྣང་མེད་དུ་མི་འཇོག་པར། མ་མཐའ་ཡང་དེའི་གལ་ཆེན་རང་བཞིན་ནི་རྒྱུ་མཚན་དང་བཅས་ཏེ་ཡིད་ལ་ངེས་དགོས་པ་ཞིག་རེད།

དེའང་བཤད་པའི་རྣམ་པའི་ཐད་ནས་ཀྱང་རྩོད་གཞི་མི་ཉུང་བ་ཞིག་མཆིས་ཏེ། སྤྱིར་བཏང་དུ་བཤད་པ་ནི་རྣམ་པ་གཏན་འཁེལ་ཞིག་གི་ངོས་ནས་དྲི་བ་དྲིས་ལན་གྱི་ཚུལ་དུ་སྤེལ་བའི་ཚིགས་བཅད་ཀྱི་བརྗོད་པ་ཞིག་ཡིན་པ་དང་། དེ་ནི་གཏམ་བཤད་བཞིན་འཆད་མཁན་གྱིས་ཡུལ་དུས་ཀྱི་དགོས་མཁོ་ལྟར་ཁ་སྒྱུར་བྱེད་ཆོག་ཅིང་རང་ཉིད་གཅིག་པུས་བརྗོད་ཆོག་པ་ཞིག་མིན་ཕྱིར། ངག་རྒྱུན་གྱི་རྩོམ་རིག་གི་རིགས་གཞན་པ་རྣམས་དང་ཐ་དད

པར་སྣང་ལ། རང་ངོས་ནས་སློབ་སྦྱོར་གྱི་ཆ་དང་ལྡན་པའི་ཚིག་ཀྲང་བདུན་བརྒྱད་ཀྱིས་ཚན་པ་རེ་དང་། ཚིག་ཀྲང་རེ་རེ་ལ་ཚིག་ཁྲིམ་བདུན་ཙམ་གྱིས་གྲུབ་པ་ཞིག་རེད། དེའི་ཕྱིར་འདིར་ཚོ་ནེ་པ་རྣམས་ཀྱི་བཞེད་ལུགས་ལྟར། ཕྱེ་མར་གྱི་ལེའུ་དང་། མདའ་ཡི་ལེའུ། ཁྱུང་གི་ལེའུ། རུས་སྦལ་གྱི་ལེའུ། དེ་ནས་འཇིག་པ་དང་། ཆགས་པ་དང་། ནང་བཅུད་ཀྱི་སེམས་ཅན། ཉི་ཟླ་སྐར་གསུམ་གྱི་བརྗོད་བྱ་ཡིས་གྲུབ་པའི་འཇིག་རྟེན་ཆགས་ལུགས་ཀྱི་ལེའུ་རྣམས་ནི་སྒྲིག་དེབ་འདིར་བཀོད་ཡོད་པ་དང་། གཉེན་སྟོན་གྱི་སྐབས་སུ་ཤིན་ཏུ་གལ་ཆེ་བར་གྱུར་བའི་བློན་པོ་མགར་ཆེན་དང་། ཞང་བློ་དང་ཚ་བློ་ཡི་བཤད་པའི་རིགས་རྣམས་ཀྱང་མཉམ་དུ་བསྡུས་ཡོད།

གཞན་ཡང་། རྩང་གུ་ཡངས་པའི་ངེས་ཚིག་འདྲེན་ལུགས་ལྟར་ན། ཚོ་ནེའི་ཡུལ་གྱི་ངག་རྒྱུན་རྩོམ་རིག་གི་རིགས་ཕལ་ཆེ་བ་ནི་བཤད་པའི་རིགས་སུ་གཏོགས་ཤིང་།[43] དེ་ལྟར་ན་ཆ་ཚང་ལ་ལེའུ་སུམ་ཅུ་ཙམ་གྱིས་གྲུབ་ཡོད། བརྗོད་བྱའི་ནང་དོན་ལ་འཇིག་རྟེན་ཆགས་ལུགས་ལྟ་བུའི་ལྷ་ཆོས་ཀྱི་སྐོར་དང་། ཆུ་བློ་དང་ཇ་བློ་ལྟ་བུའི་མི་ཆོས་ཀྱི་སྐོར་སོགས་འདུ་ལ། འཆད་ལུགས་ཀྱང་རྣམ་པ་སྣ་ཚོགས་ཤིག་ལྡན་ཡོད། གང་ལྟར། བཤད་པའི་ངེས་ཚིག་དང་རྣམ་པའི་སྐོར་གྱི་རྩོད་གཞི་འདི་དག་གིས། ཡུལ་ལུང་དེའི་མང་ཚོགས་ཀྱིས་བོད་ཀྱི་ངག་རྒྱུན་རྩོམ་རིག་ཐད་ལ་བཟུང་བའི་ངེས་ཤེས་རྟེན་སྣངས་དང་བསམ་གཞིགས་བྱེད་སྟངས་ཤིག་མཚོན་པར་མ་ཟད། རྩོད་གཞི་དེ་འདྲ་ཞིག་ལ་བརྟེན་ནས་ཚོ་ནེའི་ཡུལ་གྱི་བཤད་པ་དང་བོད་ཀྱི་ངག་རྒྱུན་རྩོམ་རིག་བར་གྱི་འབྲེལ་བའི་སྐོར་ལ་དོ་སྣང་དང་ཉམས་ཞིབ་བྱེད་པར་སྐུལ་འདེད་ཀྱི་ཕན་ནུས་ངེས་ཅན་ཞིག་ཀྱང་ཐོན་དང་འཐོན་བཞིན་ཡོད་པའོ།།

སྒྲོལ་རྒྱུན་གྱི་བཤད་པའི་གྲེར་ལུགས།

རྒྱུན་ལྡན་ལྟར་ན་བཤད་པ་ནི་ཡུལ་ཚོའི་ནང་དུ་ཁ་དབང་དང་གཙིགས་མཐོང་ངེས་ཅན་ཡོད་པའི་སྐུ་ན་བགྲེས་པོ་རྣམས་ཀྱིས་གྲེར་ལེན་བྱེད་དགོས་ཤིང་། གྲེར་མཁན་གྱི་མང་ཉུང་དང་། གྲེར་ལེན་བྱ་ཡུལ། གྲེར་བའི་ནང་དོན་དང་དུས་ཡུན་སོགས་ནི་སྐབས་དོན་དང་བསྟུན་ནས་ཐག་གཅོད་དགོས། སྤྱིར་མི་བུ་གཅིག་གིས་རང་ལན་རང་འདེབས་ཀྱི་ཚུལ་དུ་གྲེར་ཚོག་པ་ཞིག་ཡིན་ཡང་། གཉེན་སྟོན་ལྟ་བུའི་དུས་སྐབས་ལ་མི་གཅིག་གིས་སྐད་གསེང་མཐོན་པོས་སྟེ་ཁྲིད་དེ་དྲི་བའི་ཚན་པ་རྣམས་རེ་རེ་བཞིན་གྲེར་ཞིང་། གཞན་རྣམས་ཀྱིས་ཀྱང་རེ་རེ་བཞིན་མཉམ་ལན་འདེབས་པའམ། ཡང་ན་མི་གཉིས་ཀྱིས་སྤྲ་ཕྱིར་མཉམ་དུ་གྲེར་རེས་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་པ་རེད།

བཤད་པའི་ཚན་པ་རེ་གྲུབ་པའི་ཚིག་ཀྲང་གི་མང་ཉུང་ལ་ངེས་པ་མེད་མོད། ཚན་པ་སོ་སོའི་འགོ་སློང་བྱེད་དང་མཇུག་བསྡུ་བྱེད་ཀྱི་ཚིག་སྦྱོར་རྣམས་ནི་གཏན་ཆགས་ཡིན་ཏེ། དཔེར་ན་བློ་དཔལ་བུར་ཤོག་དང་བྲེལ་བ་མེད་ཅེས་པ་དང་། བློ་དེ་ཡི་ལན་ལ་དེ་འདྲ་ཡིན་ཞེས་པ་ནི་སྔ་མའི་དྲི་བ་འདྲི་མཁན་དང་ཕྱི་མའི་ལན་འདེབས་མཁན་གཉིས་ཀྱིས་སོ་སོའི་བརྗོད་པ་སྐབས་ཤིག་རྫོགས་པར་སྟོན་བྱེད་ཀྱི་ཚིག་ཡིན། དུས་སྟོན་སོགས་བྱུང་བ་གལ་ཆེན་གྱི་སྐབས་སུ། གྲེར་མཁན་རྣམས་ཀྱིས་སྐབས་དོན་ཡུལ་དུས་ཀྱི་དགོས་མཁོར་དམིགས་ནས་བརྗོད་གཞིའི་ནང་དོན་ངེས་ཅན་ཞིག་འདེམས་ཀྱི་ཡོད་པ་ལས་བློ་ཚིག་ཆ་ཚང་ནི་ལེན་གྱི་མེད། ཡུལ་དུས་ཀྱི་མཐུན་རྐྱེན་འཛོམས་པའི་སྐབས་ལ་བློ་པའི་བར་དུ་བློ་རྩལ་ངོམ་བྱེད་དུ་བློ་ཤགས་འགྲན་རེས་བྱེད་སྲོལ་ཡོད་དེ། སྐབས་སུ་བཤད་པའི་ལེའུ་རེ་རེ་ལས་བརྗོད་གཞི་གང་འདོད་དུ་དྲངས་ཏེ་བློ་རིགས་ལ་འགྲན་འཛུགས་ཤིང་། ཤགས་མཁན་གཉིས་ལས་གཅིག་རྒྱལ་གཅིག་ཕམ་གྱི་དབྱེ་བ་གསལ་བའི་བར་དུ་འཐབ་ཀྱི་ཡོད་པ་རེད། སྔ་མས་བློ་ཚིག་

ལས་དྲི་བའི་ཚན་པ་ཞིག་བཏང་ནས། ཕྱི་མས་དེ་དང་འབྲེལ་བའི་དྲིས་ལན་ཞིག་སྨྱུར་དུ་འདེབས་ནུས་དགོས་ཤིང་། གལ་ཏེ་འདེབས་ནུས་ན། སྔ་མས་མུ་མཐུད་དུ་འདྲི་བའམ་ཡང་ན་ཕྱི་མས་དྲིས་ནས་སྔ་མས་ལན་འདེབས་དགོས་པ་རེད། དཔེར་ན།

ཁྱུང་བཤད་ཀྱི་སྐོར་ལ་སྔ་མས་དྲི་བ་འདི་ལྟར་དྲིས་པ་ན།

གནམ་ལ་ཕ་མེས་འོངས་བསྡད་སྣང་།།
གནམ་ཡར་ལ་བཀྱགས་མི་གང་རེད།།
ས་ལ་མ་མེས་འོངས་བསྡད་སྣང་།།
ས་མར་ལ་མནན་མི་གང་རེད།།

ཕྱི་མས་ཀྱང་ཁྱུང་བཤད་ཀྱི་འབྲེལ་ཡོད་ཚན་པ་ལས་དྲིས་ལན་འདི་ལྟར་འདེབས་དགོས་ཏེ།

གནམ་ཡར་ལ་བཀྱགས་མི་བཤད་རྒྱུ་ན།།
གནམ་ཡར་ལ་བཀྱགས་མི་ཁྱུང་ཆེན་རེད།།
གནམ་ཡར་ལ་བཀྱགས་མི་ཁྱུང་ཆེན་གན།།
གནམ་ཡར་ལ་ཐད་སེ་བཀྱགས་པ་རེད།།
ས་མར་ལ་མནན་མི་བཤད་རྒྱུ་ན།།
ས་མར་ལ་མནན་མི་རུས་སྦལ་རེད།།
ས་མར་ལ་མནན་མི་རུས་སྦལ་གན།།
ས་མར་ལ་འཇམ་སེ་མནན་པ་རེད།།

ཡང་སྐབས་བསྟུན་གྱི་ཁྱུང་གི་བརྗོད་གཞི་ནི་རུས་སྦལ་གྱི་བཤད་པ་དང་འབྲེལ་བ་ཡོད་ཕྱིར། ཕྱི་མས་གློ་བུར་དུ་རུས་སྦལ་གྱི་བཤད་པ་ལས་གླུ་ཚིག་དྲངས་ཏེ་འདི་ལྟར་དྲིས་ཀྱང་ཆོག་སྟེ།

མ་ཧཱ་གསེར་གྱི་རུས་སྦལ་གན།།
ཕྱིའི་རྒྱ་མཚོ་ཁ་ལ་འོངས་བསྡད་དུས།།
དབུགས་ཡོད་རེད་ན་དབུགས་མེད་རེད།།
སྲོག་ལྡན་རེད་ན་སྲོག་མེད་རེད།།
གནམ་སྦྱུབ་རེད་ན་ས་སྦྱུབ་རེད།།
རྒྱུས་ཚོད་རེད་ན་བསྒུས་ཚོད་རེད།།

ཅེས་དྲིས་པ་ལ། གལ་ཏེ་སྔ་མས་ལན་མ་ཐོག་ན་ཕམ་པར་བརྩི་བའོ།། བཤད་པའི་གླུ་པ་རྣམས་ཀྱི་དམིགས་ཡུལ་ནི་གླུ་འཐབ་ཀྱི་ལམ་ནས་ཕ་རོལ་པོ་ཕམ་པར་གཏོང་རྒྱུ་ཡིན་ཕྱིར། ཁོང་ཚོས་གླུ་ཚིག་གི་ཚན་པ་མང་ཆེ་ཤོས་བློ་ལ་

ངེས་དགོས་ཤིང་གླུ་ཚིག་གི་རྒྱུ་ཡང་དུས་རྒྱུན་ཇེ་རྒྱས་སུ་གཏོང་བཞིན་ཡོད་པ་རེད། གླུ་པ་ཚད་ལྡན་ཞིག་ཏུ་འགྱུར་དགོས་ན་ངག་གྱེར་ལ་མཁས་པ་དང་མགྲིན་ངག་སྙན་པ། གླུ་ཚིག་སྣ་ཚོགས་ཤིག་ཁོང་དུ་ཆུད་པ། དྲན་པ་བརྟན་ཞིང་བློ་སྒོ་མྱུར་བའི་ཆ་རྐྱེན་སོགས་ངེས་པར་དུ་འཛོམས་དགོས། དེའང་གྱེར་བའི་ཡུལ་དུས་དང་བརྗོད་གཞི་སོགས་ནི་གཏན་འཇགས་མིན་ཕྱིར། དེ་ནི་ཤིན་ཏུ་ཆ་མེད་པ་ཞིག་རེད། གང་ལྟར་བཤད་པའི་གྱེར་ལེན་ནི་ཡུལ་སྡེ་སོ་སོར་སྲོལ་རྒྱུན་མི་ཆོས་རིག་གནས་ཀྱི་དཔེ་སྲོལ་སྟོན་པ་དང་། ཆོས་ལུགས་དང་ལོ་རྒྱུས་ཤེས་བྱ་རྣམས་རྒྱུན་སྲིལ་བྱེད་པར་དགེ་ཕན་ཆེ་བར་མ་ཟད། གྱེར་ལེན་གྱི་སྐབས་དེ་ནི་ཡུལ་མི་ཐམས་ཅད་མཉམ་དུ་འཛོམས་ནས་བག་ཕེབས་གཏོང་བ་དང་དགའ་མགུ་རྒྱས་པའི་དུས་ཤིག་ཀྱང་རེད།

གླུ་པ་གཉིས་ཀྱིས་ཕན་ཚུན་བར་དུ་དྲི་བ་དྲིས་ལན་གྱི་དང་ནས་གྱེར་སྟངས་དེའང་། གཉེན་སྟོན་གྱི་སྐབས་ལ་མག་པའི་ཁྱིམ་གྱི་ཁང་ཆེན་ནམ་ཚོམས་ཆེན་གྱི་ནང་དུ་ཡར་གྲལ་དང་མར་གྲལ་བར་གྲལ་ཞེས་གྲལ་གསུམ་བཤམས་དགོས་ཤིང་། ཡར་གྲལ་ནི་དགེ་འདུན་པ་ཨ་མྱེས་ལེའུ་དང་། སྐུ་ན་བགྲེས་པོ་རྣམས་ཀྱི་བཞུགས་གནས་དང་། བར་གྲལ་ནི་ཞང་པོ་རྣམས་དང་གཉའ་བོ་ལ་བཤམས་པ་ཡིན། མར་གྲལ་ནི་སྐྱེས་པ་མགྲོན་པོ་དང་ཡུལ་མི་རྣམས་ལ་ཡིན་ཞིང་། རྒྱུན་ལྡན་ལྟར་ན་ཡར་གྲལ་ནི་ཚ་ཐབ་ཀྱི་སྟེང་དུ་བཏིང་བ་དང་། བར་གྲལ་དང་མར་གྲལ་ནི་ཁྱིམ་གྱི་གོ་ཐབ་ཏུ་བཏིང་ཡོད། བར་གྲལ་དང་མར་གྲལ་གཉིས་ཀྱིས་ཡར་གྲལ་ནས་བཏང་བའི་དྲི་བ་ལ་ལན་འདེབས་དགོས་ཤིང་། བར་གྲལ་དང་མར་གྲལ་གཉིས་ཀྱི་བར་དུ་ནི་གླུ་ཡི་འགྲན་འཛུགས་ཚོག་པ་རེད། ཡིན་ནའང་དེ་གཉིས་ཀྱིས་ཡར་གྲལ་ལ་དྲི་བ་གཏོང་པ་ནི་གུས་ལུགས་མེད་པ་ཞིག་ཏུ་བརྩི་བཞིན་ཡོད། གཞན་ཡང་ཡུལ་ལུང་འདི་ཡི་གཉེན་སྟོན་ནི་བཤད་པའི་ལེའུ་ཁག་གི་ནང་དུ་རིག་གནས་ཀྱི་མཚོན་བྱེད་སྙིང་པོར་གྱུར་པའི་ཅ་དངོས་ཁག་དང་། ཚོ་ག་མཁན་གྱི་སྤྱི་ཚོགས་བྱེད་ནུས། ཡུལ་ཚོའི་ལུགས་སྲོལ་སོགས་ལ་གོ་བ་ལེགས་པར་འབྱེད་བྱེད་ཀྱི་མཐོང་ལམ་སྟབས་བདེ་ཞིག་ཡིན་ཕྱིར། གཤམ་ནས་ས་བཅད་དུ་བཀར་ནས་ཆེད་དུ་གླེང་ངེས་ཡིན།

དེའང་ལོ་སར་གྱི་སྐབས་སུ། སྐྱེས་པ་རྣམས་ཀྱིས་ཉིན་གཅིག་གམ་ཁ་ཤས་ཤིག་ལ་ལོ་སར་དང་འབྲེལ་བའི་བརྗོད་གཞིའམ། ཡང་ན་ཡུལ་དུས་ངེས་ཅན་དང་འབྲེལ་བའི་བརྗོད་གཞི་ཞིག་བརྒྱུད་ནས། བཤད་པའི་གླུ་ཚིག་མཉམ་ལེན་དང་ཕན་ཚུན་བར་དུ་གྱེར་རེས་བྱེད་ཀྱིན་ཡོད་པ་དང་། ལོ་སར་སྐབས་ཀྱི་རྟ་རྒྱུག་དང་མདའ་འཕེན་གྱི་དུས་ཆེན་ལྷ་བུ་ལ། སྤྱིར་ས་གནས་གསུམ་ནས་གྱེར་ལེན་བྱེད་སྲོལ་ཡོད་ཅིང་། གནས་དང་པོ་ནི་རྟ་རྒྱུག་མདའ་འཕེན་བྱ་ཡུལ་དངོས་ཏེ། དཔེར་ན་གྲོང་ཚོའི་ནང་གི་མཆོད་རྟེན་སོགས་ཀྱི་འགྲམ་དུ་མདའ་བཤད་ཀྱི་ཚན་པ་གྱེར་དགོས་པ་དང་། གནས་གཉིས་པ་ནི་སྤྱི་དཔོན་ནམ་ཡང་ན་ལོ་རེར་ཡུལ་སྡེའི་ལས་དོན་ཀུན་ལ་དོ་དམ་དང་ཞབས་ཞུ་ཡི་ལས་སྣེ་རུ་བདམས་པའི་སྤོ་ར་བ་ཞེས་པའི་ཁྱིམ་ཚང་ཁག་ལས་སྤོ་དཔོན་གྱི་ནང་དུ་འཛོམས་ནས། ཚོམས་ཆེན་དུ་སྐུ་ན་བགྲེས་པོ་རྣམས་ནི་ཡར་གྲལ་དང་། དེ་ནས་སྐྱེས་པ་རྣམས་ནི་ན་ཚོད་ཀྱི་གོ་རིམ་ལྟར་གདན་ལ་བཞུགས་ཏེ། མུ་མཐུད་དུ་མདའ་བཤད་དང་ཕྱེ་མར་གྱི་ཚན་པ་རྣམས་གྱེར་དགོས་པ་རེད། གནས་གསུམ་པ་ནི་ཡུལ་མི་རྣམས་ཀྱིས་དགྲ་ལྷ་དཔངས་བསྟོད་ཀྱི་སྐབས་སུ་འཚོགས་པའི་ཡུལ་སྡེའི་མ་ཎི་ལྷ་ཁང་གི་མདུན་དུ་ཡིན་ཞིང་། དེ་ཡང་གནས་གཞན་པ་གཉིས་དང་འདྲ་བར་བཞུགས་གྲལ་རིམ་བཞིན་དུ་བཤམས་རྗེས། <དཔེ་རིས། ༣> སྐྱེས་པ་རྣམས་ཀྱིས་མུ་མཐུད་དུ་མདའ་བཤད་དང་། ཡུལ་སྡེ་ཡི་བྱུང་རབས་ཆགས་རབས་ཀྱི་སྐོར་གྱེར་དགོས་པ་ཡིན་ནོ།།

སྲོལ་རྒྱུན་ལྟར་ན་གང་ཞིག་གིས་བཤད་པའི་གླུ་ཚིག་ཡོངས་སུ་ལེགས་པར་བསླབ་འདོད་ན། ལག་རྟགས་དང་བཅས་གྲོང་ཚོ་གཞན་དག་གི་གླུ་པ་ཁག་གི་མདུན་དུ་བཅར་ནས། གླུ་པ་དེ་དག་གི་སྙེར་གྱི་ཁྲིད་ཡོན་

དང་བསྟུན་ནས་བཤད་པའི་ལེའུ་རེ་རེ་དང་གྲེར་ལུགས་ལ་ལེགས་པར་སྦྱང་དགོས་ཤིང་། རང་ཉིད་ཀྱི་བཤད་པའི་གླུ་ཚིག་གི་རིགས་དང་ནང་དོན་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པར་ཡོང་ཆེད། བཤད་པའི་གླུ་ཚིག་གི་ཆེད་མཁས་པ་མང་པོ་ཞིག་གི་དྲུང་ལ་བཅར་ཅི་ཐུབ་བྱེད་དགོས་པ་དང་། སྐབས་འགར། ཡུལ་ཚོའི་སྲང་ལམ་དུ་འཚོགས་ནས་རྩོད་པ་དང་བགྲོ་གླེང་སྣ་ཚོགས་ཀྱང་བྱེད་སྲོལ་ཡོད་པ་རེད། གཞན་ཡང་གླུ་ཚིག་རྣམས་བོད་ཡིག་དང་རྒྱ་ཡིག་གི་ཡིག་ངོར་ཕབ་ཅི་ཐུབ་བྱེད་པ་དང་། ཡང་ན་སྒྲ་ཕབ་དང་བརྙན་ཕབ་སོགས་ཐབས་ཤེས་སྣ་ཚོགས་ལ་བརྟེན་ནས་ཡིད་ལ་འཛིན་ཅི་ཐུབ་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་པ་རེད། དེང་ཙག་དང་མཉམ་དུ་ལས་དོན་སྒྲུབ་མཁན་གྱི་གླུ་པ་རྣམས་ནི་ནམ་ཡང་ཁོ་རང་ཚོས་མི་གང་དང་ཡུལ་དུས་ཅི་འདྲ་ཞིག་ལ། འབད་པ་ཇི་ལྟ་བུ་ཞིག་ལ་བརྟེན་ནས་བཤད་པའི་གླུ་ཚིག་དང་གྲེར་སྟངས་ལ་སྦྱོང་ལུགས་སོགས་ནི་མི་རབས་ཕྱི་མ་རྣམས་ཀྱིས་ཀྱང་དེ་བཞིན་དུ་སློབ་དགོས་པ་རྒྱུ་མཚན་དུ་བྱས་ནས། སེར་སྣ་སྤུ་ཙམ་ཡང་མེད་པའི་སྒོ་ནས་རང་གི་ཉམས་མྱོང་དང་གྲེར་རྩལ་ནི་གཞན་ལ་སྒྲ་གསང་མེད་པར་ཁྲིད་པར་སྤྲོ་མོད། ཉེ་བའི་མི་ལོ་ཁ་ཤས་ནས་བཟུང་། བཤད་པའི་གྲེར་ལེན་གྱི་རྒྱུན་འཛིན་ལ་འཕེལ་འགྱུར་ཆེན་པོ་ཞིག་བྱུང་དང་འབྱུང་བཞིན་པ་ནི་སྤྱི་ལོ་༢༠༧༨ནས་བཟུང་། ཀན་ལྷོ་བོད་རིགས་རང་སྐྱོང་ཁུལ་ནས་མངོན་མིན་ཤུལ་བཞག་རིག་གནས་(Intangible Cultural Heritage非物质文化遗产)ཀྱི་སྲིད་ཇུས་ཡོངས་སུ་སྤེལ་སྟབས། བཤད་པ་གྲེར་ལེན་དང་རྒྱུན་འཛིན་གྱི་བདག་དབང་ནི་རིམ་གྱིས་སྙིང་འཛིན་ཅན་དུ་འགྱུར་བཞིན་པ་དང་། གྲེར་ལུགས་ཀྱང་འཁྲབ་སྟོན་རང་བཞིན་གྱི་གཏན་ཆགས་ཅན་དུ་གཏོང་གི་ཡོད་ཕྱིར།[43] བཤད་པ་གྲེར་ཡུལ་གྱི་བཀོད་པ་དང་། གྲེར་མཁན་ཚད་ལྡན་ཞིག་ལ་འཛོམས་དགོས་པའི་ཆ་རྐྱེན་དང་ཚད་གཞི་ལ་ཡང་འཕེལ་འགྱུར་ཆེན་པོ་འགྲོ་བཞིན་ཡོད་པ་རེད། དེང་ཙག་གིས་ཀྱང་བཤད་པ་གྲེར་ལེན་གྱི་འདས་མ་ད་གསུམ་གྱི་གནས་སྟངས་འདི་དག་བརྒྱུད་ནས། བཤད་པ་ཞེས་པའི་གྲེར་ལེན་ལ་བརྟེན་པའི་སྲོལ་རྒྱུན་གྱི་ངག་རྒྱུན་རིག་གནས་འདིའི་རང་བཞིན་ལ་བསམ་གཞིགས་ཡང་ཡང་མི་བྱེད་ཀ་མེད་དུ་གྱུར་སོང་།

མངོན་མིན་ཤུལ་བཞག་རིག་གནས་དང་བཤད་པའི་གྲེར་ལེན།

བཤད་པ་ནི་ཀན་ལྷོ་བོད་རིགས་རང་སྐྱོང་ཁུལ་གྱི་མངོན་མིན་ཤུལ་བཞག་རིག་གནས་ཀྱི་ལས་གཞིའི་ཁྲས་སུ་ཚུད་རྗེས། ཅོ་ནེ་རྫོང་གིས་བཤད་པའི་གླུ་པ་གསོ་སྐྱོང་དང་གླུ་ཚིག་བསྡུ་སྒྲིག་གི་ལས་གཞི་ལྟ་བུའི་སྲིད་ཇུས་སྣ་ཚོགས་ཤིག་སྤེལ་བ་ལ་བརྟེན་ནས། ངག་རྒྱུན་རྩོམ་རིག་འདི་ཉིད་འཛིན་སྐྱོང་སྤེལ་གསུམ་བྱེད་པའི་ཐབས་ལམ་སྣ་ཚོགས་ཤིག་ལག་བསྟར་བྱས།[44] དེ་ལྟར་བཤད་པ་གྲེར་མཁན་གྱི་གླུ་པ་རྣམས་མངོན་མིན་ཤུལ་བཞག་རིག་གནས་ཀྱི་རྒྱུན་འཛིན་མི་སྣ་རུ་ངོས་འཛིན་བྱས་པ་དང་། བཤད་པའི་ཡིག་ཆ་བསྡུ་སྒྲིག་དང་། བཤད་པ་གྲེར་ལེན་གྱི་རུ་ཁག་གསར་འཛུགས་བྱས་ཏེ། རིམ་གྱིས་ཅོ་ནེ་རྫོང་ཁོངས་ཙམ་དུ་མ་ཟད། ས་གནས་གཞན་དུའང་འཁྲབ་སྟོན་བྱེད་པར་འགྲོ་བཞིན་ཡོད་པ་རེད། དེ་ལ་བརྟེན་ནས་མང་ཚོགས་ཀྱིས་ཀྱང་མངོན་མིན་ཤུལ་བཞག་རིག་གནས་ཞེས་པའི་ཁ་གཡང་འོག་བཤད་པའི་ངག་རྒྱུན་གྱི་སྐོར་ལ་དོ་སྣང་ཇེ་ཆེར་ཕྱིན་ཏེ། སྲིད་ཇུས་འདི་དག་གི་རྐྱེན་གྱིས་བཤད་པའི་འཁྲབ་སྟོན་གྱི་རྣམ་པ་གསར་པ་ཞིག་ཀྱང་བྱུང་དང་འབྱུང་བཞིན་ཡོད།

འཁྲབ་སྟོན་གྱི་རྣམ་པར་གྱུར་པའི་བཤད་པའི་གྲེར་ལུགས་ནི། ཡུལ་དུས་དང་ལྟད་མོ་པ་རྣམས་ལ་དམིགས་དགོས་ཕྱིར་སྲོལ་རྒྱུན་གྱི་ལུགས་དང་ཁྱད་པར་ཤིན་ཏུ་ཆེ། དཔེར་ན་དེང་གི་འཁྲབ་སྟོན་ཁང་གི་འཁྲབ་སྟེགས་སུ་ཅོ་ནེའི་ཡུལ་གྱི་སྲོལ་རྒྱུན་གྱི་ཚོམས་ཆེན་དང་ཚ་ཐབ་ཀྱི་རྣམ་པ་ཅི་རིགས་སུ་བཀོད་ཡོད་པ་དང་། གྲེར་མཁན་

རྣམས་ཀྱིས་ཀྱང་ཕྱུག་ཏུ་ཕྱེ་མར་དང་མདའ་དར་བཟུང་སྟེ། ཅོག་ཙེའི་མཐའ་བཞི་རུ་བསྐོར་ནས་བཤད་པའི་ཚན་པ་རྣམས་རིམ་གྱིས་གྱེར་བ་དང་། དེང་སྐབས་ཙ་ནེ་རྫོང་གི་རིག་རྩལ་རློས་གར་ལས་ཁུངས་ཀྱི་རྒྱབ་སྐྱོར་ལ་བརྟེན་ནས། ཡུལ་དེ་ཡི་ཨ་རྒྱ་ཞེས་པའི་སྲོལ་རྒྱུན་གྱི་བྲོ་གར་ཞིག་དང་མཉམ་དུ་འབྲེལ་བའི་འཁྲབ་སྟོན་བྱེད་སྟངས་ཤིག་ཀྱང་དར་ཡོད་དེ། སྐྱེས་པ་རྣམས་ཀྱིས་བཤད་པ་དང་ཨ་རྒྱའི་གླུ་ཚིག་རྣམས་དག་ལ་གྱེར་ཞིང་། སྐྱེས་སྨན་སྐོར་གཉིས་ཀྱིས་མཛེས་བཟང་གི་རྒྱན་གོས་ལུས་ལ་བཀླུབས་ཏེ་སྲོལ་རྒྱུན་གྱི་ཨ་རྒྱ་འཁྲབ་སྟོན་བྱེད་པ་དང་།<དཔེ་རིས། ༩> གསར་དར་གྱི་འཁྲབ་སྟོན་བྱེད་ལུགས་འདི་དག་དྲ་རྒྱའི་ཐོག་ཏུ་ཁྱབ་སྤེལ་དང་བརྒྱུད་བསྒྲུར་ཤུགས་ཆེན་བྱུས་པའི་རྐྱེན་གྱིས་མང་ཚོགས་དང་ལྟད་མོ་པའི་དགའ་བསུ་ཡང་ཆེན་པོ་ཐོབ་བཞིན་ཡོད།

མདོན་མིན་ཤུལ་བཞག་རིག་གནས་ཀྱི་སྲིད་ཇུས་ཀྱི་རྐྱེན་པས། ཕྱོགས་གཅིག་ནས་དག་རྒྱུན་གྱི་རྩོམ་རིག་འདི་ཉིད་ལ་ སྔར་བྱུང་མ་མྱོང་བའི་མཐོང་ཆེན་མཛད་ཕྱིར། སྲིད་ཇུས་ཀྱི་དོས་ནས་ཐོབ་ཐང་ངེས་ཅན་ཞིག་རྙེད་པ་ལ་བརྟེན་ནས། དེ་ནི་ཙ་ནེ་པ་རྣམས་ཀྱིས་རིག་གནས་ཀྱི་དོས་ནས་སོ་སོའི་ངོ་བོ་དང་ཐོབ་ཐང་དོས་འཛིན་བྱེད་པའི་དྲན་རྟགས་གཙོ་བོ་ཞིག་ཏུ་གྱུར་ཡོད། ཡང་ཕྱོགས་གཞན་ཞིག་ནས། བཤད་པའི་དག་རྒྱུན་ནི་སྲིད་ཇུས་ཀྱི་དོས་ནས་བྱེ་བྲག་གི་རིག་གནས་ཐོན་ཁུངས་ཤིག་ཏུ་བསྒྱུར་ཡོད་ཕྱིར། ད་སྔའི་ཁྲིམ་རའི་དགོས་མཁོ་དང་བསྟུན་ནས། ཡུལ་ལུང་གི་ཚོང་གཉེར་བ་རྣམས་ཀྱིས་བཤད་པ་དང་ཨ་རྒྱ་ཞེས་པའི་མིང་ཐོག་ནས་ཁེ་ལས་དང་ལས་གཉེར་ཁང་མང་དུ་བཙུགས་པ་དང་། ལྷག་པར་དུ་ཡུལ་ཚོ་རེ་རེ་ཡི་ནང་ནས་བཤད་པའི་གླུ་པ་ཁ་ཤས་ཤིག་མ་གཏོགས་སྲིད་གཞུང་གིས་དོས་འཛིན་ཡོད་པའི་མདོན་མིན་ཤུལ་བཞག་རིག་གནས་ཀྱི་རྒྱུན་འཛིན་མི་སྣའི་གྲལ་དུ་ཚུད་ཐབས་བྲལ་བས། གླུ་པ་མང་པོ་ཞིག་ལ་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་གོ་གནས་དང་གླ་ཕོགས་ཀྱི་ཐོབ་ཐང་རག་ཐབས་མེད་ཕྱིར། ཡུལ་སྡེ་ཚོ་པ་དང་བཤད་པའི་གླུ་པ་ནང་ཁུལ་དུ་སྔར་མེད་པའི་གྲོད་གཞི་མང་པོ་ཞིག་བྱུང་དང་འབྱུང་བཞིན་པའི་གནས་ཚོད་གཅིག་ཏུ་བསླེབས་ཡོད། ཡང་རིག་གནས་བདག་དབང་གི་དོས་ནས་བརྗོད་ན། བཤད་པའི་དག་རྒྱུན་གྱི་བདག་དབང་ནི་མི་སྒེར་དང་བྱེ་བྲག་གི་ཡུལ་སྡེ་དང་ཁེ་ལས་ཁག་གི་དབང་འོག་ཏུ་ཤོར་ཕྱིར། མི་རབས་ནས་མི་རབས་བར་དུ་བརྒྱུད་ནས་ཡོང་བའི་རྒྱ་ཆེའི་མི་མང་རྣམས་ཀྱིས་གྱེར་བའི་སྲོལ་རྒྱུན་གྱི་བཤད་པའི་གྱེར་ལེན་ནི་རིམ་གྱིས་ཉམས་དམས་སུ་འགྲོ་བཞིན་པའོ།།

དེའང་མདོན་མིན་ཤུལ་བཞག་རིག་གནས་ཀྱི་གྲས་སུ་ཚུད་ཡོད་པའི་སོག་པོའི་སྒྲུང་རིང་ཛྷ་རི་དང་། བོད་ཀྱི་གེ་སར་སྒྲུང་ལྟ་བུའི་དག་རྒྱུན་རྩོམ་རིག་གི་རིགས་གཞན་རྣམས་ཀྱི་ལས་དབང་དང་འདྲ་བར།[45] བཤད་པའི་དག་རྒྱུན་འདི་ཉིད་ལ་སྲུང་སྐྱོབ་དང་སླར་གསོ་བྱེད་འདོད་པའི་ཀུན་སློང་དང་། དངོས་སུ་ལག་བསྟར་བྱེད་ཐབས་ཀྱི་བར་ན་ནམ་ཡང་གཉིས་འགལ་ལྟ་བུར་གྱུར་བའི་རྩ་བའི་གནད་འགག་ཀྱང་། དག་རྒྱུན་རྩོམ་རིག་གི་རང་བཞིན་དོས་ནས་བརྗོད་ན། དེའི་གསོན་ཉམས་ནི་ནམ་ཡང་ཡུལ་དུས་ཀྱི་དབང་དུ་ཤོར་བའི་འཕོ་འགྱུར་ལ་བརྟེན་ནས་གནས་ཤིང་འཚོ་དགོས་པ་ཞིག་ཡིན་པ་དང་། ཡིན་ནའང་། མདོན་མིན་ཤུལ་བཞག་གི་མིང་འོག་ཏུ་བཙུག་པ་ནས་བཟུང་། ངེས་པར་དུ་གཏན་འཇགས་དང་ཚད་གཞི་གཅིག་གྱུར་ཅན་ཞིག་ཏུ་གཏོང་དགོས་ཕྱིར། དེ་གཉིས་ཀྱི་ནང་འགལ་ནི་ནམ་ཡང་སེལ་ཐབས་མེད་པར་གྱུར་ཡོད།[46] དེའི་ཕྱིར་བཤད་པ་ལྟ་བུའི་དག་རྒྱུན་གྱི་རྩོམ་རིག་ནི་ནམ་ཡང་འཕོ་འགྱུར་རང་བཞིན་གྱི་དབང་དུ་གནས་ཡོད་སྟབས། བཤད་པའི་དག་རྒྱུན་གྱི་པར་གཞི་དང་། གྱེར་ལུགས། འགྲེལ་བཤད་བྱེད་ལུགས་ལ་སོགས་པ་ནི་ནམ་ཡང་སྣ་མང་རང་བཞིན་གྱི་རྣམ་པ་ཞིག་ཏུ་མཉམ་གནས་ཐུབ་རྒྱུ་ནི་ཤིན་ཏུ་གལ་ཆེན་པོ་ཡིན། སྒྲིག་དེབ་འདིའི་ནང་དུ་བརྗོད་ཡོད་པ་ལྟར། བཤད་པའི་བརྗོད་བྱའི་ནང་དོན་གྱི་དོས་

ནས་བསམ་ན། དུས་རྣམ་ཀུན་དུ་བརྗོད་བྱ་གསར་པ་ཅི་རིགས་ཤིག་འབྱུང་སྲིད་ཅིང་། དེ་བཞིན་དུ་ཚིག་རྙིང་པ་ལ་དོན་གསར་པ་ཡང་འབྱུང་སྲིད་པས། དེ་ལ་བཅོས་བསྒྱུར་བཅད་གསུམ་ཅི་འདྲ་ཞིག་མཛད་རུང་། ངག་རྒྱུན་ཉིད་ནི་ནམ་ཡང་ཡུལ་དུས་ཀྱི་དབང་ལྟར་འཕོ་འགྱུར་རང་བཞིན་དུ་གནས་ཤིང་འཚོ་བའི་ཆོས་ཉིད་ལས་མ་འདས་སོ།།

གོང་དུ་བརྗོད་པ་ལྟར། བཤད་པའི་གྲེར་ལུགས་ནི་ཡུལ་དུས་དང་། ལྟད་མོ་བ། དམིགས་ཡུལ་ཐ་དད་པ་ལ་བསྟུན་ཕྱིར། གྲེར་ལེན་གྱི་རྣམ་པ་ཡང་སྣ་ཚོགས་ཤིག་ཡོད་ངེས་རེད། ལྟད་མོ་བ་རྣམས་ཀྱིས་ཀྱང་། རིག་གནས་ཀྱི་རྒྱབ་ལྗོངས་དང་དམིགས་པ་ཐ་དད་པའི་དབང་གིས། བཤད་པའི་གྲེར་ལེན་གྱི་རྣམ་པ་དང་ནང་དོན་ལ་ཤུགས་རྐྱེན་སྣ་ཚོགས་ཤིག་ཐེབས་བཞིན་ཡོད། དེའི་སྐབས་ཀྱིས། མང་ཚོགས་ལ་མཚོན་ན་བཤད་པ་ནི་ཅི་ཞིག་ཡིན་པ་དང་། བཤད་པ་ཡིས་ཅི་ཞིག་བྱེད་ཐུབ་ཅེས་པའི་དྲི་བ་བཏང་ཆེ། ནམ་ཡིན་རུང་དྲིས་ལན་ཅི་རིགས་ཤིག་ཡོད་ངེས་པ་རེད། ཉེ་བའི་ལོ་འགའི་རིང་ལ། ཡིག་ཐོག་ཙམ་དུ་མ་ཟད། ཚན་རྩལ་ལ་བརྟེན་པའི་བྲ་ལམ་དང་འཕྲིན་སྦྲོར་ནས་བཤད་པ་གྲེར་ལེན་བྱེད་པར་མངོན་འགྱུར་བྱུང་བར་བརྟེན། གྲེར་ལེན་གྱི་ནང་དོན་དང་རྣམ་པའི་ངོས་ནས་སྲོལ་རྒྱུན་གྱི་གྲེར་ལེན་བྱེད་ལུགས་དང་རིང་ནས་རིང་དུ་བཀྱེད་ཅིང་། གསར་དར་གྱི་ཚན་རྩལ་ལ་བརྟེན་ནས།[47] དྲ་ངོས་ཀྱི་བཤད་པ་གྲེར་ལེན་གྱི་སྒྲ་དང་བརྙན་གྱི་རིགས་ནི་མང་ནས་མང་དུ་འཕེལ་བ་དང་། མང་ཚོགས་ཀྱི་རྒྱུས་ལོན་ཡང་ཁྱབ་ཆེ་རུ་ཕྱིན་ཕྱིར། བཤད་པ་ཞེས་པར་གོ་བ་ལེན་སྟངས་དང་ཉམས་སུ་རོལ་སྟངས་ལ་འཕོ་འགྱུར་བྱུང་དང་འབྱུང་བཞིན་པའོ།། ཆེད་དེབ་འདིར། ཁོ་བོ་རྣམས་ཀྱིས་བཤད་པ་གྲེར་ལེན་གྱི་རྣམ་པ་གསར་པ་དེ་དག་ལ་དང་ལེན་བྱེད་བཞིན་ཡོད་པར་མ་ཟད། གྲེར་མཁན་གླུ་པ་དང་འབྲེལ་ཡོད་རིག་གནས་པ་རྣམས་ཀྱིས་བཤད་པའི་ངག་རྒྱུན་གྱི་འཛིན་སྐྱོང་སྤེལ་གསུམ་ལ་བཞག་པའི་ཕྱག་རྗེས་ལ་ཡང་ཤིན་ཏུ་ཡི་རང་བྱེད་བཞིན་ཡོད། འདིར་ཀློག་པ་པོ་རྣམས་ཀྱིས་ཆེད་དུ་ཐུགས་སྣང་འཇོག་དགོས་པ་ཞིག་ལ། བཤད་པ་གྲེར་ལེན་གྱི་རིགས་དང་རྣམ་པ་མཐའ་དག་ནི་ནམ་ཡང་འཕོ་འགྱུར་རང་བཞིན་དུ་གནས་ཡོད་ཕྱིར། ཤོག་དེབ་འདིར་བསྡུས་པའི་བཤད་པའི་སྐོར་གྱི་ཡིག་ཆ་དང་སྒྲ་དང་བརྙན་གྱི་རིགས་མཐའ་དག་ཀྱང་། ངག་རྒྱུན་གྱི་རྩོམ་རིག་འདིའི་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་བརྒྱུད་རིམ་སྐད་ཅིག་ཉིད་ཀྱི་རྣམ་པ་མངོན་པའི་ཟུར་ཙམ་ལས། ཆ་ཚང་གྲ་རྒྱས་ཤིང་། ཚད་དང་ལྡན་པ་དང་། འགྱུར་བ་མེད་པ་ལྟ་བུ་ཞིག་གཏན་ནས་ཡིན་མི་སྲིད་དོ།།[48]

ངག་རྒྱུན་རྩོམ་རིག་གི་ཚེ་སྲོག་ནི་དེ་ཡི་འཕོ་འགྱུར་རང་བཞིན་ལ་བརྟེན་ནས་གནས་ཤིང་འཚོ་ཕྱིར། དེ་ནི་ཡུལ་གྱི་མང་ཚོགས་བར་གྱི་མཉམ་འབྲེལ་མཉམ་སྤྱོད་ལ་བརྟེན་ནས་འཛིན་སྐྱོང་སྤེལ་གསུམ་བྱེད་དགོས་པ་ཞིག་རེད། འདིར་བཤད་པའི་སྣ་མང་རང་བཞིན་དང་འཕོ་འགྱུར་རང་བཞིན་ཞེས་ཡང་ཡང་གླེང་དོན་ཡང་། ང་ཚོས་སྣ་མང་དང་འཕོ་འགྱུར་ཞེས་པའི་ཐ་སྙད་དེའི་ཤུགས་སུ་གབ་པའི་རྒྱུ་རྐྱེན་རྣམས་མངོན་དུ་ཕྱུང་ནས། བཤད་པའི་བྱུང་རབས་དང་རིག་གནས་ངོས་ཀྱི་མཚོན་བྱེད་སྙིང་པོ་ཡི་སྐོར་ལ་དོ་སྣང་བྱེད་དགོས་ཏེ། མཚོན་བྱེད་སྙིང་པོ་དེ་ཡིས། གཅིག་ནས་ཐུན་མོང་གི་ཐོབ་ཐང་མཚོན་པའི་ལྟ་བ་ཞིག་སྲུང་སྐྱོང་ཐུབ་པ་དང་། གཉིས་ནས་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་རིག་གནས་དང་དཔལ་འབྱོར་གྱི་སྒྲིག་གཞི་ལ་འཕོ་འགྱུར་ཆེན་པོ་བྱུང་བའི་དུས་སུ་ཡང་ཡུལ་སྡེ་རྣམས་སྔར་བཞིན་འཚོ་ནུས་ཤིང་ཡུན་གྱིས་གནས་ཐུབ་པར་རིན་ཐང་ཆེན་པོ་དང་ལྡན། དེའི་སྐབས་ཀྱིས། ཅོ་ནེ་པ་རྣམས་ལ་མཚོན་ན་བཤད་པའི་རིན་ཐང་ནི་མངོན་མིན་ཤུལ་བཞག་རིག་གནས་ཀྱི་གྲས་སུ་ཚུད་མིན་དང་། གྲོང་ཁྱེར་ཆེན་པོའི་གར་སྟེགས་ཀྱི་སྟེང་དུ་བསླེབ་མིན་ཙམ་མ་ཡིན་པར། དེ་ནི་ཡིད་ཀྱི་བརྩེ་འདུང་བཅོལ་བའི་རྟེན་གཞི་ཞིག་ཏུ་གྱུར་ཡོད། བཤད་པ་ལས་མངོན་པའི་རིག་གནས་ཀྱི་མཚོན་བྱེད་སྙིང་པོ་ཡང་ཡུལ་ལུང་དེའི་ཡུལ་མི་རྣམས་ཀྱི་མི་ཚེའི་འཚོ་བའི་ཁྲོད་དུ་ཡོངས་སུ་ཐིམས་ནས། མི་ཚེའི་འཚོ་བའི་ཉམས་མྱོང་དངོས་དང་བརྒྱུད་དེ་རྒྱུན་འཛིན་བྱེད

བཞིན་ཡོད་པ་དང་། དེ་ལྟར་ན། སྔོན་གྱི་གླུ་པ་དང་རིག་གནས་པ་རྣམས་ཀྱི་ཤུལ་བཞག་གི་མཐུན་རྐྱེན་ལ་བརྟེན་ནས་བསྒྲིགས་པའི་ཆེད་དེབ་འདི་ནི། བཤད་པའི་ངག་རྒྱུན་གྱི་འཛིན་སྐྱོང་སྤེལ་གསུམ་ལ་མེ་ཏོག་ཚུང་ཡང་མཆོད་འབུལ་གྱི་ཚུལ་ཙམ་དུ་ཕུལ་ཡོད། ཡང་སྒོས་སུ་བཤད་པའི་བརྗོད་བྱའི་ནང་དོན་དང་གྱེར་ལེན་བྱེད་ལུགས་ཀྱི་སྣ་མང་རང་བཞིན་ནི་ཆེས་ཡི་རང་བྱེད་འོས་པའི་གནད་ཅིག་ཡིན་སྟབས། བཤད་པའི་གྱེར་ལེན་གྱི་སྐོར་ལ་ཐུགས་སེམས་དང་དོ་སྣང་ཡོད་མཁན་ཀུན་གྱིས་ངག་རྒྱུན་འདི་ཉིད་མུ་མཐུད་དུ་མ་ཉམས་གོང་འཕེལ་དུ་འགྲོ་བའི་ཆེད། དེའི་སྣ་མང་རང་བཞིན་དང་འཕོ་འགྱུར་རང་བཞིན་ལ་ཕྱོགས་ཀུན་ནས་དང་ལེན་བྱེད་འོས་ཤིང་། ངེས་གཏན་རང་བཞིན་གྱི་ཚད་གཞི་དང་རྣམ་པ་གཅིག་ཏུ་ནམ་ཡང་གཏོང་མི་རིགས་སོ།།

ཅོ་ནེའི་ཡུལ་གྱི་གཉེན་སྒྲོལ་དང་འབྲེལ་བའི་བཤད་པའི་གྱེར་ལེན།

འདས་པའི་མི་ལོ་བཅུ་ཕྲག་དུ་མའི་རིང་ལ། ཅོ་ནེ་པ་རྣམས་ཀྱི་གཉེན་སྟོན་གྱི་བརྫངས་མ་དང་། བག་སྐྱེལ། གཉེན་སྟོན་བྱ་ཡུལ་སོགས་ཀྱི་སྐོར་ལ་འཕོ་འགྱུར་ཆེན་པོ་བྱུང་ཡོད། ཡིན་ནའང་། གཉེན་སྒྲོལ་ལས་འགྱུར་བ་ཕལ་ཆེར་བྱུང་མེད་པ་ནི་གནད་གཉིས་ཙམ་སྟེ། གཅིག་ནི་སྒྲོལ་རྒྱུན་གྱི་བཀོད་སྒྲིག་དང་། དེང་གི་རང་དབང་གཉེན་སྒྲིག་གང་རུང་གི་སྐབས་ལ་གཉའ་བོ་བར་པ་ནི་མེད་དུ་མི་རུང་བ་ཞིག་རེད། རྒྱུན་ལྡན་ལྟར་ན་བར་པ་ནི་མག་པ་དང་བག་མའི་ཕ་མ་དང་མི་རབས་གཅིག་པ་ཞིག་ཡིན་དགོས་ཤིང་། ཕྱོགས་གཉིས་ཀའི་ཁྱིམ་ཚང་གིས་སོ་སོའི་གཉེན་འབྲེལ་གྱི་ངོ་བོའི་ངོས་ནས་ཞང་པོ་བར་པའམ། ཡང་ན་ཚ་བོ་བར་པ་ཞེས་འབོད་སྲོལ་ཡོད། བར་པ་ནི་ཕྱོགས་གཉིས་ཀའི་ཁྱིམ་ཚང་ལ་གསལ་ཆ་ལྡན་པ་ཞིག་དང་། འགན་ལེན་ཡང་ངེས་ཅན་ཞིག་བྱེད་དགོས། ལྷག་པར་དུ་ཕྱོགས་གཉིས་ཀའི་རུས་རྒྱུད་གཙང་མ་ཡིན་མིན་གྱི་ཐད་ལ་རྒྱུས་ལོན་གསལ་པོ་ཞིག་ཡོད་དགོས་པ་ཡིན། རུས་པའམ་རུས་རྒྱུད་གཙང་མའི་ལྟ་བ་ནི་ཅོ་ནེ་པའི་གཉེན་སྒྲོལ་དུ་འགྱུར་མེད་པའི་གནད་གཉིས་པ་དེ་ཡིན་ཏེ། ལྟ་བ་དེ་ནི་ཅོ་ནེ་པ་རྣམས་ལ་མཚོན་ན་ཤིན་ཏུ་གལ་ཆེ་བ་ཞིག་ཡིན་ཞིང་། རྒྱུན་ལྡན་དུ་མཛེ་བོའི་རྒྱུད་པ་དང་། མིག་སྨུ་ནད་མཁན། ལུས་དྲི་ཅན་རྣམས་ནི་མི་གཙང་བར་བརྩི་ཞིང་། ཡུལ་ལུང་གི་བཤད་རྒྱུན་ལ། གལ་ཏེ་ལུས་དྲི་ནི་མ་ཡུམ་ནས་བརྒྱུད་ཚེ། དེ་ནི་ཤ་དྲི་ཡིན་ཏེ་མི་རབས་གཉིས་ནས་ཆད་འགྲོ་བ་དང་། ཕ་ཡབ་ནས་བརྒྱུད་ཚེ། དེ་ནི་རུས་པ་ནས་མཆེད་པ་ཡིན་ཕྱིར་ནམ་ཡང་ཆད་ཐབས་མེད་པར་བཤད། སྲོལ་རྒྱུན་གྱི་གཉེན་སྒྲོལ་དུ་མི་རྣམས་ཀྱིས་རུས་རྒྱུད་གཙང་མ་ཞིག་ལ་རེ་ལྟོས་ཡོད་པ་ལྟར། དེང་གི་དུས་ལ་གཉེན་སྒྲིག་རང་མོས་རང་དབང་ཡིན་རུང་། ཕྱོགས་གཉིས་ཀས་རུས་རྒྱུད་ཀྱི་སྐོར་ལ་ཡང་ཡང་རྩད་ཞིབ་བྱེད་བཞིན་ཡོད་ཕྱིར། རྒྱུན་ལྡན་དུ་ལུས་དྲི་ཅན་དང་གཉེན་སྒྲིག་བྱེད་པ་ནི་ཤིན་ཏུ་འཛེམ་དགོས་པའི་གནད་གཅིག་ཏུ་བརྩི།

བྱེ་བྲག་གི་ཡུལ་ཚོ་དང་སྡེ་བ་རེ་རེ་ཡི་ལུགས་སྲོལ་ཐ་དད་ཡིན་རུང་། གཉེན་ཐོག་མར་འདེབས་དུས། ཁ་བརྟགས་འདེབས་ཞེས་མག་པའི་ཁྱིམ་ཚང་གི་གཉའ་བོ་བར་པ་དང་ཤ་ཉེ་གཉིས་ཀྱིས། ཁ་བརྟགས་དང་། ཆང་། བག་ལེབ་རྣམས་འཁྱེར་ནས་བག་མ་ཚང་ལ་མནའ་མ་སློང་བར་འགྲོ་དུས་ལུགས་ལྟར་ཁ་བརྟགས་འདེབས་དགོས་པ་དང་། གལ་ཏེ་ཁ་བརྟགས་དང་ལེན་བྱས་ཚེ། ཐེངས་གཉིས་པར་རྒྱུས་ཆང་ཞེས། རྒྱུན་ལྡན་དུ་ཟླ་གཉིས་པའམ། བརྒྱད་པ། ཡང་ན་དགུ་པའི་ནང་དུ་འཁྱེར་དགོས་ཤིང་། དེ་ནི་ཁྱིམ་ཚང་གཉིས་ཀྱི་བར་དུ་ཕན་ཚུན་རྒྱུས་ལོན་པའི་ཆེད་དུ་ཡིན། དེ་ནས་མཐའ་མར། ཆང་ཆེ་འཁུར་དགོས་པ་ལས། མག་པའི་ཨ་ཕ་དང་གཉའ་བོ་བར་པ། ཤ

ཉེ་སོགས་བག་མ་ཚང་དུ་གཉེན་སྒྲིག་གི་སྐབས་སུ་བརྫངས་མ་དང་། བག་མའི་གོས་ཆས། རྒྱན་ཆ། སྐྱེལ་མ་བྱེད་མཁན་གྱི་ཞང་པོའི་གྲངས་ཀ་དང་ཞང་པོ་རྣམས་ཀྱི་ལག་རྟགས་སོགས་ཀྱི་སྐོར་ལ་གྲོས་གཞི་འདོན་དགོས། ཡང་སྐབས་འགར། གཉེན་སྟོན་གྱི་སྔ་རོལ་དུ་གོང་གསལ་གྱི་གྲོས་དོན་ཁག་ལ་འགྱུར་བ་བྱུང་བ་དང་། ཡང་ན་མག་པའི་ཁྱིམ་ཚང་གིས་བག་མའི་ཁྱིམ་གྱི་རེ་འདུན་ལུགས་བཞིན་དུ་སྐོང་དཀའ་ཆེ། བར་པ་སོང་ནས་བག་མའི་ཁྱིམ་ཚང་ལ་གྲོས་བྱེད་ཅིང་འགྱུར་བ་ཅི་ཞིག་ཡོད་མེད་སོགས་ནི་ཇི་བཞིན་དུ་ཞུ་དགོས།

སྤྱིར་བཏང་གཉེན་སྟོན་ནི་སོ་ནམ་གྱི་ལས་བྲེལ་ཆེན་པོ་མེད་པའི་དགུན་དུས་དང་ལོ་སར་གྱི་སྔོན་དུ་སྤེལ་ཞིང་། ཉིན་དེའི་ཞོགས་པར། མག་པ་དང་། བར་པ། མག་རོགས། ཟུར་ལས་བཅས་བག་མ་བསུ་བར་འགྲོ་དགོས། མག་རོགས་ནི་གཉེན་སྒྲིག་བྱས་ཡོད་ཅིང་། བཟང་སྤྱོད་དང་ལྡན་པ་དང་། བག་མའི་ཕྱོགས་ཀྱི་གླུ་པ་རྣམས་ཀྱིས་འགྲན་བསྡུགས་ན་ཁ་གཅོད་ཐུབ་པའི་བཤད་པ་གྱེར་ལེན་ལ་མཁས་པ་ཞིག་ཡིན་དགོས་པ་དང་། གཞན་ཡང་མག་རོགས་ཀྱིས་བག་མའི་ཡབ་ཡུམ་གྱི་མདུན་ནས་མདའ་ཞིག་ཞུ་དགོས་ཤིང་། ཟུར་ལས་རྣམས་ཀྱིས་བག་མ་ཚང་ལ་སྐྱེས་དང་རྫས་རྣམས་འཁྱེར་དགོས། བག་མའི་སྡེ་བར་བསླེབས་ཙ་ན། མག་པའི་ཕྱོགས་རྣམས་ལ་ཆེད་དུ་བཟོས་པའི་རྩེད་འཇོ་རང་བཞིན་གྱི་དཀའ་ངལ་མང་པོ་དང་འཕྲད་ཀྱི་ཡོད། བྱིས་པ་རྣམས་དང་སྐྱེས་སྨན་ཐན་པ་རྣམས་ཀྱིས་སྡེ་བའི་སྒོར་དང་། སྲང་ལམ་དང་། བག་མ་ཚང་གི་སྒོ་ཁ་ནས་འཇའ་ཤིང་རིང་མོ་ཞིག་གིས་ལམ་བཀག་སྟེ། སྐྱེས་སྨན་ཐན་པ་དེ་དག་གིས་བག་གླུ་དང་ཆུ་གླུ་ལྟ་བུ་བླངས་ནས། མག་པའི་ཕྱོགས་ལ་དྲི་བ་གཏོང་ཞིང་། གལ་ཏེ་མག་པའི་ཕྱོགས་ནས་དྲིས་ལན་དང་སྐྱེས་ལེགས་པར་འབུལ་མ་ཐུབ་ཚེ། བག་མའི་ལས་རོགས་རྣམས་ཀྱིས་ཆུ་གཏོར་སྲོལ་ཡོད་པས། ཟུར་ལས་རྣམས་ཀྱིས་མག་པའི་ཆེད་དུ་འགོག་དགོས་པ་ཡིན། དཀའ་ངལ་དེ་དག་རེ་རེ་བཞིན་དུ་བསལ་རྗེས། མག་པ་དང་ལས་རོགས་རྣམས་ད་གཟོད་བག་མའི་ཁྱིམ་དུ་སླེབས་པ་དང་། བག་མའི་ཁང་སྒོ་མ་ཕྱེ་བར་དུ། བག་མའི་སྲིང་མོ་དང་གྲོགས་མོ་རྣམས་ཀྱིས་རྩེད་འཇོ་སྣ་ཚོགས་ཀྱི་ལམ་ནས་སྐྱེས་དང་ལག་རྟགས་སློང་སྲོལ་ཡོད་པ་རེད།

མག་པ་བག་མ་དང་ཐུག་རྗེས་གཉིས་ཀ་ཚོམས་ཆེན་དུ་ཕྱིན་ནས། ཚ་ཐབ་སྟེང་དུ་བཞུགས་པའི་དགེ་འདུན་དང་ཨ་མྱེས་ལེའུ་དང་། སྐུ་ན་བགྲེས་པོ་རྣམས་དང་མཇལ་དགོས་ཤིང་། དེའི་ཉིན་མོར་མག་པ་ནི་བག་མའི་ཁྱིམ་དུ་གདན་ལ་སྡོད་པ་དང་། ཞལ་ཟས་གསོལ་བ་དང་གཏམ་སྨྲ་བའི་སྲོལ་མེད། དེའང་གཉེན་སྟོན་གྱི་ཆེས་གལ་ཆེ་བའི་རིམ་པ་ཞིག་ནི། བག་མ་ཁྲིད་ནས་འགྲོ་ཁར་བག་མའི་ཡབ་ཡུམ་གྱི་མདུན་ནས་མདའ་ཞིག་ཞུ་དགོས།[49] མདའ་ནི་ཨ་མྱེས་གཞི་བདག་ཏུ་བཙུགས་ཡོད་པ་དང་། དེ་ནི་སྲིད་འཕེལ་བའི་རྟགས་ཤིག་ཏུ་ངོས་འཛིན་བྱེད་བཞིན་ཡོད། དེའང་བཤད་པའི་ནང་གི་མདའ་ཡི་ལེའུ་ལས་གསལ་བ་ཇི་བཞིན། ཨ་མྱེས་གཞི་བདག་གི་ནང་དུ་བཙུགས་ཡོད་པའི་མདའ་ལ་རིགས་གསུམ་ཙམ་མཆིས་ཏེ། རིགས་དང་པོ་ནི་ཕ་མཚུན་རྣམས་ཀྱི་བླ་ཡི་མཚོན་བྱེད་དེ་བཙན་མདའ་ཞེས་འབོད། གཉིས་པ་ནི་ཁྱིམ་ཚང་གི་དཔལ་དང་ཕྱྭ་གཡང་འཕེལ་བའི་གཡང་མདའ་ཡིན། གསུམ་པ་ནི་དུས་རྒྱུན་ཏ་རྒྱུག་མདའ་འཕེན་ལ་དགོས་པའི་འཕེན་མདའ་ཡིན་ཞིང་། འཕེན་མདའ་དེ་ཉིད་གོས་ཚོན་སྣ་ལྔས་བཏུམས་ཏེ། བག་མའི་ཡབ་ཡུམ་ནས་མག་པའི་ཕྱག་ལ་བརྒྱུད་དགོས་པ་ཡིན། དེ་ནས་བག་མའི་ཡབ་ཀྱིས་ཨ་མྱེས་གཞི་བདག་ནས་མདའ་དར་ཞིག་བླངས་ཏེ། ཚ་ཐབ་ཀྱི་སྟེང་དུ་བཞུགས་པའི་སྐུ་ན་བགྲེས་པོ་ཞིག་གི་ལག་ཏུ་བཏད་ནས། བགྲེས་པོ་གང་གིས་མདའ་བཤད་ཀྱི་ཚན་པ་ཁ་ཤས་བགྲངས་ཏེ་དྲི་བ་འདོན་དགོས་ཤིང་། མག་པའི་ཕྱོགས་ནས་དེ་རེ་རེ་བཞིན་དྲིས་ལན་བཏབ་རྗེས། མཐར་མདའ་དེ་ཉིད་ཞུ་ཆོག་པ་ཡིན། མདའ་དེ་

མག་པའི་ཕྱག་ལ་བརྒྱུད་ཞོར་དུ། བགྲེས་པོ་དེ་ཡིས་མདའ་གཅིག་མ་རེད་བུ་གཅིག་རེད་ཅེས་བརྗོད་ལ། ཡང་བཀྲ་ཤིས་པའི་རྟེན་འབྲེལ་མཚོན་བྱེད་དུ་སྐབས་རེར་འདི་ལྟར་བརྗོད་སྲོལ་ཡོད།

བུ་ཆེ་བ་དགའ་ལྡན་གསེར་ཁྲིར་བཞུགས།།
བུ་གཉིས་པ་རྒྱ་ནག་རྒྱལ་པོར་བཞུགས།།
བུ་གསུམ་པས་ས་ལ་སྦྲ་གུར་ཕུབ།།[50]

ཅེས་མག་པས་མདའ་ཞུས་མ་ཐག མག་རོགས་དང་མཉམ་དུ་རང་ཁྱིམ་དུ་ལོག་ནས་སྒོ་ཁར་བག་མ་ལ་སྒུག་དགོས་པ་དང་། དེ་དང་མཉམ་དུ་བག་མ་ནི་རང་ཁྱིམ་དང་འབྲལ་དགོས་ཕྱིར། ཨ་མྱེས་ལེའུ་ཡིས་གཡང་འགུགས་ཀྱི་ཚིག་སྤེལ་ཞིང་། བགྲེས་པོ་ཞིག་གིས་ཕྱག་ཏུ་མདའ་དར་བཟུང་ནས། གཡང་ཤོག གཡང་ཤོག ཉི་མ་ཕྱོགས་བཞི་མཚམས་བརྒྱད་ཀྱི་གཡང་ཤོག་ཅེས་གཡང་འབོད་ཡུན་རིང་བྱེད་པ་དང་། གཡང་འབོད་ཀྱི་སྐབས་སུ། བག་མ་ནི་རང་གི་ཁང་ཆུང་ནས་ཕྱི་རུ་བུད་ནས་ཚོམས་ཆེན་དུ་ཁྱིམ་ལྷ་ལ་ཕྱེས་ཕྱག་ཕུལ་ཞིང་། སྐབས་སུ་རས་དམར་པོས་བཀབ་པའི་ཙོག་ཙེ་གཅིག་ཨ་མྱེས་གཞི་བདག་གི་མདུན་དུ་བཤམས་ཡོད་པ་ལ། བག་མས་བག་རོགས་གཉིས་དང་མཉམ་དུ་ཙོག་ཙེ་ལ་གཡོན་བསྐོར་ཐེངས་གསུམ་བྱེད་དགོས། བག་རོགས་ནི་བུ་དང་བུ་མོ་ཆ་གཅིག་ཅན་དང་སྨུག་པོ་སྨུག་མོ་འཚོ་བཞུགས་མཁན་ཡིན་ན་རབ་ཡིན་ཏེ། ནམ་རྒྱུན་བག་རོགས་གཉིས་ལས་གཅིག་ནི་བག་མའི་སྲུ་མོ་དང་གཞན་པ་ནི་བག་མའི་ཤ་ཉེའི་ནང་ནས་ཡོད་དགོས། དེ་ནས་བག་མ་ཚོམས་ཆེན་ནས་རྒྱ་རའི་ནང་བུད་ལ། སྒོ་ཆེན་ལས་བུད་ནས་རྟ་དང་རླངས་འཁོར་ལ་འབབ་གྲབས་ལ། བག་མའི་ཨ་ནེ་དང་མ་སྲུན་རྣམས་ཀྱིས་བག་ངུ་བྱེད་དགོས། ཡང་བག་མ་ཡུལ་སྡེ་དང་ཕྱེས་དུས་སུ། དེ་ནས་བཟུང་རང་ཡུལ་དང་དངོས་སུ་ཁ་འབྲལ་དགོས་ཕྱིར་ཡུལ་ལྷ་རི་གཉན་ལ་ཕྱེས་ཕྱག་གསུམ་འབུལ་སྲོལ་ཡོད།

དེ་ནས་ཞང་པོ་རྣམས་ནི་སྐྱེལ་མར་ཕེབས་དགོས་ཤིང་། ཡུལ་ལུང་གི་བཤད་སྒྲོས་སུ་ཞང་མི་རབས་དགུའི་ཞང་པོ་ཞེས་བྱ་བ་ལྟར། ཕ་མེས་དང་ཡང་མེས་ཀྱི་མི་རབས་སྔ་མའི་ཞང་པོ་རྣམས་ཀྱིས་སྐྱེལ་མ་མཛད་དགོས་ཤིང་། དེ་དག་ལས་བག་མའི་མ་ཡུམ་གྱི་ཞང་པོ་ནི་སྐྱེལ་མའི་ནང་གི་གཙོ་བོ་ཡིན། དེང་གི་དུས་ལ་ཡང་མ་ཡུམ་གྱི་ཞང་པོ་དང་། དེ་ནས་བག་མའི་མིང་པོ་དང་། ཤ་ཉེའི་ནང་གི་སྐྱེས་པ་རྣམས། ཨ་ནེ་དང་ཨ་ཅེའི་མག་པ་སོགས་ཀྱིས་སྐྱེལ་བཞིན་ཡོད། སྐྱེལ་མཁན་གྱི་རིམ་པ་ཡང་ཞང་པོ་རྣམས་ཀྱི་གྲལ་གདན་གོང་འོག་གི་རིམ་པ་དང་ལག་རྟགས་ཀྱི་རིམ་པ་སོགས་ནས་ཤེས་སླ། བཞུགས་གདན་གྱི་གཙོ་བོ་དང་ལག་རྟགས་བཟང་ཤོས་ནི་བག་མའི་མ་ཡུམ་གྱི་ཁྱིམ་ནས་ཕེབས་པའི་ཞང་པོ་ལ་འབུལ་དགོས་པ་ཡིན། མི་གྲངས་འདང་ཆེ་ཨ་ནེ་དང་ཨ་ཅེ་ཡི་མག་པ་རྣམས་ནི་སྐྱེལ་མའི་གྲས་སུ་འགྲོ་སྲོལ་མེད་མོད། དེང་གི་དུས་ལ་སྐྱེལ་མ་བྱེད་མཁན་གྱི་གྲས་སུ་བག་མའི་སྲིང་མོ་དང་ཨ་ནེ་སོགས་གཉེན་ཉེ་སྣ་ཚོགས་གང་འདོད་དུ་ཞུགས་བཞིན་ཡོད་པའོ།།

དེ་ནས་མག་པའི་ཡུལ་སྡེ་རུ་བསླེབས་རྗེས། བག་མ་དང་སྐྱེལ་མ་རྣམས་ཀྱིས་ཡུལ་སྡེ་ཡི་མཆོད་རྟེན་ལ་བསྐོར་བ་གསུམ་བརྒྱབ་རྗེས། བག་མ་ནི་ཞང་པོ་རྣམས་ཀྱིས་བསྐོར་ནས་སོས་དལ་གྱིས་མག་པའི་ཁྱིམ་ནང་དུ་འགྲོ་ཞིང་། ལམ་ཁ་རུ་གྲིབ་སྣ་དང་རྐྱེན་སྣ་སོགས་གཙང་སེལ་བྱེད་པའི་ཆེད། གཉའ་བོས་ཨ་མྱེས་ལེའུ་ཞིག་གདན་འདྲེན་ཞུས་ཏེ། མག་པའི་ཁྱིམ་སྒོ་རུ་སེལ་གྱི་ཚིག་སྤེལ་སྲོལ་ཡོད་པ་དང་། བག་མ་སྒོ་ཁར་བསླེབས་པ་དང་བསྟུན། མག་པའི་མ་ཡུམ་དང་ཨ་ནེ་ཡིས་བགེགས་བསྐྲད་ཀྱི་གཏོར་མ་ཕྱི་ལ་བཤམས་ནས། རྗོ་བསྲེགས་ལ་

ཚུ་སྐྱུར་གཏོར་ནས་གཡས་གཡོན་ཕྱོགས་གཉིས་ནས་བག་མ་དང་སྐྱེལ་མཁན་རྣམས་ཀྱི་མཐའ་རུ་བསྐོར་ནས་བདུག་དགོས་པ་ཡིན། དེ་ནས་སྐྱེལ་མ་མཛད་མཁན་གྱི་ཞང་པོ་དང་སྐུ་མགྲོན་རྣམས་ཁྱིམ་དུ་གདན་ཞུས་ཏེ་བཞུགས་སུ་གསོལ་བ་དང་། བག་མ་དང་བག་རོགས་རྣམས་ནི་ཁང་ཆུང་དུ་ཕྱིན་ཏེ། བག་མ་ནི་རང་གིས་བཅེམས་པའི་ལྷམ་ཞིག་དཔྱངས་ཡོད་པ་དེའི་འོག་ཏུ་འདུག་དགོས། ལྷམ་དེ་ནི་དེ་ནས་བཟུང་བྱིས་པ་དང་པོ་བཙས་པའི་བར་དུ་དཔྱངས་ཏེ་བག་མར་སྒྲོན་དགོས་པ་ཡིན། ཁང་ཆེན་དུ་སྐྱེལ་མ་རྣམས་ལ་མགྲོན་བསུ་ཡི་གསོལ་སྟོན་ཆེན་པོ་མཛད་དགོས་པ་དང་། བཤད་པ་ལས་ཞང་པོ་རྣམས་ལ་བསྟོད་པའི་ལེའུ་སྟེ། ཞང་གླུ་ཞེར་སྲོལ་ཡོད་ཅིང་། ཡང་གླུ་གང་ཞིག་ཞེར་དུས། ཐོག་མར་གླུ་ཡི་གླུ་འགོའི་ཚུལ་དུ་ཕྱེ་མར་གྱི་ལེའུ་ཞེར་དགོས་ཤིང་། བློན་པོ་མགར་ཆེན་གྱི་ལེའུ་ནང་མགར་སྟོང་བཙན་གྱིས་དཀའ་ངལ་རེ་རེ་བསལ་ཏེ་རྒྱ་བཟའ་བསུ་བའི་ཚན་པ་རྣམས། གཉེན་སྟོན་གྱི་ཁྲོད་དུ་རིམ་བཞིན་དུ་ཞེར་ལེན་བྱེད་བཞིན་ཡོད་པ་རེད། གཉེན་སྟོན་གྱི་གོ་རིམ་རེ་རེ་ནི་སྟོན་དུ་རྩིས་བཏབ་པའི་འབྲས་བུ་ལྟར། དུས་ཚོད་ངེས་གཏན་གྱི་ནང་རིམ་གྱིས་སྤེལ་བཞིན་ཡོད་ཕྱིར། བཤད་པ་ནི་སྐར་མ་ཁ་ཤས་ལས་ཞེར་ཁོམ་མེད་ཀྱང་། གཉེན་སྟོན་གྱི་མཚན་སྟོན་དེར་དུས་ཚོད་གུ་ཡངས་ཡིན་པས། བཤད་པ་ཞེར་ལེན་ཡུན་རིང་དུ་བྱེད་ཆོག་ཅིང་། མགྲོན་དུ་ཕེབས་པའི་བདག་པོའི་གྲོགས་པོ་དང་གཉེན་ཉེ་རྣམས་ཀྱིས་ཀྱང་ཕན་ཚུན་བར་དུ་གླུ་ཤགས་འགྱེད་སྲོལ་ཡོད་པ་རེད།

དེའང་གསོལ་སྟོན་མཇུག་རྫོགས་ལ་ཉེ་བའི་སྐབས་དེར་ཨ་མྱེས་ལེའུ་ཚོམས་ཆེན་དུ་ཕེབས་ཏེ། མག་པ་དང་བག་མ་གཉིས་ལ་སྲུང་གི་ཚོ་ག་སྤེལ་དགོས་ཤིང་། སྲུང་མར་བསྐུས་པ་ནས་བཟུང་། སྐྱེལ་མ་རྣམས་ཀྱིས་བག་མ་ནི་རང་ཁྱིམ་དུ་ཕྱིར་ཁྲིད་འགྲོ་ཞིང་། དེ་ནས་ཉིན་ཁ་ཤས་ཀྱི་རྗེས་ལ། བག་མ་དང་རང་གི་ཨ་ཕ་གཉིས་ནི་མག་པའི་ཁྱིམ་དུ་ཡོང་ནས་ཞག་སྡོད་བྱེད་དགོས་པ་དང་། དེའི་རིང་ལ་མག་པ་དང་བག་མ་གཉིས་ཕྱིར་ལོ་སར་ལ་འགྲོ་དུས། ངེས་པར་དུ་འཚམས་འདྲི་བྱེད་དགོས་པའི་གཉེན་ཉེ་རྣམས་ཀྱི་དུད་གྲངས་བཅུ་ དགོས། དེ་ནས་བཟུང་གཉེན་སྟོན་དངོས་སུ་མཇུག་རྫོགས་པ་ཡིན། ཕྱི་ལོའི་ལོ་སར་གྱི་སྐབས། ཁྲོ་ཤུག་གཉིས་ཀ་གྱོས་པོ་གྱོས་མོའི་ནང་དུ་ལོ་སར་ལ་འགྲོ་དུས་མདའ་གཉིས་པ་དེ་ཐོབ་ངེས་ཤིང་། དེ་ནས་བྱིས་པ་དང་པོ་དེ་བཙས་མ་ཐག་ཏུ་མདའ་གསུམ་པ་དེ་ཡང་ཐོབ་ངེས་པ་ཡིན། མདའ་གསུམ་པ་དེ་བླངས་རྗེས་བག་མ་ཚང་གི་ཨ་མྱེས་གཞི་བདག་ལ་ཐུགས་རྗེ་གསོལ་དགོས་པ་ཡིན། ཡང་སྐབས་འགར། སྲིད་ཆགས་མི་ཐུབ་པའི་ཁྲོ་ཤུག་རྣམས་ཀྱིས་བྱིས་པ་དང་པོ་དེ་བཙས་པའི་བར་དུ། ལོ་རེའི་ལོ་སར་སྐབས་བག་མའི་ནང་ལ་འགྲོ་དུས་མདའ་རེ་ལེན་དགོས་པའོ། མདའ་ནི་བཤད་པའི་བརྗོད་གཞི་གཙོ་བོ་ཞིག་ཡིན་པར་མ་ཟད། ཙོ་ནེ་པ་རྣམས་ཀྱི་མི་ཚེའི་འཚོ་བའི་ནང་དུ་ཤིན་ཏུ་གལ་ཆེ་བའི་ཅ་དངོས་ཤིག་ཀྱང་ཡིན།

གང་ལྟར་འདི་ལྟ་བུའི་གཉེན་སྲོལ་ཞིག་ནི་བཤད་པའི་ཞེར་ལེན་ལ་བརྟེན་ནས་ཁབ་ཤུལ་སྐྱུད་པ་བརྒྱུས་པ་ལྟར། ཡུལ་ལུང་དེའི་ཡུལ་སྲོལ་ཕྱོགས་ཡོངས་ནས་མངོན་ཡོད་པ་དང་། རུས་རྒྱུད་དང་གདུང་རབས། གཉེན་ཉེ། དཔལ་དང་ཁ་ལས་སོགས་ཙོ་ནེ་པ་རྣམས་དང་བོད་ཀྱི་སྤྱི་ཚོགས་ཐུན་མོང་གི་ལྟ་བའི་རྣམ་གཞག་རྣམས་ཁྱད་འཕགས་སུ་མཚོན་ཡོད།[51] གཉེན་སྲོལ་གྱི་ཚུལ་འདི་ཉིད་བརྒྱུད་ནས། ང་ཚོས་བཤད་པའི་བརྗོད་བྱའི་ནང་དོན་དུ་གྱུར་པའི་བརྗོད་གཞི་རྣམས་ནི་ཙོ་ནེ་པ་རྣམས་ཀྱི་ནང་སེམས་ཀྱི་ལྟ་བ་དང་ཕྱིའི་ལུགས་སྲོལ་བར་གྱི་འབྲེལ་ཐག་དང་མི་ཚེའི་འཚོ་བའི་མཚོན་བྱེད་སྙིང་པོ་ལྟ་བུར་གྱུར་ཡོད་པ་རྟོགས་སླའོ།

བཤད་པ་དང་བོད་ཀྱི་ངག་རྒྱུན་རྩོམ་རིག་དང་ཡིག་ཐོག་རྩོམ་རིག་གི་འབྲེལ་བ།

གོང་དུ་མདོ་སྨད་ཙོ་ནེ་པའི་ཡུལ་ཁམས་ས་བཅད་དང་། ལོ་རྒྱུས་བྱུང་རབས། ཆོས་སྲིད་གཉིས་ཀྱི་རིག་གནས་ཀྱི་ངོས་ནས་བཤད་པའི་གྲུར་ལེན་གྱི་སྐོར་ངོ་སྤྲོད་རགས་ཙམ་བྱས་ཟིན་པས། ད་ནི་བོད་སྤྱིའི་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་ཆོས་སྲིད་ལོ་རྒྱུས་དང་རིག་གནས་ཀྱི་རྒྱབ་ལྗོངས་ལ་གཞི་བཅོལ་ནས། བོད་ཀྱི་ངག་རྒྱུན་དང་ཡིག་ཐོག་རྩོམ་རིག་བར་གྱི་འབྲེལ་བའི་ངོས་ནས་བཤད་པའི་སྐོར་ལ་བགྲོ་གླེང་ཉུང་ཙམ་བྱེད་ན། དེ་ཡང་ངག་རྒྱུན་རྩོམ་རིག་ནི་བོད་པའི་ཐུན་མོང་གི་ངོ་བོ་དང་རིག་གནས་ལྷ་གྲུབ་མཚོན་བྱེད་ཀྱི་རིན་པོ་ཆེའི་མགུལ་རྒྱན་ཞིག་དང་འདྲ་བར། བོད་པ་རྣམས་ཀྱི་སེམས་ཀྱི་དད་མོས་དང་ཆོས་སྲིད་རིག་གནས་ཀྱི་མཚོན་བྱེད་སྙིང་པོར་གྱུར་པའི་ཤེས་བྱའི་མ་ལག་མཐའ་དག་གཅིག་ཏུ་བསྡུས་ཡོད་ཕྱིར།[52] དེ་ནི་བོད་ཀྱི་རྩོམ་རིག་གི་སྐྱེ་གུ་འབུས་པའི་ཞིང་ས་གཤིན་པོ་ཞིག་ཏུ་གྱུར་ཡོད་པ་ནི་སྨྲ་མི་དགོས་ཤིང་།[53] དེ་ལྟ་བུའི་མཐོང་སྣང་དུ་བཤད་པ་ནི་བརྗོད་བྱའི་དོན་དང་རྗོད་བྱེད་ཚིག་གང་ཐད་ནས་བོད་ཀྱི་ཡུལ་ལུང་གཞན་དག་གི་ངག་རྒྱུན་དང་མཚུངས་པའི་ཆ་ཤས་ཏུ་མང་ན་ཡང་། རང་ངོས་ནས་ཀྱང་དམིགས་བསལ་གྱི་ཁྱད་ཆོས་ཀྱིས་ཕྱུག་ཡོད་སྟབས། འདིར་བཤད་པའི་ངག་རྒྱུན་ནི་བོད་ཀྱི་ངག་རྒྱུན་དང་ཡིག་ཐོག་རྩོམ་རིག་གཉིས་ཀྱི་རྒྱབ་ལྗོངས་ཆེན་མོར་བཅོལ་དོན་ཡང་། མཚན་གཞི་འདི་ཉིད་བརྒྱུད་ནས། བོད་ཀྱི་ངག་རྒྱུན་དང་ཡིག་ཐོག་རྩོམ་རིག་གི་བྱུང་བ་དང་འཕེལ་ཕྱོགས་ལ་ཟུར་བལྟས་ལེབ་མཐོང་གི་བསམ་གཞིགས་ཙུང་ཟད་རེ་བྱེད་པ་དང་། བཤད་པ་རང་ངོས་ལ་ཡང་གོ་བ་དང་ངེས་ཤེས་གང་ལེགས་སུ་བསྐྱེད་པའི་གཞི་ཞིག་རྙེད་ཐུབ་ན་བསམས་པས་ཡིན།

བཤད་པ་དང་བོད་ཀྱི་ངག་རྒྱུན་རྩོམ་རིག་གི་འབྲེལ་བ།

རྗོད་བྱེད་ཚིག་གི་འབྲེལ་བ།

དེའང་བཤད་པའི་རྗོད་བྱེད་ཀྱི་ཁྱད་ཆོས་ལ་ལྟོས་ན་གློས་སྒྲ་ཡི་རྒྱན་ནི་རྣམ་པར་གསལ་བ་ཞིག་རེད། གློས་སྒྲ་ནི་བོད་ཀྱི་སྙན་ངག་རྩོམ་རིག་ཏུ་ཁྱབ་པའི་རྒྱན་གཙོ་བོ་ཞིག་ཡིན་ཞིང་། ད་ལྟའི་བར་དུ་རྙེད་པའི་གློས་སྒྲའི་རྒྱན་གྱི་དཔེ་སྔ་ཤོས་ནི་ཏུན་ཧོང་གཏེར་ཡིག་གི་མགུར་གླུ་ཁག་ལས་གསལ། དུས་རབས་བཅུ་གསུམ་པ་ནས་རྒྱ་གར་ནས་དར་བའི་སྙན་ངག་མེ་ལོང་མ[54]ནི་བོད་ཀྱི་སྙན་ངག་རྩོམ་རིག་གི་དཔེ་སྟོན་གཙོ་བོ་ཞིག་ཏུ་གྱུར་ཡོད་ཕྱིར།[55] རིག་གཞུང་ཉམས་ཞིབ་པ་དང་མི་མང་གིས་ཀྱང་ངག་རྒྱུན་གྱི་གླུ་ནི་སྙན་ངག་མེ་ལོང་གི་ཤུགས་རྐྱེན་མངོན་གསལ་མ་ཐེབས་པའི་བོད་རང་ཡུལ་དུ་འཕེལ་རྒྱས་བྱུང་བའི་རྩོམ་རིག་གི་རིགས་རང་རྐྱ་ཐུབ་པ་ཞིག་ཏུ་འདོད་བཞིན་ཡོད། དཔེར་ན། ཏུན་ཧོང་གཏེར་ཡིག་གི་བཙན་པོ་རིམ་བྱོན་གྱི་ལོ་རྒྱུས་ནང་། བཙན་མོ་སད་མ་ཀར་གྱིས་རྨང་ཆུང་ལ་བླངས་པའི་མགུར་ལས་སི་ལི་ལི་དང་སྤྲུ་རུ་རུ་ཞེས་པ་ལྟ་བུའི་སྒྲ་རྒྱན་གྱི་ཚིག་དང་།[56] རྗེས་སུ་བྱུང་བའི་སྒྲོལ་རྒྱུན་གྱི་མགུར་གླུའི་རྗོད་བྱེད་ལ་སྒྲ་རྒྱན་སྦྱོར་ཚུལ་ནི། བཤད་པའི་རྗོད་བྱེད་དུ་གསལ་བའི་སྒྲ་རྒྱན་གྱི་རྣམ་པ་རྣམས་རྒྱུན་གཅིག་ཏུ་ཆགས་ཡོད་པ་ནི་མིག་མཐོང་ལག་ཟིན་དུ་གྱུར་ཡོད།[57] གློས་སྒྲའི་རྒྱན་དེ་དག་ལ་བྱེ་

བྲག་གི་བསྟན་དོན་ངེས་ཅན་གང་ཡང་མེད་ཀྱང་། ཡུལ་གྱི་ཁ་སྐད་ཀྱི་ངོས་ནས་ཉམས་དང་ལྡན་པ་ཞིག་མངོན་ཡོད་པ་ནི་གཤམ་གསལ་ལྟར་ཏེ།

གླིང་དེ་ན་གླིང་སྐད་ས་ལ་ལ།།
ཧོར་དེ་ན་ཧོར་སྐད་མདའ་ར་ར།།
རྒྱན་འདི་ན་གླུ་སྐད་ཧ་ཧ་ཧ།།

ཞེས་པ་ལྟ་བུའོ།། ཉློས་སྒྲའི་ཚིག་རྒྱན་དང་ཆ་མཐུན་པའི་རྣམ་པ་གཞན་ཞིག་ནི། བཤད་པའི་རྗོད་བྱེད་ཀྱི་ཚིག་སྦྱོར་ལྷུག་འབེབ་ཀྱི་ཁྱད་ཆོས་དེ་ཡིན། དེ་ཡང་ཏུན་ཧོང་ཡིག་རྙིང་དང་།[58] དེ་བཞིན་དུ་གེ་སར་སྒྲུང་དང་།[59] བསྡོད་བཤད།[60] མགུར་གླུ[61]ལྟ་བུའི་ངག་རྒྱུན་རྩོམ་རིག་གི་རྩོམ་ལུས་རྣམས་སུ་ཐོན་གྱིན་ཡོད་པ་དང་། ངག་རྒྱུན་གྱི་བསྐྱར་ཟློས་དང་ལྷུག་འབེབ་ཀྱི་ཚིག་སྦྱོར་བརྗོད་ལུགས་ནི་ངག་ལ་བྱང་སླ་ཞིང་། ཕན་ཚུན་གྱི་སྙན་དུ་བརྒྱུད་ཚེ་ཡིད་ལ་འཛིན་བདེ་བའི་ཁྱད་ཆོས་དང་ལྡན་པ་དང་། ལྷག་པར་དུ་ལྷུག་མར་འབེབ་པའི་བརྗོད་པ་ཞིག་ལ་བརྟེན་ནས། འཆད་བྱེའི་བརྗོད་གཞི་གང་ཉིད་ཀྱི་ལམ་ནས་བོད་པ་ཐུན་མོང་གི་སྣང་ངོར་གནས་པའི་སྐྱེ་བོ་སྣེར་གྱི་ངོ་བོ་དང་། ཐུན་མོང་གི་ཡུལ་ཚོ་དང་མིའུ་རིགས་ཀྱི་བྱུང་རབས། ཕྱིའི་ཁོར་ཡུག་དང་འཇིག་རྟེན་ཁམས་ཀྱི་ཆགས་ལུགས་སོགས་ཕྱོགས་ཀུན་ནས་ལེགས་པར་མངོན་ཐུབ་བཞིན་ཡོད།[62] དཔེར་ན། བཤད་པའི་ཕྱེ་མར་གྱི་ཚན་པ་ལས། ཕྱེ་མར་གྱི་གྲུབ་སྟངས་ནི་སངས་རྒྱས་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་འཇིག་རྟེན་ཆགས་རབས་ཀྱི་བརྗོད་ལུགས་ལྟར་མངོན་ཡོད་དེ།

ཕྱེ་མར་རི་རབ་བརྩིགས་འདྲ་གན།། གང་དང་གང་གི་ཆགས་ཚུལ་རེད།།
སྟེར་རྩེ་མེ་ལོང་ཕྱིས་འདྲ་གན།། གང་དང་གང་གི་ཆགས་ཚུལ་རེད།།
ཤ་སྟེར་ཟུར་བཞི་གློ་བརྒྱད་གན།། གང་དང་གང་གི་ཆགས་ཚུལ་རེད།།

ཕྱེ་མར་རི་རབ་བརྩིགས་འདྲ་གན།། རིའི་རྒྱལ་པོ་རི་རབ་ཆགས་ཚུལ་རེད།།
སྟེར་རྩེ་མེ་ལོང་ཕྱིས་འདྲ་གན།། ཟླ་དང་ཉི་མ་ཆགས་ཚུལ་རེད།།
ཤ་སྟེར་ཟུར་བཞི་ལོགས་བརྒྱད་གན།། ཕྱོགས་བཞིའི་གླིང་བཞི་ཆགས་ཚུལ་རེད།།

ཅེས་པ་ལྟ་བུའོ།། གཞན་ཡང་། བཤད་པའི་བརྗོད་བྱ་རྒྱ་བོད་ཀྱི་ངག་རྒྱུན་རྩོམ་རིག་གི་རིགས་གཞན་དག་དང་འབྲེལ་བའི་ཁྱད་ཆོས་དམིགས་བསལ་ཞིག་ཡོད་པ་ནི། བཀྲ་ཤིས་རྟེན་འབྲེལ་གྱི་དོན་མཚོན་བྱེད་དུ་དཔེ་དང་སྒྲོ་བཏགས་ཀྱི་རྒྱན་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ་ཞིག་བཀོལ་ཡོད་པ་དེ་རེད།[63] དཔེར་ན། དུས་སྟོན་གྱི་རྟེན་འབྲེལ་མཚོན་བྱེད་དུ་མར་དང་ཞུག་པ་རྣམས་རིགས་གསུམ་མགོན་པོ་དང་འགྲོ་བ་སེམས་ཅན་གྱི་དཔེ་དང་། རྫམ་འཛིགས་ཀྱི་སྟོབས་དང་ལྡན་པའི་དོམ་དང་གཡག་ལྟ་བུའི་གཅན་གཟན་གྱི་རིགས་རྣམས་ནི་དཔའ་ངར་ཅན་གྱི་སྐྱེས་པའི་དཔེ་རུ་བཀོད་ཡོད་པ་ལྟ་བུའོ།། དེའང་མདའ་ཡི་སྒྲོ་བཤད་ཀྱི་སྐབས་སུ་སྒྲོ་བཏགས་ཀྱི་དཔེ་ཞིག་དྲངས་ན།

མདའ་ལ་སྒྲོ་གཅིག་འཕྲིག་སོང་ན།།
གསེར་གྱི་ལྟ་ཁང་བསླངས་པ་འདྲ།།

མདའ་ལ་སྒྲོ་གཉིས་འཕྲིག་སོང་ན།།
བྱ་རྒོད་ཐང་ལ་བབས་པ་འདྲ།།
མདའ་ལ་སྒྲོ་གསུམ་འཕྲིག་སོང་ན།།
གླག་མོ་གཟན་ལ་གཞོལ་བ་འདྲ།།
མདའ་ལ་སྒྲོ་བཞི་འཕྲིག་སོང་ན།།
རྒྱལ་པོ་སྟེ་བཞི་བཞུགས་པ་འདྲ།།

ཞེས་པ་ལྟ་བུའོ།། བཤད་པའི་རྗོད་བྱེད་ལ་བོད་ཀྱི་ངག་རྒྱུན་རྩོམ་རིག་སྤྱི་དང་ཆ་མཐུན་པའི་ཁྱད་ཆོས་དེ་དག་ལྡན་པར་མ་ཟད། དྲི་བ་དྲིས་ལན་[64]གྱི་རྣམ་པ་དེའང་། ཡོངས་གྲགས་སུ་སངས་རྒྱས་ཆོས་ལུགས་བོད་དུ་མ་དར་གོང་གི་བོན་སྐྱུང་ལྡེའུ་གསུམ་ཞེས་པ་ལས་ལྡེའུ་ཡི་ལུས་དང་ཆ་མཐུན་པར་སྣང་། ལྡེའུ་ནི་བློ་སྒོ་འབྱེད་པའི་རིག་པ་ཞིག་ཏུ་འདོད་ཅིང་།[65] དེའི་བརྗོད་བྱ་ནི་སྲིད་པའི་ཆགས་རབས་དང་རྒྱལ་རབས་ལོ་རྒྱུས་ལྟ་བུའི་སྤྱི་ཚོགས་མི་ཆོས་ཀྱི་ཤེས་བྱའི་རིགས་རྣམས་ཡིན།[66] བོད་ཀྱི་སྲོལ་རྒྱུན་གྱི་གཙུག་ལག་སྨྲ་བ་ཁག་གི་བཞེད་ལུགས་ལྟར་ན། ཆབ་སྲིད་བོན་སྐྱུང་ལྡེའུ་གསུམ་གྱིས་བསྐྱངས་ཞེས་ལྡེའུ་ནི་སངས་རྒྱས་ཆོས་ལུགས་མ་དར་གོང་གི་བོད་ཀྱི་སྲིད་སྐྱོང་བའི་ཤེས་བྱའི་རྣམ་གཞག་གཅིག་ཏུ་འདོད།[67] དེ་ནི་ལྷ་ཆོས་དང་མི་ཆོས་གཉིས་སུ་དབྱེ་བ་ལས་མི་ཆོས་ཀྱི་ཁོངས་སུ་འདུ། མི་ཆོས་ནི་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་ལུགས་སྲོལ་དང་འབྲེལ་བའི་ཤེས་བྱའི་རིགས་རྣམས་འཛིན་སྐྱོང་སྤེལ་གསུམ་བྱེད་པའི་རིག་གནས་ཀྱི་རྣམ་གཞག་གལ་ཆེན་ཞིག་ཡིན།[68] དུས་རབས་བཅུ་བཞི་པའི་ནང་དུ་བྱུང་བའི་བཀའ་ཐང་སྡེ་ལྔ་ལས། སྲོལ་རྒྱུན་མི་ཆོས་ཀྱི་རྣམ་གཞག་རྣམས་ནི་སེང་གེའི་ལུས་ཀྱི་དཔེ་རུ་བཀོད་དེ་རྣམ་པ་དགུ་རུ་བསྟན་ཡོད།

རྐང་གཡས་སྲིད་པའི་ཆགས་ལུགས་གླེང་།།
གཡོན་པ་སྐྱེ་འགྲོའི་བྱུང་ཚུལ་གླེང་།།
ཚང་ར་འཛམ་གླིང་ས་བཅད་གླེང་།།
ལག་གཡས་རྗེ་ཡི་གདུང་རབས་གླེང་།།
གཡོན་པ་འབངས་ཀྱི་མི་རབས་གླེང་།།
གུང་མོ་བསྟན་པའི་ཆགས་ལུགས་གླེང་།།
མཇིང་པ་རྗེ་ནམ་མི་སྡེ་གླེང་།།
མགོ་བོ་ཕ་མའི་ཚེ་རིགས་གླེང་།།
མཇུག་མ་མཚོན་བྱེད་དགའ་བའི་གླུ།།[69]

ཞེས་བརྗོད་ཚུལ་ལ་བལྟས་ན། བཤད་པའི་བརྗོད་བྱའི་ནང་དོན་ཡང་གོང་གི་མི་ཆོས་ཀྱི་རྣམ་གཞག་ཀུན་དང་ཡོངས་སུ་མཐུན། ཡིན་ནའང་། འདི་ལྟ་བུའི་སྲོལ་རྒྱུན་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་ལུགས་སྲོལ་དང་ཡོངས་སུ་འབྲེལ་བའི་ཤེས་བྱའི་མ་ལག་གི་མཚན་གཞིའི་སྐོར་ལ་བསམ་ན། བཤད་པ་ལྟ་བུའི་ཡུལ་ལུང་བྱེ་བྲག་པ་ཞིག་ཏུ་དར་བའི་ངག་རྒྱུན་ཁོ་ན་ཙམ་མ་ཡིན་པར། མདོ་སྨད་ཐེ་བོ་རོང་དུ་དར་བའི་སྲིད་པའི་ཐོ་ཡིག་དང་། གཙང་སྟོད་དིང་རི་དང་བལ་

པོའི་གློ་སློན་ཐང་ཡུལ་དུ་དར་བའི་སོལ་པ། དེ་བཞིན་དུ་བོད་ཀྱི་ཡུལ་ལུང་གཞན་རྣམས་སུ་དར་བའི་གཏམ་དང་གླུ་ལྷ་བུའི་ངག་རྩོམ་གྱི་རིགས་རྣམས་ཀྱང་འདུ་ཞིང་། དེ་རྣམས་དང་གུང་བསྡུར་ཙམ་བྱས་པ་ལས། བཤད་པ་དང་བོད་ཀྱི་ངག་རྒྱུན་རྩོམ་རིག་སྤྱི་ཡི་བརྗོད་བྱའི་དོན་གྱི་འབྲེལ་བའི་ཐད་ལ་ངེས་ཤེས་གང་ལེགས་འདྲེན་ནུས་པར་ཕན་ཡོན་ཤིན་ཏུ་ཆེ།

བརྗོད་བྱ་དོན་གྱི་འབྲེལ་བ།

མདོ་སྨད་ཐེ་བོ་རོང་དུ་དར་ཆེ་བའི་སྲིད་པའི་ཐོ་ཡིག་གམ་གཏམ་པོ་ཆེ་ཞེས་པ་ནི། སྲིད་པའི་བོན་པོ་ལྷ་བདག་ལེའུ་དང་ཡུལ་ཚོའི་སྐུ་ན་བགྲེས་པོ་ཅན་གྱིས། རྒན་རབས་པ་གང་ཞིག་ཚེ་ལས་འདས་པའི་གཤིན་ཆོག་གི་སྐབས་སུ་འཆད་ཅིང་གྱེར་བའི་སྨྲང་རབས་ལྷ་བུའི་གཏམ་གྱི་རིགས་ཤིག་ཡིན།[70] གཏམ་དེ་ནི་འདས་པོ་རང་གི་ཡུལ་སྡེ་དང་ཉེ་འཁོར་གྱི་ཡུལ་ཚོ་ནས་མགྲོན་དུ་ཕེབས་པའི་གཉེན་ཉེ་རྣམས་ཀྱིས་ཕན་ཚུན་བར་དུ་གྱེར་ལེན་བྱེད་སྲོལ་ཡོད། ཉེ་བའི་མི་ལོ་ཁ་ཤས་ནང་བསྡུ་སྒྲིག་བྱས་ཡོད་པའི་གནས་ཚུལ་ལ་གཞིགས་ན་སྲིད་པའི་ཐོ་ཡིག་གི་ནང་དོན་གཙོ་བོ་རྣམས་ནི་མཆོད་པར་བརྗོད་པའི་ལེའུ་དང་། བོན་ཆོས་ལུགས་གཉིས་ཀྱི་སྲིད་པའི་ཆགས་རབས་ཀྱི་ལེའུ། ལྷོ་འཛམ་བུ་གླིང་དང་བོད་ཁ་བ་ཅན་གྱི་ལེའུ། མདོ་སྨད་ཐེ་བོ་རོང་གི་བྱུང་རབས་དང་ས་བཅད་བཅས་ཁག་བཞི་ཡིས་གྲུབ་ཡོད།[71] སྲིད་པའི་ཐོ་ཡིག་གི་རྗོད་བྱེད་ཀྱི་ཚིག་སྦྱོར་ལ་རིང་ཐུང་ཅི་རིགས་ཤིག་ཡོད་ཅིང་། བརྗོད་བྱ་དོན་གྱི་དོན་ནས་སྲིད་པ་རྣམ་སྣང་གྱི་རྒྱབ་ཏུ་ཆགས་པའི་ལེའུ་ལྷ་བུ་ནི་བཤད་པའི་ནང་གི་འབྲེལ་ཡོད་ཚན་པ་ཁག་དང་གཅིག་མཚུངས་སུ་སྣང་། བརྗོད་བྱའི་ནང་དོན་ལ་ཐེ་བོ་རོང་པ་རྣམས་ཀྱིས་བོད་ཀྱི་སྐྱེས་རྒྱུད་གྲོལ་ཕྱུག་དང་། གདུང་རབས་མི་རབས་ཀྱི་འཆད་ལུགས་ངོས་ནས་སོ་སོའི་རིགས་རུས་ངོ་བོའི་སྐོར་ལ་ངོས་འཛིན་བྱེད་ལུགས་མཚོན་ཡོད།

དེའང་བཤད་པ་དང་སྲིད་པའི་ཐོ་ཡིག་གི་བརྗོད་བྱའི་ནང་དོན་དང་ཆ་འདྲ་བའི་ངག་རྒྱུན་གྱི་རིགས་གཞན་ཞིག་ཡོད་པ་ནི། དེང་གི་གཙང་སྟོད་ཀྱི་དིང་རི་དང་བལ་ཡུལ་གྱི་མདའ་ཁོངས་སུ་གྱུར་པའི་གློ་སློན་ཐང་དུ་དར་བའི་སོལ་བ་ཞེས་པ་དེ་ཡིན། གློ་སློན་ཐང་ཡུལ་གྱི་སོལ་བ་ནི་ཚིག་སྦྱོར་རིང་ཐུང་ཅི་རིགས་ཀྱིས་གྲུབ་ཅིང་། ནམ་རྒྱུན་དགེ་འདུན་པ་རྣམས་ཀྱིས་གཡང་འགུགས་ཚེ་སྒྲུབ་དང་འདས་པོ་རྣམས་ལ་བསྔོ་སྨོན་བྱེད་དུས་གྱེར་སྲོལ་ཡོད།[72] དིང་རིའི་ཡུལ་གྱི་སོལ་བ་ནི་ཕལ་ཆེར་ཡིག་འབྲུ་དགུ་ཡིས་ཚིག་རྐང་གཅིག་གྲུབ་ཅིང་། སྐྱེས་པ་སོལ་དཔོན་ཞིག་གིས་གཉེན་སྟོན་ལྷ་བུའི་དུས་སྟོན་གྱི་སྐབས་སུ་གྱེར་བཞིན་ཡོད་པ་རེད།[73] གོང་གི་ཡུལ་གཉིས་ཀྱི་སོལ་བའི་གྱེར་ལུགས་དང་གྱེར་སྲོལ་ལ་ཁྱད་པར་ངེས་ཅན་ཞིག་ཡོད་ནའང་བརྗོད་བྱའི་ངོས་ནས་ཕལ་ཆེར་ཡོངས་སུ་མཐུན། ལྷག་པར་དུ་གློ་སློན་ཐང་ཡུལ་གྱི་སོལ་བ་ལ་མཚོན་ན། སྲིད་པའི་ཆགས་རབས་དང་། ཡུལ་གྱི་ས་བཅད། བཙན་པོའི་རྒྱལ་རབས། རྗེའི་གདུང་རབས་སོགས་ཀྱི་ནང་དོན་གྱིས་གྲུབ་ཅིང་།[74] རིའི་རྒྱལ་པོ་རི་རབ་དང་སྤུར་རྒྱལ་བཙན་པོའི་གདུང་རབས་ཀྱི་ཚན་པ་རྣམས་ནི་བཤད་པའི་བརྗོད་གཞི་ཁག་དང་ཡོངས་སུ་མཐུན། ཡང་བཤད་པའི་བརྗོད་བྱ་ཁག་གི་གནས་ཚུལ་དང་ཆ་འདྲ་བར། སྐབས་འགར་བརྗོད་བྱའི་ནང་དོན་དུ་ནང་འགལ་ལྷ་བུའང་ཕྲན་བུ་རེ་ཡོད་དེ། དཔེར་ན་དིང་རིའི་ཡུལ་གྱི་སོལ་བའི་ནང་སྐབས་རེར་སྤྱི་ཚོགས་དང་མི་བུ་འདྲ་མཉམ་གྱི་བསྟན་དོན་འབུར་དུ་ཐོན་ཞིང་། ཡང་སྐབས་རེར་མི་བུ་སྒེར་གྱི་ཐོབ་ཐང་ལ་མཆོག་ཏུ་བཀུར་ཡོད།[75] གནས་ཚུལ་དེ་ལྷ་བུ་ནི་བཤད་པའི་ཁྲུང་རབས་ཀྱི་ལེའུ་ལས་ཀྱང་། དང་པོར་རུས་སྤྲུལ་ནི་རྫུས་སྐྱེས་དང་།

རྗེས་ནས་རྟུས་སྤྲལ་ནི་སྐྱེས་བཞི་ཀུན་དང་ལྡན་པ་ཞིག་ཏུ་བརྗོད་ཚུལ་ཡོད་པ་དང་གཉིས་སུ་མེད། ཡིན་ནའང་། དེ་རྣམས་ནི་ནང་འགལ་ཅན་ཞིག་ཏུ་མཐོང་བ་ལས། རིག་གནས་སྣང་ཚུལ་གྱི་གྲུབ་ལུགས་གལ་ཆེན་ཞིག་ཏུ་ངོས་འཛིན་བྱེད་འོས་པར་འདོད་དེ། དེ་ནི་ཡུལ་ལུང་གི་ཆོས་རྙིང་པའི་ལུགས་དང་བན་བོན་གྱི་ཆོས་རིག་ལྷ་གྲུབ་རྣམས་མཉམ་འདྲེས་མཉམ་གནས་ཀྱི་བསྐྱེད་འབྲས་ཀྱིས་ཡིན་པས་སོ།།

དེ་ལས་ཀྱང་ཁྱབ་ཆེ་བའི་ཕྱོགས་ནས་གླེང་ན། མོལ་བ་དང་སྲིད་པའི་ཐོ་ཡིག་ལྟ་བུའི་དུས་སྟོན་གྱི་སྐབས་སུ་ངག་ལ་གྱེར་བའི་རིགས་རྣམས་ནི་དོན་དུ་བོད་ཀྱི་དག་རྒྱུན་རྩོམ་རིག་ཏུ་གཏམ་ཞེས་པའི་རིགས་སུ་གཏོགས་ཤིང་། དེའང་ཡུལ་ལུང་གི་བཤད་རྒྱུན་དུ། གཡུང་དྲུང་གི་བོན་མ་དར་གོང་ལ། སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཆོས་མ་དར་གོང་ལ། འཇིག་རྟེན་པའི་གཏམ་དར་ཞེས་པ་ལྟ་བུའོ།། གཏམ་ནི་ལོ་རྒྱུས་ཡུན་རིང་དང་ལྡན་པའི་བོད་ཀྱི་སྤྱི་ཚོགས་མི་ཆོས་ཀྱི་རྣམ་གཞག་གལ་ཆེན་ཞིག་ཡིན་ཞིང་། སྲོལ་རྒྱུན་གྱི་རིན་ཐང་ལྟ་བ་ལྟར་ན། ཕོ་རྩལ་སྣ་དགུ་ཞེས་གཏམ་བཤད་ནི་སྐྱེས་པ་ཞིག་ལ་འཛོམས་དགོས་པའི་རྩལ་གལ་ཆེན་ཞིག་ཏུ་འདོད་ཅིང་། གཏམ་གྱི་རྣམ་གཞག་གི་བརྗོད་དོན་གཙོ་བོ་ནི་སྲིད་པའི་ཆགས་རབས་དང་། འཇིག་རྟེན་ཆགས་ལུགས། ཡུལ་གྱི་ས་བཅད། སྐྱེས་རྒྱུད་གདུང་རབས། དུས་སྟོན་རྟེན་འབྲེལ་སོགས་ཀྱིས་གྲུབ་ཡོད། དངོས་སུ་གྱེར་དུས་ཀྱང་། ཡུལ་དུས་ཀྱི་སྐབས་དོན་དགོས་མཁོ་ལྟར། བརྗོད་གཞི་ངེས་ཅན་ཞིག་བདམས་ནས་ངག་ལ་གྱེར་བཞིན་ཡོད་པ་རེད། དེའི་ཕྱིར། བརྗོད་བྱའི་རྣམ་པ་དང་རྗོད་བྱེད་ཀྱི་ཁྱད་ཆོས་གང་རུང་ནས། གཏམ་དང་བཤད་པ་ལྟ་བུའི་དག་རྒྱུན་གྱི་རིགས་རྣམས་ནི་ཐོ་རབས་ནས་དར་ཁྱབ་ཆེ་ཞིང་། རིམ་གྱིས་སངས་རྒྱས་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་ཤུགས་རྐྱེན་འོག་བརྗོད་བྱའི་དོན་གྱི་མ་ལག་ཇེ་རྒྱས་སུ་ཕྱིན་ཏེ་ཡུན་གྱིས་བརྒྱུད་ནས་ཡོང་བའི་ཤེས་བྱའི་བང་མཛོད་ཆེན་མོ་ཞིག་ཏུ་གྱུར་ཡོད།

བཤད་པ་དང་ཡོངས་སུ་ཆ་མཚུངས་པའི་དག་རྒྱུན་རྩོམ་རིག་གི་རིགས་གཞན་ཞིག་ཡོད་པ་ནི་གླུ་ཡིན་ཏེ། སྤྱིར་གླུ་ནི་དབྱངས་སུ་གྱེར་བའི་ཚིག་ཙམ་དུ་གོ་བཞིན་ཡོད་མོད་ཀྱང་། བོད་ཀྱི་ཡུལ་ལུང་རེ་འགར་དེ་ནི་སྤྱི་ཚོགས་ཤེས་བྱ་དང་རིག་གནས་ཀྱི་མ་ལག་ཅིག་ཏུ་གོ་བ་ཡང་ཡོད་དེ། དེང་གི་ལ་དྭགས་ཡུལ་དུ་གཉེན་སྟོན་གྱི་སྐབས་སུ་སྒོ་གླུ་ལེན་སྲོལ་ཡོད་པ་ལས། སྐྱེས་ལྡན་རྣམས་ཀྱིས་རྩེད་འཛོའི་ཚུལ་དུ་བག་མའི་བསུ་མར་ཕེབས་པའི་སྐྱེས་པ་རྣམས་སྒོ་ཁར་བཀག་སྟེ། གླུ་ཚིག་གི་དྲི་བ་སྣ་ཚོགས་ཤིག་ཡང་ཡང་གཏོང་སྲོལ་ཡོད་པ་རེད། བརྗོད་གཞི་ནི་བན་བོན་གྱི་བསྟན་པའི་བྱུང་རབས་དང་། འཇིག་རྟེན་མི་ཆོས་ཀྱི་སྐོར་སོགས་ཤེས་བྱ་སྣ་མང་ཞིག་གིས་གྲུབ་ཡོད།[76] ཡང་མདོ་སྨད་ཅོ་ནེའི་ཡུལ་གྱི་ལྷོ་མཚམས་དང་། དེང་གི་སྲིད་འཛིན་ས་བཅད་ལྟར་ན་ཀན་སུའུ་ཞིང་ཆེན་དང་སི་ཁྲོན་ཞིང་ཆེན་གྱི་མཚམས་སུ་གནས་པའི་པེ་མ་བོད་རིགས་(白马藏族)སམ་བོད་སྐད་དུ་དྭགས་པོ་ཁོག་ཅེས་པའི་ཡུལ་ལུང་དུ།[77] གླུ་ནི་དབྱངས་སུ་གྱེར་བའི་གཞས་ཙམ་མ་ཡིན་པར། གཙོ་བོ་སྲིད་པའི་ཆགས་རབས་དང་། གནམ་རིག་རྒྱུ་སྐར། སྣོད་བཅུད་ཁོར་ཡུག མི་ཆོས་ལུགས་སྲོལ་དང་། སྲིད་པའི་བོན་ལུགས་ཀྱི་ཤེས་བྱ་ཡོངས་སུ་འདུས་པའི་རྣམ་གཞག་གཅིག་ཏུ་འདོད་བཞིན་ཡོད་པ་རེད།[78] དེ་ཡང་བཤད་པའི་གྱེར་ལུགས་དང་འདྲ་བར། ཡུལ་ལུང་དེར་གླུ་ནི་སྐུ་ན་བགྲེས་པོ་རྣམས་ཀྱིས་གཉེན་སྟོན་དང་དུས་སྟོན་སོགས་ཀྱི་སྐབས་སུ་དྲི་བ་དྲིས་ལན་གྱི་ཚུལ་དུ་གྱེར་སྲོལ་ཡོད་པ་དང་། ཡུལ་དེའི་དག་རྒྱུན་དུ། གཡུང་དྲུང་བོན་དང་། སངས་རྒྱས་ཆོས་དང་། ཨ་ལགས་གླུ་གསུམ་ནི་རྒྱུད་པ་ཐམས་ཅད་ལེགས་པར་བཅོས་པའི་འཇིག་རྟེན་གྱི་ལུགས་གསུམ་དུ་གྲགས།[79] ཡང་། དེ་དང་ཉེ་བའི་ཐེ་བོ་རོང་པའི་དག་རྒྱུན་དུའང་། གཡུང་དྲུང་བོན་དང་། སངས་རྒྱས་ཆོས་དང་། སྲིད་པའི་གླུ་གསུམ་ནི་དེ་བཞིན་དུ་ཅིག་ཅར་དུ་འདྲེན་སྲོལ་ཡོད།[80] དེར་བརྟེན། བཤད་པ་དང་ཆ་འདྲ་བར། ཡུལ་

ལུང་འདི་དག་ཏུ་གླུ་ཡི་བསྟན་དོན་ནི་སྤྱི་ཚོགས་རིག་གནས་ཀྱི་རྣམ་གཞག་ཅིག་དང་། ཚོས་རིག་གི་བརྗོད་གཞི་སྣ་ཚོགས་ཤིག་འདུས་ཡོད་པའི་ཤེས་བྱའི་མ་ལག་གཅིག་ཏུ་འཇུག་པའོ།།[81]

གོང་གསལ་ལྟར། བོད་ཀྱི་དམག་རྒྱུན་རྩོམ་རིག་གི་ཁོར་ཡུག་ཆེན་པོ་ཞིག་གི་ངོས་ནས། བཤད་པ་དང་དམག་རྒྱུན་རྩོམ་རིག་གི་རིགས་རྣམས་བསྡུར་དཔྱད་ཙམ་བྱས་ན། རིགས་དང་རྣམ་པ་མི་གཅིག་པའི་དམག་རྒྱུན་གྱི་བར་ལ་ཐུན་མོང་དུ་དབང་བའི་ཁྱད་ཆོས་དང་བརྗོད་བྱ་མི་ཉུང་བ་ཞིག་མཆིས་ཏེ། རྗོད་བྱེད་ཀྱི་ངོས་ནས་གློས་སྒྲ་དང་། དཔེ་བཏགས། སྒྲོ་བཏགས་དང་ཚིག་སྦྱོར་ལྷུག་འབེབ་ཀྱི་རྒྱན་སོགས་ལ་བརྟེན་ནས། བོད་ཀྱི་སྤྱི་ཚོགས་མི་ཚོས་ཀྱི་ལུགས་སྲོལ་ཕྱོགས་ཀུན་ནས་གསོན་ཉམས་རང་བཞིན་དུ་མངོན་ཡོད་ཅིང་། བརྗོད་བྱའི་ངོས་ནས་བོད་ཀྱི་དམ་པའི་ལྷ་ཆོས་དང་འཇིག་རྟེན་མི་ཆོས། འདས་པའི་བྱུང་རབས་དང་དེང་གི་གནས་བབ་ཀྱི་ཚུལ་རྣམས་དང་དམ་གཅིག་ཏུ་འདྲེས་པའི་ཐུན་མོང་གི་སྐད་ཡིག་དང་། རིག་གནས། ཆོས་ལུགས་ལས་བྱུང་བའི་སྤྱི་མཐུན་གྱི་འདུ་ཤེས་དང་ངོ་བོ་ངོས་འཛིན་ལ་ཕན་དང་དགེ་བ་གང་ལེགས་སུ་བྱུང་ཡོད། གང་ལྟར་གོང་གི་མཚན་གཞི་ཁག་གི་གསལ་བཤད་ཙམ་ལས་ཀྱང་། ལུགས་དང་རྣམ་པ་མི་གཅིག་པའི་བོད་ཀྱི་དམག་རྒྱུན་རྩོམ་རིག་བར་གྱི་ཐུན་མོང་གི་འབྲེལ་བ་དང་། སོ་སོའི་ངོས་ཀྱི་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་ཁྱད་ལུགས་རྣམས་ནི་ཤིན་ཏུ་གོ་བདེ་བར་རྟོགས་སླའོ།། གོང་དུ་ཞུས་པའི་གནས་ཚུལ་དག་ལ་གཞིགས་ནས་བོད་ཀྱི་དམག་རྒྱུན་རྩོམ་རིག་ལ་ཉམས་ཞིབ་བྱེད་དུས། ཐུན་མོང་ལ་དབང་བའི་འབྲེལ་བ་རང་བཞིན་དང་འཕོ་འགྱུར་རང་བཞིན་གྱི་ཁྱད་ཆོས་ནི་དམིགས་སུ་བཟུང་འོས་ཏེ། མ་མཐའ་ཡང་དུས་ཀྱི་བྱུང་རིམ་དང་ཡུལ་གྱི་ཁོར་ཡུག་བྱེ་བྲག་པ་ཞིག་གི་ངོས་ནས་དམག་རྒྱུན་དེའི་བརྗོད་བྱའི་སྐོར་ལ་ཞིབ་ནན་དུ་བསམ་གཞིགས་བྱེད་དགོས་པ་ལས། ཐ་སྙད་སྐམ་པོ་ཞིག་གློ་ལ་ཞུ་ཚུགས་ཀྱིས་བཟུང་བ་ཙམ་གྱིས་དོན་སྙིང་ཆུང་སྟེ། རྒྱུ་མཚན་ནི་ཡུལ་དུས་ཐ་དད་ཀྱི་སྐབས་སུ་ཐ་སྙད་ཀྱི་སྐབས་དོན་ཡང་ཡོངས་སུ་མི་མཐུན་པའི་ཕྱིར་རོ།། དཔེར་ན། གླུ་ཞེས་བྱ་དུས། ཡུལ་གྱི་ཁོར་ཡུག་དང་བསྟུན་ནས་སྐབས་དོན་ཡང་ཐ་དད་པ་ལ། སྤྱིར་བཏང་བོད་ཀྱི་ཡུལ་ལུང་ཕལ་ཆེ་བར་གླུ་ནི་དབྱངས་སུ་གྱེར་བའི་ཚིག་གི་དོན་དུ་གོ་ན་ཡང་། གོང་དུ་ཞུས་པ་ལྟར། དགས་པོ་པ་རྣམས་ཀྱིས་དེ་ནི་ཐུན་མོང་གི་ཤེས་བྱ་ཀུན་འདུས་ཀྱི་བང་མཛོད་དང་། ཐེ་བོ་རོང་པ་རྣམས་ཀྱིས་བྱེ་བྲག་གི་སྤྱི་ཚོགས་ཤེས་བྱའི་མ་ལག་གཅིག་ཏུ་ངོས་འཛིན་བྱེད་བཞིན་ཡོད་པ་ལྟ་བུ་རེད། ཙོ་ནེ་པ་རྣམས་ལ་མཚོན་ན། བཤད་པ་ནི་ཕལ་ཆེར་སྐྱེས་པ་ཁོ་ནས་དམག་ལ་གྱེར་སྲོལ་ཡོད་ཅིང་། རྗོད་བྱེད་རྣམ་པ་ནི་ཚིག་བཅད་དང་དྲི་བ་དྲིས་ལན་གྱི་ཚུལ་དུ་གྱེར་བ་ཡིན། ཡིན་ནའང་། མདོ་སྨད་ཀྱི་ཡུལ་ཕྱོགས་གཞན་དུ་སྐྱེས་ཕོ་མོ་གང་རུང་ཞིག་གིས། ཡུལ་ངེས་ཅན་ཞིག་ཏུ་བརྗོད་གཞི་གང་རུང་ཞིག་བཟུང་ནས་བཤད་པ་གྱེར་ལེན་བྱེད་ཚོག་པར་མ་ཟད། རིགས་དང་རྣམ་པ་ཡང་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ་དང་། རྗོད་བྱེད་ནི་ཚིག་བཅད་དང་ཚིག་ལྷུག་དང་སྤེལ་མ་གང་རུང་ཞིག་ཡོད། ཡང་བྱེ་བྲག་གི་དམག་རྒྱུན་གྱི་རིགས་ཤིག་ལ་མིང་ཡང་ཁ་ཤས་ཤིག་འཇུག་པར་སྣང་སྟེ། དཔེར་ན་ཐེ་བོ་རོང་པ་རྣམས་ཀྱིས་སྲིད་པའི་ཐོ་ཡིག་ལ་གཏམ་པོ་ཆེ་ཞེས་བྱ་ལ། དིང་རི་པ་དང་གློ་པ་རྣམས་ཀྱིས་མོལ་བ་ལ་གཏམ་དང་། འབེལ་གཏམ། མོལ་གཏམ། མོལ་ཚིག་ཅེས་འབོད་པ་ལྟ་བུའོ།།[82]

མདོར་ན། བཤད་པ་ཞེས་མདོ་སྨད་ཙོ་ནེའི་ཡུལ་དུ་དར་བའི་དམག་རྒྱུན་གྱི་རྩོམ་རིག་འདི་ནི། བོད་ཀྱི་དམག་རྒྱུན་རྩོམ་རིག་སྤྱི་དང་འབྲེལ་བ་དམ་དུ་ཆགས་ཡོད་པའི་མཚན་གཞི་ཞིག་ཏུ་གྱུར་ཡོད་ཕྱིར། བོད་ཀྱི་དམག་རྒྱུན་རྩོམ་རིག་སྤྱིའི་གནས་ཚུལ་དང་བྱུང་རབས་ལ་རྒྱུས་ལོན་རྗེ་ལེགས་ཡོང་བར་དགེ་ཕན་ཤིན་ཏུ་ཆེ། དེའི་ཕྱིར། བོད་ཀྱི་ཡུལ་ལུང་གཞན་གྱི་དམག་རྒྱུན་ལུགས་སྲོལ་རྣམས་དང་མཚུངས་པར། མདོ་སྨད་ཙོ་ནེ་པའི་ཡུལ་ཚོ་རྣམས་ལ་

མཚོན་ན། བཤད་པ་ནི་སངས་རྒྱས་བསྟན་པ་བོད་དུ་མ་དར་གོང་གི་སྲིད་པའི་ཆགས་རབས་དང་། སངས་རྒྱས་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་འཇིག་རྟེན་ཆགས་ལུགས། ཡུལ་ལུང་གི་མི་ཆོས་ལུགས་སྲོལ་སོགས་གཅིག་ཏུ་འདྲེས་པའི་སྲོལ་རྒྱུན་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་ཤེས་བྱའི་བང་མཛོད་ཆེན་མོ་ཞིག་ཏུ་གྱུར་ཡོད།

བཤད་པ་དང་བོད་ཀྱི་ཡིག་ཐོག་རྩོམ་རིག་གི་འབྲེལ་བ།

བཤད་པའི་ནང་དོན་ལས་བརྗོད་བྱ་ཕལ་ཆེ་བ་ནི་ནང་བསྟན་གྱི་གཞུང་ལུགས་དང་འབྲེལ་ཆེ་བ་ནི་ཤིན་ཏུ་མངོན་གསལ་རེད། དུས་རབས་དགུ་པ་ནས་སྐད་གསར་བཅད་དང་། དུས་རབས་བཅུ་པའི་རྗེས་ཀྱི་བསྟན་པ་ཕྱི་དར་ནས་བཟུང་། སངས་རྒྱས་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་མདོ་རྒྱུད་དང་བསྟན་བཅོས་རྣམས་བོད་ཡིག་ཏུ་བསྒྱུར་ཞིང་། བོད་ཀྱི་མཁས་པ་རྣམས་ཀྱིས་ཀྱང་མདོ་རྒྱུད་ཀྱི་དགོངས་འགྲེལ་དང་། ཐ་སྙད་རིག་གནས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས། སངས་རྒྱས་བསྟན་པའི་བྱུང་བ་བརྗོད་པའི་ཆོས་འབྱུང་དེབ་ཐེར་སོགས་མང་དུ་མཛད།[83] དུས་རབས་བཅུ་གསུམ་པ་ནས་བཟུང་། ས་སྐྱ་པའི་མཁས་གྲུབ་རྣམས་ཀྱིས་གྲྭ་སའི་འཆད་ཉན་གྱི་དོན་དུ་བསྟན་བཅོས་དང་ཡིག་ཆ་མང་དུ་མཛད་ཡོད་པ་ལས། ས་སྐྱ་པཎྜི་ཏ་ཀུན་དགའ་རྒྱལ་མཚན་མཆོག་གི་(༡༡༨༢–༡༢༥༡)མཁས་པའི་ཚུལ་ལ་འཇུག་པའི་སྒོ་ཞེས་པའི་བསྟན་བཅོས་ནི་སྤྱི་ཤེས་ཀྱི་གྲས་ཡིན། ཁོང་གི་རྗེས་འཇུག་ཆོས་རྒྱལ་འགྲོ་མགོན་འཕགས་པ་མཆོག་གིས་ཀྱང་། ཧོར་གྱི་རྒྱལ་སྲས་ཇིན་ཇིམ་(真金༡༢༤༣–༡༢༨༥)ལ་ཆེད་དུ་དམིགས་ནས་སངས་རྒྱས་ཆོས་ཀྱི་ལྟ་དགོངས་དང་འཇིག་རྟེན་ཆགས་ལུགས་ཀྱི་ཚུལ་གཙོ་བོར་བརྗོད་པའི་ཤེས་བྱ་རབ་གསལ་ཞེས་པའི་བསྟན་བཅོས་ཤིག་ཀྱང་མཛད།[84] བསྟན་བཅོས་འདི་གཉིས་ནི་སངས་རྒྱས་ཆོས་ཀྱི་ལྟ་དགོངས་ཀྱི་གཞི་མ་ཆོས་མངོན་པ་མཛོད་གཞིར་བཞག་ནས་མཛད་པ་ཞིག་ཡིན་ཞིང་། མངོན་པ་མཛོད་ནི་དུས་རབས་དགུ་པ་ནས་བཟུང་བོད་དུ་སྔ་ཕྱིར་ཐེངས་དུ་མ་བསྒྱུར་ཕྱིར་འགྱུར་ཁ་ཤས་ཤིག་བྱུང་ཡོད།[85]

དེའང་ཅོ་ནེ་པ་རྣམས་ཀྱི་བཤད་སྒྲོས་སུ། བཤད་པའི་བརྗོད་བྱ་ལས་འཇིག་རྟེན་ཆགས་ལུགས་ཀྱི་ཚན་པ་འདི་ནི་རྗེ་བཙུན་གྲགས་པ་བཤད་སྒྲུབ་སོགས་མཁས་པ་རྣམས་ཀྱིས་ཆོས་མངོན་པ་མཛོད་གཞིར་བཟུང་ནས་སྒྲིག་རྩོམ་མཛད་པར་གྲགས། ཆོས་མངོན་པ་མཛོད་ནི་ས་བཅད་ཀྱི་རྣམ་པར་སངས་རྒྱས་ཆོས་ཀྱི་ལྟ་དགོངས་གཙོ་བོར་བརྗོད་པའི་གཞུང་ཞིག་དང་།[86] དེ་ནི་སངས་རྒྱས་ཀྱི་གསུང་རབ་གཅིག་ཏུ་བསྡུས་པའི་གཞུང་སྡེ་སྣོད་གསུམ་གྱི་སྙིང་པོ་ཡིན།[87] གཞུང་དེ་ཁྲི་ཉིན་ལ་ལེའུ་བརྒྱད་ཀྱིས་གྲུབ་ཅིང་། བོད་དང་རྒྱ་ནག་དང་ཇ་པན་ཡ་ཤར་མའི་སངས་རྒྱས་ཆོས་ཀྱི་ལུགས་འཛིན་པ་ཀུན་གྱི་རྩ་བའི་གཞུང་ལུགས་གལ་ཆེན་ཞིག་ཡིན།[88] བོད་ཀྱི་ནང་བསྟན་པའི་འཆད་ཉན་ལམ་ལུགས་ལས་དགེ་ལུགས་པའི་གྲྭ་ས་ཁག་ཏུ་དེ་ནི་གཞུང་བཀའ་པོད་ལྔ་ཡི་གྲས་སུ་བཞག་ཡོད་ཅིང་། གྲྭ་སའི་སློབ་གཉེར་བ་རྣམས་ཀྱིས་མི་ལོ་ཉི་ཤུ་ཡས་མས་ཀྱི་མདོ་ཡི་ཐོས་བསམ་གྱི་བརྒྱུད་རིམ་དུ་ཆེས་མཐའ་མར་སྦྱང་དགོས་པའི་གཞུང་དེ་ཉིད་ཡིན།[89] དེད་ཅག་གིས་བཤད་པའི་ནང་དོན་ལས་འཇིག་རྟེན་ཆགས་ལུགས་ཀྱི་སྐོར་དང་། ཆོས་མངོན་པ་མཛོད་ཀྱི་འབྲེལ་ཡོད་བརྗོད་བྱ་ཁག་དང་བསྡུར་ན། འཇིག་རྟེན་ཆགས་ལུགས་ནི་ཆོས་མངོན་པ་མཛོད་ཀྱི་ནང་དོན་ཁག་ལ་བཅོས་སྒྲིག་བྱས་ཏེ་བྱུང་བ་ཡིན་པའི་ཆ་དབྱིབས་ཙམ་དུ་མཐོང་ནའང་། འགྲོ་མགོན་འཕགས་པ་མཆོག་གིས་མཛད་པའི་ཤེས་བྱ་རབ་གསལ་གྱིས་བཤད་པའི་འཇིག་རྟེན་ཆགས་ལུགས་ཀྱི་སྐོར་ལ་ཤུགས་རྐྱེན་ཐེབས་ཡོད་པ་ནི་ཤིན་ཏུ་མངོན་གསལ་ཡིན་པར་སྣམ།

བཤད་པའི་ལེའུ་ལས་འཇིག་རྟེན་ཆགས་ལུགས་ཀྱི་སྐོར་དང་ཤེས་བྱ་རབ་གསལ་གྱི་འབྲེལ་ཡོད་ནང་དོན་དང་གུང་བསྡུར་ཙམ་བྱེད་ན། གཉིས་ཀའི་བརྗོད་བྱ་དང་རྗོད་བྱེད་ཀྱི་ཁྱད་ཆོས་རྣམས་ནི་ཕལ་ཆེར་ཆ་མཐུན་ཏེ། དེའང་ཡུན་ཚད་འཇལ་ཚད་དང་འབྲེལ་བའི་བརྗོད་གཞི་ནི་དཔེ་ཙམ་དུ་དྲངས་ནས་བལྟས་ན། (དཔེའུ་རིས་དང་པོ་ལས་གསལ།) བཤད་པའི་བརྗོད་བྱའི་ནང་དོན་ལས་འཇིག་རྟེན་ཆགས་ལུགས་དང་། སྒོས་སུ་ཕྱི་སྣོད་ཀྱི་འཇིག་རྟེན་དང་ནང་བཅུད་ཀྱི་སེམས་ཅན་སྐོར་རྣམས་ནི་ཤེས་བྱ་རབ་གསལ་ལས་བཤུས་ཏེ། དྲི་བ་དྲིས་ལན་གྱི་ཚུལ་དུ་བཅོས་སྒྲིག་བྱས་པ་ཞིག་ཡིན་པའི་ཐོལ་ཤིན་ཏུ་ཆེ། ཡུལ་ལུང་གི་བཤད་སྒྲོས་སུ་བཤད་པའི་འཇིག་རྟེན་ཆགས་ལུགས་ཀྱི་སྐོར་ནི་དུས་རབས་བཅོ་བརྒྱད་པར་བྱུང་བའི་རྗེ་བཙུན་གྲགས་པ་བཤད་སྒྲུབ་མཆོག་གིས་བཅོས་སྒྲིག་མཛད་པར་གྲགས་ནའང་། དོན་དུ་དགེ་ལྡན་བསྟན་པ་ཡུལ་ལུང་འདིར་མ་དར་གོང་གི་ས་སྐྱ་པའི་མཁས་པ་རྣམས་ཀྱིས་ལེའུ་འདིའི་ཁ་ཤས་ཤིག་མཛད་ཡོད་སྲིད་པ་རེད།

དཔེའུ་རིས་དང་པོ། འཇིག་རྟེན་ཆགས་རབས་དང་། ཤེས་བྱ་རབ་གསལ། ཆོས་མངོན་པ་མཛོད་ལས་ཡུན་ཚད་འཇལ་ཚད་ཀྱི་སྐོར་བསྡུར་བ།[90]

བཤད་པའི་འཇིག་རྟེན་ཆགས་ལུགས།	ཤེས་བྱ་རབ་གསལ།	མངོནཔ་མཛོད།
རྒྱང་གྲགས་དཔག་ཚད་བཤད་རྒྱུ་ན།། རྡུལ་ཕྲ་རབ་བསགས་ནས་ཡོང་བ་ཡིན།།	འབྱུང་བ་དེ་དག་གི་ཤིན་ཏུ་བའི་མཐར་ཐུག་པ་ནི་ཕྲ་རབ་ཀྱི་རྡུལ་ཐེ་ཞིག་ཏུ་མེད་པའི་ཕྱིར་ཆ་མེད་པ་ཉིད་དོ།།	གཟུགས་མིང་དུས་མཐའ་རྡུལ་ཡིག་དང་།།
ཕྲ་རབ་རྡུལ་བདུན་བསགས་པ་ལ།། རྡུལ་ཕྲན་གཅིག་ལ་བཞག་པ་ཡིན།།	དེ་བདུན་ནི་རྡུལ་ཕྲན་ནོ།།	སྐད་ཅིག་ཕྲ་རབ་རྡུལ་དང་ནི།། [རྡུལ་] རྡུལ་ཕྲན་དང་ནི་དེ་བཞིན་དུ།།
དེ་བདུན་ལ་ནི་ལྕགས་རྡུལ་གཅིག།	དེ་བདུན་ནི་ལྕགས་རྡུལ་ལོ།།	ལྕགས་ཆུ་རི་བོང་ལུག་དང་གླང་།།
ལྕགས་རྡུལ་བདུན་ནི་ཆུ་རྡུལ་གཅིག།	དེ་བདུན་ནི་ཆུ་རྡུལ་ལོ།།	
ཆུ་རྡུལ་བདུན་ལ་རི་བོང་གཅིག།	དེ་བདུན་ནི་རུ་བོང་གི་རྡུལ་ལོ།།	
རྡུལ་དེ་བདུན་ལ་ལུག་རྡུལ་གཅིག།	དེ་བདུན་ནི་ལུག་རྡུལ་ལོ།།	
ལུག་རྡུལ་བདུན་ནི་གླང་རྡུལ་གཅིག།	དེ་བདུན་ནི་གླང་རྡུལ་ལོ།།	

བཤད་པའི་འཇིག་རྟེན་ཆགས་ལུགས།	ཤེས་བྱ་རབ་གསལ།	མངོན་པ་མཛོད།
དེ་བདུན་ལ་ནི་ཉི་རྡུལ་གཅིག།	དེ་བདུན་ནི་ཉི་ཟེར་གྱི་རྡུལ་ལོ།།	ཉི་ཟེར་རྡུལ་དང་སྲོ་མ་དང་།། དེ་ལས་བྱུང་དང་དེ་བཞིན་ནས།། སོར་ཚིགས་ཞེས་བྱ་གོང་བདུན་བསྒྱུར།།
དེ་བདུན་ལ་ནི་སྲོ་མ་གཅིག།	དེ་བདུན་ནི་སྲོ་མའི་ཚད་དོ།།	
སྲོ་མ་བདུན་ནི་ཤིག་གཅིག་ཡིན།།	དེ་བདུན་ནི་ཤིག་གི་ཚད་དོ།།	
ཤིག་བདུན་ཚོགས་ལ་ནས་གཅིག་ཡིན།།	དེ་བདུན་ནི་ནས་ཀྱི་ཚད་དོ།།	
ནས་བདུན་ལ་ནི་སོར་ཚིགས་གཅིག།	དེ་དག་འདུས་པ་ལས།། སྣོད་ཀྱི་འཇིག་རྟེན་དང་ལུས་གྲུབ་བོ།། ནས་བདུན་ལ་ནི་སོར་མོ་གཅིག་གི་ཚད་དོ།།	
སོར་ཚིགས་ཉི་ཤུ་རྩ་བཞི་ལ།།	སོར་མོ་ཉི་ཤུ་བཞི་ལ་ནི་ཁྲུ་གང་ངོ་།།	
བརྩིས་ནས་ཁྲུ་གང་བཞག་ནི་ཡིན།།		སོར་མོ་ཉི་ཤུ་བཞི་ལ་ཁྲུ།།
ཁྲུ་བཞི་ལ་ནི་གཞུ་འདོམ་གང་།།	ཁྲུ་བཞི་ལ་ནི་འདོམ་གང་ངོ་།།	ཁྲུ་བཞི་ལ་ནི་གཞུ་གང་ངོ་།།
གཞུ་འདོམ་ལྔ་བརྒྱ་རྒྱང་གྲགས་གཅིག།	འདོམ་ལྔ་བརྒྱ་ལ་ནི་རྒྱང་གྲགས་གཅིག་གོ།།	དེ་དག་ལྔ་བརྒྱ་རྣམས་ལ་ནི།།
རྒྱང་གྲགས་བརྒྱད་ལ་དཔག་ཚད་གཅིག།	རྒྱང་གྲགས་བརྒྱད་ལ་ནི་དཔག་ཚད་གཅིག་གོ།། འདིས་འཇིག་རྟེན་དང་ལུས་ཀྱི་ཚད་རྣམ་པར་གཞལ་ལོ།།	རྒྱང་གྲགས་དེ་ལ་དགོན་པར་འདོད།། དེ་བརྒྱད་དཔག་ཚད་ཅེས་བྱའོ།།

གཞན་ཡང་། འཇིག་རྟེན་ཆགས་ལུགས་ཀྱི་ལེའུ་ལས་དཔལ་དུས་ཀྱི་འཁོར་ལོའི་རྒྱུད་ཀྱི་ནང་དོན་དང་འབྲེལ་བའི་ཚན་པ་ཡང་མི་ཉུང་བ་ཞིག་ཐོན་ཡོད་དེ། རྒྱུད་འདི་ཉིད་ནི་དུས་རབས་བཅུ་གཅིག་པ་ནས་བཟུང་སྔ་ཕྱིར་བོད་ཡིག་ཏུ་ཐེངས་བཅུ་བཞི་ཙམ་བསྒྱུར་ཅིང་།[91] དུས་རབས་བཅུ་བཞི་པའི་དུས་མཇུག་ནས་བཟུང་། དཔལ་ལྡན་ས་སྐྱ་བ་དང་རི་བོ་དགེ་ལྡན་པ་ལྟ་བུའི་སངས་རྒྱས་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་གྲུབ་མཐའ་ཁག་ཏུ་དཔལ་དུས་ཀྱི་འཁོར་ལོའི་བཤད་སྒྲུབ་ཀྱི་ལུགས་སྲོལ་རྒྱ་ཆེར་དར་ཡོད། དུས་རབས་བཅོ་བརྒྱད་པའི་ནང་། གླུ་ཆུའི་རྒྱུད་དུ་དུས་འཁོར་གྲྭ་ཚང་གསར་དུ་བཙུགས་པ་ནས་བཟུང་རྒྱུད་འདིའི་འཆད་ཉན་ནི་ཙོ་ནེའི་ཡུལ་དུ་དར་ཁྱབ་ཆེན་པོ་བྱུང་ཡོད་པ་དང་།[92] དེ་བཞིན་དུ། ཙོ་ནེའི་ཡུལ་གྱི་གྲོང་སྡགས་པ་རྣམས་ཀྱིས་རྒྱུན་སྤྱོད་ཀྱི་དུས་འཁོར་སྒྲུབ་གཞུང་དེའང་རྗེ་བཙུན་

གྲགས་པ་བཤད་སྒྲུབ་མཆོག་གིས་མཛད་པར་གྲགས། ཡིན་ནའང་། དུས་འཁོར་དང་འབྲེལ་བའི་བརྗོད་བྱའི་ཚན་པ་འདི་དག་ནི་ཡུལ་ལུང་འདིར་དུས་འཁོར་གྱི་འཆད་ཉན་མ་དར་གོང་། ས་སྐྱ་པའི་ལུགས་འཛིན་པའི་གྲྭ་པའམ་བཤད་པའི་བླ་པ་རྣམས་ཀྱིས་དུས་རབས་བཅོ་བརྒྱད་པའི་སྔོན་དུ་བརྩམས་སྒྲིག་མཛད་པ་ཞིག་ཀྱང་ཡིན་ངེས་པ་རེད།[93]

བཤད་པའི་བརྗོད་བྱ་ཁག་ཏུ་དམ་པའི་ཆོས་ཀྱི་ལྟ་དགོངས་ཀྱི་ཤེས་བྱ་རྣམས་སྙིང་པོར་བཟུང་བར་མ་ཟད། ལོ་རྒྱུས་དང་འབྲེལ་བའི་བརྗོད་བྱའི་སྐོར་རྣམས་ཏེ། བྱེ་བྲག་ཏུ་བཤད་ན་བཤད་པའི་ནང་གི་འཇིག་རྟེན་ཆགས་ལུགས་དང་། བློན་པོ་མགར་སྟོང་བཙན། བཙན་པོའི་གདུང་རབས། བོད་ཀྱི་རིགས་རུས། སངས་རྒྱས་བསྟན་པའི་བྱུང་བ་སོགས་ནི་གཏེར་མའི་བསྟན་བཅོས་ཀྱི་ནང་དོན་དང་ཆ་ཡོངས་སུ་མཚུངས། དཔེར་ན་དུས་རབས་བཅུ་གཉིས་པར་བྱུང་བའི་མ་ཎི་བཀའ་འབུམ་དང་། བཀའ་ཆེམས་བཀའ་ཁོལ་མ། དུས་རབས་བཅུ་བཞི་པར་བྱུང་བའི་བཀའ་ཐང་སྡེ་ལྔ་བཅས་ཀྱི་འབྲེལ་ཡོད་བརྗོད་བྱ་དང་ཡོངས་སུ་མཐུན་ཞིང་། ཡང་འབྲེལ་ཡོད་ཀྱི་བརྗོད་བྱའི་ཚན་པ་དེ་རྣམས་ནི་སྤྱི་ལོ་༡༣༢༢ལ་བརྩམས་པའི་བུ་སྟོན་ཆོས་འབྱུང་དང་། དུས་རབས་བཅུ་བཞི་པའི་རྒྱལ་རབས་གསལ་བའི་མེ་ལོང་དང་དེབ་ཐེར་དམར་པོ། སྤྱི་ལོ་༡༩༣༩ལ་བརྩམས་པའི་རྒྱ་བོད་ཡིག་ཚང་ཆེན་མོ། སྤྱི་ལོ་༡༥༣༨ལ་བརྩམས་པའི་དེབ་ཐེར་དམར་པོ་གསར་མ་དང་། དུས་རབས་བཅུ་དྲུག་པར་བྱུང་བའི་ཆོས་འབྱུང་མཁས་པའི་དགའ་སྟོན་གྱི་འབྲེལ་ཡོད་བརྗོད་བྱ་ཁག་དང་རྒྱུན་ཡོངས་སུ་མཐུན། དེའི་ཕྱིར། བཤད་པ་ལྟ་བུའི་དག་རྒྱུན་རྩོམ་རིག་དང་ཡིག་ཐོག་རྩོམ་རིག་བར་གྱི་འབྲེལ་བ་དང་ཐོག་མཐའ་གང་ཞིག་ཡིན་མིན་ནི་ཤིན་ཏུ་མི་ངེས་ཕྱིར་ཆ་མི་འཚལ་ལོ།།

དེ་དག་ལས་བཤད་པའི་ལུས་ཀྱི་ཆ་དབྱིབས་དང་ཡོངས་སུ་མཚུངས་པའི་ཡིག་ཐོག་གི་བསྟན་བཅོས་ཤིག་ཡོད་པ་ནི། དུས་རབས་བཅོ་ལྔ་པར་བྱུང་བར་གྲགས་པའི་བཤད་མཛོད་ཡིད་བཞིན་ནོར་བུ་ཡིན། དེ་ནི་དོན་དམ་སྨྲ་བའི་སེང་གེ་ཞེས་པ་ཞིག་གིས་བོད་ཤར་ལྷོའི་ཕྱོགས་ཀྱི་ཡུལ་ཁམས་ཆེན་མོར་མངའ་དབང་བསྒྱུར་བའི་གདུང་རྒྱུད་ཀྱི་ཁྲིམ་ཚང་གཅིག་ལ་ཆེད་དུ་བརྩམས་པར་བཞེད་ཅིང་། བརྗོད་བྱའི་དོན་གྱི་ངོས་ནས་མཁས་པ་ལ་འཇུག་པའི་སྒོ་ལྟ་བུའི་གྲྭ་པའི་སློ་ལ་མ་ཡིན་པར། འཇིག་རྟེན་ཁྲིམ་པ་རྣམས་ལ་དམིགས་པ་ཞིག་དང་། ཁ་གསལ་གོ་བདེའི་རྗོད་བྱེད་ཀྱི་ལམ་ནས་སངས་རྒྱས་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་ལྟ་དགོངས་དང་། བོད་ཀྱི་སྤྱི་ཚོགས་མི་ཆོས་ཀྱི་ཤེས་བྱའི་རྣམ་གཞག་ཡོངས་སུ་བསྡུས་ཡོད་པའི་ཤེས་བྱའི་རིག་མཛོད་རིགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤིག་རེད།[94] ཡིན་ནའང་། བོད་ཀྱི་སྲོལ་རྒྱུན་གྱི་ལོ་རྒྱུས་སུ་རིག་གནས་ཅན་ཕལ་ཆེ་བ་ནི་གྲྭ་པའི་སློ་ལ་གནས་ཕྱིར། མདོ་སྨད་ཙོ་ནེའི་ཡུལ་དུ་གྲྭ་པ་རྣམས་ཀྱིས་བཤད་པའི་བརྗོད་བྱ་ལ་སྒྲིག་བཅོས་ཅི་རིགས་ཤིག་མཛད་ཡོད་པ་ཇི་བཞིན་དུ། བཤད་མཛོད་ཡིད་བཞིན་ནོར་བུ་ཡང་དེ་བཞིན་དུ་གྲྭ་པ་གཙོ་བོར་གྱུར་བའི་ཁོར་ཡུག་ཏུ་བརྒྱུད་ནས་ཁྱབ་པ་ཞིག་ཡིན་པར་ངེས།

བཤད་མཛོད་ཡིད་བཞིན་ནོར་བུ་ལས་སངས་རྒྱས་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་འཇིག་རྟེན་ཆགས་ལུགས་དང་འབྲེལ་བའི་ལྟ་གྲུབ་ཀྱི་སྐོར་མང་ཙམ་དང་། དེ་ནས་བོད་ཀྱི་ལྷ་རབས་དང་། བཙན་པོའི་གདུང་རབས། ཡུལ་གྱི་ས་བཅད། སྐད་དང་ཡི་གེ། བོན། སྨན། རྩིས། གླུ་ཡི་སྐོར་སོགས་བརྗོད་གཞི་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ་ཞིག་འདུས་ཤིང་། (དཔེའུ་རིས་གཉིས་པ།) བརྗོད་གཞི་རེ་རེ་དང་འབྲེལ་བའི་རྗོད་བྱེད་ཀྱི་ཚན་པ་རེ་རེ་ནི་དྲི་བ་དྲིས་ལན་གྱི་རྣམ་པར། ཚིགས་བཅད་ཀྱི་ལམ་ནས་སྡེབ་སྦྱོར་དང་སྦྱར་ཏེ་ཡོངས་སུ་གྲུབ་ཡོད། དེ་ནི་བོད་ཀྱི་ངག་རྒྱུན་རྩོམ་རིག་དང་ཡིག་ཐོག་རྩོམ་རིག་གཉིས་གཅིག་ཏུ་འདུས་ཏེ་གྲུབ་པ་ཞིག་ཡིན་པར་གསལ་ཏེ། གཤམ་གསལ་ལྟར་ན། བཤད་མཛོད་ཡིད་

བཞིན་ནོར་བུ་ཡི་བརྗོད་གཞི་ཁག་གི་ཆ་དབྱེབས་ནི་བཤད་པའི་བརྗོད་དོན་ཁག་དང་མཐུན་ཞིང་།   ནང་དོན་གྱི་ཐད་ནས་ཁྱད་པར་ཅུང་རེ་ཡོད་པ་ལས།   སྤྱི་ཡི་ཆ་ནས་དེ་གཉིས་ཀྱི་བར་དུ་འབྲེལ་བ་ཟབ་མོ་ཞིག་ཡོད་པ་ནི་ཤིན་ཏུ་མངོན་གསལ་རེད།

དཔེའུ་རིས་གཉིས་པ། བཤད་མཛོད་ཡིད་བཞིན་ནོར་བུ་དང་བཤད་པའི་བརྗོད་བྱ་བསྡུར་བ།

བཤད་མཛོད་ཡིད་བཞིན་ནོར་བུ།	བཤད་པ།
ཕྱི་སྣོད་ཀྱི་འཇིག་རྟེན་ཆགས་ཚུལ།	ཕྱི་སྣོད་འཇིག་རྟེན།
འཇིག་རྟེན་མདོར་བསྡུས་བཤད་པ།	
སྟོང་གསུམ་ཉི་ཟླ་རྒྱ་ལྡེ།	
འཇིག་རྟེན་གྱི་མིང་བསྟན་པ།	
དཀྱིལ་འཁོར་རྣམ་གསུམ།	དཀྱིལ་འཁོར།
རིའི་རྒྱལ་པོ་རི་རབ།	རི་ཡི་རྒྱལ་པོ།
གསེར་གྱི་རི་བདུན།	གསེར་གྱི་རི་བདུན།
རོལ་བའི་མཚོ་བདུན།	རོལ་བའི་མཚོ་བདུན།
རྒྱ་མཚོ་ཆེན་པོ།	ཕྱིའི་རྒྱ་མཚོ་ཆེན་པོ།
ལྕགས་རི་ནག་པོ།	ཕྱི་ལྕགས་རི་ནག་པོ།
གླིང་བཞི་གླིང་ཕྲན།	གླིང་བཞི་དང་གླིང་ཕྲན།
ཉི་ཟླ་སྐར་གསུམ།	ཉི་ཟླ་སྐར་གསུམ།
ལྷ་ཆེན་སུམ་སུ་རྩ་གསུམ།	
ནམ་མཁར་རྟེན་པའི་ལྷ།	
ཆགས་གནས་འཇིག་སྟོང་།	འཇིག་པ།
ཡུན་གྱི་ཚད།	ཉི་མ་རིང་ཐུང་།
	དཔག་ཚད་ཀྱི་བརྩི་ཚུལ།
ནང་བཅུད་ཀྱི་སེམས་ཅན་གནས་ཚུལ།	ནང་བཅུད་སེམས་ཅན།
འགྲོ་བ་རིགས་དྲུག	སེམས་ཅན་འགྲོ་བ་རིགས་དྲུག

བཤད་མཛོད་ཡིད་བཞིན་ནོར་བུ།	བཤད་པ།
དམྱལ་ཁམས་བཅོ་བརྒྱད།	
ཡི་དྭགས།	
བྱོལ་སོང་།	
ལྷ་མ་ཡིན།	
གླིང་བཞི་མི།	གླིང་བཞི་པོ།
བསྐལ་བ་དང་པོའི་མི།	སྔོན་བསྐལ་པ་དང་པོའི་མི།
བོད་ཁ་བ་ཅན་པའི་མི།	བོད་ཀྱི་མི་ཡི་ཕ་མ།
ལྷ།	ཁམས་གསུམ།
གོང་མ་རྗེ་ཡི་གདུང་རབས།	བློན་པོ་མགར་ཆེན།
རྒྱལ་པོ་སྲེ་བཞིའི་ལོ་རྒྱུས།	རྒྱལ་པོ་སུམ་ཅུ་རྩ་གཉིས།
བོད་གློ་བུར་རྒྱལ་པོ།	
བོད་ཁྲི་བསྐོར་རྒྱལ་པོ།	
འོག་མ་འབངས་ཀྱི་མི་རབས།	
སྟོང་སྡེ་ཡུལ་གྱི་ས་བཅད།	
ལྷོ་འཛམ་བུ་གླིང་།	ལྷོ་འཛམ་བུ་གླིང་།
དམ་པའི་ཆོས་ཀྱི་བྱུང་ཚུལ།	ཁམས་ལ་བཅོ་བརྒྱད།
བོད་དུ་སངས་རྒྱས་བསྟན་པ་བྱུང་ཚུལ།	བོད་ཀྱི་སངས་རྒྱས་བསྟན་པ།
འབྱུང་རྩིས་གསལ་བའི་སྒྲོན་མེ།	སྐར་མ་སྐར་ཆེན་ཉེར་བརྒྱད།
	ཁྱིམ་བཅུ་གཉིས།
སྨེ་བ་དགུ།	སྨེ་བ་དགུ།
སྤར་ཁ་བརྒྱད	སྤར་ཁ་བརྒྱད།
ལོ་བཅུ་གཉིས།	ལོ་འཁོར་བཅུ་གཉིས།

བཤད་མཛོད་ཡིད་བཞིན་ནོར་བུ།	བཤད་པ།
མ་དྷཱ་གསེར་གྱི་རུས་སྦལ།	མ་དྷཱ་གསེར་གྱི་རུས་སྦལ།
འབྱུང་བ་ལྔ།	འབྱུང་བ་ལྔ།
གཡུང་དྲུང་བོན་གྱི་གཏན་ཚིགས།	
རྒྱུད་བཞི་སྨན་གྱི་ལོ་རྒྱུས།	
འཕྲིན་ལས་དབྱངས་རྟའི་འགྲེལ་བ།	
བརྗོད་བྱ་སྨྲ་ཡི་བསྟན་བཅོས།	
སྨྲ་བ་སྟོང་སྡེ་རུ་དར།	
སྐྱིད་རྟགས་མཚོན་པའི་བཀའ་མཆིད།	

དུས་རབས་བཅོ་བརྒྱད་པ་ནས་བྱུང་བའི་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་ཡིག་ཆ་ཁག་དང་། བཤད་པའི་གླུ་པ་རྣམས་ཀྱིས་རྗེ་བཙུན་གྲགས་པ་བཤད་སྒྲུབ་མཆོག་གིས་བཤད་པའི་སྐོར་ལ་བཅོས་སྒྲིག་མཛད་ཚུལ་གྱི་ལོ་རྒྱུས་ཐད་ལ་མགྲིན་པ་གཅིག་ཏུ་སྨྲ་བ་ལྟར། གཤམ་གྱི་དཔེའུ་རིས་གསུམ་པ་ལས་གསལ་བ་ལྟར་ན་བཤད་པའི་ནང་དོན་ལས་འབྱུང་རྒྱུས་སྐོར་གྱི་ཚན་པ་དང་། རྗེ་བཙུན་གྲགས་པ་བཤད་སྒྲུབ་མཆོག་གི་གསུང་འབུམ་ལས་འབྲེལ་ཡོད་བརྗོད་བྱ་རྣམས་བསྡུར་བ་ཙམ་བྱས་ཆེ་ཕྱོགས་ཀུན་ནས་མཐུན་པའི་ཆ་ཁ་ཤས་ཤིག་མཐོང་མོད་ཀྱང་། གསུང་འབུམ་ནང་གི་ཚན་པ་དེ་དག་ནི་རྗེ་བཙུན་གྲགས་པ་བཤད་སྒྲུབ་མཆོག་གིས་སྐབས་དེའི་བཤད་པའི་གླུ་ཚིག་ལས་བཞུས་པ་ཞིག་ཡིན་ནམ། ཡང་ན་ཁོང་ཉིད་ཀྱིས་ཡིག་ཆ་གཞན་པ་ཞིག་གཞིར་བཟུང་ནས་བཤད་པའི་གླུ་པ་རྣམས་ལ་གསར་དུ་བསྒྲིགས་པ་ཞིག་ཡིན་ངེས་པ་དང་། དེ་བཞིན་དུ་ཕྱི་རབས་ཀྱི་གླུ་པ་རྣམས་ཀྱིས་རྗེ་བཙུན་གྲགས་པ་བཤད་སྒྲུབ་མཆོག་གི་གསུངས་ལས་བཞུས་པ་ཞིག་ཀྱང་ཡིན་ན་སྲིད་པས། ཤིན་ཏུ་ཁ་མཚོན་གཅོད་དཀའ་བས་འབྱུང་འགྱུར་དཔྱད་པར་རིགས་སོ།།

དཔེའུ་རིས་གསུམ་པ། བཤད་པ་དང་རྗེ་བཙུན་གྲགས་པ་བཤད་སྒྲུབ་ཀྱི་གསུང་འབུམ་ལས་གསལ་བའི་
སྤྲར་ཁ་སྨྲི་བའི་སྐོར་བསྡུར་བ།[95]

བཤད་པ།[96]	གྲགས་པ་བཤད་སྒྲུབ།
ལི་མེ་ཁོན་ས་དྷ་ལྷུགས་དང་།།	སྤྲར་ཁ་ལི་མེ་ཀོན་ས་དང་།།
ཁེན་གནམ་ཁམ་ཚུ་གིན་རི་དང་།།	དྷ་ལྷུགས་ཁེན་གནམ་ཁམ་ཚུ་དང་།།
ཟིན་ཤིང་ཟོན་རླུང་དེ་དག་ཀྱང་།།	གིན་རི་ཟིན་ཤིང་ཟོན་རླུང་ངོ་།།
སྤྲར་ཁ་བརྒྱད་པོ་ཆགས་ཚུལ་ཡིན།།	འོན་ཀྱང་ཕྱོགས་ཀྱི་སྤྲར་ཁ་ནི།།

བཤད་པ།[96]	གྲགས་པ་བཤད་སྒྲུབ།
……	
སྨེ་བ་དགུ་པོ་བརྩི་ཚུལ་ནི།།	སྨེ་བའི་ཆད་ལུགས་བསྟན་པ་ནི།།
གཅིག་དཀར་དྲུག་དཀར་བརྒྱད་དཀར་ལྷགས།།	གཅིག་དཀར་དྲུག་དཀར་བརྒྱད་དཀར་ལྷགས།།
གཉིས་ནག་གསུམ་མཐིང་ཆུ་ཡིན་ལ།།	གཉིས་ནག་སུམ་མཐུང་ཆུ་ཡིན་ལ།།
བཞི་ལྗང་ཤིང་སྔེ་ལྔ་སེར་ས།།	བཞི་ལྗང་ཤིང་སྔེ་ལྔ་སེར་ས།།
བདུན་དམར་དགུ་སྨུ་མེན་མེ་ཡིན།།	བདུན་དམར་དགུ་དམར་མེ་ཡིན་ནོ།།

ཡིན་ནའང་། ད་སྐབས་ཤེས་པ་ནི། དཔལ་ཡུལ་ལམ་བོད་ཡུལ་དུ་འབོད་པའི་ཡུལ་ནས་འབྱུངས་ཤིང་། ལྷ་ལྡན་ཞིང་ནས་དགེ་བཤེས་ལྷ་རམས་པའི་མཚན་གནས་བཞེས་རྗེས་ཙོ་ནེ་དགོན་ཆེན་གྱི་ཁྲི་འཛིན་༡༡༣པར་ཕེབས་མྱོང་བའི་བློ་བཟང་བསྟན་འཛིན་མཆོག་གིས། དུས་རབས་བཅུ་དགུ་པའི་ནང་བཤད་པའི་ངག་རྒྱུན་རྣམས་ཡིག་ཐོག་ཏུ་ཕབ་ཅིང་བསྒྲིགས་ཏེ་ཇེ་རྒྱས་སུ་བཏང་བ་ལས་བཤད་པའི་ཐོ་ཡིག་ཅེས་པའི་དེབ་གཅིག་ཏུ་གྲུབ། མ་དཔེ་དེར་གཞི་བཅོལ་ཏེ། ཕྱི་ལོ་༡༥༨༠ལ་ཙོ་ནེ་རྫོང་གི་ 'གཞུང་བྱེད་མི་སྣ་ཁག་ཅིག་གིས་སྒྲུམ་པར་དུ་བཏབ་པར་བཤད། འོན་ཀྱང་། རྒྱུས་ཡོད་མི་སྣ་གཞན་པ་ཁག་གི་བཤད་སྒྲོས་སུ། སྒྲུམ་པར་གྱི་མ་དཔེ་དེ་ནི་ཙོ་ནེ་དགོན་ཆེན་གྱི་ཁྲི་པ་༡༡༩པ་རྗེ་རོལ་དཔོན་སློབ་ངག་དབང་ཐབས་མཁས་མཆོག་གིས་བཤད་པའི་ཐོ་ཡིག་དེ་ཉིད་ཡོངས་སུ་བཤུས་པའི་ཐོག རིའི་རྒྱལ་པོ་རི་རབ་དང་སངས་རྒྱས་བསྟན་པའི་བྱུང་རབས་རྣམས་སྔོན་ཏེ་གྲུབ་པར་བཤད། གང་ལྟར་དགེ་ལྡན་པའི་གྲྭ་པ་འདི་དག་གིས་སངས་རྒྱས་ཆོས་ཀྱི་དགོངས་དོན་ལྟར་བཤད་པའི་བརྗོད་བྱར་བཅོས་སྒྲིག་མཛད་དོན་ཡང་། ཡུལ་ལུང་དེར་ཕྱོགས་ཡོང་ནས་བསྟན་པ་སྤེལ་བའི་དོན་དུ་ཡིན་པར་བསམས་ལ། ཁོང་ཚོས་བཅོས་སྒྲིག་མཛད་པའི་མ་དཔེ་དེ་ཡིས་ད་སྔའི་བར་གྱི་བཤད་པའི་ངག་རྒྱུན་གྱི་རྒྱུན་འཛིན་ལ་ཤུགས་རྐྱེན་ཆེན་པོ་ཐེབས་ཡོད།

དགེ་ལྡན་པའི་གྲྭ་པ་རྣམས་ཀྱིས་བཅོས་སྒྱུར་མཛད་ཡོད་པའི་བཤད་པའི་རྩོམ་རིག་ནི། ངག་རྒྱུན་དང་ཡིག་ཐོག་གི་རྣམ་པ་གཉིས་ལ་བརྟེན་ནས་ད་སྔའི་བར་དུ་མུ་མཐུད་དུ་འཕེལ་བའི་རྒྱུན་དུ་གནས་ཡོད་ཅིང་། བཤད་པའི་གླུ་པ་ཁག་གིས་ཀྱང་ཁོང་ཚག་གིས་གྲྭ་པ་རྣམས་ལས་འཇིག་རྟེན་ཆགས་རབས་ཀྱི་བརྗོད་བྱ་རྣམས་ཡོངས་སུ་བསླབས་པ་དང་། སྐབས་རེར་དོགས་གནད་ཅན་དང་རྩོད་གཞི་ཅན་གྱི་སྐོར་ནི་གྲྭ་པ་རྣམས་ལ་བཀའ་འདྲི་ཞུས་ཏེ་འབྲེལ་ཡོད་བསྟན་བཅོས་རྣམས་སུ་རྩད་ཞིབ་བྱེད་པར་བཤད། སྤྱི་ལོ་༢༠༡༥ལ་གྲྭ་པ་ནས་སྐྲ་སར་བབས་ཡོད་པ་ཞིག་བཤད་པའི་ཡིག་ཆ་བསྡུ་ལེན་ལ་སྦྱོ་བ་འཕེལ་ཏེ། མང་ཚོགས་ཀུན་ནས་བཤད་པའི་བརྗོད་བྱའི་སྐོར་ལ་གོ་རྟོགས་ལེགས་པར་ཡོང་བའི་ཆེད། བཤད་པའི་བརྗོད་གཞི་ལས་སངས་རྒྱས་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་འཇིག་རྟེན་ཆགས་ལུགས་དང་འབྲེལ་བའི་སྐོར་རྣམས་ངོ་སྤྲོད་བྱེད་པའི་སློབ་ཁྲིད་ཀྱང་དྲ་ལམ་ནས་སྤེལ་ཡོད་པ་རེད།

གོང་གི་བསྡུར་དཔྱད་ཙམ་ལས། བཤད་པའི་བརྗོད་བྱ་ལས་འཇིག་རྟེན་ཆགས་ལུགས་དང་། བོད་ཀྱི་རྒྱལ་རབས། བསྟན་པའི་བྱུང་རབས། རྒྱ་བཟའ་གོང་ཇོ་ཡི་ཚན་པ་རྣམས་ནི་བོད་ཀྱི་ནང་པའི་མདོ་རྒྱུད་དང་མཛད་

གཞུང་། ལོ་རྒྱུས་བསྟན་བཅོས་དང་ཕྱོགས་ཀུན་ནས་འབྲེལ་ཆགས་ཡོད་པ་ནི་ཤིན་ཏུ་གསལ། དེ་ལས་བོད་ཀྱི་ངག་རྒྱུན་རྩོམ་རིག་དང་ཡིག་ཐོག་རྩོམ་རིག་གཉིས་གཞི་གཅིག་ཏུ་ཆགས་ནས་རྒྱུན་དམ་དུ་གྲུབ་ཡོད་པའི་གནས་ཚུལ་ནི་ཞིབ་ཏུ་རྟོགས་ཐུབ། ཡིན་ནའང་དེ་ཙམ་གྱིས་རྩོམ་རིག་གི་བསྟན་བཅོས་དེ་དག་གི་སྔ་ཕྱིའི་གོ་རིམ་ལ་ཨུ་ཚུགས་དང་རྩད་ཞིབ་བྱེད་པ་ནི་ངལ་བའི་རྒྱུ་ལས་མ་ཟད་པས། འདིར་རེ་རེ་བཞིན་འགོད་དོན་ཡང་། ང་ཚོས་བོད་ཀྱི་ངག་རྒྱུན་རྩོམ་རིག་དང་ཡིག་ཐོག་རྩོམ་རིག་བར་གྱི་འབྲེལ་ལམ་གྱི་སྐོར་ལ་ཐུགས་སྣང་འཇོག་པའི་ཆེད་དུ་ཡིན།

བོད་ཀྱི་ངག་རྒྱུན་རྩོམ་རིག་དང་ཡིག་ཐོག་རྩོམ་རིག་གི་རྒྱུན་གཅིག་ཏུ་གྲུབ་པ།

བཤད་པར་བོད་ཀྱི་ངག་རྒྱུན་རྩོམ་རིག་དང་ཡིག་ཐོག་རྩོམ་རིག་གཉིས་ཀྱི་རྒྱུན་ཅིག་ཅར་ཏུ་གྲུབ་ཡོད་ཚུལ་ནི། གོང་དུ་ལྡེའུ་དང་གཏམ་ལྷ་བུའི་རིགས་དང་རྣམ་པ་མི་གཅིག་པའི་ངག་རྒྱུན་རྩོམ་རིག་རྣམས་ནི་བཤད་པའི་ནང་དོན་དུ་ཅི་ལྟར་དུ་མངོན་ཡོད་པ་དང་། དེ་བཞིན་དུ་ཡིག་ཐོག་རྩོམ་རིག་གི་འབྲེལ་ཡོད་ནང་དོན་ཁག་དང་བཤད་པའི་བརྗོད་བྱའི་སྐོར་གྱི་འབྲེལ་བ་ལ་ངོ་སྤྲོད་ཞུས་པ་ལྟར། འདིར་བོད་ཀྱི་ངག་རྒྱུན་དང་ཡིག་ཐོག་རྩོམ་རིག་གི་འབྲེལ་བ་དང་དེའི་སྣང་ཚུལ་གྱི་སྐོར་ལ་མཐོང་སྣང་གསར་པ་ཞིག་གི་ངོས་ནས་ལྟ་དགོས་པ་གལ་ཆེ་བར་མཐོང་། ད་སྔའི་བར་གྱི་ཉམས་ཞིབ་ཀྱི་དཔྱད་འབྲས་ཕལ་ཆེ་བ་ནི། ངག་རྒྱུན་རྩོམ་རིག་གིས་ཡིག་ཐོག་རྩོམ་རིག་གི་བྱུང་འཕེལ་ལ་ཤུགས་རྐྱེན་ཐེབས་ཚུལ་ལས། ཡིག་ཐོག་རྩོམ་རིག་གིས་ངག་རྒྱུན་རྩོམ་རིག་ལ་ཐེབས་པའི་ཤུགས་རྐྱེན་དང་འབྲེལ་བའི་དཔྱད་ཞིབ་ནི་ཤིན་ཏུ་དཀོན།[97] ཡིན་ནའང་ངག་རྒྱུན་དང་ཡིག་ཐོག་རྩོམ་རིག་བར་གྱི་རྟེན་འབྱུང་གི་འབྲེལ་བ་དེ་ནི། བོད་ཙམ་དུ་མ་ཟད་ཡུལ་ཁམས་དང་གཞན་དུའང་དེ་བཞིན་གནས་ཡོད་པ་ཞིག་རེད།[98] དཔེར་ན་དེང་གི་དུས་སུ་གེ་སར་རྒྱལ་པོའི་སྒྲུང་པ་ཁག་གིས་ངག་རྒྱུན་དང་ཡིག་ཐོག་གི་དོན་སྒྲུང་དང་ཐོས་སྒྲུང་ལ་སྒྲུང་བ་བྱེད་བཞིན་པ་དང་།[99] ཡང་ན་ཡིག་ཐོག་གི་བསྟན་བཅོས་ལ་བརྟེན་ནས་ངག་ཐོག་གི་སྒྲུང་གི་གྱེར་ལེན་རྒྱུན་འཛིན་བྱེད་བཞིན་པའི་དབྱི་རིགས་ཀྱི་ནོ་སོའི་བྱུང་རབས་(诺苏起源)ཀྱི་གནས་ཚོད་ལྟ་བུ་རེད།[100] དེ་བཞིན་དུ་བཤད་པའི་རྩོམ་རིག་འདི་ཉིད་ཀྱང་ངག་རྒྱུན་དང་ཡིག་ཐོག་གི་རྒྱུན་ཅིག་ཅར་དུ་གྲུབ་ཡོད་ཚུལ་ལ་བརྟེན་ནས་འཛིན་སྐྱོང་བྱས་དང་བྱེད་བཞིན་པ་ལགས་སོ།།

གང་ལྟར་ངག་རྒྱུན་རྩོམ་རིག་གི་ངེས་གཏན་མ་ཡིན་པ་དང་། འཆར་ཡན་རང་བཞིན་གྱི་ཁྱད་ཆོས་གཉིས་ནི་གཅིག་ཕན་གཅིག་གྲོགས་ཀྱི་དབང་དུ་སོང་ནས། བཤད་པའི་ངག་རྒྱུན་གྱི་འཕེལ་ཁ་མུ་ནས་མུ་རུ་འདེད་བཞིན་ཡོད་པ་རེད། དཔེར་ན། བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་བསྟན་བཅོས་རྣམས་སུ། སྲོང་བཙན་སྒམ་པོ་དང་རྒྱ་བཟའ་ཀོང་ཇོ་ཡི་གཉེན་འབྲེལ་ནི་བོད་ཀྱིས་ཤེས་རིག་ནང་འདྲེན་གྱི་མཚོན་རྟགས་ཤིག་ཏུ་ངོས་འཛིན་བྱེད་བཞིན་ཡོད་པ་ལྟར། མདོ་སྨད་ཁྲི་ཀའི་ཡུལ་གྱི་གཉེན་སྟོན་དུ་གཏམ་རྒྱུད་དེ་ཉིད་ནི་གཉེན་སྟོན་གྱི་དཔེ་སྲོལ་ལྟ་བུར་གྱེར་སྲོལ་ཡོད་ན་ཡང་།[101] མདོ་སྨད་ཅོ་ནེའི་ཡུལ་གྱི་གཉེན་སྟོན་གྱི་སྐབས་ལ་བློན་པོ་མགར་ཆེན་གྱི་ལེའུ་ལས། བཙན་པོ་དང་རྒྱ་བཟའི་གཉེན་འབྲེལ་སྐོར་གྱི་ལོ་རྒྱུས་བྱུང་བ་དང་སངས་རྒྱས་བསྟན་པའི་བྱུང་རབས་ཀྱི་ནང་དོན་ནི་ཤིན་ཏུ་ཉུང་ཞིང་། བརྗོད་བྱ་གཙོ་བོ་ནི་བློན་ཆེན་མགར་སྟོང་བཙན་(?–༦༦༧)གྱིས་རྒྱ་བཟའ་ཞུ་བའི་ཆེད་དུ་རང་གི་

བློ་སྟོབས་ཀྱི་རྩལ་ལ་བརྟེན་ནས། དཀའ་ངལ་རབས་དང་རིམ་པ་ཞིག་ཐ་ཕྱིར་གཏོང་གིས་བླངས་ཤིང་ཁྱད་དུ་སེལ་བའི་མཛད་པ་ལ་བསྟོད་བསྔགས་ལེན་བཞིན་ཡོད་པ་རེད། འདི་ལྟ་བུའི་ངག་རྒྱུན་རྩོམ་རིག་གི་ངེས་གཏན་མ་ཡིན་པའི་རང་བཞིན་གྱིས། བརྗོད་གཞི་གཅིག་རྟང་ཡུལ་དུས་ཐ་དད་ཀྱི་དབང་གིས་གཏམ་རྒྱུད་ཀྱི་རྣམ་པ་སྣ་ཚོགས་ཤིག་ཏུ་འཕོ་འགྱུར་བྱུང་ཚུལ་ཞིག་ཕྱི་རུ་མངོན་ཡོད། དེའི་ཕྱིར། འཕོ་འགྱུར་རང་བཞིན་ནི་བོད་ཀྱི་ངག་རྒྱུན་རྩོམ་རིག་མུ་མཐུད་དུ་གནས་ཤིང་འཕེལ་རྒྱས་སུ་འགྲོ་ནུས་པའི་འཕར་རྩ་ལྟ་བུར་གྱུར་ཡོད།

བཤད་པའི་བརྗོད་བྱའི་དོན་སྙིང་།

དེའང་བཤད་པའི་བརྗོད་བྱའི་སྐོར་ལ་བརྟག་དུས། དེ་ནི་ངག་ལ་བརྗོད་བདེ་བའི་བོད་ཀྱི་སྔན་ངག་རྩོམ་རིག་གི་རྣམ་པ་ཙམ་ཞིག་མ་ཡིན་པར་བོད་ཀྱི་སྲིད་པ་ཆགས་རབས་དང་། གཏམ་རྒྱུད་ཀྱི་བྱུང་རབས། ཆོས་ལུགས་དང་སྲོལ་སོགས་ཡོངས་སུ་འདུས་པའི་བང་མཛོད་ལྟ་བུ་ཞིག་རེད། དཔེར་ན་གླུ་ཚིག་ཏུ་རྨ་ཆེན་སྤོམ་ར་དང་འོ་ཐང་མཚོ་ལྟ་བུའི་ཡུལ་མིང་དང་ས་མིང་སྦྲེལ་བ་ཙམ་གྱིས། བོད་ཀྱི་ཆོས་དང་རིག་གཞུང་གི་མཐོང་སྣང་ངོས་ནས་བོད་ཁམས་ཡོངས་ལ་ངོས་འཛིན་བྱེད་སྟངས་ཤིག་རང་ཤུགས་སུ་མངོན་ཡོང་ཞིང་། བོད་ཀྱིས་རྒྱ་དཀར་ནག་ནས་ཤེས་རིག་ནང་འདྲེན་བྱས་པ་ལ་ཡང་ནམ་རྒྱུན་རྒྱ་གར་ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་ཁབ་དང་རྒྱ་ནག་རྩིས་ཀྱི་རྒྱལ་ཁབ་ཅེས་འདྲེན་སྲོལ་ཡོད་པ་ལྟར།[102] གཙུག་ལག་རྩིས་ཀྱི་རིག་པའི་སྐོར་གྱི་བྱུང་བ་བརྗོད་དུས། སྟོད་རྒྱ་གར་ནས་དར་བའི་སྐར་རྩིས་ཀྱི་རིག་པ་ནི་སངས་རྒྱས་ཆོས་ཀྱི་བྱུང་རབས་དང་མཉམ་དུ་འབྲེལ་ཞིང་། སྨད་རྒྱ་ནག་ནས་དར་བའི་ཁམས་ལྔ་དང་། སྤར་ཁ་བརྒྱད་དང་སྨེ་བ་དགུ་ཡི་ནག་རྩིས་ནི་རྒྱ་བཟའ་གོང་ཇོ་དང་གོང་ཇོ་འཕྲུལ་གྱི་རྒྱལ་པོ་དང་འབྲེལ་བའི་གཏམ་རྒྱུད་ཁག་དང་མཉམ་དུ་བརྗོད་ཡོད།

ཡང་། བཤད་པ་ནི་རི་བོ་ཏི་མ་ལ་ཡའི་རི་རྒྱུད་ཀྱི་ཡུལ་ལུང་ཀུན་ལ་ཐུང་མོང་དུ་དབང་བའི་རིག་གནས་ཀྱི་སྣང་ཚུལ་ཁག་ལ་དཔྱད་ཞིབ་བྱེད་པའི་ལྡེ་མིག་ལྟ་བུར་གྱུར་ཡོད་ཚུལ་ལ། དཔེར་ན། བོད་ཀྱི་ལྷ་རབས་དང་ཚོ་གའི་ནང་མཚོན་བྱེད་གལ་ཆེན་ཞིག་ཏུ་གྱུར་ཡོད་པའི་ཕ་ཐང་ནི་ཤེས་པ་སྣ་དགུ་དང་ལྡན་ཞིང་། འབྲུག་པ་ཡོད་དགུ་བཙོས་པའི་སྣང་བརྙན་ཞིག་ཏུ་མངོན་ཡོད་པ་དང་།[103] བཤད་པའི་ཁྱུང་རབས་ཀྱི་ལེའུ་ཚན་དུ་ཕ་ཐང་དང་འབྲེལ་བའི་གཏམ་རྒྱུད་ནི་གཉན་འབུམ་ཞེས་པའི་སྲིད་པའི་ལྷ་བོན་གྱི་གཏེར་གཞུང་དུ་ཡང་གསལ། བཤད་པའི་འབྲེལ་ཡོད་ལེའུ་ཚན་དུ། ཕ་ཐང་ནི་བདུད་རྗེ་ནག་པོའི་ལག་ཏུ་ཤོར་བའི་ཁྱུང་དམར་པོ་འཚོལ་མཁན་གྱི་ལྷ་བྱ་གཙོ་བོ་ཞིག་ཡིན་ཞིང་། གཉན་འབུམ་དུ་ཕ་ཐང་ནི་ལྷ་བོན་རྣམས་ཐབས་ཟད་པའི་དུས་སུ་ལྷ་མི་གཉན་གསུམ་བར་གྱི་འབྲུག་པ་བཙོས་ཤིང་ཕོ་ལྷ་འཚོལ་མཁན་གྱི་ལྷ་བྱ་གཙོ་བོ་ཞིག་ཏུ་གྱུར་ཡོད།[104] དེ་བཞིན་དུ་འཇང་གི་སྟོན་པའི་ཆོས་གཞུང་ཕ་ཐང་དཀར་པོས་བསྟན་བཅོས་ཞུ་བའི་གཏམ་རྒྱུད་ཅེས་པ་ལས། རྐོད་དང་འཇོལ་མོས་ནམ་མཁའི་སྨན་མོ་ལ་བསྟན་བཅོས་ཞུས་ཤིང་མ་ཐུབ་པ་དང་། མཐར་ཕ་ཐང་གིས་ཞུས་ཕྱིར། འཇང་པ་རྣམས་ཀྱིས་ཕ་ཐང་ནི་འབྲུག་བཙོས་རྐྱེན་སེལ་གྱི་ལྷ་བྱ་ཞིག་ཏུ་ངོས་འཛིན་བྱེད་བཞིན་ཡོད་པའོ།།[105] དེའི་ཕྱིར། བཤད་པ་ནི་རི་བོ་ཏི་མ་ཡའི་རྒྱུད་ཀྱི་ཡུལ་ལུང་ཀུན་ལ་ཁྱབ་པའི་ཐུན་མོང་གི་རིག་གནས་སྣང་ཚུལ་ལ་རྟོག་ཞིབ་བྱེད་པའི་དཔྱད་གཞི་གལ་ཆེན་ཞིག་ཏུ་གྱུར་ཡོད་པ་རེད།

བཤད་པའི་བརྗོད་བྱའི་ངོས་ནས་བལྟས་ན་ཆེས་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་ཁྱད་ཆོས་ཤིག་ཡོད་པ་ནི། དེ་ཉིད་བོད་ཀྱི་སྤྱི་ཚོགས་འཕོ་འགྱུར་གྱི་བྱུང་བ་རིང་མོ་ཞིག་བརྒྱུད་ནས་རིམ་གྱིས་གྲུབ་པ་ཞིག་ཡིན་ཕྱིར། སྔ་རབས་བོད་ཀྱི་ཆོས་སྲིད་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་བྱུང་རབས་མངོན་ཐུབ་པར་མ་ཟད། ཡུལ་ལུང་ཐ་དད་པར་གནས་པའི་བོད་ཀྱི་ཆོས་ལུགས་དད་མོས་དང་རིག་གནས་ཀྱི་རྣམ་པ་དང་། ལོ་རྒྱུས་བྱུང་རབས་དང་འབྲེལ་བའི་ཐུན་མོང་གི་ལྟ་བ་ཞིག་ཀྱང་ཡོངས་སུ་རྒྱུན་འཛིན་བྱས་ཡོད་པ་རེད། དེ་ནི་བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་བྱུང་རབས་ཀྱི་རིམ་པ་རེ་རེ་བཞིན་བརྒྱུད་དེ། སྔར་གྱི་སྲིད་པའི་ལྷ་བོན་དང་། གཡུང་དྲུང་བོན་གྱི་ལུགས། སངས་རྒྱས་ཆོས་ཀྱི་ལུགས་ཀྱི་ཤེས་བྱ་རྣམས་རིམ་གྱིས་མ་ལག་རང་བཞིན་དུ་ཆགས་ནས་གྲུབ་པ་ཞིག་རེད། དཔེར་ན་སྔ་རབས་ཀྱི་སྲིད་པའི་ལྷ་བོན་གྱི་དད་མོས་དང་འབྲེལ་བའི་གནས་ཚུལ་ཁག་གི་སྐོར་ལ་ཚ་གླུ་ཡི་ནང་དུ། མག་པ་ནི་བག་མ་བསུ་བར་འགྲོ་བའི་ལམ་ཁ་ནས་གཟའ་དང་བཙན་དང་ཐེའུ་རང་དང་ཐུག་ཕྱིར། དེ་རྣམས་རེ་རེ་བཞིན་དུ་བཏུལ་བའི་བརྒྱུད་རིམ་དང་། ཡང་ཁྱུང་གི་ལེའུར། ཁྱུང་ནི་སྒོ་ང་གཅིག་ལས་སྐྱེས་ཤིང་། སྒོ་ང་ནི་ལྷ་མི་གཤེན་གསུམ་སྟེ། ཡེ་སྨོན་རྒྱལ་པོ་དང་། སྨོན་མི་དབུ་ནག ཡེ་གཤེན་དབང་རྫོགས་གསུམ་གྱིས་རྫས་བཅུ་གསུམ་སྒྲིལ་ནས་གྲུབ་པ་ཞིག་ཡིན་ཕྱིར། སྒོང་གི་སྟེང་འོག་བར་གསུམ་ནི་ལྷ་ཀླུ་གཉན་བཅས་སྲིད་པ་གསུམ་གྱི་དཔེ་རུ་བཀོད་ཡོད་པ་ལྟ་བུའོ།།

བྱ་ཡ་མཚན་ཆེ་བའི་སྒོང་གན།།
སྒོང་ཐོག་ནས་བལྟས་ན་ཅི་ཞིག་རེད།།
སྒོང་འོག་ནས་བལྟས་ན་ཅི་ཞིག་རེད།།
སྒོང་ཐད་ཀར་བལྟས་ན་ཅི་ཞིག་རེད།།

སྒོང་ཐོག་ནས་བལྟས་ན་ལྷ་ཞིག་རེད།།
སྒོང་འོག་ནས་བལྟས་ན་གཉན་ཞིག་རེད།།
ཐད་ཀར་བལྟས་ན་ཀླུ་ཞིག་རེད།།
བྱ་ཡ་མཚན་ཆེ་བའི་སྒོང་རེད།།

ཅེས་པ་འདི་ལས་སྲིད་པའི་ལྷ་བོན་གྱི་འཇིག་རྟེན་ལྟ་གྲུབ་མངོན་གསལ་ཞིག་མཚོན་ཡོད་ཅིང་། དེ་དང་ཆ་འདྲ་བའི་སྲིད་པའི་ཆགས་ལུགས་ནི་རུས་སྦལ་གྱི་ལེའུར་ཡང་ཐོན་ཡོད། དེ་ལྟ་བུའི་ལྷ་ཀླུ་གཉན་གསུམ་གྱི་འབྱུང་གསུམ་ལྟ་གྲུབ་དེ་ནི་རིམ་གྱིས་དཀར་ནག་དང་ལྷ་འདྲེ་གཉིས་སུ་དབྱེ་བའི་འབྱུང་གཉིས་ལྟ་གྲུབ་ཅིག་ཏུ་འཕོ་འགྱུར་བྱུང་སྟེ།[106] ཁྱུང་དང་རུས་སྦལ་གཉིས་ཀྱང་གནམ་ས་ཁ་འབྱེད་ལྟ་བུའི་འབྱུང་གཉིས་ལུགས་ཀྱི་མཚོན་བྱེད་དུ་གྱུར་ཡོད།

གནམ་ལ་ཕ་མེས་འོངས་བཤད་སྣང་།།
གནམ་ཡར་ལ་བཀུག་མི་གང་རེད།།
ས་ལ་མ་མེས་འོངས་བཤད་སྣང་།།
ས་མར་ལ་མནན་མི་གང་རེད།།

གནམ་ཡར་ལ་བཀུག་མི་བཤད་རྒྱུ་ན།།
གནམ་ཡར་ལ་བཀུག་མི་ཁྱུང་ཆེན་རེད།།
གནམ་ཡར་ལ་བཀུག་མི་ཁྱུང་ཆེན་གན།།
གནམ་ཡར་ལ་ཐད་སེ་བཀུག་པ་རེད།།
ས་མར་ལ་མནན་མི་བཤད་རྒྱུ་ན།།
ས་མར་ལ་མནན་མི་རུས་སྦལ་རེད།།
ས་མར་ལ་མནན་མི་རུས་སྦལ་གན།།
ས་མར་ལ་འཇམ་སེ་མནན་པ་རེད།།

དེའང་སངས་རྒྱས་ཀྱི་བསྟན་པ་བོད་དུ་དར་བ་ནས་བཟུང་ནང་པའི་འཇིག་རྟེན་ཆགས་ལུགས་དང་འབྲེལ་བའི་ལྡེ་གྲུབ་བོད་དུ་དར་ཡོད་པ་དང་། སངས་རྒྱས་ཆོས་ལུགས་དང་སྲིད་པའི་ལྡེ་བོན་སོགས་བོད་ཀྱི་ཆོས་རྙིང་པའི་ལུགས་རྣམས་རིམ་གྱིས་འདྲེས་ནས། བོད་ཀྱི་བོན་ཐུགས་བཅན་གསུམ་གྱི་ཆོས་བརྒྱུད་གྲུབ་མཐའ་རྣམས་རིམ་གྱིས་གྲུབ་ཡོད་པ་རེད། དེའང་ཉམས་ཞིབ་པ་རྣམས་ཀྱིས་ཆོས་ཀྱི་ལུགས་འདི་དག་གི་བར་དུ་ཐུན་མོང་གི་ཆ་ཤས་ཧ་ཅང་མང་པོ་ཞིག་ཡོད་པར་འདོད་པ་ལྟར།[107] བཤད་པའི་བརྗོད་བྱ་ཁག་ཏུ་དེ་ལྟ་བུའི་ཁྱད་ཆོས་ནི་གསལ་པོར་མངོན་ཡོད་དེ། དཔེར་ན། རུས་སྦལ་གྱི་ལེའུར། རུས་སྦལ་གྱི་མགོ་ལུས་མཇུག་གསུམ་ནི་བོད་ཀྱི་གྲོང་ཆོས་སུ་ཁྱབ་པའི་ལྡེ་ཀླུ་གཉན་གསུམ་གྱི་ལྟ་བ་དང་སྦྱར་ནས་བརྗོད་ཡོད་པ་ཇི་བཞིན་དུ། སངས་རྒྱས་ཆོས་ཀྱི་ལུགས་སུ་བརྗོད་པའི་འཇམ་པའི་དབྱངས་དང་། ཐབས། ཤེས་རབ་ལྡེ་བུའི་ཐ་སྙད་རྣམས་ནི་བཤད་པའི་བརྗོད་བྱར་ཡོངས་སུ་ཁེངས་ཡོད། དེའང་སངས་རྒྱས་ཆོས་ཀྱི་ལུགས་སུ་འཇམ་པའི་དབྱངས་ནི་རུས་སྦལ་འདུལ་བའི་ལྡེ་ཞིག་ཏུ་སྤྲུལ་ནས། གསེར་གྱིས་མདའ་མོས་རུས་སྦལ་ལ་བརྒྱབ་སྟེ་རུས་སྦལ་ནི་ཁ་གནམ་ལ་གཏད་ཅིང་། རུས་སྦལ་གྱི་རུས་ནི་འཇིག་རྟེན་གྱི་གཞི་རྩ་གྱུར་བར་བཤད་པ་ལྟར།[108] གཡུང་དྲུང་བོན་གྱི་ལུགས་སུ་ཤེས་རབ་ཀྱི་ལྡེ་སྨྲ་བའི་སེང་གེ་ནི་རུས་སྦལ་དུ་སྤྲུལ་ནས་འཇིག་རྟེན་གྱི་གཞི་རྩ་གྱུར་བའི་བརྗོད་ལུགས་ཤིག་གྲུབ་ཡོད་ཅིང་།[109] དུས་རབས་བཅུ་གསུམ་པ་ཡས་མས་སུ་བྱུང་བའི་བོན་གཞུང་ཀུན་འབུམ་གོ་འབྱེད་ཅེས་པ་ལས་ལྡེ་ཀུན་འབུམ་གོ་འབྱེད་ཀྱིས་རུས་སྦལ་བཏུལ་ནས་འཇིག་རྟེན་གྱི་ཆགས་གཞི་རྩ་གྱུར་བའི་གཏམ་རྒྱུད་ཅིག་ཀྱང་བྱུང་ཡོད།[110] གང་ལྟར། གཅིག་ནས་འདིའི་རིགས་ཀྱི་བྱུང་རབས་ཀུན་ཏུ་རུས་སྦལ་ནི་འཇིག་རྟེན་གྱི་གཞི་རྩ་བརྗོད་བཞིན་ཡོད་པ་དང་། གཉིས་ནས་སངས་རྒྱས་ཆོས་དང་གཡུང་དྲུང་བོན་གྱི་བརྗོད་ལུགས་སུ་རུས་སྦལ་འདུལ་མཁན་ནི་སོ་སོའི་ལུགས་ཀྱི་ལྡེ་ཞིག་ཡིན་པའི་སྣང་ཚུལ་འདི་ཙམ་ལས། སྤྱིར་བཏང་བོན་གྱི་ཆོས་རིག་ལྡེ་གྲུབ་དང་ཚོ་གཞུག་ལེན་གྱི་ལུགས་རྣམས་ནི་མཉམ་འདྲེས་མཉམ་བསྲེས་སུ་གྱུར་ཡོད་པ་དང་། ཕྲོས་སུ་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་འཕེལ་ལམ་རིང་མོའི་ནང་། ཆོས་བརྒྱུད་སོ་སོས་རང་ལུགས་ཀྱི་བྱུང་རབས་ཤིག་ལེགས་པར་བསྒྲིགས་པར་བརྟེན་ནས། ད་རབས་བོད་ཀྱི་ཆོས་སྲིད་རིག་གཞུང་ལ་འཛིན་སྐྱོང་སྤེལ་གསུམ་བྱེད་ལུགས་ཀྱི་རྣམ་པ་ཞིག་མངོན་ཡོད། དེ་ལྟར་ན། ང་ཚོས་བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་བྱུང་རབས་ཀྱི་ཆ་དབྱིབས་ནི་ཇི་ལྟར་རིམ་གྱིས་འཕེལ་ཏེ་ཡོངས་སུ་གྲུབ་ཐུབ་པ་དང་། དེ་ལྟ་བུའི་བོད་ཀྱི་ཆོས་སྲིད་རིག་གནས་ཀྱི་སྒྲིག་གཞིའི་འཕོ་འགྱུར་གྱི་རིམ་པ་རེ་རེ་ནི་བཤད་པའི་ནང་དུ་ཅི་ལྟར་མཚོན་ཡོད་པ་སོགས་ལ་ངེས་ཤེས་གང་ལེགས་སུ་རྙེད་ཐུབ།

དེ་ལྟར་བོད་ཀྱི་ཐུན་མོང་གི་ཆོས་སྲིད་རིག་གཞུང་གི་སྣང་ཚུལ་མང་པོ་ཞིག་བཤད་པའི་ནང་དོན་དུ་དངོས་སུ་མངོན་ཡོད་པར་མ་ཟད། བཤད་པ་གཞིར་ལེན་གྱི་སྲོལ་རྒྱུན་འདིས་ཀྱང་། མདོ་སྨད་ཙོ་ནེ་པ་རྣམས་ཀྱི་སྲོལ་རྒྱུན་རིག་གནས་ཀྱི་ངོས་ནས་རང་གི་ངོ་བོ་ངོས་འཛིན་བྱེད་པར་དགེ་མཚན་ཆེན་པོ་ལྡན་པ་དང་། ཡུལ་ལུང་དེའི་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་རིག་གནས་ཀྱི་ཁྱད་ཆོས་མངོན་པར་ཐོན་ཡོད། དཔེར་ན། བཤད་པའི་ནང་གི་ཨ་མྱེས་གཞི་བདག་དང་འབྲེལ་བའི་བརྗོད་བྱ་ལས། ཕ་མཚུན་གྱི་དད་མོས་དང་འབྲེལ་བའི་སྲིད་དང་གདུང་རབས་ཀྱི་ལྟ་བ་མངོན་ཡོད་པ་དང་། དེང་གི་དུས་སུ། ཉེ་འཁོར་གྱི་ཡུལ་གྲུ་ཁག་ཏུ་ཨ་མྱེས་གཞི་བདག་ནི་མཆོད་ཁང་དང་ཡོངས་སུ་འདྲེས་ཡོད་ནའང་། ཙོ་ནེ་པ་རྣམས་ཀྱི་ཁྱིམ་གཞིས་སུ་ཨ་མྱེས་གཞི་བདག་ནི་ཆེད་དུ་བཀར་ནས་གསོལ་སྲོལ་ཡོད། དེ་ནི་ཁྱིམ་ཁང་གི་གྲུབ་ཆ་གལ་ཆེན་ཞིག་དང་། ཆོ་ག་མཁན་རྣམས་ཀྱིས་ཆོ་ག་ཕྱག་ལེན་སྤྱེལ་ཡུལ་གཙོ་བོ་ཞིག་ཏུ་གྱུར་ཡོད། དེ་དང་ཆ་འདྲ་བར། བོད་ཀྱི་ཆོས་དང་རིག་གཞུང་དུ་ཁྱད་དུ་བཀུར་བའི་ཁྱུང་གི་སྐོར་ལ་ཡང་། མདོ་སྨད་ཙོ་ནེའི་ཡུལ་དང་ཐེ་བོ་རོང་དུ་སྲིད་པའི་ལྷ་གཉན་གསོལ་བའི་དགྲ་ལྷ་མགོན་པོ་བྱ་ཧྲང་ཞེས་པའི་ཆོ་ག་ཞིག་སྤྱེལ་སྲོལ་ཡོད་པ་དང་།[111] དེ་བཞིན་དུ་བོད་རྣམས་ཀྱིས་མཆོག་ཏུ་བཀུར་བའི་བྱ་རྒྱལ་ཁྱུང་ཆེན་གྱི་སྐོར་ལ་ཡང་། ཙོ་ནེ་པ་རྣམས་དང་ཤར་རྒྱལ་མོ་རོང་པ་རྣམས་ཀྱིས། སྐྱེས་སྨན་གྱི་མགོ་རྒྱན་དང་རྒྱབ་གཡོགས་ཀྱི་གོས་རྒྱན་རྣམས་ནི་ཁྱུང་གི་བཟོ་ལྟ་ཡིན་པར་འདོད། དེ་ལྟ་བུའི་ཁྱུང་དང་འབྲེལ་བའི་དད་མོས་ཀྱི་རིགས་རྣམས་ནི་བོད་པ་རྣམས་ཀྱི་མི་ཚེའི་འཚོ་བའི་ཁྲོད་དུ་བགྲང་གིས་མི་ལོང་ལ། འདིར་ཆེད་དུ་བརྗོད་དོན་ཡང་། བྱེ་བྲག་གི་ཡུལ་ལུང་སོ་སོར་གནས་པའི་བོད་པ་རྣམས་ཀྱིས་རང་རང་ངོས་ཀྱི་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་རིག་གནས་ཀྱི་ཆ་ཞིག་གཞི་རྩ་བཟུང་ནས། བོད་པ་ཐུན་མོང་གི་སྣང་ངོར་ཡོད་པའི་རིག་གནས་ཀྱི་འདུ་ཤེས་ཤིག་སྙིང་པོར་བསྒོམ་ཡོད་པས་ཡིན་པར་འདོད། དཔེར་ན་བཤད་པ་ལྟ་བུ་ལས། ཕྱོགས་གཅིག་ནས་བོད་ཀྱི་སྤྱི་ཚོགས་རིག་གནས་ཀྱི་ཐུན་མོང་རང་བཞིན་ཡོངས་སུ་མངོན་ཡོད་ཅིང་། ཕྱོགས་གཞན་ཞིག་ནས་ཡུལ་ལུང་བྱེ་བྲག་གི་དམིགས་བསལ་རང་བཞིན་དང་སྣ་མང་རང་བཞིན་གྱི་ཁྱད་ཆོས་ཀྱང་རྣམ་པ་ཀུན་ནས་མཚོན་ཡོད།

ཡིག་ཆའི་བསྡུ་སྒྲིག་དང་། པར་འབྲི། སྒྲིག་སྒྲོར། ཡིག་སྒྱུར་བཅས་བྱེད་ཐབས།

སྤྱི་ལོ་༢༠༡༥ནས་༢༠༢༠བར་དུ། ཁོ་བོ་ཅག་གིས་ཙོ་ནེ་པ་རྣམས་གཞིས་ཆགས་ཡོད་པའི་གླུ་ཚུའི་རྫོང་ལས། བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་དང་སྲོལ་རྒྱུན་རིག་གཞུང་གི་རྨང་ཡོངས་སུ་ཉམས་རྒུད་དུ་སོང་མེད་པའི་གླུ་ཚུའི་བར་དང་སྟོད་རྒྱུད་ཀྱི་ཕྱོགས་སུ། སྒྲིག་དེབ་འདིར་བཀོད་པའི་སྒྲ་ཕབ་དང་ཡིག་ཆ་བསྡུ་སྒྲིག་གི་ལས་དོན་དངོས་སུ་མགོ་བཙུགས་པ་དང་། གླུ་ཚིག་གི་སྒྲ་ཕབ་ནི་མར་ཉི་རྒྱ་མཚོ་ཡིས་སྤྱི་ལོ་༢༠༡༥ནས་འགོ་བཙུགས་ཤིང་། དེ་ནས་སྤྱི་ལོ་༢༠༡༦དང་༢༠༡༧ལ། ཨ་མྱེས་མོན་གཙུག་གཏོར་དང་ཨ་མྱེས་ཁྱུང་རྒྱ་མཚོའི་མདུན་ནས་སྒྲ་ཉུང་ངུ་ཞིག་ཕབ་པ་དང་། རྗེས་སུ་བན་དེ་འཚོ་ཡིས་སྤྱི་ལོ་༢༠༡༨ལ་སྒྲ་ཕབ་ཡོངས་སུ་འགྲུབ་པར་བྱས། དེའང་ཡུལ་དངོས་རྟོག་ཞིབ་ཀྱི་བརྒྱུད་རིམ་དུ། ཐེ་ཕྱིར་གན་ཀུ་རུ་ཚེ་རིང་ལགས་དང་། རྩན་ཞུར་ཡོན་ལགས། དགོན་པའི་དགེ་འདུན་པ་ཁག་ཅིག་དང་། ས་གནས་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་སྨྲ་བ་རྣམས་ཀྱིས་ཕྱག་རོགས་ཐེངས་མང་པོར་བསྐྱངས་པར་མ་ཟད། ཁོང་ཚོས་མི་ལོ་མང་

པོར་བསྒྲུ་སྒྲིག་བྱས་པའི་རྒྱུ་ཆ་དང་། འབྲེལ་ཡོད་ཀྱི་ཤེས་བྱ་དང་ཉམས་མྱོང་ཡོད་ཚད་ཕངས་མེད་དུ་བསྐུལ་བ་ལ་བརྟེན་ནས། སྒྲིག་དེབ་འདིའི་གཞི་རྩའི་རྒྱུ་ཆ་ཡོངས་སུ་གྲུབ་པ་ཡིན།

ཅོ་ནེའི་ཡུལ་གྱི་བཤད་པ་གྱེར་ལེན་མཁན་གྲགས་ཅན་ཨ་མྱེས་མོན་གཙུག་གཏོར་ལགས་ཀྱིས་གྱེར་བའི་གླུ་ཚིག་ཕལ་ཆེ་བ་ནི། སྤྱི་ལོ་༢༠༡༩པའི་ཟླ་བཞི་པའི་ནང་། དཔྱིད་ཀའི་སྨོ་འདེབས་ཀྱི་དུས་དང་བསྟུན་ནས་བན་དེ་འཚོ་ཡིས་བརྙན་དུ་ཕབ་ཅིང་། ཨ་མྱེས་མོན་གཙུག་གཏོར་ལགས་ནས་ལས་དོན་འདིའི་ཐོག་མཐའ་བར་གསུམ་ལ་ཁ་ཞེ་གཉིས་མེད་ཀྱིས་རྒྱབ་སྐྱོར་དང་ཐུགས་ཁུར་ཚད་མེད་གནང་ཡོད་པ་རེད། བརྙན་ཕབ་དུས་སུ། གླུ་ཚིག་གི་དྲན་པ་ལེགས་པར་བསྐུལ་བའི་ཆེད་དུ། ཁོང་གིས་ནམ་ཡང་ཁོང་རང་ཉིད་མ་གཏོགས་ཤེས་ཐབས་བྲལ་བའི་རྒྱ་ཡིག་གིས་སྒྲ་གདངས་ལས་ཕབ་པའི་ཤོག་གྲངས་༡༠ཅན་གྱི་བཤད་པའི་ཡིག་ཕབ་གཅིག་ཕྱག་ཏུ་བཟུང་སྟེ། སྐབས་འགར་གླུ་ཚིག་གི་ཟིན་བྲིས་དེར་ལྟ་དགོས་བྱུང་བར་མ་གཏོགས། མང་ཆེ་བ་ནི་མི་ལོ་བཅུ་ཕྲག་མང་པོའི་གྱེར་ལེན་གྱི་ཉམས་མྱོང་ལ་བརྟེན་ནས་བློ་ངོར་བཟུང་འདུག ཡིན་ནའང་། དགུང་ལོ་བདུན་ཅུར་ཉེ་བའི་ཁོང་ཉིད་ལ་མཚོན་ན། དུས་ཡུན་ཐུང་ངུ་ཞིག་གི་ནང་དུ་གླུ་ཚིག་ཡོད་ཚད་གྱེར་དགོས་ན་ལུས་སེམས་ལ་དཀའ་ངལ་ངེས་ཅན་ཞིག་ཡོད་ཕྱིར། གླུའི་འགོ་མ་ཕྱེ་མར་གྱི་ལེའུ་ནི་དབྱངས་སུ་གྱེར་ཡོད་པ་ལས། རྗེས་ཀྱི་ལེའུ་རྣམས་ནི་འཆད་བརྗོད་ཁོ་ན་བྱས་ཡོད།

དེའང་གྱེར་ལེན་གྱི་བརྒྱུད་རིམ་དུ། ཨ་མྱེས་མོན་གཙུག་གཏོར་ལགས་ཀྱིས་རང་ཉིད་ཀྱི་ཉམས་མྱོང་དང་བསྟུན་ནས། ཚན་པ་ཁ་ཤས་རེ་གྱེར་ལེན་བྱས་རྗེས། དེ་ནས་མཚམས་བཞག་ནས་འབྲེལ་ཡོད་ནང་དོན་ལ་འགྲེལ་བཤད་གནང་བ་དང་། རྒྱུན་ལྡན་གྱི་ཚན་པ་གཅིག་ནི་སྐར་མ་བཅུ་ཙམ་ལ་གྱེར་རྗེས། དེ་ནས་འགྲེལ་བཤད་གནང་ཞོར། སྐབས་བསྟུན་གྱི་ནང་དོན་དང་འབྲེལ་བའི་གནའ་གཏམ་ཡང་མང་དུ་གསུངས། དེའི་བརྒྱུད་རིམ་དུ་བན་དེ་འཚོ་ཡིས་ཟིན་བྲིས་བཏབ་ནས་དགོང་མོར་ཟིན་བྲིས་ཁག་ཕྱོགས་སྒྲིག་བྱས་ཏེ། དོགས་གཞི་དང་མ་རྟོགས་པའི་གནད་རྣམས་ནི་ཕྱི་ཉིན་གྱི་ལས་འགོར་དྲིས་ཏེ་ཡང་བསྐྱར་འགོད་ཐབས་བྱས་པ་དང་། རྒྱུ་ཆ་དེ་དག་ལ་བརྟེན་ནས། ང་ཚོས་ཨ་མྱེས་མོན་གཙུག་གཏོར་ལགས་ཀྱི་སྒྲ་ཕབ་རྣམས་རིམ་གྱིས་ཡིག་ཐོག་ཏུ་ཕབ་སྟེ། སྒྲིག་དེབ་འདིའི་པར་རྩའམ་གཞི་མར་གྱུར་ཡོད། པར་གཞི་དེ་ལ་ཞབས་མཆན་དུ་MTལྟར་མཚོན་པར་བྱས་ཡོད། ཨ་མྱེས་མོན་གཙུག་གཏོར་གྱི་མདུན་ནས་སྒྲ་ཕབ་ཀྱི་ལས་དོན་ཡོངས་སུ་རྫོགས་རྗེས། བན་དེ་འཚོ་ཡིས་བཤད་པའི་གླུ་པ་ཨ་མྱེས་ཀྲང་རྒྱ་མཚོ་ལ་སྒྲ་ཕབ་དེ་དག་རེ་རེ་བཞིན་བཏང་ནས་ཉན་དུ་བཅུག་སྟེ། ཁ་གསབ་དང་ཁ་སྐོང་གང་འཚམས་ཤིག་བྱེད་ཐབས་བྱས་ཡོད་པ་དང་། ཞོར་དུ་ཁོང་གིས་བཤད་པའི་གླུ་ཚིག་རྣམས་བློར་འཛིན་ཚུལ་དང་གྱེར་ལེན་བྱས་པའི་ཉམས་མྱོང་གི་སྐོར་ཡང་མི་ཉུང་བ་ཞིག་བཀོད་ཡོད། ཁོང་གི་པར་གཞི་ལ་འདིར་ZGལྟ་བུས་མཚོན་པར་བྱས་ཡོད།

དེའང་བཤད་པ་ནི་ཅོ་ནེ་པའི་ཡུལ་སྐད་དུ་གྱེར་ལེན་བྱེད་བཞིན་ཡོད་ཕྱིར། དེ་ནི་ཤིན་ཏུ་གལ་གནད་ཅན་གྱི་ཁྱད་ཆོས་ཤིག་ཏུ་ངོས་བཟུང་སྟེ་ཡུལ་སྐད་ལྟར་དུ་བཀོད་ཐབས་བྱས་ཡོད། དེའང་གོང་གི་སྒྲ་ཕབ་དེ་དག་ནི་རྣལ་འབྱོར་ཆེ་རིང་གིས་བན་དེ་འཚོ་ཡི་རོགས་སྐྱོར་འོག་སྔ་ཕྱིར་བོད་ཡིག་ཏུ་ཡོངས་སུ་ཕབ་ཅིང་གཅིག་ཞུས་ཀྱི་འགན་འཁུར་བ་དང་། ཡིག་ཕབ་ཀྱི་བརྒྱུད་རིམ་དུ་བརྡ་དག་གི་ལུགས་དང་བསྟུན་ཅི་ཐབས་བྱས་ཤིང་། ཅོ་ནེའི་ཡུལ་སྐད་ཀྱི་ཁྱད་ཆོས་ཀྱང་མ་ཉམས་པར་འཛོག་ཐབས་བྱས་ཡོད། དཔེར་ན་འབྲེད་སྡུད་ཀྱི་ཕྲད་ལ་ཁ་སྐད་ལྟར། ན་ཡི་སྒྲ་རང་སོར་བཞག་ཡོད་པ་དང་། འདྲི་བྱེད་ཀྱི་ཚིག་ནི་གང་ན་ལྟ་བུར་མ་བཅོས་པར་ག་རུ་ཞེས་རང་སོར་

བཞག་ཡོད། ཅི་འདྲ་ལྟ་བུ་སྤྱི་སྐད་དང་ཕལ་ཆེར་མཐུན་རུང་ཅི་ཙམ་ཞེས་བསྒྱུར་མེད། ཡིན་ནའང་། ཆེ་ཟིག་ལྟ་བུའི་ཡུལ་སྐད་ཀྱི་སྒྲ་གདངས་ནི་དག་ཡིག་གི་ལུགས་ལྟར་ཅི་ཞིག་ཅེས་ཕབ་ཡོད། སྐབས་འགར་རྒྱ་སྐད་ཀྱི་གཡར་ཚིག་བྱུང་ཡོད་པའི་གནས་ཚུལ་ལ་སྒྲ་ལྟར་ཕབ་སྟེ་གསལ་བཤད་ཀྱི་མཆན་བཏབ་ཡོད།

གོང་དུ་ཞུས་པ་བཞིན། པར་གཞི་ཁག་ལས་དག་རྒྱུན་གྱི་སྒྲ་ཕབ་ནི་རྩ་བར་བཟུང་ཡོད་ཅིང་། གཞན་ས་གནས་སོ་སོ་ནས་རྙེད་པའི་ཕབ་སྐྲིག་དང་བསྡུ་སྒྲིག་བྱས་ཡོད་པའི་ཡིག་ཆའི་པར་གཞི་རྣམས་ནི་ཡན་ལག་གི་པར་གཞིར་ཞབས་མཆན་དུ་རེ་རེ་བཞིན་བཀོད་ཡོད། དེ་ལྟར་པར་གཞི་སྣ་མང་ཞིག་མཉམ་དུ་བསྡུར་ཅི་ཐུབ་བྱེད་དོན་ཡང་། དག་རྒྱུན་དང་ཡིག་ཐོག་གི་རྣམ་པ་དང་ནང་དོན་གྱི་སྣ་མང་རང་བཞིན་མངོན་ཐབས་བྱ་བའི་ཆེད་དུ་ཡིན་པ་ལས། བཤད་པའི་པར་གཞི་ཀུན་གྱི་ཚད་གཞི་ལྟ་བུ་ཞིག་སྒྲིག་པའི་ཆེད་དུ་མ་ཡིན་ནོ།།[112] དེའི་ཕྱིར། འདིར་པར་གཞི་སྣ་མང་ཅན་འདི་དག་གི་འཛིན་སྐྱོང་ཐད་བྱས་རྗེས་བཞག་དང་འཇོག་བཞིན་ཡོད་མཁན་ཀུན་ལ་ཆེད་དུ་བཀའ་དྲིན་ཞུ་འདོད་བྱུང་། དེའང་སྤྱི་ལོ་༢༠༢༠བར་དུ། ཙོ་ནའི་ཡུལ་གྱི་གླུ་པ་དང་རིག་གནས་པ་མི་ཉུང་བ་ཞིག་གི་ལྷག་བསམ་ཐོལ་མེད་ཀྱི་རོགས་སྐྱོར་ལ་བརྟེན་ནས། ཕོ་བོ་ཚོའི་ལག་ཏུ་ སྔ་ཕྱིར་བཤད་པའི་ཡིག་ཆ་བྲིས་མ་དང་། སྣུམ་དཔར་མ། འཕྲུལ་དཔར་མ་སོགས་པར་གཞི་རིགས་མི་འདྲ་བ་མང་པོ་ཞིག་འཕྲོད་པ་དང་། དེ་དག་ནི་ཕལ་ཆེར་རིགས་ལྔ་ཙམ་དུ་དབྱེ་ཆོག་སྟེ། འདིར་ཡིག་ཆའི་གཞུང་མཚན་རྣམས་རང་སོར་བཞག་སྟེ་དེ་ལྟར་དུ་བཀོད་ཡོད།

1. ཡུལ་དེར་དར་ཁྱབ་ཆེ་ཤོས་ཀྱི་པར་གཞི་ནི་བཤད་པའི་ཐོ་ཡིག་ཅེས་པ་དེ་རེད། བཤད་སྒྲོས་ལྟར་ན། དེ་ནི་ཙོ་ནེ་དགོན་ཆེན་གྱི་ཁྲི་འཛིན་༧༣༣པ་ལྷ་རམས་པ་བློ་བཟང་བསྟན་འཛིན་མཆོག་ནས་དུས་རབས་བཅུ་དགུ་པའི་ལོ་རབས་དགུ་བཅུའི་ནང་དུ་ཕྱོགས་བསྒྲིགས་གནང་བ་ཞིག་རེད། དགོན་པའི་གྲྭ་པ་རྣམས་ཀྱིས་ཉར་ཡོད་ཕྱིར། དུས་རབས་ཉི་ཤུ་པའི་ལོ་རབས་བརྒྱད་ཅུའི་ནང་། ཙོ་ནེ་རྫོང་སྲིད་གཞུང་གི་ལས་བྱེད་གསུམ་གྱིས་སྣུམ་པར་དུ་བཏབ་ཡོད། དེར་བློན་པོ་སྒར་ཆེན་དང་། ཁྲུང་གི་བཤད་པ། རུས་སྦལ་གྱི་བཤད་པ། མདའ་བཤད། འཇིག་རྟེན་ཆགས་གླུ་སོགས་བསྡུས་ཡོད་པར་བཤད་ཀྱང་། དཔེའི་བར་དུ་བློན་པོ་སྒར་ཆེན་ལས་གཞན་རྣམས་ལག་སོན་བྱུང་མེད། པར་གཞི་དེ་ནི་CSལྟར་མཚོན་པར་བྱས་ཡོད།

2. པར་གཞི་དེ་དག་ལས་ཆེས་ཆ་ཚང་བ་ཞིག་ནི། རྒྱ་ཤོག་སྣ་རིང་ཞིག་ཏུ་དབུ་མེད་ཀྱིས་བྲིས་ཡོད་པ་དེ་ཡིན་ཞིང་། དེ་ནི་ཙོ་ནེ་དགོན་ཆེན་གྱི་ཁྲི་འཛིན་༧༧༩པ་རྗེ་རོལ་དཔོན་སློབ་དག་དབང་ཐབས་མཁས་མཆོག་གི་སྐུ་ཡུལ་དུ་ཉར་ཡོད་པ་ཞིག་སྟེ། ཁྲུང་དང་རུས་སྦལ། འཇིག་རྟེན་ཆགས་ཚུལ་བཅས་ལེའུ་གསུམ་གྱིས་གྲུབ་ཡོད། རྗེ་རོལ་དཔོན་སློབ་ཀྱི་ཡང་ཚའི་རིང་ལ་པར་གཞི་དེ་ཉིད་ཆ་ཚང་བཤུས་པའི་ཁར། བློན་པོ་སྒར་ཆེན་དང་། ལྷུགས་བཤད་མདའ་བཤད། རིའི་རྒྱལ་པོ་རི་རབ་བཅས་ཀྱི་ལེའུ་རྣམས་གསར་དུ་བསྣན་པར་བཤད་མོད། དཔེའི་བར་དུ་ཁྲུང་དང་རུས་སྦལ། འཇིག་རྟེན་ཆགས་ཚུལ་གྱི་ལེའུ་གསུམ་ལས་རྙེད་མེད། པར་གཞི་དེ་ནི་DPལྟར་མཚོན་པར་བྱས་ཡོད།

3. ཀུ་རུ་ཚེ་རིང་ལགས་ཀྱིས་མགོ་སྐྲོད་གནང་བ་ལ། ཕྱི་མར་ཅོག་ཙེ་དང་། མདའི་བཤད་པ་ཞེས་པ་གཉིས་ཡོད་ཅིང་། དེར་ཕྱོགས་སྒྲིག་མཁན་དང་ཕབ་མཁན་གྱི་མཚན་བཀོད་མེད་ཕྱིར། པར་གཞི་དེ་ནི་UNལྟར་མཚོན་པར་བྱས་ཡོད། ཚེ་རིང་གིས་ཕབ་པའམ་བཤུས་པའི་མདའ་ཡི་གླུ་བཤད་པ་ཞེས་པར་TRདང་། ལྷ་མོ་ཚེ་རིང་གིས་ཕབ་པའམ་བཤུས་པའི་འཇིག་རྟེན་ཆགས་གླུ་དང་། ཁྲུང་དང་རུས་སྦལ་ཞེས་པར་LTདང་། གཞན་ཡང་ཕབ་སྒྲིག་མཁན་གྱི་མཚན་མི་གསལ་བའི་འཇིད་རྟེན་ཆགས་གླུ་ཞེས་པར་PTཞེས་མཚོན་པར་བྱས་ཡོད།

4. ནམ་མཁའ་དོན་གྲུབ་ལགས་ཀྱིས་བཤུས་པའི་པར་གཞི་ཞིག་ལས། རིའི་རྒྱལ་པོ་རི་རབ་དང་། འཇིག་རྟེན་ཆགས་གླུ། གཏམ། ཙོ་ནེ་དཔོན་པོའི་ལོ་རྒྱུས། སྲིད་པའི་ཆགས་གླུ་སོགས་ཡོད་ཅིང་། དེ་ནི་NDལྟར་མཚོན་པར་བྱས་ཡོད། གཞན་ཡང་། ཅོ་ནེ་དགོན་ཆེན་ནས་རྙེད་པའི་འཇིག་རྟེན་ཆགས་གསུམ་ཞེས་པར་CMལྟར་མཚོན་པར་བྱས་ཡོད།

5. དཔྱད་གཞི་ཐ་མ་ནི།ཡུལ་དེའི་ལོ་རྒྱུས་སྨྲ་བ་ཧྭན་ཞོའོ་ཡོན་ལགས་དང་ཡང་ཧྲི་ཧོང་ལགས་གཉིས་ཀྱིས་བསྒྲིགས་པའི་བཤད་པ་ཞེས་པའི་ཆེད་དེབ་དེ་ཡིན་ཞིང་།[113] དེར་ཕྱི་མར་དང་། སྲིད་པའི་ཆགས་རབས། འཇིག་རྟེན་ཆགས་ལུགས། རི་རྒྱལ་ལྷུན་པོ། ཁྲུང་ཆེན་བཤད་པ། རུས་སྦལ་བཤད་པ། ནློན་པོ་མགར་ཆེན། མདའི་བཤད་པ། ཅོ་ནེ་དཔོན་པོའི་ལོ་རྒྱུས་དང་གཏམ་སོགས་འདུས་ཡོད། ཆེད་དེབ་དེར་སྒྲིག་པ་པོས་ཕལ་ཆེར་དེང་གི་བརྡ་དག་གི་ལུགས་ལྟར་སྒྲིག་རྩོམ་བྱེད་ཐབས་བྱས་ཡོད་ཀྱང་། སྐབས་འགར་ཡུལ་སྐད་ཀྱི་མིང་དང་ཚིག་ཁ་ཤས་ལ་ཡུལ་གྱི་སྐད་ལུགས་ཀྱི་གདངས་ལྟར་ཞིབ་ཏུ་མ་བརྟག་པར། ཨ་མདོའི་འབྲོག་སྐད་ཀྱི་སྒྲ་གདངས་ལ་ཆ་བཞག་ནས་ཕབ་ཡོད་ཚུལ་ཡང་མཐོང་། དེ་ནི་FYལྟར་མཚོན་པར་བྱས་ཡོད།

ས་གནས་གཞན་ནས་ལག་སོན་བྱུང་བའི་ཡིག་ཆ་ཅི་རིགས་པ་རྣམས་ཀྱང་། ཕལ་ཆེར་གོང་གི་པར་གཞི་ལྔ་པོ་ལས་མ་འདས་ཤིང་། ཁོ་བོ་ཅག་གིས་བརྟག་དཔྱད་བྱས་པ་ལྟར་ན། དེ་དག་ཕལ་ཆེར་ནི་ལྷ་རམས་པ་བློ་བཟང་བསྟན་འཛིན་མཆོག་དང་རྡོ་རོལ་དཔོན་སློབ་ཀྱི་པར་གཞིར་བཟོ་བཅོས་གང་འཚམ་བཏང་བའི་བུ་དཔེ་ཡིན་པར་སྣང་ལ། བུ་དཔེ་སྣ་ཚོགས་པ་དེ་དག་བྱུང་དོན་ཡང་ཡུལ་སོ་སོའི་གླུ་པ་རྣམས་ཀྱིས་གཅིག་གྱུར་གྱི་པར་གཞི་ཞིག་ལ་གཞི་བཅོལ་ནས། རང་དོན་ནས་གླུ་ཚིག་ལ་གང་འདོད་དུ་ཁ་གསབ་དང་བཟོ་བཅོས་བྱས་དང་བྱེད་ཀྱིན་ཡོད་པའི་རྐྱེན་གྱིས་དང་། པར་གཞི་ཐ་དད་པ་དེ་དག་གི་བར་དུ་ཤུགས་རྐྱེན་ཐེབས་རེས་ཀྱི་དབང་གིས་འགྱུར་བ་ཆེ་ཕྲ་ཅི་རིགས་ཤིག་བྱུང་ཡོད་པ་རེད། དེར་པར་གཞི་དཔྱད་བསྡུར་ཕྲ་ཞིང་ཞིབ་པ་ཞིག་བྱས་ན། ད་གཟོད་དུས་ཀྱི་བྱུང་རིམ་གྱི་དབང་གིས་ཡུན་རིང་དུ་བཀབ་ཅིང་སྦས་ཡོད་པའི་ལོ་རྒྱུས་བྱུང་བ་ཡི་གསང་བ་ཁག་རིམ་གྱིས་ཕྱི་རུ་ཕྱུང་ངེས་ཡིན་ཞིང་། དེ་ལ་བརྟེན་ནས་ཅོ་ནེའི་ཡུལ་གྱི་བཤད་པའི་གླུ་ཚིག་གི་འཕེལ་རྒྱུན་དང་འབྲེལ་བའི་སྤྱི་ཚོགས་མི་ཚོས་ཤེས་བྱའི་བྱུང་རབས་ལ་དོན་དང་མཐུན་པའི་ངེས་ཤེས་གང་འཚམས་ཤིག་རྙེད་ཐུབ་པར་སྙམ།

དངོས་གཞིའི་ནང་དོན་གྱི་སྐབས་སུ། ངག་རྒྱུན་གྱི་པར་གཞི་རྣམས་ནི་རྩ་བར་བཟུང་སྟེ། ཞབས་མཆན་དུ་ཡང་ཡིག་གཟུགས་སྔོམ་པོའི་གཟུགས་སུ་མངོན་ཡོད། དཔྱད་བསྡུར་གྱི་པར་གཞི་གཞན་རྣམས་ཀྱང་ཞབས་མཆན་དུ་ལྷན་ཅིག་ཏུ་བྲངས་ཡོད་ཅིང་། རིག་གཞུང་ཉམས་ཞིབ་པ་དང་གླུ་པ་གླུ་མ་རྣམས་ལ་ཟུར་བལྟའི་དཔྱད

གཞིའི་ཆེད་དུ་མ་ཡིག་ལྟར་རང་སོར་བཞག་ཡོད་པ་ལས། བརྡ་དག་གི་ངོས་ནས་གཅིག་གྱུར་གྱི་སྒྱུར་བཅོས་བྱས་མེད། སྐབས་འགར། ཡིག་ཐོག་གི་པར་གཞིའི་ནང་དོན་གྱིས་དག་རྒྱུན་གྱི་པར་གཞིར་ཁ་གསབ་བྱེད་ཐུབ་པ་དང་། ཡང་ན་གོང་འོག་གི་ཚིག་སྦྱོར་བབ་ཆགས་པ་ཞིག་ཡོང་བར་ཕན་ཆེ། ཡིག་ཐོག་གི་ཚན་པ་རྣམས་ཐད་ཀར་བཀོད་དེ། ཞབས་མཆན་དུའང་དེའི་གཟུགས་སྲོམ་པོར་བཏང་ཡོད། ཡང་སྐབས་འགར། པར་གཞི་ཀུན་ལ་ཆད་ལྷག་དང་ནོར་འཁྲུལ་བྱུང་ཡོད་ཆེ། སྲིག་པ་པོས་ཡང་དག་པར་བཅོས་པའི་རིགས་རྣམས་ནི་EDལྟར་དུ་མཚོན་པར་བྱས་ཡོད།

དེའང་སྒྲིག་དེབ་འདི་ནི་མཉམ་འབྲེལ་ལས་བྱུང་བའི་འབྲས་བུ་ཞིག་ཡིན་ཏེ། ལས་གཞིའི་བརྒྱུད་རིམ་དུ། མར་ཉི་རྒྱ་མཚོ་ཡིས་པར་གཞི་བར་གྱི་འབྲེལ་བའི་སྐོར་ལ་དཔྱད་ཞིབ་བྱས་ཏེ། རིམ་བཞིན་གནའི་རྒྱ་ཡིག་གི་སྡེབ་ཆ་ལྟར་ཚིག་ཁྲིམ་བདུན་ཅན་གྱི་ཚིགས་བཅད་དུ་བསྒྱུར་བ་དང་། བན་དེ་འཚོ་ཡིས་བསྐྱར་ཞུས་དང་དབྱིན་སྒྱུར་གྱི་འགན་ཁུར་ལ། ལེའུ་སོ་སོའི་འགོ་བརྗོད་བྲིས། དེ་ནས་མར་ཉི་རྒྱ་མཚོ་དང་མཉམ་དུ་སྔོན་གླེང་གི་གནད་འགྲུབ་པར་བྱས་ཤིང་། འབྲེལ་ཡོད་བརྗོད་བྱ་ལས་བོད་ཀྱི་གྲོང་ཆོས་དང་ཆོ་ག་དང་འབྲེལ་བའི་སྐོར་ནི་རྣལ་འབྱོར་ཆེ་རིང་དང་། བོད་རྒྱའི་ལོ་རྒྱུས་དང་འབྲེལ་བའི་སྐོར་ནི་མར་ཉི་རྒྱ་མཚོ་ཡི་རིགས་སྐོར་ལ་བརྟེན་ནས་བྲིས་པ་ཡིན། སྣ་ཁ་ཐུ་རིན་གྱིས་དག་རྒྱུན་རྩོམ་རིག་གི་ཐོ་བཀོད་དང་སྲུང་སྐྱོབ་ཐད་ཀྱི་ཉམས་མྱོང་གི་ངོས་ནས་འགན་ཁུར་ཞིང་། དབྱིན་འགྱུར་གྱི་ཞུ་དག་ལེགས་བཅོས་ཀྱི་འགན་ཡོངས་སུ་འཁུར་ཡོད། སྔོན་གླེང་གི་གནད་ནི་མར་ཉི་རྒྱ་མཚོ་ཡིས་རྒྱ་ཡིག་ཏུ་བསྒྱུར་ཅིང་། རྣལ་འབྱོར་ཆེ་རིང་གིས་བོད་ཡིག་ཏུ་བསྒྱུར་བ་ཡིན།

དེའང་ཀློག་པ་པོ་རྣམས་ཀྱིས་ཀློག་བདེ་བའི་ཆེད་དུ་དབྱིན་ཡིག་དང་རྒྱ་ཡིག་གི་འགྱུར་རྣམས་ནི་བོད་ཡིག་གི་རྗེས་སུ་བཀོད་ཡོད་ཅིང་། མ་ཡིག་གི་དོན་ལེགས་པར་མཚོན་ཕྱིར། དབྱིན་རྒྱའི་ཡིག་སྒྱུར་ནི་གཙོ་བོ་དོན་སྒྱུར་གྱི་ཐབས་ལ་བརྟེན་ཡོད། གཞན་ཡང་། ༡༠༨ལྟ་བུའི་གྲངས་ཀ་ནི་ཐད་སྒྱུར་བྱས་ཡོད་རུང་། དེའི་དམིགས་བསལ་གྱི་རིག་གནས་མཚོན་དོན་ནི་ཀློག་པ་པོ་རྣམས་ཀྱིས་ཐུགས་སྣང་འཇོག་དགོས་པའི་གནད་ཅིག་ཏུ་གྱུར་ཡོད། སྒྲིག་དེབ་ཀྱི་སྔོན་གླེང་གི་གནད་དང་ལེའུ་རེ་རེའི་འགོ་བརྗོད་དང་མཇུག་མཆན་ལ་བརྟེན་ནས། རྒྱ་ཡིག་དང་དབྱིན་ཡིག་གི་ཀློག་པ་པོ་རྣམས་ལ་བོད་ཀྱི་མི་ཆོས་ཤེས་བྱའི་ཐ་སྙད་དང་འབྲེལ་བའི་རིག་གནས་ཀྱི་རྣམ་བཤད་ལྟ་བུ་ཞིག་མཁོ་སྤྲོད་བྱེད་ཐབས་བྱས་ཡོད། བོད་ཡིག་གི་མིང་རྣམས་སྒྲ་སྒྱུར་བྱེད་སྐབས་བོད་དང་ཧི་མ་ལ་ཡའི་སྒྲ་སྦྱོར་མ་ལག་(THL)ཅེས་པའི་སྒྲ་ཡིག་ཕབ་སྟངས་དང་། ལྷ་ཧྲིང་ཡི་གེའི་གཟུགས་སུ་ཕབ་སྒྱུར་བྱེད་སྐབས་རྒྱལ་སྤྱིའི་གཅིག་གྱུར་གྱི་ཝེ་ལི་(Wylie)ཕབ་སྒྱུར་གྱི་ལུགས་བཞིན་དུ་ཕབ་ཡོད། ཡང་རྒྱུན་འབྱམས་སུ་སོང་བའི་ཐ་སྙད་དམིགས་བསལ་བའི་རིགས་རྣམས་དེ་ལྟར་དུ་མ་བྱས་པར་རང་སོར་བཞག་ཡོད་པ་ལ། དཔེར་ན་མོལ་བ་ཞེས་པའི་ཐ་སྙད་ཀྱི་སྒྲ་གདངས་ལ་Mollaལྟ་བུར་ཕབ་ཡོད་པའོ།།

བརྗོད་གཞིའི་སྙིང་དོན།

ཆེད་དེབ་འདི་ནི་ཁྱོན་བསྡོམས་ལེའུ་བརྒྱད་ཀྱིས་གྲུབ་ཅིང་། དང་པོ་ཁྲུང་གི་ལེའུ་ནི། ཁྲུང་གི་བྱུང་རབས་དང་། རིགས་དང་རྣམ་པ། གཟན་དང་སྣང་བརྙན་སོགས་ཀྱི་སྐོར་དང་། ཁྲུང་དམར་པོ་བདུད་རྗེ་ནག་པོས་བཟུང་རྗེས། སྔམ་པོ་ཕ་ཕང་གིས་བསྐྱབས་པའི་བྱུང་རབས་སོགས་བརྗོད་ཡོད། གཉིས་པ་རུས་སྦལ་གྱི་ལེའུ་ནི། རྒྱུན་ལྡན་དུ

ཁྱུང་རབས་དང་མཉམ་དུ་ཁྱེར་སྲོལ་ཡོད། དང་པོར་རུས་སྦལ་ཅི་ལྟར་རྒྱ་མཚོར་གནས་ཤིང་། འཛམ་དཔལ་དབྱངས་ཀྱིས་བཏུལ་ནས། མཐར་རུས་སྦལ་གྱི་ལུས་གནས་རྣམས་མོ་རྩིས་ཀྱི་གཞི་རྩ་གྱུར་བའི་སྐོར་བརྗོད་ཡོད། ལེའུ་གསུམ་པ་ནི་འཇིག་རྟེན་ཆགས་ལུགས་ཀྱི་སྐོར་ཏེ། དེར་ཕྱི་སྣོད་འཇིག་རྟེན་དང་ནང་བཅུད་སེམས་ཅན་གྱི་ཆགས་རབས་དང་། བོད་ཀྱི་རྒྱལ་རབས་ལོ་རྒྱུས་སོགས་ཀྱི་སྐོར་རྣམས་འདུས་ཡོད།

མཇུག་གི་ལེའུ་གཉིས་ནི་ཙོ་ནེ་པའི་སྤྱི་ཚོགས་རིག་གནས་ཀྱི་མཚོན་བྱེད་གལ་ཆེན་གཉིས་ཏེ། ལེའུ་བཞི་པ་ནི་ཡུལ་ལུང་དེར་ཆེས་དར་ཁྱབ་ཆེ་ཞིང་ནང་དོན་ཡང་ཆེས་ཆ་ཚང་བའི་ཕྱེ་མར་གྱི་སྐོར་ཡིན། དེའང་གླུ་ཕྱེ་མར་གླུ་ཡི་གླུ་འགོ་ཡིན། ཕྱེ་མར་མེད་ན་ལེན་ཐབས་མེད་ཅེས་པ་དང་འདྲ་བར། ལེའུ་འདིའི་ནང་དུ་ཕྱེ་མར་དང་ཙོག་ཙེ་ཡི་སྐོར་བརྗོད་བྱུར་བཟུང་ཡོད། ལེའུ་ལྔ་པ་ནི་མདའ་ཡི་སྐོར་ཏེ། དང་པོར་སྨྱུག་མ་གཅོད་ཚུལ་ནས་བཟུང་། རིམ་གྱིས་མདའ་རུ་བཟོ་ཚུལ་དང་། མཐའ་མར་མདའ་ཡི་གྲུབ་ཆ་རེ་རེའི་མཚོན་དོན་སོགས་བརྗོད་བྱུར་བཟུང་ཡོད།

ཆེས་མཇུག་གི་ལེའུ་གསུམ་ནི། ཙོ་ནེའི་ཡུལ་གྱི་གཉེན་སྲོལ་དང་འབྲེལ་བའི་བརྗོད་གཞི་གསུམ་གྱི་སྐོར་ཡིན་ཞིང་། རྒྱུན་ལྡན་དུ་མཉམ་དུ་ཁྱེར་སྲོལ་ཡོད། ལེའུ་དྲུག་པ་ནི་བློན་ཆེན་མགར་སྟོང་བཙན་གྱི་སྐོར་ཡིན། དེ་ནི་བཙན་པོ་སྲོང་བཙན་སྒམ་པོ་དང་། རྒྱ་བཟའ་ཀོང་ཇོ་དང་བློན་ཆེན་མགར་སྟོང་བཙན་གསུམ་གྱི་ངོ་སྤྲོད་བརྒྱུད་ནས། བློན་ཆེན་པོ་རྒྱ་ནག་ཡུལ་དུ་ཕེབས་ཚུལ་དང་། དེ་ནས་རྒྱ་བཟའ་ཞུས་ཚུལ། མཐར་དཀའ་ངལ་སྣ་ཚོགས་བསལ་ཏེ་བོད་དུ་ལོག་ཚུལ་སོགས་རིམ་བཞིན་བརྗོད་ཡོད། མཇུག་གི་ལེའུ་བདུན་པ་དང་བརྒྱད་པ་ནི། ཞང་གླུ་དང་ཚ་གླུ་ཞེས་གཉེན་སྟོན་གྱི་སྐབས་སུ་བག་མའི་སྐྱེལ་བསུ་དང་འབྲེལ་བའི་བརྗོད་གཞིའོ།།

འདི་ལྟ་བུའི་སྒྲ་ཕབ་དང་ཡིག་སྒྱུར་ལ་བརྟེན་པའི་སྒྲིག་དེབ་གཅིག་འགྲུབ་པ་ཡང་། སྔར་གྱི་བཤད་པའི་གླུ་པ་དང་འབྲེལ་ཡོད་ཀྱི་རིག་གནས་བསྡུ་སྒྲིག་མཁན་རྣམས་ཀྱི་བཀའ་དྲིན་ཁོ་ན་ལ་བརྟེན་ནས་བྱུང་བ་ཡིན། འདིར་བཤད་པའི་དགེ་རྒྱུན་གྱི་བྱུང་རབས་ལ་དཔྱད་ཞིབ་བྱས་པར་བརྒྱུད་ནས། དགེ་རྒྱུན་འདི་ཉིད་སྔ་ནས་ད་བར་མུ་མཐུད་དུ་འཕེལ་རྒྱས་སུ་འགྲོ་ཐུབ་པའང་། མི་རབས་ནས་མི་རབས་བར་དུ་གླུ་པ་རྣམས་ཀྱིས་མཉམ་འབྲེལ་མཉམ་སྤྱོད་བྱེད་པ་ཁོ་ན་ལ་བརྟེན་ནས་འཛིན་སྐྱོང་སྤེལ་གསུམ་བྱས་ཏེ་ཡོང་བ་དངོས་སུ་རྟོགས་ཤིང་། ཁོང་ཅག་གི་མཛད་རྗེས་དང་བརྩི་ཐང་ལ་རྗེས་སུ་ཡི་རང་དང་གུས་བཀུར་མཚོན་བྱེད་དུ། བཤད་པ་ཞེས་ཆེད་དུ་བསྒྲིགས་པའི་མདོ་སྨད་ཙོ་ནེ་པ་རྣམས་ཀྱི་རིག་གནས་ཤུལ་བཞག་གི་མེ་ཏོག་ཆུན་པོ་འདི་ཉིད། བོད་ཁ་བ་ཅན་གྱི་དགེ་རྒྱུན་རྩོམ་རིག་གི་ལྷུམ་ར་དང་འཛམ་གླིང་གོ་ལའི་ཁྱོན་གྱི་མི་ཆོས་རིག་གཞུང་གི་སྙིང་ཚལ་དུ་རྣམ་པར་བཞད་དེ་བཀྲག་མདངས་འཚེར་བའི་རྒྱུ་རུ་གྱུར་ཅིག

མཇུག་མཆན།

1 国务院第七次全国人口普查领导小组办公室编,《中国人口普查年鉴》上册（北京:中国统计出版社，2020）。

2 Marnyi Gyatso, 'Home on the Margins: Tsowa Societies of the Choné Kingdom on the Inner Asian Frontier, 1862–1952' (unpublished doctoral thesis, The Chinese University of Hong Kong, 2020), pp. 45-60.

3 སྐལ་ལྡན་རྒྱ་མཚོ། ཡབ་རྗེ་བླ་མ་སྐལ་ལྡན་རྒྱ་མཚོའི་གསུང་འབུམ་བཞུགས་སོ།། པོད་4པོད། (ལན་གྲུའུ། ཀན་སུའུ་མི་རིགས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། 1999), I (1999), 342;张雨,《边政考》(台北:新文丰出版公司, 1990), j9.2b。

4 范晔,《后汉书》(北京:中华书局，1965)，j87.2869-908。

5 刘昫,《旧唐书》(北京:中华书局，1975)，j196-197。

6 陈邦瞻,《宋史纪事本末》(北京:中华书局，1977)，j41; Bianca Horlemann, 'The Relations of the Eleventh-Century Tsong kha Tribal Confederation to its Neighbour States on the Silk Road', in *Contributions to the Cultural History of Early Tibet*, ed. by Matthew Kapstein and Brandon Dotson (Leiden: Brill, 2007), pp. 79-101;马端临,《文献通考》(北京:中华书局，1986)，j335;脱脱,《宋史》(北京:中华书局，1977)，j492。

7 宋濂,《元史》(北京:中华书局，1976)，j121-123。

8 《明实录》(台北:历史语言研究所, 1962), 太宗, j196.1b-2a;张廷玉,《明史》(北京:中华书局, 1974), j330。ཏཱ་མིང་རྒྱལ་རབས་སྐབས་སུ་མཐའ་མཚམས་སུ་དམག་སྒར་བཏབ་པའི་སྐོར་ལ་འདྲིར་གཟིགས་པར་ཞུ། Marnyi Gyatso, 'The Ming, Tibetan and Mongol Interactions in Shaping the Ming Fortification, Multicultural Society and Natural Landscape in Mdo smad, 1368-1644', *Revue d'Etudes Tibétaines*, 55 (2020), 351-84; Marnyi Gyatso, 'A Rosary of the Wish-Fulfilling Jewels: The Co ne Kingdom on the Tibetan, Chinese, Mongolian, and Manchu Frontiers from the Fifteenth to the Eighteenth Century' (unpublished manuscript, June 1, 2022);张雨,《边政考》, j3-4。

9 Marnyi Gyatso, 'Home on the Margins', pp. 43-99.

10 张彦笃,《洮州厅志》(台北:成文出版社有限公司，1970)，p. 842;赵尔巽,《清史稿》(北京:中华书局，1977)，j517。

11 Christopher Beckwith, 'The Tibetans in the Ordos and North China: Considerations on the Role of the Tibetan Empire in World History', in *The Tibetan History Reader*, ed. by Gray Tuttle and Kurtis R. Schaeffer (New York: Columbia University Press, 2013), pp. 133-41 (pp. 136-37).

12 དེའང་བོད་ཀྱི་ཆོས་རྙིང་པའི་ལུགས་དང་འབྲེལ་བའི་སྔ་རབས་བོན་གྱི་དད་མོས་དང་འབྲེལ་བའི་དཔྱད་འབྲས་ནི་ཤིན་ཏུ་རྩོད་རྟོག་ཅན་ཞིག་ཡིན་རུང་། སྒྲིག་དེབ་འདིར་དུས་རབས་བཅུ་པའི་རྗེས་སུ་བྱུང་བའི་གཡུང་དྲུང་བོན་གྱི་ལུགས་དང་སྲིད་པའི་ལྷ་བོན་གྱི་ལུགས་གཉིས་སུ་དབྱེ་སྟངས་ལྟར་བཀོལ་ཡོད། དོན་དུ་སྲིད་པའི་ལྷ་བོན་དང་བཅས་པའི་བཙན་པོའི་སྐབས་ཀྱི་བོད་ཀྱི་ཆོས་རྙིང་པའི་ལུགས་ཀྱི་རྣམ་གཞག་ནི་ཤིན་ཏུ་གསལ་ཁ་མེད་ཕྱིར། ཉམས་ཞིབ་མཁས་པ་ཐུ་ཆི་(Tucci)དང་སི་ཏན་(Stein)གཉིས་ནས་ཀྱང་དམངས་སྲོལ་དད་མོས་དང་མིང་མེད་པའི་ཆོས་ལུགས་ཞེས་པའི་ཐ་སྙད་སྤྱོད་ཡོད་པ་རེད། འབྲེལ་ཡོད་སྐོར་ལ་འདིར་གཟིགས་པར་ཞུ།阿旺嘉措, '试论司巴苯教的基本含义及形式特征', 《西藏大学学报》, 28.1（2013）, 7-12；Helmut Hoffmann, *The Religions of Tibet*, trans. by Edward Fitzgerald (George Allen & Unwin Ltd, 1961), pp. 13-27, 84-110；Per Kværne, *The Bon Religion of Tibet* (Boston: Shambhala, 1995), pp. 9-10；Geoffrey Samuel, *Civilized Shamans: Buddhism in Tibetan Societies* (Washington and London: Smithsonian Institution Press, 1993), pp. 10-13；才让太, '藏文手抄本苯教文献的发现及其当代文化价值',《中国藏学》, 2（2021）, 188-95。

13 Luciano Petech, 'Tibetan Relations with Sung China and with the Mongols', in *China Among Equals: The Middle Kingdom and Its Neighbors, 10th–14th Centuries*, ed. by Morris Rossabi (Berkeley: University of California Press, 1983), pp. 173-203; Tsepon Wangchuk Deden Shakabpa, *One Hundred Thousand Moons: An Advanced Political History of Tibet*, trans. by Derek F. Maher (Boston: Brill, 2010), pp. 177-96.

14 ཀྱི་ཐང་། སྐབས་འགར་ཙོང་ཁའི་ཡུལ་ལ་གོ།李焘,《续资治通鉴长编》(北京：国家图书馆, 1792年）, j265, j398, j404, j520；宋濂,《元史》, j39, j43, j121, j123；脱脱,《金史》(北京：中华书局, 1975）, j26, j79, j80, j91, j95, j98, j103, j113；脱脱,《宋史》, j42, j326。

15 Tsutomu Iwasaki, 'The Tibetan Tribes of Ho-hsi and Buddhism During the Northern Sung Period', *Acta Asiatica*, 64 (1993), 17-37.

16 脱脱,《金史》, j26.654。

17 བྲག་དགོན་པ་དཀོན་མཆོག་བསྟན་པ་རབ་རྒྱས། མདོ་སྨད་ཆོས་འབྱུང་། (ལན་ཀྲུ། ཀུན་སུའུ་མི་རིགས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། 1982), p. 666. འདིར་ཙོ་ནེ་ཁག་ལྔ་ཞེས་པའི་ཐ་སྙད་ནི། ཙོ་ནེ་ས་སྐྱོང་གིས་ཐུར་གྱི་ཡུལ་ལུང་དེའི་དགོན་རྙིང་ནི་ཙོ་ནེ་དགོན་ཆེན་ཏེ་ས་སྐྱ་པའི་ལུགས་སུ་བསྒྱུར་བ་ནས་བཟུང་། ཐུར་གྱི་གླུ་ཆུའི་རྒྱུད་ཀྱི་ཚོ་པ་རྣམས་ལ་དམིགས་ནས་གསར་དུ་བཟོས་པའི་མིང་ཞིག་ཡིན་ནམ་སྙམ།

18 བྲག་དགོན་པ་དཀོན་མཆོག་བསྟན་པ་རབ་རྒྱས། མདོ་སྨད་ཆོས་འབྱུང་། pp. 646-66.

19 Karl-Heinz Everding, 'The Mongol States and Their Struggle for Dominance over Tibet in the 13th Century', in *Tibet, Past and Present*, ed. by Henk Blezer (Leiden: Brill, 2002), pp. 109-28; Luciano Petech, *Central Tibet and the Mongols: The Yüan—Sa-skya Period of Tibetan History* (Rome: Istituto Italiano per il Medio ed Estremo Oriente, 1990), pp. 8-9; Turrell V.

Wylie, 'The First Mongol Conquest of Tibet Reinterpreted', *Harvard Journal of Asiatic Studies* 37.1 (1997), 103-33.

20 洛桑丹珠和婆巴次仁,《安多古刹禅定寺》(兰州：甘肃民族出版社，1995)，p. 7；沙迦室哩,《金刚乘起信庄严宝鬘西天佛子源流录》,安宁译(1448年,转写于1829年),第二品；宋濂,《元史》，j202.4517-19。

21 Elliot Sperling, 'Notes on the Early History of Gro-tshang Rdo-rje-'chang and Its Relations with the Ming Court', *Lungta*, 14 (2001), 77-87.

22 འཇམ་དབྱངས་འཇིགས་མེད་དབང་པོ། ཅོ་ནེ་བསྟན་འགྱུར་གྱི་དཀར་ཆག་ཡིད་བཞིན་ནོར་བུའི་ཕྲེང་བ། (New Delhi: Ngawang Gelek Demo, 1971), pp. 378-81.

23 མགོན་པོ་དབང་རྒྱལ། ཅོ་ནེ་ས་སྐྱོང་གི་ལོ་རྒྱུས་ཀླུ་ཆུ་སྔོན་མོའི་གྱེར་དབྱངས། (ལན་ཀྲུ། ཀན་སུའུ་མི་རིགས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། 1997), pp. 27-8; ཚེ་རིང་དོན་གྲུབ། མདོ་སྨད་ཅོ་ནེའི་ལོ་རྒྱུས་ས་གཞི་སྐྱོང་བའི་རྒྱན། (པེ་ཅིང་། ཀྲུང་གོ་རྩོམ་རིག་སྒྱུ་རྩལ་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། 2016). དེའང་ཅོ་ནེ་དང་། དམེ་བོ། མཛོད་དགེ་བཅས་ཡུལ་ལུང་ཁག་གི་ངག་རྒྱུན་ལྟར་ན། སྤྲང་གླི་དང་སྡེ་གླི་གཉིས་ཀྱིས་མདོ་སྨད་ལྷོ་ཕྱོགས་ཀྱི་ཚོ་པའི་ནང་འཁྲུག་གཅིག་ལས་ཕམ་སྟེ་ཡུལ་གཞན་དུ་འཕོས་པར་བཤད།

24 བྲག་དགོན་པ་དཀོན་མཆོག་བསྟན་པ་རབ་རྒྱས། མདོ་སྨད་ཆོས་འབྱུང་། pp. 643, 646-47; འཇམ་དབྱངས་འཇིགས་མེད་དབང་པོ། ཅོ་ནེ་བསྟན་འགྱུར་གྱི་དཀར་ཆག་ཡིད་བཞིན་ནོར་བུའི་ཕྲེང་བ། pp. 382-83.

25 དེའང་རིན་ཆེན་ལྷུན་པོ་པ་ཡིས་བཞེངས་པར་གྲགས་པའི་གསང་འདུས་ལྷ་ཁང་སྐོར་གྱི་གསལ་བཤད་གཅིག་ལས། འདུ་ཁང་དུ་ས་སྐྱ་ཁྲི་འཛིན་དང་། རྗེ་ཡབ་སྲས་གསུམ་གྱི་སྐུ་བཞེངས་འདུག་ཅེས་པར་བརྟག་ན། ཕྱིས་དེའི་ཆོས་ལུགས་བཅོས་བསྒྱུར་གྱི་རྗེས་སུ་ཕྱོགས་ཡོངས་ནས་དགེ་ལྡན་པའི་ལུགས་སུ་བསྒྱུར་མེད་པར་གསལ།洛桑丹珠和婆巴次仁,《安多古刹禅定寺》, p. 174。

26 བྲག་དགོན་པ་དཀོན་མཆོག་བསྟན་པ་རབ་རྒྱས། མདོ་སྨད་ཆོས་འབྱུང་། pp. 625-26.

27 洛桑丹珠和婆巴次仁,《安多古刹禅定寺》， pp. 40-50, 65-66, 79, 166-67。

28 ཅོ་ནེ་ས་སྐྱོང་གི་མངའ་ཁོངས་སུ་བསྡོམས་པས་དགོན་ཆེན་བཅུ་དང་དགོན་པ་ལྔ་བཅུ་ང་ལྔ་དང་། ལྷ་ཁང་དང་རི་ཁྲོད་དང་བཅས་པས་བརྒྱ་ལྷག་ཡོད་པར་བཤད།见洛桑丹珠和婆巴次仁,《安多古刹禅定寺》, pp. 228-42。

29 སངས་རྒྱས་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་རྒྱུ་མཚན་ཉིད་ཀྱི་ཐེག་པ་དང་འབྲས་བུ་གསང་སྔགས་ཀྱི་ཐེག་པ་གཉིས་ལས། རྒྱུ་མཚན་ཉིད་ཀྱི་ཐེག་པ་ནི་ཐེག་པ་ཆེན་པོ་ལུགས་ཀྱི་གཞུང་སྡེ་སྣོད་གསུམ་དང་། འབྲས་བུ་གསང་སྔགས་ཀྱི་ཐེག་པ་ནི་རྒྱུད་སྡེ་བཞི་ཡི་ཉམས་ལེན་གཙོ་བོར་འཛིན་གྱི་ཡོད་པ་རེད། བོད་ཀྱི་གྲྭ་ས་ཁག་ལས་མདོ་སྔགས་ཀྱི་གཞུང་ལ་སློབ་གཉེར་བྱེད་ཚུལ་སྐོར་གྱི་ཆེད་ཞིབ་ལ་འདིར་གཟིགས་པར་ཞུ། Georges Dreyfus, *The Sound of Two Hands Clapping* (Berkeley: University of California Press, 2003), pp. 18-20, 111-20.

30 ཅོ་ནེ་དགོན་ཆེན་དུ་བཅར་འདྲི་བྱས་པ་ཡིན། སྤྱི་ལོ༢༠༡༥ཟླ་༧ ཚེས༣ཉིན།

31 Marnyi Gyatso, 'Home on the Margins', chapter 2-4.

32 《卓尼县志》, 卓尼县志编纂委员会编(兰州: 甘肃民族出版社, 2020), p. 672; 《临潭县志》, 临潭县志编纂委员会编(兰州: 甘肃人民出版社, 2008), p. 93。

33 ཅོ་ནེ་པ་རེ་འགས་སྲོལ་རྒྱུན་གྱི་ཁྲིམས་རའི་ཚོང་ལས་དབང་གིས་སྟོད་པ་རོང་པ་དང་ཚུ་ཀ་སྡེ་བ་གཉིས་ཕྱོགས་སོ་སོར་ཕྱེ་བར་འདོད།

34 Marnyi Gyatso, 'The Legacy of Bla ma dkar po: An Unsettled Dispute between Chone and Labrang on the Inner Asian Frontier', *Waxing Moon: Journal for Tibetan and Himalayan Studies*, 1 (2021), 16-56 (pp. 25-26).

35 Marnyi Gyatso, 'Home on the Margins', chapter 2.

36 ཅོ་ནེ་པའི་དུས་སྟོན་གལ་ཆེན་ཁག་ནི། འབྲུང་རྟེས་ཀྱི་ལུགས་ལྟར་ཟླ་དང་པོའི་ཚེས་གསུམ་ནས་བཅུ་དྲུག་བར་དུ་སྨོན་ལམ་ཆེན་མོ་དང་། ཟླ་ལྔ་པའི་ཚེས་གཅིག་ནས་བདུན་བར་དུ་ལྷ་པའི་མ་ཧེ། ཟླ་དྲུག་པའི་ནང་གི་ཆོས་འཁོར་དུས་ཆེན་ཉིན་བདུན། ཟླ་དགུ་པའི་ཚེས་བདུན་ནས་ཉི་ཤུ་གཉིས་བར་དུ་བྱམས་པའི་སྨོན་ལམ་ཆེན་མོ་དང་། ཟླ་བཅུ་པའི་ཚེས་ཉེར་བཞི་ནས་ཉེར་བརྒྱད་བར་དུ་ལྔ་མཆོད་ཆེན་མོ་སོགས་དང་། གཞན་ཡང་ལོ་རེའི་ཟླ་དྲུག་པ་དང་བཅུ་པའི་ནང་དུ་ཉིན་བཅུའི་རིང་གི་ཁྲིམས་ར་ཡོད་པ་ཡིན།

37 Lama Jabb, 'The Wandering Voice of Tibet: Life and Songs of Dubhe', *Life Writing*, 17.3 (2020), 387-409 (p. 392).

38 Timothy Thurston, 'An Introduction to Tibetan sa bstod speeches in A mdo', *Asian Ethnology*, 71.1 (2012), 49-73 (p. 55).

39 བཀྲ་ཤིས་དོན་འགྲུབ། གེ་སར་སྒྲུང་གི་གླུ་ཚིག་ལས་བཤད་པའི་སྐོར་གྱི་ཞིབ་འཇུག། (ནུབ་བྱང་མི་རིགས་སློབ་གྲྭ་ཆེན་མོའི་ཞིབ་འཇུག་སློབ་མའི་མཐར་ཕྱིན་དཔྱད་རྩོམ། 2018); དོན་གྲུབ་རྒྱལ། མདོ་སྨད་མཚོ་ལྷོ་ཡུལ་དུ་དར་ཁྱབ་ཆེ་བའི་བཤད་པའི་སྐོར་ལ་རགས་ཙམ་དཔྱད་པ། (བོད་ལྗོངས་སློབ་གྲྭ་ཆེན་མོའི་ཞིབ་འཇུག་སློབ་མའི་མཐར་ཕྱིན་དཔྱད་རྩོམ། 2012) p. 6; རྣམ་རྒྱལ་རིག་འཛིན། ཨ་མདོའི་ངག་རྩོམ་ལས་བཤད་པའི་ཁྱད་ཆོས་ལ་དཔྱད་པ། (མཚོ་སྔོན་དགེ་ཐོན་སློབ་གྲྭ་ཆེན་མོའི་ཞིབ་འཇུག་སློབ་མའི་མཐར་ཕྱིན་དཔྱད་རྩོམ། 2013) p. 1.

40 བཤད་པ། ཆབ་འགག་རྡོ་རྗེ་ཚེ་རིང་གིས་རྩོམ་སྒྲིག་བྱས། (ལན་ཧྲུ། ཀན་སུའུ་མི་རིགས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། 2006), p. 1.

41 དོན་གྲུབ་རྒྱལ། མདོ་སྨད་མཚོ་ལྷོ་ཡུལ་དུ་དར་ཁྱབ་ཆེ་བའི་བཤད་པའི་སྐོར་ལ་རགས་ཙམ་དཔྱད་པ།, p. 15.

42 བཤད་པ། pp. 28-44.

43 བཤད་པ་ཁྱེར་ལེན་གྱི་ལུགས་སྲོལ་འདི་ཉིད་མངོན་མིན་ཤུལ་བཞག་རིག་གནས་ཀྱི་ལས་གཞིར་ཚུད་པའི་དུས་ཚོད་ཀྱི་ཐད་ནས། སྲིད་གཞུང་གི་ལས་ཁུངས་སོ་སོའི་ཡིག་ཆར་བཤད་སྟངས་ཁ་ཤས་ཤིག་བྱུང་ཡོད་ཕྱིར། འདིར་ཅོ་ནེ་རྫོང་ཡུལ་སྐོར་ལྗོངས་རྒྱུའི་ལས་ཁུངས་ཀྱི་ཡིག་ཆ་ཚད་གཞིར་བཟུང་ཡོད།

44 Bendi Tso, 'Opportunities and Challenges in Preserving and Revitalizing the Tibetan Oral Literature Shépa in Chone', *Book 2.0*, 9.1-2 (2019), 7-18.

45 Amy Mountcastle, 'Safeguarding Intangible Cultural Heritage and the Inevitability of Loss: a Tibetan Example', *Studia Ethnologica Croatica*, 22.1 (2010), 339-59; Timothy Thurston, 'The Tibetan Gesar Epic beyond Its Bards: An Ecosystem of Genres on the Roof of the World', *Journal of American Folklore*, 132.524 (2019), 115-36 (p. 117); Timothy Thurston, 'Assessing the Sustainability of the Gesar Epic in Northwest China, Thoughts from Yul shul (Yushu) Tibetan Autonomous Prefecture', *Cultural Analysis*, 17.2 (2020), 1-23.

46 Rachel C. Fleming, 'Resisting Cultural Standardization: Comhaltas Ceoltóirí Éireann and the Revitalization of Traditional Music in Ireland', *Journal of Folklore Research*, 41.2-3 (2004), 227-57; Ahmed Skounti, 'The Authentic Illusion: Humanity's Intangible Cultural Heritage, the Moroccan Experience', in *Intangible Heritage*, ed. by Laurajane Smith and Natsuko Akagawa (London and New York: Routledge, 2009), pp. 74-92.

47 Andrew Martindale, Sara Shneiderman and Mark Turin, 'Time, Oral Tradition and Technology', *Memory*, ed. by Philippe Tortell, Mark Turin and Margot Young (Vancouver: Peter Wall Institute for Advanced Studies, 2018), pp. 197-206; Mark Turin, 'Orality and Technology, or the Bit and the Byte: The Work of the World Oral Literature Project', *Oral Tradition*, 28.2 (2013), 173-86.

48 Skounti, 'The Authentic Illusion: Humanity's Intangible Cultural Heritage, the Moroccan Experience', p. 78.

49 Samten Gyaltsen Karmay, *The Arrow and The Spindle*, 3 vols (Kathmandu: Mandala Book Point, 1997-2014), I (1997), 150.

50 བུ་ཆེ་བ་དགའ་ལྡན་གསེར་ཁྲིར་བཞུགས། བུ་གཉིས་པ་རྒྱ་ནག་རྒྱལ་པོར་བཞུགས། བུ་གསུམ་པས་ས་ལ་སྦྲ་གུར་ཕུབ།

51 Hildegard Diemberger, 'Blood, Sperm, Soul and the Mountain: Gender Relations, Kinship and Cosmovision among the Khumbo (N.E. Nepal)', in *Gendered Anthropology*, ed. by Teresa del Valle (London: Routledge, 1993), pp. 88-127; Nancy Levine, 'The Theory of Rü: Kinship, Descent and Status in a Tibetan Society', in *Asian Highland Societies in Anthropological Perspective*, ed. by Christoph von Fürer-Haimendorf (New Delhi: Sterling Publishers, 1981), pp. 52-78.

52 José I. Cabezón and Roger R. Jackson, 'Editors' Introduction', in *Tibetan Literature: Studies in Genre*, ed. by José I. Cabezón and Roger R. Jackson (New York: Snow Lion, 1996), pp. 11-37.

53 Lauran R. Hartley and Patricia Schiaffini-Vedani, 'Introduction', in *Modern Tibetan Literature and Social Change*, ed. by Lauran R. Hartley and Patricia Schiaffini-Vedani (Durham and London: Duke University Press, 2008), pp. xiii-xxxviii (pp. xvii-xviii); Lama Jabb, *Oral and Literary Continuities in Modern Tibetan Literature: The Inescapable Nation* (Lanham: Lexington Books, 2015).

54 Alexandru Anton-Luca, 'glu and la ye in Amdo: An Introduction to Contemporary Tibetan Folk Songs', in *Amdo Tibetans in Transition: Society and Culture in the post-Mao Era*, ed. by Toni Huber (Leiden: Brill, 2002), pp. 173-96 (pp. 178-79); Roger R. Jackson, '"Poetry" in Tibet: *Glu, mGur, sNyan ngag* and "Songs of Experience"', in *Tibetan Literature: Studies in Genre*, ed. by José I. Cabezón and Roger R. Jackson (New York: Snow Lion, 1996), pp. 368-92 (p. 369); Anna Morcom, 'Landscape, Urbanization, and Capitalist Modernity: Exploring the "Great Transformation" of Tibet through its Songs', *Yearbook for Traditional Music*, 47 (2015), 161-89 (p. 164).

55 རྒྱ་གར་གྱི་སྙན་གཞུང་བོད་དུ་དར་བ་ནས་བཟུང་བོད་ཀྱི་རྩོམ་རིག་ལ་ཐེབས་པའི་ཤུགས་རྐྱེན་གྱི་སྐོར་ལ་འདིར་གཟིགས་པར་ཞུ། Leonard W. J. van der Kuijp, 'Tibetan Belles-Lettres: The Influence of Dandin and Ksemendra', in *Tibetan Literature: Studies in Genre*, ed. by José I. Cabezón and Roger R. Jackson (New York: Snow Lion, 1996), pp. 393-410 (pp. 395-400).

56 王尧和陈践编译,《敦煌古藏文文献探索集》(上海:上海古籍出版社，2008), p. 38; Jackson, '"Poetry" in Tibet: *Glu, mGur, sNyan ngag* and "Songs of Experience"', pp. 368-92 (p. 371); Rolf A. Stein, *Tibetan Civilization* (London: Faber and Faber LTD, 1972), pp. 252-53。

57 མགུར་ཞེས་པ་འདི་གླུ་ཡི་ཞེ་ཚིག་སྟེ། ཏུན་ཧོང་གཏེར་ཡིག་ལྟར་ན། བཙན་པོ་རིམ་བྱོན་གྱི་ལོ་རྒྱུས་སུ་བཙན་པོ་དང་བློན་པོའི་བར་དུ་མགུར་བཞེངས་པའི་ལུགས་ཤིན་ཏུ་དར་ཡོད་པ་གསལ་ཞིང་། བསྟན་པ་ཕྱི་དར་ནས་བཟུང་མགུར་ཞེས་པའི་ཐ་སྙད་འདི་ཆོས་ཕྱོགས་ཀྱི་རྣལ་འབྱོར་པ་དང་གྲུབ་ཆེན་གྱིས་ཉམས་རྟོགས་མཚོན་བྱེད་དུ་གྱུར་ཕྱིར་རིམ་གྱིས་ཆེད་སྤྱོད་ཀྱི་ཐ་སྙད་གཅིག་ཏུ་གྱུར་ཡོད། དཔེར་ན་མི་ལ་རས་པའི་གསུང་མགུར་ལྟ་བུའོ།། སྤྱིར་བཏང་དུ། མགུར་གྱི་རྗོད་བྱེད་ནི་ཚིག་བཅད་དང་ཚིག་སྦྱོར་སྡེབ་ཆ་དང་ལྡན་པ་ཞིག་ཡིན་པ་དང་། མགུར་གྱི་རྣམ་པ་དང་ཁྱད་ཆོས་དང་འབྲེལ་བའི་ཆེད་ཞིབ་ལ་འདིར་གཟིགས་པར་ཞུ། Tsangnyön Heruka, *The Life of Milarepa*, trans. by Andrew Quintman (London: Penguin Books, 2010), pp. xxx-xxxi; Lama Jabb, *Oral and Literary Continuities in Modern Tibetan Literature: The Inescapable Nation*, pp. 5-10; Victoria Sujata, *Tibetan Songs of Realization: Echoes from a*

Seventeenth-Century Scholar and Siddha in Amdo (Leiden and Boston: Brill, 2005), pp. 77-85.

58 Per K. Sørensen, *Divinity Secularized*: *An Inquiry into the Nature and Form of the Songs Ascribed to the Sixth Dalai Lama* (WIEN, 1990), p. 13.

59 Solomon G. Fitzherbert, 'The Tibetan Gesar Epic as Oral Literature', in *Contemporary Visions in Tibetan Studies: Proceedings of The First International Seminar of Young Tibetologist*, ed. by Brandon Dotson and others (Chicago: Serindia Publications, 2009), pp. 171-96; Zhambei Gyaltsho, '*Bab Sgrung*: Tibetan Epic Singers', *Oral Tradition*, 16.2 (2001), 280-93.

60 Thurston, 'An Introduction to Tibetan sa bstod speeches in A mdo', pp. 49-73.

61 Tsangnyön Heruka, *The Hundred Thousand Songs of Milarepa: A New Translation*, trans. by Christopher Stagg (Boulder: Shambhala Publications, 2017); Sujata, *Tibetan Songs of Realization: Echoes from a Seventeenth-Century Scholar and Siddha in Amdo*.

62 Morcom, 'Landscape, Urbanization, and Capitalist Modernity: Exploring the "Great Transformation" of Tibet through its Songs', pp. 168-70; Charles Ramble, 'Gaining Ground: Representations of Territory in Bon and Tibetan Popular Tradition', *The Tibet Journal*, 20.1 (1995), 83-124 (pp. 85-87).

63 Morcom, 'Landscape, Urbanization, and Capitalist Modernity: Exploring the "Great Transformation" of Tibet through its Songs', pp. 166-67.

64 ངག་རྒྱུན་གྱི་སྐོར་ཕལ་ཆེ་བ་ནི་དྲི་བ་དྲིས་ལན་གྱི་ཚུལ་དུ་ཡིན་ཞིང་། མདོ་སྨད་ཕྱོགས་ཀྱི་གླུ་འཐབ་དང་གླུ་ཤགས་སྐོར་གྱི་དཔྱད་འབྲས་ལ་འདིར་གཟིགས་རོགས་ཞུ། Anton-Luca, '*glu* and *la ye* in Amdo: An Introduction to Contemporary Tibetan Folk Songs', p. 185; གླུ་ཤགས་སྲིད་པའི་དར་ལྕེ། བཀྲ་པོས་རྩོམ་སྒྲིག་བྱས། (ཟི་ལིང་། མཚོ་སྔོན་མི་རིགས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། 1997); འཕགས་མོ་སྐྱིད། མདོ་སྨད་མཚོ་ལྷོ་ཡུལ་གྱི་གླུ་ཤགས་ལ་རགས་ཙམ་དཔྱད་པ། (བོད་ལྗོངས་སློབ་གྲྭ་ཆེན་མོའི་ཞིབ་འཇུག་སློབ་མའི་མཐར་ཕྱིན་དཔྱད་རྩོམ། 2013), pp. 6-13; Per K. Sørensen, *Divinity Secularized*: *An Inquiry into the Nature and Form of the Songs Ascribed to the Sixth Dalai Lama*, p. 18; Timothy Thurston, '"Careful Village's Grassland Dispute": An A mdo Dialect Tibetan Crosstalk Performance by Sman bla skyab', *CHINOPERL*, 32.2 (2013), 156-81 (p. 157).

65 དོན་གྲུབ་རྒྱལ། མདོ་སྨད་མཚོ་ལྷོ་ཡུལ་དུ་དར་ཁྱབ་ཆེ་བའི་བཤད་པའི་སྐོར་ལ་རགས་ཙམ་དཔྱད་པ། p. 15.

66 Stein, *Tibetan Civilization*, pp. 195-96.

67 དོན་གྲུབ་རྒྱལ། མདོ་སྨད་མཚོ་སྔོ་ཡུལ་དུ་དར་ཁྱབ་ཆེ་བའི་བཤད་པའི་སྐོར་ལ་རགས་ཙམ་དཔྱད་པ། pp. 11-13; Giuseppe Tucci, *The Religions of Tibet*, trans. by Geoffrey Samuel (London and Henley: Routledge & Kegan Paul, 1980), pp. 232, 238; Stein, *Tibetan Civilization*, pp. 191-92.

68 Stein, *Tibetan Civilization*, pp. 192, 195.

69 མི་ཆོས་རྩ་བ་རྣམ་པ་དགུ། སེང་གེའི་ཁོག་པ་དཔེར་བཞག་སྟེ།། རྐང་གཡས་སྲིད་པའི་ཆགས་ལུགས་གླེང་།། གཡོན་པ་སྐྱེ་འགྲོའི་བྱུང་ཚུལ་གླེང་།། ཚང་ར་འཛམ་གླིང་ས་བཅད་གླེང་།། ལག་གཡས་རྗེ་ཡི་གདུང་རབས་གླེང་།། གཡོན་པ་འབངས་ཀྱི་མི་རབས་གླེང་།། གུང་མོ་བསྟན་པའི་ཆགས་ལུགས་གླེང་།། མཇིང་པ་རྗེ་ནམ་མི་སྡེ་གླེང་།། མགོ་བོ་ཕ་མའི་ཚོ་རིགས་གླེང་།། མཇུག་མ་མཚོན་བྱེད་དགའ་བའི་གླུ།། ཨོ་རྒྱན་གླིང་པ། བཀའ་ཐང་སྡེ་ལྔ། (པེ་ཅིང་། མི་རིགས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། 1986), p. 469; Stein, *Tibetan Civilization*, p. 193; David P. Jackson, *The Mollas of Mustang: Historical, Religious and Oratorical Traditions of the Nepalese-Tibetan Borderland* (Library of Tibetan Works & Archives, 1984), p. 84.

70 阿旺嘉措，“民间苯教祭祀者‘莱坞’的经书内涵及其文化特征”,《西藏大学学报》，29.1 （2014），115-20；吉西次力，“安多迭部地区民间口述经文《司巴拖亦》初探”,《民族史研究》, 苍铭编(北京：中央民族大学出版社，2018), pp. 128-40。

71 འགྲུ་བཙུན་ལེགས་བཤད་རྒྱ་མཚོ། ཐེ་བོའི་དམངས་ཁྲོད་ངག་རྒྱུན་རྩོམ་རིག་ཕྱོགས་བསྒྲིགས། (ལན་གྲུ། ཀན་སུའུ་མི་རིགས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། 2017).

72 Jackson, *The Mollas of Mustang: Historical, Religious and Oratorical Traditions of the Nepalese-Tibetan Borderland*, pp. 36-41.

73 Barbara N. Aziz, 'On Translating Oral tradition: Ceremonial Wedding Poetry from Dingri', in *Soundings in Tibetan Civilization*, ed. by Barbara N. Aziz and Matthew Kapstein (New Delhi: Manohar, 1985), pp. 115-32.

74 Jackson, *The Mollas of Mustang: Historical, Religious and Oratorical Traditions of the Nepalese-Tibetan Borderland*, pp. 81-83.

75 Aziz, 'On Translating Oral tradition: Ceremonial Wedding Poetry from Dingri', p. 118.

76 Stein, *Tibetan Civilization*, pp. 196-98.

77 སྤྱི་ལོ་༡༨༥༠ལོར་རྒྱ་ནག་སྲིད་གཞུང་གིས་མི་རིགས་དབྱེ་འབྱེད་ངོས་འཛིན་བྱེད་དུས། མི་འབོར་ཆིག་ཁྲི་བདུན་སྟོང་ལྷག་ལས་མེད་པའི་དྭགས་པོ་ཁོག་པའམ་པེ་མྨ་ཞེས་པ་རྣམས་ནི་བོད་རིགས་ཀྱི་ཁོངས་སུ་ངོས་འཛིན་བྱས་ཡོད་ནའང་། ཁོང་ཚོའི་མི་རིགས་ཀྱི་ངོ་བོ་ངོས་འཛིན་དང་འབྲེལ་བའི་རྩོད་གཞི་ནི་ད་སྔའི་བར་དུ་ལུས་ཡོད་པ་རེད། སྤྱི་ལོ་༡༨༧༣ལ་ཁོང་ཚོས་རྒྱ་ནག་སྲིད་གཞུང་ལ་མི་རིགས་ཀྱི་ངོ་བོའི་སྐོར་ལ་ཡང་བསྐྱར་རྟོག་ཞིབ་བྱེད་དགོས་པའི་སྙན་ཞུ་ཕུལ་ཡང་། སྤྱི་ལོ་༡༨༨༦ལ་རྒྱ་ནག་སྲིད་གཞུང་གིས་ཁོང་

ཅག་གི་མི་རིགས་ངོ་བོའི་ཐད་ལ་སྔར་བཞིན་འགྱུར་བ་མེད་པའི་ཐག་གཅོད་བྱས་འདུག འབྲེལ་ཡོད་ཞིབ་རྒྱུས་སྐོར་འདིར་གཟིགས་པར་ཞུ།四川民族研究所,《白马藏人族属问题讨论集》(成都:四川民族研究所, 1980);平武县白马人族属研究会,《白马人族属研究文集》(平武县白马人族属研究会, 1987)。

78 王万平和班旭东，“白马藏人古歌调查报告”,《西北民族大学学报》，4（2015），142-50;宗喀漾正岗布和王万平，“白马藏人古歌‘gLu’与斯巴苯教”,《西藏大学学报》，3（2016），8-15。

79 王万平和班旭东，“白马藏人古歌调查报告”， pp. 142-50;宗喀漾正岗布和王万平，“白马藏人古歌‘gLu’与斯巴苯教”， pp. 8-15。

80 འགྲོ་བཙུན་ལེགས་བཤད་རྒྱ་མཚོ། ཐེ་བོའི་དམངས་ཁྲོད་ངག་རྒྱུན་རྩོམ་རིག་ཕྱོགས་བསྡུས། p. 160.

81 དེའང་ཡིག་ཐོག་གི་བསྟན་བཅོས་ཁག་དང་ངག་རྒྱུན་རྩོམ་རིག་གི་རིགས་ཁ་ཤས་ལས། གླུ་ཞེས་པའི་ཤེས་བྱའི་མཛོད་ཀྱི་རྣམ་གཞག་ལྟ་བུ་ལས་ངག་ལ་གྱུར་བའི་ཚིག་ཙམ་ཞིག་མིན་པ་ཤིན་ཏུ་གསལ་ཏེ། དཔེར་ན། བཤད་མཛོད་ཡིད་བཞིན་ནོར་བའི་ལེའུ་བཅུ་གཉིས་པར། དེ་ནི་ཤེས་བྱའི་མ་ལག་གཅིག་ཏུ་ངོས་འཛིན་བྱས་ཏེ། རྒྱ་གར་ཆོས་ཀྱི་གླུ་དང་། རྒྱ་ནག་རྩིས་ཀྱི་གླུ། ཞང་ཞུང་བོན་གྱི་གླུ་དང་མངའ་རིས་བོད་ཀྱི་གླུ་ཞེས་ལུགས་སྣ་ཚོགས་སུ་བཀར་ཡོད་པ་དང་། ལུགས་རེ་རེ་ཡི་ལེན་ཚུལ་ཡང་བརྗོད་ཡོད། Don dam smra ba'i seng ge, *A 15th Century Tibetan Compendium of Knowledge* (*Bshad mdzod yid bzhin nor bu*) with an introduction by E. Gene Smith, ed. by Lokesh Chandra (New Delhi: Jayyed Press, 1969), pp. 522-27.

82 Jackson, *The Mollas of Mustang: Historical, Religious and Oratorical Traditions of the Nepalese-Tibetan Borderland*, pp. 23-24.

83 Ellis Gene Smith, 'Introduction', in *A 15th Century Tibetan Compendium of Knowledge*, p. 6.

84 དེའང་ཆོས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཁག་ལ་སློབ་གཉེར་མཛད་མཁན་རྣམས་ལ་ཆེད་དུ་དམིགས་ནས་མཛད་པའི་མཁས་པ་ལ་འཇུག་པའི་སྒོ་དང་མི་འདྲ་བར། ཤེས་བྱ་རབ་གསལ་ནི་ཆོས་རྒྱལ་འགྲོན་འཕགས་པས་ཁོང་གི་སྦྱིན་བདག་གི་དོན་དུ་ཤིན་ཏུ་གོ་བདེ་ཞིང་ཁ་གསལ་བའི་རྗོད་བྱེད་ཀྱིས་མཛད་ཡོད་ཕྱིར། གཅིག་བྱས་ན། དེ་ནི་རྒྱ་ནག་གི་སྲུང་རྒྱལ་རབས་སྐབས་སུ་གོང་མའི་ཕོ་བྲང་དུ་ཤིན་ཏུ་རྒྱུགས་ཆེ་བའི་ལུགས་སྲོལ་ཞིག་ཏེ། གོང་མའི་རྒྱུས་སྲས་ལ་ཆེད་དུ་བསྟན་བཅོས་སྒྲིག་སྲོལ་ཡོད་པའི་ཤུགས་རྐྱེན་གྱིས་ཡིན་པར་སྙིད།

85 དུས་རབས་དགུ་པའི་ནང་མངོན་པ་མཛོད་ཀྱི་ལེའུ་ཁ་ཤས་ཤིག་བོད་དུ་བསྒྱུར་ཡོད་པ་དང་། དེ་ནས་བཟུང་། དུས་རབས་བཅུ་གསུམ་པའི་ནང་མཆིམས་འཇམ་པའི་དབྱངས་ཀྱིས་མཛད་པའི་མངོན་པ་མཛོད་ཀྱི་འགྲེལ་པ་ནི་ཆེས་ཆ་ཚང་ཅན་ཞིག་ཏུ་ངོས་འཛིན་བྱེད་བཞིན་ཡོད་པ་རེད། *Abhidharmakośa-Bhāṣya of Vasubandhu: The Treasury of the Abhidharma and Its* (*Auto*) *Commentary*, ed. and trans. into English by Gelong L. Sangpo, 4 vols (Delhi: Motilal Banarsidass Publishers Private Limited, 2012); The Ninth Karmapa

Wangchuk Dorje, *Jewels from the Treasury*, trans. by David Karma Choephel (New York: KTD Publications, 2012).

86 Rupert Gethin, *The Foundations of Buddhism* (Oxford: Oxford University Press, 1998), pp. 207-09; Noa Ronkin, 'Abhidharma', *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, (2018), https://plato.stanford.edu/archives/sum2018/entries/abhidharma/

87 སངས་རྒྱས་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་སྡེ་སྣོད་གསུམ་གྱི་རྣམ་གཞག་དང་འབྲེལ་བའི་དཔྱད་འབྲས་ལ་འདིར་གཟིགས་པར་ཞུ། Chögyam Trungpa, *Glimpses of Abhidharma: From a Seminar on Buddhist Psychology* (Boulder: Prajñā Press, 1975), p. 2.

88 Gethin, *The Foundations of Buddhism*, pp. 56, 206.

89 Dreyfus, *The Sound of Two Hands Clapping*, pp. 113-18.

90 འགྲོ་མགོན་ཆོས་རྒྱལ་འཕགས་པ། ཤེས་བྱ་རབ་གསལ། ས་སྐྱ་བཀའ་འབུམ། པོད་15ཡོད། (Sachen International, 2006), XIII (2006), p. 2a; ཆོས་མངོན་པའི་མཛོད་ཀྱི་ཚིག་ལེའུར་བྱས་པ་སོགས། (BDRC: MW1NLM864, n.d.), pp. 30b-1a.

91 Khedrup Norsang Gyatso, *Ornament of Stainless Light: An Exposition of the Kalachakra Tantra*, trans. by Gavin Kilty (Boston: Wisdom Publications, 2004), pp. 2-3.

92 洛桑丹珠和婆巴次仁,《安多古刹禅定寺》，pp. 47-48。

93 མངོན་པ་མཛོད་དང་དུས་ཀྱི་འཁོར་ལོའི་འཇིག་རྟེན་ཆགས་ཚུལ་དང་འབྲེལ་བའི་བསྡུར་དཔྱད་ཀྱི་སྐོར་ལ་འདིར་གཟིགས་པར་ཞུ། Vesna Wallace, *The Inner Kalacakratantra: A Buddhist Tantric view of the Individual* (Oxford: Oxford University Press, 2001), pp. 66-76.

94 Ellis Gene Smith, 'Introduction', in *A 15th Century Tibetan Compendium of Knowledge*, p. 5-6.

95 གྲགས་པ་བཤད་སྒྲུབ། ལོ་དང་སྐར་སྙེའི་རེའུ་མིག་གི་གི་སྐོར་དང་རྩིས་ཀྱི་ལྡེ་མིག་གི་སྐོར་དོན་བསྡུས་པ་བཞུགས་སོ།། ཅོ་ནེ་གྲགས་པ་བཤད་སྒྲུབ་ཀྱི་གསུང་འབུམ། པོད་18ཡོད། (པེ་ཅིང་། ཀྲུང་གོའི་བོད་རིག་པ་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་།), XVII (2009), p. 393.

96 ལྷ་མོ་ཚེ་རིང་གིས་ཡིག་ངོར་ཕབ་པའི་བཤད་པའི་ལེའུ་རྣམས་དཔར་སྐྲུན་བྱས་པའི་སྐོར་འདིར་གཟིགས་པར་ཞུ། བོད་ཀྱི་དམངས་ཁྲོད་ངག་རྒྱུན་རིག་གནས་དཔེ་ཚོགས། འབྲུག་ཐར་དང་ངག་དབང་རྒྱ་མཚོས་རྩོམ་སྒྲིག་བྱས། པོད་60ཡོད། (ལན་ཀྲུ། ཀན་སུའུ་རིག་གནས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། 2015) , V, VI, VII, VIII (2015).

97 Cabezón and Jackson, 'Editors' Introduction', p. 14; Lama Jabb, *Oral and Literary Continuities in Modern Tibetan Literature: The Inescapable Nation*, pp. 17-20.

98 Turin, 'Orality and Technology, or the Bit and the Byte: The Work of the World Oral Literature Project', 173-86.

99 Fitzherbert, 'The Tibetan Gesar Epic as Oral Literature', pp. 179-85; Thurston, 'Assessing the Sustainability of the Gesar Epic in Northwest China, Thoughts from Yul shul (Yushu) Tibetan Autonomous Prefecture', p. 4.

100 Mark Bender, Aku Wuwu and Jjivot Zopqu, *The Nuosu Book of Origins* (Seattle: University of Washington Press, 2019), p. xi.

101 Timothy Thurston, 'An Examination of the Poetics of Tibetan Secular Oratory: An A mdo Tibetan Wedding Speech', *Oral Tradition*, 33.1 (2019): 23-50.

102 Stein, *Tibetan Civilization*, pp. 43-44.

103 Charles Ramble, 'Real and Imaginary Tibetan Chimeras and Their Special Powers', *Mongolo-Tibetica Pragensia*, 7.2 (2014), 13-33 (pp. 15-20).

104 Daniel Berounský, 'Bird Offerings in the Old Tibetan Myths of the Nyen Collection (*Gnyan 'bum*)', *Archiv orientální*, 84.3 (2016), 527-59 (pp. 539-40).

105 傅懋勣,《纳西族图画文字白蝙蝠取经记研究》(北京:商务印书馆，2012)。

106 阿旺嘉措和唐茜，"司巴苯教的宇宙观初步探讨", 青藏高原论坛，1.1 (2015), 1-3。

107 Geoffrey Samuel, *Civilized Shamans: Buddhism in Tibetan Societies*.

108 Philippe Cornu, *Tibetan Astrology*, trans. by Hamish Gregor (Boston and London: Shambhala Publications, 1997), pp. 30-31.

109 Charles Ramble, 'The Assimilation of Astrology in the Tibetan Bon Religion', *Extrême-Orient Extrême-Occident*, 35 (2013), 199-232 (pp. 212-13).

110 Ramble, 'The Assimilation of Astrology in the Tibetan Bon Religion', p. 214.

111 桑吉卓玛，"民间苯教文献'夏当'初探",《西藏大学学报》，2 (2022)，38-45。

112 ཡིག་ཚའི་པར་གཞི་ཚད་གཞི་གཅིག་ཏུ་གཏོང་བ་ལས་བྱུང་བའི་སྐྱོན་གྱི་སྐོར་ལ་དཔྱད་གླེང་འདིར་གཟིགས་པར་ཞུ། Mark Bender, 'Co-creations, Master Texts, and Monuments:

Long Narrative Poems of Ethnic Minority Groups in China', *Journal of Chinese Oral and Performing Literature*, 38.2 (2019), 65-90.

113 范学勇和杨士宏,《卓尼藏族创世史诗舍巴》(北京:民族出版社, 2017)。

导论

释巴(བཤད་པ།)意为“解释”、“阐明”，是一个百科全书式、可轮流对唱的诗歌合集。传唱他的主要是分布在中国西北甘肃省、甘南(ཀན་ལྷོ།)藏族自治州、被称为“卓尼人”(ཅོ་ནེ་པ།)的藏族分支族群。在这个横跨安多–康巴和甘肃–四川的区域，释巴已经被唱诵了数个世纪。本书基于从2015年至2020年在卓尼县(ཅོ་ནེ་རྫོང་།)搜集的释巴口述与文本的合集而成。释巴阐释了藏族世界观、地理、历史、社会习俗及文化宗教事物。他通常以七字为一句，由仪式专家和有声望的长者以问答式(དྲི་བ་དྲིས་ལན།)演唱。释巴是藏族文明演变的一个微缩模型，也是一座卓尼人的文化、宗教及历史知识宝库。

卓尼人是藏族的一个分支。有着700万人口的藏族被统称为“藏族”(བོད་རིགས།)或“土伯特人”(Tibetan)。[1]然而由于地理位置、语言、宗教、习俗、生计方式和历史轨迹的不同，藏族内部存在着可观的多样性。以卓尼人为典型，这种多样性在生活于藏汉文化边疆地带上的藏族分支族群身上尤为突出。约有三万人口的卓尼人通过农耕、畜牧、贸易和偶尔的伐木来维持生计。他们定居于黄河(རྨ་ཆུ།)流域上部的洮河(ཀླུ་ཆུ།)及其支流沿岸，是不同藏族移民的后裔。其语言接近于康方言。卓尼人的村落与其他诸如汉族、回族和土族的村落相邻。卓尼人和近邻及遥远的政治宗教中心之间错综复杂的互动，深刻地塑造了当地历史。[2]

如今卓尼人所传唱的释巴，也许是由藏族移民带来，也许是由他们的后裔所创造。构成释巴的诗歌在何时、以何种方式形成现在的模样，仍然是个未被解答的问题，并且广受争论。一方面，释巴的内容与表演形式和其他流传于安多北部至喜马拉雅山南麓之间的藏族口述传统互有重合。另一方面，比较释巴和十世纪以来的藏语传世文献可知，释巴与藏语书写传统有悠久的交织关系。此导论会提供一些我们的思考，包括释巴及其表演的历史与当代背景、滋养他的水土与文化、以及对一代代传承释巴的个人贡献的认可。

地域和历史

卓尼位于青藏高原东部。祁连山（མདོ་ལམ་རིང་མོ།）与巴颜喀拉山（བློན་ཡན་ཏ་རི།）平行向东南方逶迤，和岷山北部与秦岭西部在此交汇。自西北至东南，海拔从4000米以上降至2500米左右。洮河及其支流经过青藏高原边缘，切入高耸的群峰与起伏的山丘，然后流淌经过平坦的山谷。在东南季风、西伯利亚高压和青藏高原低压的影响下，这个槽状地形上存在着高原草原、高山草甸以及温带河谷这样不同的生态区域。这里的平均日照量和降雨量为温带与高山植被及农作物创造了良好的生长条件。然而，气候系统、地形构造和海拔变化偶尔会在作物生长季节产生暴风雪或干旱，也会在收割季节引发破坏性的冰雹或过量降雨。

"卓尼"一词的地理意涵因时而异。基于所见的藏汉史料，"卓尼"一词的出现可以追溯到十六世纪早期。他专指卓尼大寺（ཅོ་ནེ་དགོན་ཆེན་དགའ་ལྡན་བཤད་སྒྲུབ་གླིང་།）和卓尼土司（ས་སྐྱོང་། རྒྱལ་པོ། དཔོན་པོ།）所管理的藏族族群位于洮河河谷的居住地。[3]但是，在"卓尼"这一地名与这座寺院以及土司绑定之前，甚至在吐蕃控制洮河河谷之前，这个地方就已经是不同政治势力试图延伸并巩固其影响力的必争之地。卓尼可以说是多个文明的边缘地带，曾被来自中原和草原的不同政权所占据。

按正史的记载，汉朝（202 BC–220 AD）以前的洮河河谷栖居着不同的羌人族群。[4]随后，来自蒙古高原的鲜卑游牧族群建立了吐谷浑王国（འ་ཞ། 284–670），此地成为其东部边境。在隋朝（581–619）时，这个河谷的一部分由梁州下属的临洮郡管辖。之后，唐朝（618–907）的陇右道辖制此地。七世纪中叶，立足卫藏（དབུས་གཙང་།）的吐蕃（618–842）征服了吐谷浑，吞并了洮河河谷。[5]吐蕃衰亡后，藏族的宗喀王国（ཙོང་ཁ།或唃厮啰རྒྱལ་སྲས། 997–1099）和女真人的金国（1114–1234）在与宋朝（960–1279）的战争中占领了洮河河谷中的军事要塞。[6]随着蒙古战胜大宋，这个地区被纳入了元朝（1271–1368）的脱思麻（མདོ་སྨད།）路和巩昌府。元代朝廷授予当地藏族首领千百户的头衔及职位，用以间接统治其属民。[7]

明朝（1368–1644）建立后，在安多东部逐渐修筑了边墙。边墙东面建立了永久性的卫所。洮州（ཐའོ་ཧྲུ། སློ་མཆེར། བ་ཅེ། 临潭）和岷州（མིན་ཧྲུ། 岷县）是位于洮河河谷的两座卫城，被数百个由汉族与回族屯军驻守的堡寨拱卫着。明朝运用"羁縻"的思想，与边墙西面的藏族部族维系着和平。他继承了元代的政策，通过给藏族的世俗与宗教权威授予土司/土官和僧官的头衔，来间接管理当地事务。被追认为第一代卓尼土司的些地（གྱུང་ནྲི།），是著藏簇（ཅོ་ཚང་ཚོ་བ།或སྒོ་ཚང་ཚོ་བ།）头人。他于1418年被赐予了千户头衔。之后，历代卓尼土司与明军合作，弹压其他骚扰卫所的藏族族群，抵御从十六世纪起移民至安多并侵扰明朝边境的蒙古人，被朝廷授予了更显赫的世袭头

衔。十七世纪时，卓尼土司和蒙古人与汉人都维持着良好的关系，在安多政治中扮演了愈发重要的角色。[8]

随着卓尼土司的崛起，“卓尼”一词指受其控制的安多东部地区。满族建立清朝（1644–1911）后，明朝在安多的边界成为了由朝廷委任的流官和皇帝认可的土司们分而治之的界线。诸位藏族土司中，卓尼土司是安多最有影响力的地方统治者。他们服务于清朝，参与多个军事行动，被皇帝授予尊贵的头衔。在掌控了洮河河谷后，他们于十八世纪把领地扩张到了卓尼南面的白龙江（འབྲུག་ཆུ།）河谷。此时，处于巅峰状态的卓尼土司王国和拉卜楞寺（དགེ་ལྡན་བཤད་སྒྲུབ་དར་རྒྱས་བཀྲ་ཤིས་གཡས་སུ་འཁྱིལ་བའི་གླིང་།）、青海蒙古以及四川北部的土司们的势力范围相接壤。“卓尼”　这一地名由此泛指由卓尼、迭部（ཐེ་བོ།）以及洮州、岷州和舟曲/西固（འབྲུག་ཆུ།）部分地方组成的区域。[9]卓尼土司管理着这片区域跨越了十九世纪，其统治地位持续到了1949年。[10]如今，卓尼指甘肃省西南部的一个县<图 1>。

提供这一历史背景的目的是为了明确“卓尼”一词的意义并非一成不变。该地名的意涵变化通常对应着当地政治景观的变革。本书中，我们从民族文化的意义上理解并使用“卓尼”：他是一个沿着洮河，从车巴沟（ཆས་པའི་གཞིས།）到藏巴哇（གཙང་པ་བ།），范围超过目前卓尼县行政边界的文化区域。这样定义卓尼和我们理解释巴息息相关。虽然大多数著名的释巴艺人居住在卓尼县，但是临潭与迭部的一些藏族村落也保留着释巴传统，尽管有一些本土化的改变。至关重要的是，将卓尼理解为一个拥有社会文化意义的动态空间，而非被行政边界固化的地方，可以更好地理解并欣赏卓尼丰富的历史。这也有助于我们更好地理解释巴的内容、传承以及表演。我们会在后文谈到这一点。

藏文明边缘地带的卓尼

居住在卓尼的藏族来自何方？谁成为了现在的卓尼人？这些棘手的问题并非此导论要回答的问题。通常，卓尼人认为自己是几波藏族移民的后裔。他们从七世纪起定居于洮河河谷，并与当地土著相互融合。凭借与卫藏之间的文化和宗教纽带，这些移民把不断发展中的藏文明带到了卓尼，同时可能不断地改变他们自己的知识、规范和习俗以适应当地的境况。了解这一点，对理解卓尼人如何将释巴打造成百科全书的形式至关重要。

最早的藏族移民是从卫藏被派来开拓疆域的士兵。他们在七、八世纪抵达洮河河谷。这些士兵吞并了吐谷浑、唐古特和羌人的领地后，把吐蕃扩张到了唐朝的西境。他们在唐蕃战争中战斗、戍守边境，甚至有可能以较高的社会政治地位生活于被征服的族群中。[11]被征服的洮河河谷或许是当时藏族和其他族群交流交融宗教思想与习俗的一个活跃空间。鉴于藏

族征服者的政治军事优势，其包罗万象的“民间信仰”或“斯巴苯”（སྲིད་པའི་བོན།）可能是洮河河谷的主流宗教传统。[12]

吐蕃崩溃后，许多文武官员仍然在“分裂时期”（སིལ་བུའི་དུས། 九–十一世纪）管理着这片边疆。他们将当地藏族联合为部族，有时在吐蕃王室后裔的旗帜下组成更大的联盟，成为此地的实际统治者。宗喀王国就是这样一个建立在安多的联盟。[13]依据零散的中文史料可知，宗喀王国的陇逋（ལྷན་གྲུབ།）、庞拜（ཕན་པོ།）和巴凌（བར་ལུང་།）族由超过四万户组成。在和西夏（མི་ཉག 1038–1227）与宋朝的互动中，他们参与战斗，在青海北部和甘肃南部之间迁移，并有一部分人定居在了洮河河谷。[14]相比于佛教受到排挤的卫藏，安多在这段时期见证了佛教的稳定发展以及对当地宗教景观的重塑。[15]尚存的“民间信仰”被制度化的佛教和“雍仲苯教”（གཡུང་དྲུང་བོན།）的修行者所吸收。在当地社会中，其作用大抵也被限制。尽管如此，民间信仰习俗仍旧和这些更加制度化的宗教一起发展着。

虽然宗喀王国在十二世纪覆灭，许多藏族部族仍然依附于他的统治家族。有中文记载显示，洮州有11337户是这个后宗喀时期联盟的一部分。他们灵活地效力于当时有影响力的王朝。[16]至十三世纪，此联盟消解，新的政治势力取代了其地位。《安多政教史》（མདོ་སྨད་ཆོས་འབྱུང་།）所引用的叶哇寺（ཡེར་བ་དགོན་བསམ་འགྲུབ་གླིང་།）的一个“章目”（དཀར་ཆག年代未知）称，那道（ངས་མདོ།）、贡琐（གང་སོ།）、阿拉（ཨ་ར།）、鲁琼（ཀླུ་ཚུང་།）和勋巴（གཞུང་པ།）组成了“卓尼五部”（ཅོ་ནེ་ཁག་ལྔ།）。此联盟在当时供养着这座位于洮河中游的噶当派（བཀའ་གདམས།）寺院。[17]这些部族颇为看重仪式专家的医术和法术，对不同教派有兼容并包的态度。苯教和佛教的寺院都在洮河河谷中欣欣向荣地发展。具体而言，在洮河上游，鲁琼是安多最享盛誉的苯教中心之一。当地的苯教家族培养出许多大师，主导这一区域直到十七世纪。在中游，卓尼五部修建了一些宁玛派（རྙིང་མ།）的寺庙经堂（འདུ་ཁང་། ལྷ་ཁང་།），其中一座就是卓尼大寺的前身。在下游，当地部族首领和宋朝合建了几座佛教寺院。[18]佛教作为此地和跨区域政治的重要因素，在当地有很强的影响力，并在元朝时达到巅峰。

从1264年起，凭借元代皇帝的支持，萨迦派在重塑青藏高原的宗教景观中居功甚伟。[19]由于被封为帝师（ཏི་ཤྲཱི།）的萨迦法王——圣者罗卓坚赞八思巴（1235–1280）基本居住在洮河河口附近的临洮，他的弟子在此河谷中积极兴建或改宗其他教派的寺院，致使处在蒙元统治下的卓尼五部的寺院改宗萨迦派。知名的卓尼大寺，在当时只是一个叫做“知藏拉康”（ཏྲི་གཙང་ལྷ་ཁང་།）的宁玛派经堂，于1295年被改革为萨迦派。一个世纪之后，他成为青藏高原上常住僧侣超过三千人的大型寺院之一。[20]然而，萨迦派的影响力伴随着元朝的瓦解而式微。在十五世纪之交，苯教和其他佛教教派开始接受明朝皇帝的供养，积极在安多修建或修复他们的寺院，开启了一个

藏传佛教和苯教的繁荣时期。[21]这些宗教传统中最新创立的格鲁派，受到了卓尼土司的政治与经济支持，并在改革洮河沿岸居民的宗教习俗中扮演了至关重要的角色。

通常认为，卓尼土司些地和弟弟敖地（སྡོ་སྡི།）是益西达吉（ཡེ་ཤེས་དར་རྒྱས།）的后裔。益西达吉则是吐蕃王室分支噶（དགའ།）氏族的一个头领，其祖源是上天赐予吐蕃第一任赞普聂赤赞普（གཉའ་ཁྲི་བཙན་པོ།）的儿子噶。据记载，第四十一任吐蕃赞普赤祖德赞（ཁྲི་གཙུག་ལྡེ་བཙན།赤热巴巾ཁྲི་རལ་པ་ཅན།, 802–838）派遣益西达吉到四川西北部的佐盖（མཛོད་དགེ）收税。[22]本地口述历史表明，些地和敖地从佐盖迁移到了迭部，最终在十五世纪之交抵达洮河河谷。一同迁徙的还有一些依附于他们的部族。此次迁移是其联盟内部以及佐盖不同联盟之间的纷争导致。在迁徙至洮州和岷州附近后，些地和敖地征服了卓尼五部的一些部族，供养卓尼大寺，并确立了著藏簇的主导地位。[23]

按照格鲁派的历史叙述，些地的孙子仁钦隆布巴（རིན་ཆེན་ལྷུན་པོ་པ།1409–?）是第一世达赖喇嘛根敦朱巴（དགེ་འདུན་གྲུབ་པ།1391–1474）的弟子。1459年，他把卓尼大寺改宗为格鲁派，并将其发展为青藏高原东部最大的寺院学府之一。[24]然而细审汉藏文献可知，他的改革遭到了数千名萨迦派僧侣的强烈反对，导致卓尼大寺一分为二。[25]一部分被仁钦隆布巴设立的格鲁派法台（ཆོས་རྗེ།）管理，另一部分则保留了萨迦传统。直到十七世纪，即和硕特蒙古首领固始汗（1582–1654）控制了青藏高原并支持格鲁派之后，卓尼大寺的法台们才获得了更大的权力。但是，萨迦派传统的影响力颇为深远。由数位法台短暂设立并不断重建的格鲁派学院（གྲྭ་ཚང་།）制度就是佐证。同时，蒙古人持续涌入青藏高原，迫使数量可观的安多和康巴藏族试图在蒙古控制范围之外寻找新的家园。同安多东部的其他地区一样，卓尼成了这些难民逃离蒙古统治的目的地。[26]当地口述历史表明一些逃离蒙古人的藏族居住在了洮河上游。不幸的是，关于这次藏族人口迁移的记载在文献中寥寥无几。

在1670年代左右，满清皇帝支持格鲁派，取代了和硕特蒙古，从而管控西藏。卓尼土司效忠于清庭，开始在其领地不遗余力地推行格鲁派改革。他们积极兴建庙宇、佛殿以及“属寺/子寺”（བུ་དགོན།），将卓尼大寺发展为一座“母寺”（མ་དགོན།）、一个广受欢迎的朝圣地、以及一所顶尖的格鲁派学府。[27]在此过程中，他们在洮河与白龙江流域发动了数次战争，迫使当地苯教徒改宗。这反过来也促进了卓尼疆域的扩大。随着土司们建立所谓的卓尼大寺“一百零八属寺”[28]，制度化的苯教在卓尼被彻底抹除。绝大多数宁玛派与萨迦派的寺院也被改宗为格鲁派，只在洮河河谷的寺院建筑、雕塑、佛像和法舞（འཆམ།）中留下一些模糊的痕迹。

此外，土司家族邀请尊者扎巴谢珠（རྗེ་བཙུན་གྲགས་པ་བཤད་སྒྲུབ། 1675–1749）按照拉萨的格鲁派教育体系和课程在卓尼修建了显密学院。在卫藏完成

经院教育后，扎巴谢珠担任了卓尼大寺的第三十四任和第四十一任法台。他在1714年和1729年分别建立了显宗学院（མཚན་ཉིད་གྲྭ་ཚང་།）与密宗学院（དཔལ་ལྡན་སྔོད་རྒྱུད་གྲྭ་ཚང་།），并编辑了许多经院教育材料来充实显密课程。[29]之后的几十年中，卓尼境内的寺院大都复制了这种学院与课程制度。在世俗社会层面上，格鲁派改革深刻地改变了卓尼土司属民的日常生活，包括他们的民间宗教习俗与释巴传统。据卓尼大寺的口述史称，从十八世纪起，扎巴谢珠与数位经院学者对释巴进行过彻底而缜密的整理与改编。[30]

十九世纪中叶以后，洮河河谷遭受了几番战火。彼时卓尼土司统治下的最大藏族族群是卓尼人。他们被一次次征召到土司的民兵中，替清朝和民国政府（1912–1949）镇压起事者。在此期间，卓尼人经历了严峻的人口损失。大多数洮河北岸的藏族村落毁于战争。为了征税与补充民兵，土司将毁于战火、破产抑或弃置的居民田宅租赁给从临近地区逃离动乱与自然灾害的汉族难民，使汉族稳定地流入卓尼。[31]到1949年，卓尼人与快速增长的汉族相比已经成为了少数族群。[32]

社会

从现在的行政区划角度而言，卓尼人生活在卓尼县和临潭县的两百多个村子。根据地理位置、生产方式及文化特征（比如头饰与服装），用于指代他们的称谓各不相同。一般而言，附近的牧民（འབྲོག་པ།）称卓尼人为“农民”（རོང་པ།）、“河沿人”（ཆུ་ཁ་རྒྱུད།）或“头戴珊瑚者”（བྱུ་རུ་གྲོས་དམར་གྱི་ཞྭ་ཅན།或མགོ་བྱུ་ཅན་མ།）。由于卓尼人文化习俗的“混合性”，牧民有时会用较为贬义的称呼来指代他们，如“非藏非汉”（རྒྱ་མ་བོད།）或“不是绵羊也不是山羊”（ར་མ་ལུག）。颇为相似的是，毗邻而居的汉族和回族则称卓尼人为“半番子”或“西番”——一个自唐以降被汉族历史学家用来指代藏族的名词。近几十年以来，还有两个族名受到越来越多卓尼人的欢迎：“觉乃藏族”和“三格毛”。前者得名于卓尼人与其他藏族相区别的独特文化习俗，由当地政府在2001年批准使用。后者得名于卓尼妇女三根辫子的发式。据称，这种发式是沿用了天神（ལྷ།）的发型。也有卓尼人认为“三格毛”实际上是汉语对藏语“松赞玛”（སྲོང་བཙན་དམག）——即“松赞干布（སྲོང་བཙན་སྒམ་པོ། ?–650）的军队”的音译。在族群内部，按照距离洮河的远近，卓尼人通常把自己分为“山上人”（སྟོད་པ་རོང་པ།）和“河沿人”（ཆུ་ཀ་སྡེ་བ།）。洮河作为一个地理屏障，至今影响着卓尼人与汉语及汉文化的接触，以及对释巴表演的保护和延续。[33]

过去，同其他安多地区的藏族一样，意为“部族”或“群落”的“措哇”（ཚོ་བ།）是卓尼人基本的社会、政治及领地组织。早在十四世纪之前，措哇就以“簇”和“族”出现于中文记载中。措哇是以父系血缘关系为基础的群体，由几户到三十多户组成。同一个措哇的人们相信，他们的先祖是曾经服务于

吐蕃军队中的血脉兄弟。措哇下层组织由藏语叫作“沙尼”(ཤ་ཉེ།)、汉语叫作“亲房”的人家构成。在沙尼组织中，户主之间同属于一个父系的兄弟关系至关重要。取决于措哇的大小，构成一个沙尼的户数不等，有几户的，也有十几户的。同一个沙尼的成员同享一个骨系(རུས་པ།)，背负同一家族之名(རུས་མིང་།)，拥有同一护神(རིགས་ཀྱི་ལྷ།)，祭拜同一山神(ཡུལ་ལྷ།)。就此而言，沙尼如同一个宗族的分支。[34]

从1930年代起，当地人和政府广泛用“村”(སྡེ་བ།)来指代洮河河谷的基层社会单位。“村”逐渐取代了“措哇”。然而，卓尼人依然将血缘亲属关系视为组成排他性团体的一个准则。尽管随着当地社会的变迁产生了一些改变，沙尼关系仍被保留了下来。一般而言有两种沙尼：“人沙尼”(མི་ཤ་ཉེ།)和“地沙尼”(ས་ཤ་ཉེ།)。地沙尼是卓尼土司为了应对当地藏族人口锐减，招募汉族移民以维持其民兵和税收的过程中出现的副产品。[35]地沙尼的出现弱化了曾经由血缘为基础的人沙尼构成的措哇中的亲密关系。在一些情况下，卓尼人会进一步区分“亲沙尼”或“根沙尼”(ཤ་ཉེ་རྩ།)和普通沙尼。顾名思义，亲沙尼意味着更加紧密的关系，其成员要为彼此承担更多的义务和责任。在汉藏边疆生活了数个世纪，卓尼人几乎都有汉语姓氏。通常，汉姓可以用来区分不同的沙尼。但是值得注意的是，一个沙尼里可能会包括不同的姓氏，而同一村落且同一姓氏的人家不一定属于同一个沙尼。总之，对于卓尼人而言，沙尼是一个重要的社会组织，在农业生产、仪式和危急时刻为彼此提供帮扶和支持。

宗教习俗

尽管洮河河谷位于藏文明的边缘，但其持续受到卫藏文化与宗教的影响。如上所述，数次藏族移民和宗教改革把洮河河谷塑造成了一个棱镜。通过这个棱镜，我们可以更好地理解这个地区甚至整个青藏高原的宗教文化习俗。诚如汉藏边疆与喜马拉雅南麓的其他地方，洮河河谷的边缘位置为那些消失在宗教文化中心的传统提供了一个庇护所，使其能够存续于边缘地带。这些宗教传统浸渍了卓尼人的生活。在卓尼，佛教与非佛教的修行人员都会被当作宗教修行者，并被当地人根据实际需求，请为相应的仪式专家。

1950年代以前，卓尼的每个村子几乎都有一户为个人和社区做仪式的家庭。其户主是在家苯教修士或宁玛修士，他们分别被称为“阿乃苯本”(ཨ་མྱེས་བོན་པོ།)或“阿乃管巴”(ཨ་མྱེས་སྒོམ་པ།)。时至今日，拥有这些神职人员的村子越来越少。阿乃苯本和阿乃管巴为村民提供各种仪式服务，如祭祀山神、安抚家神、驱除邪祟、治疗疾病等等。他们的知识、科仪本及法器作为其家宅不可或缺的一部分，会被家里承担神职的儿子继承。

阿乃苯本对卓尼人而言尤为重要。他们被当作家庭的守护者（བདག་རྒྱུད་དུ་སྐྱེས་པའི་བོན་པོ་ཡིས། རིགས་སུ་ཆེ་བའི་ལྷ་བདར་ནས། ཁྱུངས་སུ་བཙན་པའི་སྣངས་གྱེར་སོ།）。因此他们的仪式通常与阿乃日达（ཨ་མྱེས་གཞི་བདག）息息相关。阿乃日达是嵌在客厅主柱旁边，用来存放代表着家族、财富和生育力的箭的一个木柜<图 2>。释巴中提到的“莱坞”（ལེའུ།或ལྷེའུ།）就是阿乃苯本的一种，他在婚礼中是做护身仪式（སྲུང་།）的重要神职人员。过去几十年中，阿乃苯本的数量在逐渐减少。基于我们的研究，卓尼有几位阿乃苯本，但是遗憾的是一个莱坞也没有。

与阿乃苯本相似，阿乃管巴会将其儿子训练成可以为村民举行仪式的合格修行者。临近几个村落的阿乃管巴通常是同一个宁玛派寺庙的成员。每一年，他们一次或者数次从自己的村子赶到所属寺庙，一起背诵经典并修习法事。由此，阿乃管巴的传统在卓尼被更好地保存了下来。当村子里没有阿乃苯本时，阿乃管巴会接替他的角色。这一点在婚礼上尤为明显。在婚礼仪式中，阿乃管巴会被称作“阿乃莱坞”（ཨ་མྱེས་ལེའུ།或ཨ་མྱེས་ལྷེའུ།）。他坐在阿乃日达旁边，举行护身仪式。

如今，从命名新生儿到祝福新婚夫妻，再到丧葬仪式，卓尼人生活中的所有重要时刻几乎都有格鲁派僧人和喇嘛的身影。由于大部分卓尼人自从十八世纪成为了格鲁派信徒，他们的主要节日、集市以及朝圣日都是按照卓尼大寺及其子寺的宗教日历而安排的。[36]近些年，随着仪式专家们老去、故去，村民们也会把非佛教的科仪文本提供给格鲁派僧人，并请他们主持曾经独属于阿乃苯本和阿乃管巴的仪式。当然，僧人们通常会对这些仪式做一些佛教化的调整。

卓尼人对释巴的理解以及表演

什么是释巴？

总体而言，释巴是关于藏族文化知识的庞大口述诗集。他万花筒般的主题和表演形式与其他藏族口述传统相重叠，使学术界和公众对释巴有不同的定义与理解。研究安多口述传统的学者通常认为释巴是“诗体吟诵”[37]或“颂辞”[38]。基于对安多其他地区类似传统的研究，最近有学者提出了更宽泛的解释，建议将释巴理解为“口头文学”（ངག་ཐོག་རྩོམ་རིག）[39]或“口述传统”（ངག་རྒྱུན།）[40]，主要包含“颂辞”（སྟོན་བཤད།或གཏམ།）及对藏文化中意涵深刻的事物的全面阐释，如青稞（ནས་བཤད།）、碗（དཀར་ཡོལ་གྱི་བཤད་པ།）、武器（མདའ་བཤད། གྲི་བཤད།）等等，不一而足。根据这些研究，释巴可以由韵文（ཚིགས་བཅད།）、散文（ཚིགས་ལྷུག）或者二者兼具的体裁编成。他可以用多种形式来表演和传承，如 “释”（འཆད།）、“诵”（གྱེར།）或“歌”（ལེན།）。[41]某些情况下，这种广义理解

下的释巴还包括女性的表演，比如“新娘之泪”(བག་མའི་མིག་ཆུ་སྨུ་ཏིག་ཕྲེང་བ།)等。[42]

卓尼的释巴表演者和爱好者对释巴及其构成有两种不同的理解。首先，除“释巴”之外，一些族群成员使用“斯巴”(སྲིད་པ།)，意为“世界”或“起源”，来指代此口述传统。这一用法可能与藏族把歌称为“斯巴鲁”(སྲིད་པའི་གླུ།)或“斯巴恰鲁”(སྲིད་པའི་ཆགས་གླུ།)的习惯有关，抑或与民间苯教祭司莱坞所传承的“斯巴韬义”(སྲིད་པའི་ཐོ་ཡིག)，即意为“世界章目”的仪式诵文有关。鉴于释巴如今的内容已与早期苯教仪式诵文大相径庭，且“释巴”一词在卓尼广为认可，我们在本书中选择用“释巴”一词。但我们希望读者能够知晓，一些族群成员倾向于用“斯巴”指代这一口述传统。

其次，关于释巴由何构成同样存在争议。一种观点支持明确区分释巴和其他形式的口述传统。例如，释巴以问答形式表演相对固定的诗节与内容，不同于一人单独表演且唱词随场合而变的颂辞。释巴中常见的表达格式是七字为一句，只有少数几行为八或九字。据此，卓尼人大都认为“切玛”(ཕྱེ་མར།)、“箭说”(མདའ་བཤད།)、“鹏说”(ཁྱུང་གི་བཤད་པ།)、“龟说”(རུས་སྦལ་གྱི་བཤད་པ།)、“成世说”(འཇིག་རྟེན་ཆགས་ལུགས།)与“大臣噶尔东赞”(བློན་པོ་མགར་ཆེན།)是释巴最为核心的篇目。其中，“成世说”，作为释巴最长的篇章，由“坏世”(འཇིག་པའི་ལེའུ།)、“成世”(ཆགས་པའི་ལེའུ།)、“日月星宿”(ཉི་ཟླ་སྐར་གསུམ་གྱི་ལེའུ།)和“有情世间”(ནང་བཅུད་སེམས་ཅན།)等内容组成。由于释巴表演是卓尼婚俗的重要组成部分，且“送亲辞/舅歌”(ཞང་གླུ།)与“迎亲辞/甥歌”(ཚ་གླུ།)通常会和“大臣噶尔东赞”一起被演唱，我们也将这两篇包括在了本书中。

此外，另一种更宽泛的理解建议将卓尼所有的口述传统都视作是释巴。据此，释巴是一个包含了保留至今的所有当地口述传统的合集。若采用这种宽泛的定义，释巴则由三十多个篇章组成。他涉及的篇目既包括以宗教内容为主的“成世说”，也包括以世俗内容为主的“水歌”(ཆུ་གླུ།)与“茶歌”(ཇ་གླུ།)，以及其他可以用多种形式表演的篇目。这些针对释巴的意涵及组成的争议，反映了卓尼人对藏族口述传统的细微观察和辨别。同时，这种争议也鼓励人们持续关注并研究释巴和藏族其他口述传统之间的关系。

传统的释巴表演

释巴主要由具有宗教文化权威和社会声望的年长男子表演。演出的人员数量、空间安排、内容选择及长度会根据表演的场景来改变。虽然释巴可以由歌手自问自答地独唱，但最常见的表演形式是在庆典仪式上的合唱。合唱表演时，要么由领唱者用有力高昂的声音领唱，其他人伴唱来一起问答，要么甲乙两组人相互问答。

在释巴表演中，每个诗节由不同数目的诗行组成。通常以固定用语表示一个诗节的开始或结束。例如用“歌徐陈之莫匆促”（གླུ་དལ་བུར་ཤོག་དང་བྲེལ་བ་མེད།）或“如是答复彼歌矣”（གླུ་དེ་ཡི་ལན་ལ་དེ་འདྲ་ཡིན།）来提醒表演同伴和听众叙述的完结。在节庆场合的表演中，歌者们通常不会完整唱诵释巴的每个篇章。依照具体场合，只有应景的诗节会被演唱。如果时间允许，歌者们也许会进行斗歌。他们自由而自信地从一个篇章切换到另一篇章，直到对手被击败。在对歌中，甲向乙提出问题，要求后者选择合适的诗节做出回答。乙回答问题后，甲可以更进一步提问，或者乙也可以反过来提问甲。整个过程如同以歌辩论。比如甲可以从“鹏说”提问到：

皇天之上父祖至
孰者上举苍穹耶
后土之上母祖至
孰者下按坤舆耶

乙则根据“鹏说”可以回答到：

言上举苍穹者兮
上举苍穹大鹏矣
上举苍穹大鹏兮
轻易举升苍穹矣
言下按坤舆者兮
下按坤舆鳌龟矣
下按坤舆鳌龟兮
平稳安镇坤舆矣

这时，由于在回答中提到了龟，那么乙可以跳跃至“龟说”中提问甲：

大哉金色鳌龟兮
时由海中至海上
其吐息或无息耶
其有毛或无毛耶
其朝天或伏地耶
其舒展或蜷曲耶

如果甲回答不上来，他会被认为是败下阵了。因为释巴歌者的主要目标之一是战胜对手，所以他们总会尽可能地背诵更多的诗节来扩展自己的曲库。唱功，嗓音、丰富的曲库、惊人记忆力以及快速反应能力的有机结合是

一个优秀释巴艺人的基本品质。基于演出地点、场景及艺人曲库的差异，每一场释巴表演都是动态、不同且多变的。总体而言，释巴表演重新镌刻社会与文化规范，传输宗教与历史知识，同时又教育并娱乐观众，是集体聚会的重头戏。

释巴的轮流对唱表演通常可以在婚礼时的新郎家看到。届时，客厅中会安排三处席位（གྲལ།）：预留给僧侣、莱坞和长者的上席（ཡར་གྲལ།），舅舅和媒人的中席（བར་གྲལ།）以及男性宾客和村民的下席（མར་གྲལ།）。上席设在炕上。中席与下席则设于地上，相对而坐。中席与下席进行斗歌或回答上席提出的问题，但是不可向上席提问。由于当地婚俗是观察释巴所提到的文化事物、仪式专家与社会规范在卓尼人生活中扮演的角色的有用透镜，我们会用一个单独的章节论述。

其次，男性村民会在新年时用一到数天时间，以合唱的形式演唱释巴。他们齐唱或轮唱，表演专门为新年庆典或特定场合选择的释巴的某一部分内容。以新年举行的“跑马射箭”活动（རྟ་རྒྱུགས་མདའ་ཕེན་དུས་ཆེན།）为例，释巴表演在村子的三个场地先后举行。第一个场地是毗邻村中主要佛塔（མཆོད་རྟེན།）、靠近新年赛马射箭的开阔地方。此时会唱“箭说”中的部分诗节。第二个场地设置在村长或每年轮流为村子服务的人（སྤྱི་ར་བ།）的家里。长者坐在客厅的上席，村中其他男性按年龄与社会地位依次在下方落座。他们轮流唱“切玛”和“箭说”的部分内容。第三个场地是在村子供奉山神（ཡུལ་ལྷ།）的玛尼庙（མ་ཎི་ལྷ་ཁང་།）前的开阔空地。座次遵循相同的礼仪规范<图 3>。在这里，男性村民会按习俗唱“箭说”与村子的历史。

在过去，如果有人想学释巴，他会带着礼物拜访不同村子的著名歌者，学习其最拿手的诗节。为了丰富自己的曲库，他也会在不同社交聚会中认真向歌者请教。有时会坐在村子广场上发起讨论、一起学习。歌者们使用各种各样的方式来辅助记忆，包括藏文文本、中文音译文本、音频以及视频。我们合作过的大多数艺人都乐于承认自己从何人、在何时何地、如何学到了某些诗节。这样的学习过程展示了成为释巴大师所要付出的艰辛努力。释巴歌者们通常会给下一代，包括我们，毫无保留地分享他们的知识和技艺。近几年，传统的释巴学习与表演方式在经历快速的转变。在2016年，释巴被认证为甘南藏族自治州非物质文化遗产（Intangible Cultural Heritage, མངོན་མིན་ཤུལ་བཞག་རིག་གནས།）。其传承正在越来越私有化，表演也变得越来越标准化。[43]表演的场景设置和一个“好的释巴艺人”的标准也在迅速变化。这个过程伴随着对释巴在过去、现在与将来是什么的重新思考与定义。

非物质文化遗产背景下的释巴表演

随着释巴被认定为甘南州州级非遗，卓尼县政府出台了一系列政策，激励包括释巴艺人与爱好者在内的相关从业者守护此口述传统。[44]施行的政策涉及筛选认证释巴传承人，进行释巴文本收集，成立释巴表演团，以及在卓尼县和其他地方推广释巴表演。这些政策一方面提升了公众对释巴表演的关注和对这个文化遗产价值的认识，另一方面也催生了新的释巴表演风格，即舞台表演。

释巴的舞台表演形式取决于表演地点、场景和观众。例如，在卓尼本地，为了保留传统表演的元素，藏式客厅场景，尤其是炕，被复制在了舞台上。释巴艺人们围着炕桌（ཅོག་ཙེ།）而坐，捧着切玛，拿着箭，表演着一些传唱度较高的诗节。此外，为了吸引卓尼及其他地方的观众，在卓尼县艺术团编舞们的协助下，一种结合了释巴与阿佳（ཨ་རྒྱ།）——由两组女性表演的歌舞——的演出形式被设计了出来。中青年男女们身着盛装，唱着释巴，跳着阿佳，有时也会添加描述卓尼近来变化的内容，为观众献上一场精彩的演出<图4>。随着舞台表演视频在网络平台上的传播，这些新的表演形式受到了释巴专家、爱好者与普通观众的广泛关注。

非遗保护管理中固有的复杂性在卓尼也有所体现。一方面，通过提升释巴的地位，这一口述传统已成为卓尼人展现其文化和表达身份认同的一个象征性的标签。释巴也被物化为一种资源。本地的公司会冠以"善巴（释巴）"和"阿佳"之名来推广文化产品与服务。另一方面，被选为文化传承人的释巴艺人数量有限，只有少数个人能享有这种新形成的社会地位以及政府的津贴。这导致了释巴歌者、村民与文化团体间出现了竞争和分歧。释巴逐渐被认为是一种可以由个人、村庄或文化团体私有的东西。其作为卓尼数代人共有的一种文化经历的想法正在逐渐消逝。

此外，和世界范围内其他被收录于非遗的口述传统类似，比如蒙古图力史诗与藏族格萨尔史诗，[45]释巴在保护和复兴上面临着认识论与方法论的双重挑战。这些口述传统的保护事业亟需解决一个关键问题，即如何协调口述传统的流动性与活力和以保护为目的而将其固化并文本化之间的矛盾。[46]对于我们而言，认可并守护口述传统在版本、表演和解读上的多样性极为重要。像释巴这样的口述传统是一直在流动变化的。新内容被吸纳，旧元素被重新解读。作为一个整体，释巴在不断地扩展与改变。

如前文所述，每一次释巴表演都会因为观众与表演场地及目的的差异而有所不同。观众也会根据自己的文化背景对释巴表演的形式与内容有不同的理解。这不可避免地导致人们对"何为释巴"与"释巴何为"持有不同见解。当释巴这样的口述传统搭乘日新月异的技术载体（数字、文本以及多媒体）广泛传播时，对释巴的不同理解变得尤为突出。通过支持释巴

的在线学习和在社交媒体上分享释巴音频与视频，更迭的技术[47]正在影响人们对释巴的解读和消费。因此，本书强调释巴目前所呈现出的多种形式，认可艺人与爱好者们在保存释巴过程中的所做的各种贡献。我们也希望读者认识到一个不可避免的现实，那就是所有的释巴表演都是不一样的。所有关于释巴的文本和数字资料，包括本书在内，都须理解为释巴在特定时期的切片，而不是将他们作为权威的、全面的、或必须从未变更过的记录。[48]

我们坚信，释巴的生命力在于变化与发展。这需要族群成员之间不断合作、讨论和分享。通过强调释巴的多样性和可变性，我们认为口述传统的保护工作应当更加关注其历史与文化意涵，关注其维系集体归属感的重要作用，并确保其面对剧烈的文化变迁和经济挑战时，仍然拥有面向未来的活力。因此，释巴的价值不仅在于是否跻身于非遗列表，或者是否有机会登上城市的舞台，其价值更在于对卓尼人而言的情感和文化寄托。释巴的社会文化意义存在于本地人的生活点滴中，并且通过他们实实在在的生活经历而传递。鉴于诸多前辈筚路蓝缕，本书只是为卓尼释巴保护工作抛砖引玉。我们欣赏人们针对释巴的具体元素和抽象意义给出不同见解，也希望致力于释巴保护传承的人们能思索，如何让释巴的多样性和多变性，而非标准化，最终助力其可持续发展。

卓尼婚俗：释巴表演和藏族风俗的糅合

在过去几十年，尽管卓尼婚礼习俗的许多方面，如嫁妆、彩礼、婚礼场地等，发生了巨大的改变，但有两方面没有太大的变化。第一，不管是包办婚姻还是自由恋爱的婚礼，媒人（བར་པ།）都不可或缺。通常，媒人和新郎与新娘的父母同辈。取决于他和双方家庭的关系，媒人会被称为“阿舅媒人”（ཞང་པོ་བར་པ།）或“姑父媒人”（ཚ་བོ་བར་པ།）。媒人应当对双方家庭有所了解并需要承担诸多责任，尤其是打探新郎或新娘家的骨头，即家族世系（རུས་རྒྱུད།或རྒྱུད་པ།）是否洁净。这也是卓尼婚俗中第二个没有太大改变的方面：人们尤为重视骨系的洁净（གཙང་།）。不干净的骨头通常表现为浓重的体味或者麻风病（其特征是眉毛脱落）。据本地人说，如果一个人遗传了母亲的体味，这种体味来自血肉，只会延续两代人；如果一个人遗传了父亲的体味，由于这种体味来自骨头，永远不会消失。在包办婚姻中，人们谨慎地挑选理想的候选人。自由恋爱中，双方家庭和媒人也要打听关于骨头的所有情况。总而言之，人们避免与骨系不洁净的人家结亲。

虽然存在细节上的差异，各个村子的婚礼仪式都是始于男方家向女方家提出“纳采”（ཁ་བཏགས་འདེབས།）。男方的媒人与两位亲沙尼带着哈达、酒以及馍馍到女方家，询问她父母是否愿意将女儿许配给他们的亲戚。哈达

被接受就意味着肯定的回答。询问之后会进行两次"提酒仪式"(རྒྱུས་ཆང་།),分别在二月和八、九月,其目的是加深两家的联系。婚礼前的最后一步是"提大酒仪式"(ཆང་ཆེ།)。准新郎的父亲、媒人和两位亲沙尼会到准新娘家议定婚礼细节,比如彩礼、新娘的服装首饰、送亲舅舅(ཞང་པོ།)的数量、以及在婚礼当天给舅舅们的礼金数额等等。有的情况下,媒人会在婚礼之前再次拜访准新娘家,更新进度并通知对方有无任何变化。这些变化可能包括彩礼的改变,或准新郎家在竭尽全力之后仍无法获得对方所要的礼物。

婚礼一般会在冬季农闲时节、农历新年之前举行。婚礼当天,新郎(མག་པ།)、媒人、伴郎(མག་རོགས།)和帮手(ཟུར་ལས།)会在清晨前往新娘的村子。通常,伴郎是一个已婚且声誉优良的男人。他要善于唱释巴,从而帮助新郎克服新娘一方设置的各种有趣挑战。最重要的是伴郎需要从新郎的岳父母那里替新郎请箭。帮手则负责搬运送给新娘和她家人的礼物。到达新娘村庄后,新郎一方会遇到为了使迎亲变得有趣而刻意创造的困难。少年、少女以及祖母们分别在村口、村中和新娘家的大门口放置木杠拦路。有时,年长的妇女会用"迎亲歌"或"水歌"向新郎一方提问。如果他们不能给出令人满意的答案和礼物,新娘一方会向他们洒水。此时,帮手需要替新郎和伴郎挡水,因为他们俩人在这一天需要保持干净整洁。在克服这些挑战并移除木杠后,新郎和他的同伴才可以进入新娘家。接下来,他们会在新娘的闺房门口被她的姐妹、闺蜜和表姊妹戏弄并索要礼物,直到最终房门被打开。

新郎与新娘短暂相见之后,新郎会去客厅拜见坐在炕上的僧人、仪式专家和长者。在岳父母家期间,他要遵循不能就坐、吃饭和讲话的礼仪。在带新娘回家前,新郎还需进行婚礼上最重要的仪式之一:向岳父母请箭。箭是象征生殖力的重要物品,[49]通常存放在阿乃日达中。如"箭说"的序言中所述,阿乃日达中共有三种箭。第一种是象征家宅中已故男性先祖灵魂的神箭(བཙན་མདའ།)。第二种是保护家庭气运和兴旺的福箭(གཡང་མདའ།)。第三种叫作箭矢(འཕེན་མདའ།),通常用于新年的射箭比赛。当箭矢被五彩丝绸缠绕,便成为了婚礼上由岳父母赠予新郎的箭。通常,新娘的父亲从阿乃日达中取出一支箭矢,将他交给炕上最年长的老者。此时老者会唱起释巴,用"箭说"中的诗节提问。伴郎代表新郎回答问题并最终获得箭。当把箭递给新郎时,老者会说到:"此为子嗣非箭也(མདའ་གཅིག་མ་རེད་བུ་གཅིག་རེད།)。"有时,为了突显吉祥,会说箭代表三个儿子:

> 长子升甘丹法座,
> 次子登汉地王座,
> 幼子则看护家业。[50]

一旦新郎拿到箭，他会立刻与伴郎返回自己家里，然后站在大门的房顶等待新娘的到来。当新娘准备离开娘家时，她父亲一方的一位年长男性会举行“唤福”（གཡང་འགུགས།）仪式。他手持福箭，高喊：“福至！福至！（གཡང་ཤོག གཡང་ཤོག）”。随后，他会念诵一大段颂辞，朝四面八方唤福。听到颂辞时，新娘离开闺房进入客厅，向家神告别。阿乃日达前会放置一张红毡覆盖的桌子。在两位伴娘（བག་རོགས།）的陪同下，新娘绕着桌子顺时针绕三圈。理想的伴娘应育有一儿一女，并且双亲公婆都健在。一般而言，一位伴娘是新娘的嫂子，另一位则从娘家的沙尼中选出。出嫁过程中，新娘和姊妹姑嫂会一起唱“哭嫁歌”（བག་དུ་།）。她们从闺房、客厅、院子、大门，一直唱到等候载她离开的马或汽车那里。在新娘离开村子时，她向山神跪拜叩首三次，标志着和自己出生长大的娘家正式告别。

随后，新娘由一群舅舅们护送至新郎家。就像当地俗语所言，“一做舅舅九辈子”（ཞང་མི་རབས་དགུའི་ཞང་པོ།）。过去，许多辈的舅舅会被追溯并邀请来送亲，其中新娘父母的舅舅是最重要的送亲成员。如今，新娘的舅舅则是最重要的一员，接下来是她的兄弟，然后是沙尼中的男性亲戚、姑父与姐夫。新郎家的座次安排和新娘的公婆给舅舅们的不同数额的礼金也能反映这种等级。换言之，最尊贵的坐席和最高金额的礼金要留给新娘的舅舅。除非缺少人手，新娘的姑父和姐夫不是特别理想的送亲人。如今，送亲队伍变得越来越包容和多元。有时候，新娘的姊妹、表姊妹甚至姑姑也可以加入送亲团。

抵达新郎的村子时，新娘和送亲队伍会在村子的佛塔前停下。新娘绕佛塔转三圈，之后被舅舅们团团围住，非常缓慢地走向新郎家。同时，由于当地人相信新娘可能会在路上被恶灵或野鬼跟随，人们会邀请阿乃莱坞在新郎家门口做净化仪式。新娘抵达门口时，新郎的母亲和婶婶将仪式所用的祀食（གཏོར་མ།）拿到门外。随后，她们一边把醋倒在烧热的鹅卵石（རྡོ་བསྲེགས།）上，一边分别顺时针与逆时针环绕新娘来净化她。之后，送亲队伍会被迎请到客厅就座。新娘和她的两位伴娘会被安置在厢房的炕上。新娘坐在自己缝制的一双挂起来的裢把靴子（ལྷམ།）下。这双靴子会被一直悬挂着，直到第一个孩子出生时才会交还给新娘。客厅里，送亲队伍会享受一场盛宴，期间会有释巴表演。夸赞舅舅的“送亲歌”常被唱起。值得注意的是，“切玛”（众歌之首）和“大臣噶尔东赞”（强调娶亲的困难）会在整个婚礼过程中按情况所需被唱起。由于婚礼的每一个步骤都必须按照数月前僧人占卜的时间进行，释巴表演一般都只持续几分钟。长时间的表演通常会在婚礼前夜举行，时间充裕时，常有歌者进行斗歌。

当宴席接近尾声时，新郎新娘进入客厅。阿乃莱坞为他们举行的护身仪式。他把酥油抹在新婚夫妻的额头后，送亲队伍即可带新娘回娘家。几天后，新娘与她父亲一起返回新郎家。她父亲会留宿一晚，并将新婚夫妻

在新年时必须拜访的亲戚的名单告知亲家。这标志着婚礼的结束。在接下来的新年中，新郎会在拜访岳父母时收到第二支箭。当他第一个孩子出生时，他会收到第三支箭，大多数情况下，这也是岳父母赠送给他的最后一支箭。新郎收到箭后会向岳父母家的阿乃日达致谢。在极少数情况下，不孕的夫妻可能会在每年的新年拜访时收到一支箭，直到他们的第一个孩子出生。箭不仅是释巴中的一个重要篇章，也是和卓尼人生活密不可分的文化物品。

总之，卓尼的婚俗糅合了释巴表演与当地的传统习俗。骨头、家族、亲属、气运在卓尼人及广大藏族社会中是十分重要的概念。[51]这些概念融合于卓尼人的社会组织，同他们的日常生活和释巴所解说的文化物品息息相关。以婚俗作为切入点，我们可以直观地看到，释巴给这些抽象概念和文化物品之间架起了一座桥梁，而其表演传统也让当地习俗历久弥新、鲜活生动。

释巴和藏族口头与书面文学的关系

上文中我们介绍了卓尼人的地域、历史、社会、宗教以及释巴表演。以下，我们将释巴置于藏族历史、宗教与社会文化的语境中，阐释他和藏族口头与书面文学之间的紧密联系。对藏族而言，口述传统是文化宝库中一个不可或缺的无价瑰宝。其反映了藏族人的信仰与世界观，并传承社会、宗教、文化知识及价值观。[52]口述传统深刻且多面地滋养了藏族文学。[53]作为藏族口述传统的一员，释巴和其他口述传统在主题和形式上多有重叠，同时保有自身的独特性。将释巴置于藏族口头与书面文学系统中，不仅可以加深我们对藏族口述和书写传统各自发展以及两者之间关系的理解，同时也能为解读并欣赏释巴提供一个更加坚实的基础。

释巴与藏族口头文学

释巴的形式与其他藏族口述传统的关系

分析释巴对叠词与象声词的运用，是理解其形式的一个好的出发点。重叠象声词是藏语诗歌表达中一个显著的特征。他的最早使用记录出现在敦煌文献的藏语歌谣，即“录”（གླུ།）中。学术界和公众的讨论都倾向于认为，录是“最早、最本土、最通俗且极富音乐性的体裁”。[54]他没有受到自十三世纪以来主导了藏语诗歌写作规范的印度的韵律诗（སྙན་ངག་མེ་ལོང་།梵*kāvya*）的明显影响。[55]例如，敦煌文献《吐蕃赞普传记》（བཙན་པོ་རིམ་བྱོན་གྱི་ལོ་རྒྱུས།）中，松赞干布的妹妹在唱给使臣芒穹（མང་ཚུང་།）的歌里，就用到了重叠象声词“嘶哩哩”（སི་ལི་ལི།）和“噗噜噜”（ཕྱུ་རུ་རུ།）。[56]显然，释巴对重叠象声词的运

用继承了古代的录以及其后发展出的道歌(མགུར།)等体裁的手法。[57]如下所示, 这些叠词不一定携带语义, 往往用来描述生动的画面, 从而体现出释巴的口语性和通俗性:

> 岭国之辞飒啦啦(赛马马嘶)
> 霍尔之辞哒喏喏(射箭箭响)
> 婚礼之辞哒哒哒(花儿歌声)

与重叠象声词一样, 释巴中广泛使用的排比和复沓也可以追溯到敦煌文献中的录[58]。这类修辞手法也出现在格萨尔史诗[59]、祝辞[60]和道歌[61]等其他体裁的藏族口述传统中。排比结构可以辅助记忆, 有利于口述传统的学习与传承, 同时也有助于把赞颂对象置于一个反映藏族理解自我、族群、自然环境和广阔宇宙的等级秩序中。[62]例如, 以下诗节把"切玛"的三个重要组成部分和佛教世界观的关键元素对应起来, 雅致地呈现了佛教世界观:

> 切玛形如须弥兮, 其型所依者何耶?
> 碟子亮如明镜兮, 其型所依者何耶?
> 托盘四角八边兮, 其型所依者何耶?
> 切玛形如须弥兮, 其型所依须弥山。
> 碟子亮如明镜兮, 其型所依日月矣。
> 托盘四角八边兮, 其型所依四大洲。

此外, 藏族口述传统的另一显著特征, 即常用于表现吉祥及庄严感的譬喻(དཔེ་རྒྱན།)和夸张(སྒྲོ་བཏགས།)修辞, [63]也广泛存在于释巴中。例如, 为了使庆典显得更加祥瑞, 会用夸张的手法将酥油和柏香枝这样的日常事物比喻为三怙主和一切众生; 熊和牦牛等动物被用来形容拥有男子气概与正直品质的人; 制作箭翎的习俗也用夸张手法表现一种力量感与庄严感, 如下面诗节所示:

> 一翎镶嵌于箭时, 若黄金神庙耸立。
> 二翎镶嵌于箭时, 若鹰骤落平原矣。
> 三翎镶嵌于箭时, 若雌鹰降以猎食。
> 四翎镶嵌于箭时, 若四大天王现矣。

除了这些在藏族口述传统中广泛使用的修辞, 释巴的问答式[64]也和前佛教时期藏族文化风俗中意为"谜语"或"谜歌"的"德乌"(ལྡེའུ།)形式相仿。以开启民智为目的, [65]德乌由问答式构成, 内容涵盖各种重要主题, 如世界起源、世系、历史和一些具体的文化知识。[66]有学者认为, 前佛教时期的吐

蕃社会政治秩序是由负责祭祀的苯师（བོན།），讲述历史的诗人（སྒྲུང་།）和吟唱谜歌与世系的歌者（ལྡེའུ།）这三种人维系（ཆབ་སྲིད་བོན་སྒྲུང་ལྡེའུ་གསུམ་གྱིས་བསྐྱངས།）。[67]与传达"道"（ལྷ་ཆོས།）的宗教人员相比，诗人和歌者被认为是在传承"法"（མི་ཆོས།）。他们以诗意的语言为载体，口头传承内容庞大且复杂的文化规范与社会价值。[68]根据十四世纪的《五部遗教》（བཀའ་ཐང་སྡེ་ལྔ།）记载，"法"包含与狮子身体对应的九种主题：

> 狮右前肢代表世界之形成，
> 左前肢代表人之起源，
> 后背代表世界之地理，
> 右爪代表王之世系，
> 左爪代表民之世系，
> 中趾代表佛教之形成，
> 颈部代表在家众，
> 头部代表父母之宗族，
> 尾部代表愉悦之歌。[69]

通过简要概括这些主题，我们认为释巴显然是通过优美歌谣来传授"法"。然而在藏族口述传统中，释巴不是唯一一种传承历史及社会规范、涵盖庞大的知识体系的传统。为了更好地理解这种关联，对比释巴和其他藏族口述传统的内容，如迭部的"斯巴韬义"（སྲིད་པའི་ཐོ་ཡིག），定日与木斯塘的"毛拉"（མོལ་བ།），以及整个藏区的"录"和"达"（གཏམ།），将会卓有成效。

释巴的内容与其他藏语口述传统的关系

安多迭部的斯巴韬义，意为"世界章目"，是由斯巴苯教的民间祭祀莱坞和世俗老者在年过花甲的人的葬礼上吟唱的仪式诵文。[70]斯巴韬义由逝者所在村落的居民和其他村落赶来的亲戚以轮流的形式吟诵。最近所数辑的斯巴韬义合集显示，他包含四个主要部分：赞颂辞、佛苯世界观、世界与吐蕃地理、以及迭部当地历史。[71]尽管斯巴韬义的句式灵活且字数不等，但其内容有一部分与释巴重合，比如宇宙之龟如何承载世界。与释巴类似，斯巴韬义中的族源和历史反映了藏族关于自我、世系以及族群的历史叙述在迭部的存留。

相似的仪式诵文还包括在定日、木斯塘及周边区域传唱的毛拉，其意为"颂"。木斯塘的毛拉由字数不等的句子构成。多数情况下由僧人在寺院唱诵，以求添寿或为新逝者祈祷好的转世。[72]定日的毛拉大多是九字组成

一句, 由俗人男性或“毛苯”(མོལ་དཔོན།)在婚礼及其他庆典上诵唱。[73]尽管存在这些差异, 这两个地区的毛拉涵盖了相似的主题。尤其在木斯塘, 毛拉的内容涵盖了宇宙、地理、吐蕃赞普世系和本地首领世系。[74]其与释巴中的部分内容相似甚至一致, 例如以须弥山为中心的世界观和吐蕃王室的后裔。此外, 毛拉与释巴类似, 他们的主题和内容并非始终一致, 有时会有前后矛盾的情况。例如, 定日的毛拉强调社会公平, 但也会颂扬精英统治。[75]同理, 在释巴的“鹏说”中龟是化生的神灵, 但“龟说”中认为龟有四种出生的方式。我们不应将这种不一致简单归结为错误, 而应将其视为以整合了民间宗教、苯教和佛教为特点的藏族宗教文化历史传承中的固有部分。

从更宏观的角度来看, 像毛拉和斯巴韬义这样的庆典诵唱, 事实上都可以被归类为“达”, 即藏族文化中由来已久的“颂辞”。如谚语所言, “达早于苯佛存在”(གཡུང་དྲུང་གི་བོན་མ་དར་གོང་ལ། སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཆོས་མ་དར་གོང་ལ། འཇིག་རྟེན་པའི་གཏམ་དར།)。达被认为是一个优秀男人需要精通的九种技巧(ཕོ་རྩལ་སྣ་དགུ)之一。达所涵盖的主题丰富, 包含创世神话、当地历史、宗族谱系、地理、节庆讲演等等。主题选择按照表演场景不同而变化。释巴和达所呈现的特点启示我们, 这些藏族口述传统不应该被简单归纳为藏族口述传统的不同的体裁。相反, 他们应该被理解为早于佛教并受到佛教影响、涵盖庞杂丰富知识的文化宝库。

此外, 释巴和录极具相似性。上文提到, 录常被理解并翻译为民歌, 但也有一些藏族族群将其理解为一个知识系统或者百科全书。比如, 拉达克婚礼仪式中的“门歌”(སྒོ་གླུ།)就是这种知识系统的一个力证。为了让婚礼更具可观性与娱乐性, 少女们在唱门歌时, 会栓起门来阻拦接亲的男子, 用歌谣提问他们。其话题内容从佛苯元素到世俗知识, 所涉多元。[76]在卓尼南面的甘肃与四川交界地带, 白马(དྭགས་པོ་ཁོག)族群[77]的录同样包罗万象, 内容涵盖了创世神话、星宿运行、环境、社会规范以及斯巴苯相关的知识。当地人认为录是一种百科全书, [78]而非简单的民歌。与释巴一样, 录也由当地社会声望很高的歌者(གླུ་པ།)以问答形式在婚礼、宗教仪式及其他集体聚会上演唱。此外, 在他们的民歌和故事中, 苯教(གཡུང་དྲུང་བོན།)、佛教(སངས་རྒྱས་ཆོས།)与录(ཨ་ལགས་གླུ།)通常以治病救人的三兄弟的形象出现。[79]在迭部, 苯教、佛教与录(སྲིད་པའི་གླུ།)同样常常以并列的方式出现在歌谣中。[80]这些例子表明, 录代表着一个文化或宗教知识的系统, 囊括了与释巴类似的万花筒般的主题。[81]

通过将释巴放在藏族口头文学中来检视他和别的口述传统的关系, 我们注意到他们之间共通的形式与重合的内容。这些口述传统利用重叠象声、譬喻、夸张和排比等修辞手法, 用生动而诗意的方式传递社会文化规范。他们关注藏族宗教与世俗历史, 连接过去与当下, 加强人们在语言、文

化及宗教上的身份认同。以上种种皆阐释了藏族不同口述传统之间的共通性、关联性和可变性。这种关联性和可变性表明，我们在研究藏族口述传统时，应当关注他们在具体时期以及地理环境中的内容，而不应仅仅关注其名称本身。这是因为同一个名称在不同时间和空间中所指代的意义可能并不相同。例如，取决于不同语境，录在广大藏区被理解为民歌，但白马人将其理解为百科全书，而迭部人将其理解为一个知识系统。在卓尼，严格意义上来讲，释巴是指由男性以问答形式阐释重要主题，有固定字数的韵文。但在安多其他地方，释巴男女皆能表演。其形式也更加灵活多样，可以是韵文、散文或二者兼有。同时需要注意的是，同一传统会被冠以不同名称。斯巴韬义被迭部人理解为一种达，叫作"达波切"（གཏམ་པོ་ཆེ།），意为"大颂"。"毛拉"在木斯塘也被当作"达"，并与"叙"（འབེལ་གཏམ།）、"讲"（མོལ་གཏམ།）、"辞"（མོལ་ཚིག）这些名词互换使用。[82]

总之，释巴和其他藏族口述传统有密切的联系。通过对比他们，我们可以对包括释巴在内的藏族口述传统有更全面的理解。同藏区其他口述传统一样，释巴涵盖了前佛教时代的世界观、佛教世界观、人们寄托愁思与愿景的各种文化事物、以及被佛教化的本土知识。显然，释巴对卓尼人和整个藏族社会而言是一座文化宝库。

释巴与藏语书面文学

毫无疑问，佛教文献为释巴贡献了大量的内容。九世纪藏语标准化改革后，藏传佛教在"后弘期"（བསྟན་པ་ཕྱི་དར།）传遍雪域。从十世纪起，海量的佛经和注疏被几个制度化的佛教派系翻译成藏文。在此过程中，藏传佛教学者开始为修行人和在家居士撰写系统阐释佛陀教诲以及佛教与西藏关系的书籍。[83]十三世纪初期，萨迦派的大师们为了教导学僧与居士，编写了一些"手册"（ཡིག་ཆ།）。萨迦班智达贡噶坚赞（1182–1251）所著的《智者启蒙》（མཁས་པའི་ཚུལ་ལ་འཇུག་པའི་སྒོ་ཞེས་བྱ་བའི་བསྟན་བཅོས་བཞུགས་སོ།།）是已知最早的学僧教学手册之一。他的继位者和侄子八思巴编写了《彰所知论》（ཤེས་བྱ་རབ་གསལ།），为蒙古皇子真金（ཇིན་ཇིམ། 1243–1285）解释复杂的佛教思想，尤其是世界观。[84]他们所参考的关键资料都是印度大师世亲所著的《阿毗达磨俱舍论》（ཆོས་མངོན་པ་མཛོད་ཀྱི་ཚིག་ལེའུར་བྱས་པ།梵Abhidharmakośa-bhāsya或简称Abhidharmakośa）。此论详细解释了佛教的基本思想，从九世纪开始就被多次译为藏文。[85]

依据卓尼的口述历史，以扎巴谢珠为主的当地经院学者按照《俱舍论》编写了"成世说"。《俱舍论》以分品的连贯形式解析佛陀的教义。[86]他是佛教经、律、论三藏中属于论的核心典籍。[87]其由八品组成，是西藏、中原与东亚各佛教传统的一个重要的理论基石。[88]在藏传佛教寺院中，格鲁派

经院教育的"五部大论"之一即为《俱舍论》。他也是高级学僧在近二十年的显宗学修中需要完成的最后一部论疏。[89]比对可知,"成世说"和《俱舍论》的简明韵文与论疏相似度并不高。"成世说"应当是基于一个对《俱舍论》进行过详细改编和韵律化改写的文本。八思巴所著的《彰所知论》就是这种改写的理想文本,也的确对释巴的创作产生了更直接的影响。

阅读比对 "成世说"与《彰所知论》可知,他们的内容和修辞手法都很相似。其中对佛教度量单位的讨论是一个很好的例子(见表1)。我们怀疑,释巴中有关佛教世界观的内容,特别关于器世间(ཕྱི་སྣོད་འཇིག་རྟེན།)与有情世间(ནང་བཅུད་སེམས་ཅན།)的描述,是根据八思巴的《彰所知论》裁剪而来的。尽管当地口述历史称,格鲁派学者扎巴谢珠在十八世纪编写了"成世说",但是在格鲁派主宰洮河河谷之前,萨迦派僧人可能已经编写了"成世说"的某些内容。

表1:"成世说"、《彰所知论》与《俱舍论》中的长度计量对比[90]

释巴"成世说"		《彰所知论》	《俱舍论》
言拘卢舍由旬兮 以极微所成之矣	རྒྱང་གྲགས་དཔག་ཚད་བཤད་རྒྱུ་ན།། རྡུལ་ཕྲ་རབ་བསགས་ནས་ཡོད་བ་ཡིན།།	འབྱུང་བ་དེ་དག་གི་ཤིན་ཏུ་བའི་མཐར་ཐུག་པ་ནི་ཕྲ་རབ་ཀྱི་རྡུལ་ཐེ་ཞིག་ཏུ་མེད་པའི་ཕྱིར་ཆ་མེད་པ་ཉིད་དོ།།	གཟུགས་མིང་དུས་མཐའ་རྡུལ་ཡིག་དང་།།
七极微者相叠也 是以成一微尘也	ཕྲ་རབ་རྡུལ་བདུན་བསགས་པ་ལ།། རྡུལ་ཕྲན་གཅིག་ལ་བཞག་པ་ཡིན།།	དེ་བདུན་ནི་རྡུལ་ཕྲན་ནོ།།	སྐད་ཅིག་ཕྲ་རབ་རྡུལ་དང་ནི།། [རྡུལ་] རྡུལ་ཕྲན་དང་ནི་དེ་བཞིན་དུ།།

<table>
<tr><th colspan="2">释巴“成世说”</th><th>《彰所知论》</th><th>《俱舍论》</th></tr>
<tr><td>七微尘为一铁尘</td><td>དེ་བདུན་ལ་ནི་ལྕགས་རྡུལ་གཅིག།</td><td>དེ་བདུན་ནི་ལྕགས་རྡུལ་ལོ།།</td><td rowspan="5">ལྕགས་ཆུ་རི་བོང་ལུག་དང་གླང་།།</td></tr>
<tr><td>七铁尘为一水尘</td><td>ལྕགས་རྡུལ་བདུན་ནི་ཆུ་རྡུལ་གཅིག།</td><td>དེ་བདུན་ནི་ཆུ་རྡུལ་ལོ།།</td></tr>
<tr><td>七水尘为一兔尘</td><td>ཆུ་རྡུལ་བདུན་ལ་རི་བོང་གཅིག།</td><td>དེ་བདུན་ནི་རུ་བོང་གི་རྡུལ་ལོ།།</td></tr>
<tr><td>七兔尘为一羊尘</td><td>རྡུལ་དེ་བདུན་ལ་ལུག་རྡུལ་གཅིག།</td><td>དེ་བདུན་ནི་ལུག་རྡུལ་ལོ།།</td></tr>
<tr><td>七羊尘为一牛尘</td><td>ལུག་རྡུལ་བདུན་ནི་གླང་རྡུལ་གཅིག།</td><td>དེ་བདུན་ནི་གླང་རྡུལ་ལོ།།</td></tr>
<tr><td>其七所成为隙尘</td><td>དེ་བདུན་ལ་ནི་ཉི་རྡུལ་གཅིག།</td><td>དེ་བདུན་ནི་ཉི་ཟེར་གྱི་རྡུལ་ལོ།།</td><td rowspan="6">ཉི་ཟེར་རྡུལ་དང་སྲོ་མ་དང་།།
དེ་ལས་བྱུང་དང་དེ་བཞིན་ནས།།
སོར་ཚིགས་ཞེས་བྱ་གོང་བདུན་བསྒྱུར།།</td></tr>
<tr><td>其七所成为虮也</td><td>དེ་བདུན་ལ་ནི་སྲོ་མ་གཅིག།</td><td>དེ་བདུན་ནི་སྲོ་མའི་ཚད་དོ།།</td></tr>
<tr><td>七虮所成为一虱</td><td>སྲོ་མ་བདུན་ནི་ཤིག་གཅིག་ཡིན།།</td><td>དེ་བདུན་ནི་ཤིག་གི་ཚད་དོ།།</td></tr>
<tr><td>七虱所成为一麦</td><td>ཤིག་བདུན་ཚོགས་ལ་ནས་གཅིག་ཡིན།།</td><td>དེ་བདུན་ནི་ནས་ཀྱི་ཚད་དོ།།</td></tr>
<tr><td>七麦所成一指节</td><td>ནས་བདུན་ལ་ནི་སོར་ཚིགས་གཅིག།</td><td>དེ་དག་འདུས་པ་ལས།།
སྣོད་ཀྱི་འཇིག་རྟེན་དང་ལུས་གྲུབ་བོ།།
ནས་བདུན་ལ་ནི་སོར་མོ་གཅིག་གི་ཚད་དོ།།</td></tr>
<tr><td>指节二十四之数</td><td>སོར་ཚིགས་ཉི་ཤུ་རྩ་བཞི་ལ།།</td><td rowspan="2">སོར་མོ་ཉི་ཤུ་བཞི་ལ་ནི་ཁྲུ་གང་ངོ་།།</td></tr>
<tr><td>是为一肘之长也</td><td>བརྩེས་ནས་ཁྲུ་གང་བཞག་ནི་ཡིན།།</td><td>སོར་མོ་ཉི་ཤུ་བཞི་ལ་ཁྲུ།།</td></tr>
</table>

释巴“成世说”		《彰所知论》	《俱舍论》
四肘之长为一弓	ཁྲུ་བཞི་ལ་ནི་གཞུ་འདོམ་གང་།།	ཁྲུ་བཞི་ལ་ནི་འདོམ་གང་ངོ་།།	ཁྲུ་བཞི་ལ་ནི་གཞུ་གང་ངོ་།།
五百弓为拘卢舍	གཞུ་འདོམ་ལྔ་བརྒྱ་རྒྱང་གྲགས་གཅིག།	འདོམ་ལྔ་བརྒྱ་ལ་ནི་རྒྱང་གྲགས་གཅིག་གོ།།	དེ་དག་ལྔ་བརྒྱ་རྣམས་ལ་ནི།།
八拘卢舍为由旬	རྒྱང་གྲགས་བརྒྱད་ལ་དཔག་ཚད་གཅིག།	རྒྱང་གྲགས་བརྒྱད་ལ་ནི་དཔག་ཚད་གཅིག་གོ།། འདིས་འཇིག་རྟེན་དང་ལུས་ཀྱི་ཚད་རྣམ་པར་གཞལ་ལོ།།	རྒྱང་གྲགས་དེ་ལ་དགོན་པར་འདོད།། དེ་བརྒྱད་དཔག་ཚད་ཅེས་བྱའོ།།

此外，“成世说”中包含了来自《时轮金刚密续》（དཔལ་དུས་ཀྱི་འཁོར་ལོའི་རྒྱུད། 梵 Śrīlaghu-kālacakra-tantra）的世界观的知识。十一世纪起，这部以《时轮密续》之名广为人知的经典被翻译成藏文超过十四次。[91]在十四世纪晚期，时轮金刚传统已流行于萨迦、格鲁以及其他几个藏传佛教派系中。当第一座密宗学院在十八世纪初期落成于洮河河谷后，这一传统在卓尼地区开始广泛流传。[92]同样，扎巴谢珠被认为是给释巴增加了《时轮密续》中有关器世间及其大小的内容的编者。然而基于《时轮密续》在藏区的传播历史，我们不应排除萨迦派学者和释巴艺人们在这部密乘经典系统化传播于卓尼之前，就已经将这些内容纳入“成世说”的可能性。[93]

除了以佛教为核心的知识之外，释巴很显然受了十五世纪之前著述或发掘的“伏藏”（གཏེར་མ།）历史文献的影响。具体而言，“成世说”和“大臣噶尔东赞”中关于吐蕃王系、藏族祖源及佛法在西藏传播相关的内容与那些被发掘的伏藏典籍的记载相近，比如《柱间记》（བཀའ་ཆེམས་ཀ་ཁོལ་མ། 十一世纪）、《玛尼宝训》（མ་ཎི་བཀའ་འབུམ། 十二世纪）和《五部遗教》（བཀའ་ཐང་སྡེ་ལྔ། 十四世纪）。这些记载被藏文历史经典，例如《布顿佛教史》（བུ་སྟོན་ཆོས་འབྱུང་། 1322）、《西藏王统纪》（རྒྱལ་རབས་གསལ་བའི་མེ་ལོང་། 十四世纪）、《红史》（དེབ་ཐེར་དམར་པོ། 十四世纪）、《汉藏史集》（རྒྱ་བོད་ཡིག་ཚང་ཆེན་མོ། 1434）、《新红史》（དེབ་ཐེར་དམར་པོ་གསར་མ། 1538）以及《贤者喜宴》等（མཁས་པའི་དགའ་སྟོན། 十六世纪）广泛引用。是当时类似释巴这样的口述传统影响了这些文献记载，还是书面文学影响了口述传统；目前很难论断。这是一个类似“先有鸡还是先有蛋”的问题。

此外，释巴还有一个与其相像的文本，即十五世纪成书的《如意释藻》（བཤད་མཛོད་ཡིད་བཞིན་ནོར་བུ།），简称《释藻》。此书是由东达玛卫僧格（དོན་དམ་སྨྲ་བའི་སེང་གེ 年代不详）为西藏东南部的一个统治家族编纂的类似百科全书

的文本。他不仅以通俗的语言转述晦涩的佛教思想，而且为有文化修养的世俗精英提供各种学问。有学者认为《释藻》面向在家众，从而被认为是不同于面向学僧的《智者启蒙》的百科全书手册。[94]但是鉴于历史上藏族世俗社会的低识字率，我们怀疑，对这类读物按照宗教与世俗读者群的划分应并不是那么严格。宗教修行者有可能会阅读《释藻》。同理，卓尼的喇嘛和僧人一直在欣赏释巴。

《释藻》除了涵盖佛教世界观和哲学，也覆盖了很广的主题，有西藏神话、王系、地理、语言、星象、苯教、医学、颂辞与歌谣（见表2）。其以问答式呈现。内容按主题分类，以诗歌形式写就，受排比修辞影响。由此可见，《释藻》也和藏族口头与书面文学深刻地交织在一起。如下所示，尽管略有不同，《释藻》的许多主题和释巴相似。他们看起来有很强的关联。

表2:《释藻》与释巴主题对比

《释藻》	释巴
器世间	ཕྱི་སྣོད་འཇིག་རྟེན།
宇宙起源	
婆娑世界	
大千世界	
小千世界与轮	དཀྱིལ་འཁོར།
须弥山	རི་ཡི་རྒྱལ་པོ།
七金山	གསེར་གྱི་རི་བདུན།
七香水海	རོལ་བའི་མཚོ་བདུན།
大咸水海	ཕྱིའི་རྒྱ་མཚོ་ཆེན་པོ།
铁围山	ཕྱི་ལྕགས་རི་ནག་པོ།
四大洲八小洲	གླིང་བཞི་དང་གླིང་ཕྲན།
日月星宿	ཉི་ཟླ་སྐར་གསུམ།
地居天	
空居天	
成住坏空	འཇིག་པ།

《释藻》	释巴
时空度量	ཉི་མ་རིང་ཐུང་།
	དཔག་ཚད་ཀྱི་བརྩི་ཚུལ།
有情世间	ནང་བཅུད་སེམས་ཅན།
六道轮回	སེམས་ཅན་འགྲོ་བ་རིགས་དྲུག
十八地狱	
饿鬼道	
畜生道	
阿修罗道	
人道与四大洲	གླིང་བཞི་པོ།
南瞻部洲人	སྔོན་བསྐལ་པ་དང་པོའི་མི།
藏族起源	བོད་ཀྱི་མི་ཡི་ཕ་མ།
天界	ཁམས་གསུམ།
王统	རྒྱལ་པོ་མགར་ཆེན།
西藏王统	རྒྱལ་པོ་སུམ་ཅུ་རྩ་གཉིས།
列王至松赞干布	
吐蕃时期	
世间部族	
地理	
南瞻部洲地理	ལྷོ་འཛམ་བུ་གླིང་།
佛教起源与思想	ཁམས་ལ་བཅོ་བརྒྱད།
西藏佛教	བོད་ཀྱི་སངས་རྒྱས་བསྟན་པ།
星象	སྐར་མ་སྐར་ཆེན་ཉེར་བརྒྱད།
	ཁྱིམ་བཅུ་གཉིས།
	སྤྱི་བ་དགུ
	གཟར་ཁ་བརྒྱད།

《释藻》	释巴
汉地星象	ལོ་འཁོར་བཅུ་གཉིས།
宇宙之龟	མ་ཧཱ་གསེར་གྱི་རུས་སྦལ།
五行	འབྱུང་བ་ལྔ།
苯教	
医学	
密教	
哲学与语言学	
颂辞	
喜辞	

从十八世纪起,有更多的资料表明当地格鲁派僧人参与到了修改及编写释巴的工程中。许多歌者声称扎巴谢珠校勘整理了释巴。如表3所示,我们在对比释巴和他撰写的有关星象占卜的文本后发现了可观的相似之处。这到底是因为扎巴谢珠记录了当时释巴表演的内容?还是他按照其他文献为当地艺人编写了新的内容?还是后世的学者根据他的文集在释巴中添加了新的内容?要解开这个谜题,还需要更进一步的研究。

表3:释巴与《扎巴谢珠文集》中的八卦与九宫对比[95]

释巴[96]	扎巴谢珠
离火坤地兑金也 ལི་མེ་ཁོན་ས་དྭ་ལྕགས་དང་།།	སྤར་ཁ་ལི་མེ་ཀོན་ས་དང་།།
乾天坎水艮山也 ཁེན་གནམ་ཁམ་ཆུ་གིན་རི་དང་།།	དྭ་ལྕགས་ཁེན་གནམ་ཁམ་ཆུ་དང་།།
再者震木巽风也 ཟིན་ཤིང་ཟོན་རླུང་དེ་དག་ཀུང་།།	གིན་རི་ཟིན་ཤིང་ཟོན་རླུང་ངོ་།།
八卦之形成如是 སྤར་ཁ་བརྒྱད་པོ་ཆགས་ཚུལ་ཡིན།།	འོན་ཀྱང་ཕྱོགས་ཀྱི་སྤར་ཁ་ནི།།
……	
其九宫之计法兮 སྨེ་བ་དགུ་པོ་བརྩི་ཚུལ་ནི།།	སྨེ་བའི་ཆད་ལུགས་བསྟན་པ་ནི།།

释巴[96]	扎巴谢珠
一六八白属金也 གཅིག་དཀར་དྲུག་དཀར་བརྒྱད་དཀར་ལྕགས།།	གཅིག་དཀར་དྲུག་དཀར་བརྒྱད་དཀར་ལྕགས།།
二玄三青属水也 གཉིས་ནག་གསུམ་མཐིང་ཆུ་ཡིན་ལ།།	གཉིས་ནག་སུམ་མཐུང་ཆུ་ཡིན་ལ།།
四绿木兮五黄土 བཞི་ལྗང་ཤིང་སྔེ་ལྡ་སེར་ས།།	བཞི་ལྗང་ཤིང་སྔེ་ལྡ་སེར་ས།།
七赤九紫属火也 བདུན་དམར་དགུ་སྨུ་མེན་མེ་ཡིན།།	བདུན་དམར་དགུ་དམར་མེ་ཡིན་ནོ།།

虽然我们无法确定扎巴谢珠是否参与了释巴的修订，但可以确定的是来自博峪(དཔལ་ཡུལ།或བོད་ཡུལ།)的僧人洛桑丹增(བློ་བཟང་བསྟན་འཛིན། 年代不详)参与了转写、编辑和扩充释巴。他在拉萨获得拉然巴格西学位(དགེ་བཤེས་ལྷ་རམས་པ།)，并担任了卓尼大寺第一百一十三任法台。在十九世纪晚期，他编著了《释巴合集》(བཤད་པའི་ཐོ་ཡིག)。在1980年代，此文本被卓尼县政府官员作为底本制作了油印版的释巴。据当地知情人称，他的继任，即第一百一十四任法台多洛苯洛阿旺塔卡(རྡོ་རོལ་དཔོན་སློབ་ངག་དབང་ཐབས་མཁས། 年代不详)誊写了《释巴合集》，并有可能增加了有关须弥山以及佛教在西藏传播的内容。这些格鲁派学者按照佛教经典编订释巴，可能是为了在当地藏族群众中弘扬佛法。他们的文本至今对释巴的内容及传承都有极大的影响。

僧人编写释巴并在藏族口述传统和书面文学之间架起桥梁的活动至今薪尽火传。几位释巴艺人表示，他们曾从当地僧人那里学习了"成世说"的一些诗节。当叙述出现争议，僧人也会提供判定，如若有文献材料，僧人会从中找到佐证来提供答案。2019年，一个热衷于薮辑释巴文本的还俗僧人为释巴歌手们开设了线上课程。为了让族群成员获得更深入的理解，他还在课堂上阅读并解释有关佛教世界观的诗节。

总之，释巴受到了佛教经典、手册和历史文献的影响。细审之下，释巴与书面文学资料中有关世界形成、早期西藏史、佛教传播、迎娶文成公主(རྒྱ་བཟའ། 623–680)的内容都颇为相似，甚至有一致的地方。过分聚焦于这些内容出现于口述和书写传统的先后顺序或许会无功而返。我们更应该关注的是藏语口述传统内部以及和书面文学之间的紧密互动。

释巴:融汇口头与书面文学

释巴模糊了口头文学与书面作品之间的边界。前文我们既概括了像“德乌”这样的前佛教时期口述传统的相关元素是如何留存于释巴中,同时也说明了藏族书面文学如何将其内容叙事融入到了释巴中。如此,我们试图为研究藏族口述与书写传统之间的互动提供一个新视角。因为迄今为止,多数研究只关注口述传统如何作为素材库,塑造并激发了藏族书面文学的创作,而没有探究书面文学如何反过来影响口头传统。[97]事实上,口述传统和书面文学的互动并不是一种新的现象,他在藏区以及其他地方由来已久。[98]例如,一些“格萨尔史诗”艺人利用文本和录音作为其学习的材料(དོན་སྒྲུང་།或ཐོས་སྒྲུང་།),[99]以及彝族表演者借助文本来口头传承他们的史诗——《诺苏起源之书》。[100]同样,释巴也将藏族口头与书面文学融合在了一起。

口述传统的活力和书面文学的丰富想象力彼此饶益,使得释巴在不同层面保有活力。例如,在藏族历史叙述中,文成公主和松赞干布的婚礼通常被解读为一个吐蕃被佛教化的象征。在贵德(ཁྲི་ཀ)等其他藏区的婚礼颂辞中,这一结合被描绘为婚姻的典范。[101]但是,“大臣噶尔东赞”这个故事在卓尼的演绎较少关注此婚姻本身或其佛教面向,而是侧重于媒妁之事以及对噶尔东赞(?–667)智慧与勇敢的赞颂。这种可变的解读照亮了一个古老故事的不同棱角。正是这种口述传统和书面文学的互动,使得像释巴这样的藏语口述传统保持其生命力。

释巴的意义

我们可以用多种方式欣赏释巴。释巴是浅显易懂的藏语诗歌,也是包含藏族创世神话、传说、宗教传统、仪式以及当地习俗的文化聚宝盆。通过提及玛卿博拉与奥塘湖等地,释巴反映了藏族地理以及神圣空间的概念,呈现了镌刻在藏区地理景观中的文化宗教知识。通过释巴,我们也能够了解藏族如何吸收天竺和华夏文化。其叙述中,汉地作为占卜之国(སྨད་རྒྱ་ནག)和天竺作为佛法之国(སྟོད་རྒྱ་གར།)经常并列出现。[102]天竺的天文历算(སྐར་རྩིས།)和佛法在释巴中留下了深刻的印记。汉族的五行(ཁམས་ལྔ།)、八卦(སྤར་ཁ་བརྒྱད།)与九宫(སྨེ་བ་དགུ།)构成的推演之术(ནག་རྩིས།),以及占卜大师文成公主和孔子(ལྷ་གོང་ཙེ་འཕྲུལ་གྱི་རྒྱལ་པོ། 公元前551–479)都在释巴中被赞颂。

此外,释巴提供了研究泛喜马拉雅地区共享文化元素的一个切入点。以在藏族仪式与文化中有重要意义的蝙蝠(ཕ་ཝང་།)为例,他被认为拥有九种能力且能够解决各种问题。[103]关于蝙蝠解决危机的叙述不仅出现在释巴

中, 也存在于《念神合集》(གཉན་འབུམ།)这样的藏语文献中。在释巴中, 蝙蝠是寻找被"迪"(བདུད།), 意为"魔"的前佛教时期的神灵, 所囚禁的赤鹏的关键角色。在《念神合集》中, 蝙蝠在祭司们的努力都付诸东流后, 缓和了人与念神(གཉན།)之间的紧张关系, 也是寻找消失的护神(ཕོ་ལྷ།)的一个主要角色。[104]与此相似, 云南的纳西人也认为蝙蝠是解决危机的关键。根据东巴象形文手稿《白蝙蝠寻经记》所载, 在鹰和雀失败后, 蝙蝠最终从女祭司手中得到了经书。[105]通过释巴, 我们可以考察喜马拉雅地区共享的文化要素。

释巴最值得赞叹、最显著的特点, 是其反映了藏族政治宗教历史, 沉淀了藏族文化所历经的巨大变革, 传承并发扬了藏文明, 同时也突显了将不同地域的藏族群体联系在一起的共有文化、信仰、历史和经历。藏文明层层积淀在释巴中, 将其塑造为一个具有斯巴苯、雍仲苯和佛教知识系统的聚合体。具体而言, 以万物有灵为特征的斯巴苯依然保留在释巴中。比如, "迎亲辞"中强调了世界是各种神灵栖居地的信仰。当新郎前来迎娶新娘时, 路途中遇到的"泽"(གཟའ།)、"赞"(བཙན།)和"忒"(ཐེའུ་རང་།)都需要被安抚。"鹏说"中, 鸟状的神灵鹏出生于一个由本愿王叶摩嘉波(ཡེ་སྨོན་རྒྱལ་པོ།)、黑头凡人(སྨོན་མི་དབུ་ནག)和最早的苯教祭祀益辛旺宗(ཡེ་གཤེན་དབང་རྫོགས།)用十三种精华揉捏而成的蛋中。这个蛋对应居住于三界(སྲིད་པ་གསུམ།)的三种神灵(ལྷ། གཉན། ཀླུ།):

甚稀奇之鹏卵兮
由上观之卵何耶
由下观之卵何耶
由前观之卵何耶

由上观卵拉神也
由下观卵念神也
由前观卵鲁神也
甚稀奇之鹏卵矣

这种三界宇宙观是斯巴苯的有力明证。相同的世界观也保存于"龟说"之中。在释巴中, 我们也能够看到从斯巴苯的三元世界观到制度化苯教的二元世界观的转变。[106]在这个二元结构中, 鹏鸟和乌龟神被描绘成了开天辟地者:

皇天之上父祖至
孰者上举苍穹耶
后土之上母祖至
孰者下按坤舆耶

言上举苍穹者兮
上举苍穹大鹏矣
上举苍穹大鹏兮
轻易举升苍穹矣
言下按坤舆者兮
下按坤舆鳌龟矣
下按坤舆鳌龟兮
平稳安镇坤舆矣

随着佛教在高原的传播，佛教世界观渗透到了藏族的文化世界中。佛教与藏族本土信仰相互影响，导致了民间信仰、苯教与佛教的聚合。如学者们所言，这些原本大相径庭的信仰体系有许多活跃交互的地方。[107]释巴明显保有这种特点。以"龟说"为例，首先以民间信仰的世界观为范式，龟的身体部位与三界的三种神灵相契合。之后，佛教元素，如文殊菩萨（འཇམ་དཔལ་དབྱངས།）、方便（ཐབས།）、智慧（ཤེས་རབ།）等等也被纳入到了释巴叙述中。文殊被视为是调伏宇宙之龟的菩萨。他用金箭射中了龟，以火剑将其刺穿，将龟翻转过来后，腹甲则成了世界的基底。[108]

值得一提的是，在雍仲苯传统中，智慧之神喜绕玛伟僧格（ཤེས་རབ་སྨྲ་བའི་སེང་གེ།）幻化为乌龟，成为了世界的基底。[109]在苯教早期文献《多彩十万颂》（ཀུན་འདུས་ཁྲ་བོ། 十三世纪）中，一位名为贡布郭杰（ཀུན་འདུས་གོ་འབྱེད།）的神创造了乌龟作为世界的基底。[110]在所有这些叙述中，包括释巴在内，宇宙之龟被一致认为是世界的底座，而且不同宗教传统的神灵在幻化和调伏乌龟方面扮演了惊人的相似角色。这种相似性体现了藏族不同宗教之间的相互吸纳和融合，反映了藏族对知识系统有意识的整合以及延续。据此，我们可以了解藏族历史是如何展开的，以及释巴是如何作为一种叙述，记录并捕捉了青藏高原上宗教文化的一次次演进。

我们在承认释巴反映了分布在不同地域的藏族社区之间共有的文化和信仰的同时，还需要强调释巴所体现出的藏族文明本土化。这种本土化突显了当地文化的独特性。例如，在释巴中，对父系与家宅世系等概念的本土化通过阿乃日达得到体现。在附近藏族社群中，阿乃日达通常会被置入家宅的经堂中，但是在卓尼人的家中，他拥有一个单独的位置。作为房屋建筑的重要元素，阿乃日达是仪式专家为家庭成员在人生重要时刻做仪式的神圣空间。此外，鹏鸟作为一种对藏族人来说具有重要文化与宗教意义的生灵也有不同的本土化。在卓尼和迭部，人们会将草秆编织的鹏鸟用于山神供养仪式中（དགྲ་ལྷ་མགོན་པོ་བྱ་དང་།）。[111]鹏鸟还融入了藏族人的日常

生活中。卓尼人和嘉绒人分别认为他们的头饰和披肩是以这个神秘的鸟为原型制作的。类似藏文明本土化的例子还有很多。这些本土化反映了每个社群在自己特定的地理和文化背景下与藏族文明的斡旋。故而,像释巴这样的藏语口述传统为我们提供了一个棱镜。透过这个棱角,我们既可以辨识藏文化的同一性,也能欣赏其丰富性和复杂性。

记录、音译、转写、文本数辑与翻译

本书所使用的释巴录音和文本是我们从2015年至2020年在藏语言和藏文化保存较好的洮河河谷中上游收集的。玛尔尼嘉措在2015年开始数字影像记录。随后,他在2016与2017年夏天和阿乃全嘉措与阿乃蒙子斗录制了一些零碎的篇章。大部分的录制工作由完代草在2019年完成。在记录的过程中,我们有幸获得了格日才让、范学勇以及许多寺院僧人和当地历史学家的帮助。他们投入了大量的时间和精力来收集释巴文本,并慷慨地将其收藏与洞见分享给我们。这些口述和文本材料都是本书的素材。

在卓尼,阿乃蒙子斗作为最负盛名的释巴艺人之一,可以完整地唱出大多数篇章。2019年四月,完代草在他的村子里用视频录制了其口述。恰值播种的季节,没有观众,确保了录制不被打扰。他为我们的工作给予了全心全意的支持、巨大的耐心和深切的关怀。在录制时,他始终带着只有自己能看懂、用中文注音的九十页的释巴文本,以应对忘记诗句的情况。年复一年的演唱让他记下了几乎所有诗节,他只会偶尔参考一下文本。由于演唱需要花费大量的时间和精力,鉴于他年逾七旬的身体情况,我们在录完"切玛"之后请他将演唱转为了叙述。

阿乃蒙子斗按照他的情况和经验制定叙述的计划。他决定何处停顿休息,下一步讲述什么内容,以及在每个片段开始和结束后需要解释什么。一个短的片段通常需要十分钟左右来叙述,接着是他的解释,有时候他还会提到他在学习和表演此片段的逸闻趣事。完代草会在这个过程里记笔记,当晚回顾,并于次日开始录制前针对不解之处提问。因此,我们完整录制并转写了阿乃蒙子斗的叙述并将其作为底本使用,以缩写MT在脚注中标示。在录制完成后,完代草邀请阿乃张嘉措,一位杰出的释巴歌者,来听录音。他分享了自己记诵的篇章和表演释巴的经历,并提供了许多未出现在阿乃蒙子斗的叙述中的诗节。我们将其在脚注中标示为ZG。

考虑到释巴演唱中频繁使用口语和俗语——这也是我们在这个研究中希望强调的一个特点,正文将权重给予了口述而非文本。大部分卓尼口语的转写工作由闹久次仁在完代草的协助下完成,同时他负责第一遍校勘。与之前由僧人与当地学者所做的记录工作相比,我们转写释巴时,在遵循藏文书写规范的同时将转写贴近卓尼口语而非标准的安多藏语。例

如, 我们用“ན།”而非“དམ།”表示“或”, 用“ག་རུ།”而非“གང་ན།”表示“哪里”, 用“ཅི་འདྲ།”而非“ཅི་ཙམ།”表示“多少”, 在卓尼口语发音为“ཚི་ཟིག”的“什么”通常写为“ཅི་ཞིག”, 不一而足。此外, 一些常用的中文借词是按音转写为藏文并在尾注中解释了其意思。

尽管以优先本地口语的口头叙述为目标, 我们也罗列了在卓尼收集的相对完整的文本。我们旨在展现释巴在口述与书写传承中从口语、修辞风格到解读的多样性, 而非创造一个包含尽可能多的标准化内容的“主文本”。[112]以此, 我们希望突显并认可那些为保存并多样化释巴而付出努力的人。至2020年, 在当地艺人和学者的无私帮助下, 我们收集到很多手写、油印与印刷的释巴文本。这些文本大致可以分为五类。我们将其藏语名称按原字(未进行拼写的修正)罗列如下:

1. 《释巴合集》是当地最有名的文本。他对卓尼释巴的文本化有巨大而持久的影响。他由卓尼大寺第一百一十三任法台在1890年代编修, 被本寺僧人保存。在本世纪80年代早期, 三位卓尼县的官员油印了此文本。被重印的包括“大臣噶尔东赞”(བློན་པོ་སྟོང་ཆེན།), “鹏说”(ཁྱུང་།), “龟说”(རུས་སྦལ།), “箭”(མདའ།)和“成世说”(འཇིད་རྟེན་ཆགས་གླུ།)。除了标示为CS的“大臣噶尔东赞”, 我们并未见到其他的原始文本。

2. 以藏文草体(དབུ་མེད།)写在传统经页上的版本是我们目前收集到的最早的文本。此文本保存于卓尼大寺第一百一十四任法台多洛苯洛阿旺塔卡的家中, 包括“鹏说”(ཁྱུང་།)、“龟说”(རུས་སྦལ།)和“成世说”(འཇིད་རྟེན་ཆགས་ཚུལ།)。我们被告知多洛苯洛的重孙誊写了这个版本并增加了“大臣噶尔东赞”(བློན་པོ་སྟོང་ཆེན།)、“铁说箭说”(ལྕགས་བཤད་མདའ་བཤད།)以及“须弥山”(རི་རྒྱལ་བོ་རི་རབ།)的篇章。我们只收集到“鹏说”(ཁྱུང་།)、“龟说”(རུས་སྦལ།)和“成世说”(འཇིད་རྟེན་ཆགས་ཚུལ།), 标示其为DP。

3. 格日才让慷慨提供了另一套释巴文本。他们由“切玛与桌子”(ཁྲེ་མར་ཅོག་ཙེ།)和“箭说”(མདའ་ཡི་བཤད་པ།)组成, 都是被一位未知姓名的人编辑或转写。我们以UN标示。另外, 这套文本包含了才让转写或誊写的“箭说”(མདའ་ཡི་གླུ་བཤད་པ།)、拉姆才让转写或誊写的“成世说”(འཇིག་རྟེན་ཆགས་གླུ།)和 “鹏与龟”(ཁྱུང་དང་རུས་སྦལ།), 以及一个未知名艺人或编者的打印的“成世说”(འཇིད་རྟེན་ཆགས་གླུ།)。我们分别用TR, LT和PT标示这些文本。

4. 我们也收集到一套手写本。篇名为“须弥山成世说”(རི་རྒྱལ་བོ་རི་རབ། འཇིག་རྟེན་ཆགས་གླུ།)、“颂辞”(གཏམ།)、“卓尼土司历史”(ཅོ་ནེ་དཔོན་པོའི་ལོ་རྒྱུས།)和“斯巴歌”(སྲིད་པ་ཆགས་གླུ།), 由南卡顿珠抄写, 标

示为ND。此套手写本还包括来自卓尼大寺的“世界之成住坏”(འཇིག་རྟེན་ཆགས་གསུམ།), 标示为CM。

5. 本书参考的最后一个文本是由当地历史学家范学勇和杨士宏编译的《舍巴》。[113]包含“祫麦歌”(ཕྱེ་མར།)、“舍巴歌”(སྲིད་པའི་ཆགས་རབས།)、“创世说”(འཇིག་རྟེན་ཆགས་ལུགས།)、“山王须弥”(རི་རྒྱལ་ལྷུན་པོ།)、“大鹏说”(ཁྱུང་ཆེན་བཤད་པ།)、“乌龟说”(རུས་སྦལ་བཤད་པ།)、“鲁东赞”(ཀློན་པོ་སྣང་ཆེན།)、“箭说”(མདའ་བཤད་པ།)、“卓尼首领史”(ཅོ་ནེ་དཔོན་པོའི་ལོ་རྒྱུས།)和“赞颂词”(གཏམ།)。他们修订了自己收集的文本并按安多藏语进行标准化厘定。我们将其书中的诗节标示为FY。

除了以上这五种文本合集, 我们还搜集到了许多零碎的释巴版本。经过研究, 他们一般与上述五个主要合集相类似, 大多是对洛桑丹增或阿旺塔卡编著本的修订。这些修订本的出现源于当地艺人用已经编著的文本来修改或完善自己的唱本和记录。这些版本相互影响, 导致了各种细微的变化, 值得之后进行更深入的研究。我们认为经过细致的校勘工作, 或许可以追溯到释巴在卓尼传承的轨迹, 并能更好地理解卓尼本地的知识产出和流传。

在正文中, 我们优先口述版本, 在脚注中列出了所有收集到的版本, 但未改动其中的拼写和语法错误。此举的目的是为了不让过多的编辑修改妨碍族群成员以及学者将来使用这些素材进行研究。我们翻译的诗句在脚注中用粗体字标示。大多数翻译的诗句来自口述版本。当文本中有诗句可以完善口述版本、或让其非常顺畅清晰, 我们会翻译此句并在脚注中用粗体字标明。当诗句有遗失或不全的情况, 我们会提供诗句, 使用粗体字并用ED表明编辑的介入。

此书是团队紧密合作的一个产物。玛尔尼嘉措主要负责考证不同文本。他以七字句将释巴翻译为中文, 尽量用文言语气助词押韵。完代草完成了第二轮校堪, 将文本译为英文, 并撰写了所有篇章的引言。她也和玛尔尼嘉措一起合写了本书的导论。在此过程中, 闹九次力贡献了苯教和仪轨方面的专业意见, 玛尔尼嘉措提供了汉藏历史方面的知识, 马克图灵贡献了口述传统记录和保护上的经验, 负责打磨英文并使行文一致。玛尔尼嘉措将导论及各篇引言翻译为中文, 闹九次力则提供了藏文翻译。

为了方便具备多语能力的读者比对查阅和“校读”, 中英文翻译紧跟在释巴原文之后。为贴近藏文原意, 我们避免过于逐字逐句的直译。尽管像108这样的吉数采用了直译, 但恳请读者理解, 艺术性语言是藏语口述传统中的一个重要元素。我们希望篇章引言和尾注可以为读者提供所涉主题的民族志背景与文化知识。为方便英文读者读出藏语术语, 我们使用西

藏和喜马拉雅图书馆(THL)的"标准藏语简化拼音系统"将其语音转换为拉丁字母,并在括号中提供广泛使用的"威利"系统转写。针对一些有常见口语形式的术语,我们没有遵循上述规则,而是使用约定俗成的转写。例如我们使用"毛拉"(molla)而非书面转写的"毛哇"(mol ba)。

本书纲要

此书由八篇组成。第一篇为"鹏说",描述世界与鹏如何诞生,再叙及鹏的外貌、食物、力量、形态等等。接着阐明赤鹏是如何被魔囚禁又被智慧蝙蝠搭救。第二篇为"龟说",通常会和"鹏说"一起演唱。本篇始于叙述龟在海中的生活,接着讲述龟如何被文殊菩萨调伏,最后以描述龟的身体如何代表占卜系统而结尾。第三篇为"成世说",描绘世界的形成与毁灭,以及细说器世间和有情世间的情况。此篇以藏族的起源与历史结尾。

后续的两篇聚焦于对卓尼人而言重要的社会规范和文化事物。第四篇是释巴中最常表演且保存最好的"切玛"。诚如歌词所表,"切玛"是众歌之首,不唱"切玛"则不能唱释巴。此篇详细描述了切玛以及放置切玛的桌子。第五篇为"箭说",阐释制箭的每个步骤,对箭的所有组成部分的象征意义也有解释。

最后三篇突出婚礼元素,通常一起被穿插演唱。第六篇为"大臣噶尔东赞",以对松赞干布、文成公主和大臣噶尔东赞的介绍开始,接着阐明大臣是如何跋涉到大唐,参加迎娶文成公主的竞赛并胜出,随后成功从大唐返回吐蕃。第七篇与第八篇是"送亲辞"与"迎亲辞",分别详述接送新娘的过程。

能够记录并翻译释巴是因为我们站在许多辈的艺人和编者的肩膀上。从古至今,他们向业余爱好者以及致力于释巴的学徒慷慨分享自己的知识和技艺,从而让释巴源远流长。其经验对我们的启示是:释巴生命力的核心在于沟通与合作。沿着他们的足迹,我们期冀此书能将释巴与卓尼人、其他藏族人、以及更广阔的世界连接在一起。

尾注

1 国务院第七次全国人口普查领导小组办公室编,《中国人口普查年鉴》上册（北京:中国统计出版社，2020）。

2 Marnyi Gyatso, 'Home on the Margins: Tsowa Societies of the Choné Kingdom on the Inner Asian Frontier, 1862–1952' (unpublished doctoral thesis, The Chinese University of Hong Kong, 2020), pp. 45-60.

3 སྐལ་ལྡན་རྒྱ་མཚོ། ཡབ་རྗེ་བླ་མ་སྐལ་ལྡན་རྒྱ་མཚོའི་གསུང་འབུམ་བཞུགས་སོ།། པོད་4ཡོད། (ལན་ཀྲུའུ། ཀན་སུའུ་མི་རིགས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། 1999), I（1999), 342;张雨,《边政考》(台北:新文丰出版公司, 1990), j9.2b。

4 范晔,《后汉书》(北京:中华书局，1965），j87.2869-908。

5 刘昫,《旧唐书》(北京:中华书局，1975），j196-197。

6 陈邦瞻,《宋史纪事本末》(北京:中华书局，1977），j41；Bianca Horlemann, 'The Relations of the Eleventh-Century Tsong kha Tribal Confederation to its Neighbour States on the Silk Road', in *Contributions to the Cultural History of Early Tibet*, ed. by Matthew Kapstein and Brandon Dotson (Leiden: Brill, 2007), pp. 79-101; 马端临,《文献通考》(北京:中华书局，1986），j335; 脱脱,《宋史》(北京:中华书局，1977），j492。

7 宋濂,《元史》(北京:中华书局，1976），j121-123。

8 《明实录》(台北:历史语言研究所，1962）, 太宗，j196.1b-2a;张廷玉,《明史》(北京:中华书局，1974），j330。关于明代边防工事, 见Marnyi Gyatso, 'The Ming, Tibetan and Mongol Interactions in Shaping the Ming Fortification, Multicultural Society and Natural Landscape in Mdo smad, 1368-1644', *Revue d'Etudes Tibétaines*, 55 (2020), 351-84；Marnyi Gyatso, 'A Rosary of the Wish- Fulfilling Jewels: The Co ne Kingdom on the Tibetan, Chinese, Mongolian, and Manchu Frontiers from the Fifteenth to the Eighteenth Century' (unpublished manuscript, June 1, 2022);张雨,《边政考》，j3-4。

9 Marnyi Gyatso, 'Home on the Margins', pp. 43-99.

10 张彦笃,《洮州厅志》(台北:成文出版社有限公司，1970），p. 842;赵尔巽,《清史稿》(北京:中华书局，1977），j517。

11 Christopher Beckwith, 'The Tibetans in the Ordos and North China: Considerations on the Role of the Tibetan Empire in World History', in *The Tibetan History Reader*, ed. by Gray Tuttle and Kurtis R. Schaeffer (New York: Columbia University Press, 2013), pp. 133-41 (pp. 136-37).

12 何为苯教以及其准确的构成存在广泛的争议。本书对苯教采取了一个兼容并包的理解。除了制度化的苯教，即从十世纪起开始比类佛教的雍仲苯(གཡུང་དྲུང་བོན།)，我们认为万物有灵论的斯巴苯也属于苯教的范畴。Tucci 和Stein分别使用"民间信仰"或"无名宗教"来指代斯巴苯。对于苯教的不同意涵，参见阿旺嘉措，'试论司巴苯教的基本含义及形式特征'，《西藏大学学报》，28.1（2013），7-12；Helmut Hoffmann, *The Religions of Tibet*, trans. by Edward Fitzgerald (George Allen & Unwin Ltd, 1961), pp. 13-27, 84-110；Per Kværne, *The Bon Religion of Tibet* (Boston: Shambhala, 1995), pp. 9-10；Geoffrey Samuel, *Civilized Shamans: Buddhism in Tibetan Societies* (Washington and London: Smithsonian Institution Press, 1993), pp. 10-13；才让太，'藏文手抄本苯教文献的发现及其当代文化价值'，《中国藏学》，2（2021），188-95。

13 Luciano Petech, 'Tibetan Relations with Sung China and with the Mongols', in *China Among Equals: The Middle Kingdom and Its Neighbors, 10th–14th Centuries*, ed. by Morris Rossabi (Berkeley: University of California Press, 1983), pp. 173-203; Tsepon Wangchuk Deden Shakabpa, *One Hundred Thousand Moons: An Advanced Political History of Tibet*, trans. by Derek F. Maher (Boston: Brill, 2010), pp. 177-96.

14 吉塘(ཀྱི་ཐང་། 青唐)也用来指代宗喀。李焘，《续资治通鉴长编》(北京：国家图书馆，1792年)，j265， j398, j404, j520；宋濂，《元史》，j39, j43, j121, j123；脱脱，《金史》(北京：中华书局，1975)，j26, j79, j80, j91, j95, j98, j103, j113；脱脱，《宋史》，j42, j326。

15 Tsutomu Iwasaki, 'The Tibetan Tribes of Ho-hsi and Buddhism During the Northern Sung Period', *Acta Asiatica*, 64 (1993), 17-37.

16 脱脱，《金史》，j26.654.。

17 བྲག་དགོན་པ་དཀོན་མཆོག་བསྟན་པ་རབ་རྒྱས། མདོ་སྨད་ཆོས་འབྱུང་། (ལན་ཀྲུ། ཀན་སུའུ་མི་རིགས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། 1982), p. 666。"卓尼五部"这一术语可能是在卓尼土司将当地的萨迦寺院变为藏族历史上一个重要的地理标志之后，才被创造出来用以指代洮河河谷的联盟。

18 བྲག་དགོན་པ་དཀོན་མཆོག་བསྟན་པ་རབ་རྒྱས། མདོ་སྨད་ཆོས་འབྱུང་། pp. 646-66。

19 Karl-Heinz Everding, 'The Mongol States and Their Struggle for Dominance over Tibet in the 13th Century', in *Tibet, Past and Present*, ed. by Henk Blezer (Leiden: Brill, 2002), pp. 109-28; Luciano Petech, *Central Tibet and the Mongols: The Yüan—Sa-skya Period of Tibetan History* (Rome: Istituto Italiano per il Medio ed Estremo Oriente, 1990), pp. 8-9; Turrell V. Wylie, 'The First Mongol Conquest of Tibet Reinterpreted', *Harvard Journal of Asiatic Studies* 37.1 (1997), 103-33.

20 洛桑丹珠和婆巴次仁,《安多古刹禅定寺》(兰州:甘肃民族出版社, 1995), p. 7;沙迦室哩,《金刚乘起信庄严宝鬘西天佛子源流录》,安宁译(1448年,转写于1829年),第二品;宋濂,《元史》, j202.4517-19。

21 Elliot Sperling, 'Notes on the Early History of Gro-tshang Rdo-rje-'chang and Its Relations with the Ming Court', *Lungta*, 14 (2001), 77-87.

22 འཇམ་དབྱངས་འཇིགས་མེད་དབང་པོ། ཅོ་ནེ་བསྟན་འགྱུར་གྱི་དཀར་ཆག་ཡིད་བཞིན་ནོར་བུའི་ཕྲེང་བ། (New Delhi: Ngawang Gelek Demo, 1971), pp. 378-81。

23 མགོན་པོ་དབང་རྒྱལ། ཅོ་ནེ་ས་སྐྱོང་གི་ལོ་རྒྱུས་ཀླུ་ཆུ་སྔོན་མོའི་གྲེར་དབྱངས། (ལན་ཀྲུ། ཀན་སུའུ་མི་རིགས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། 1997), pp. 27-8;ཚེ་རིང་དོན་གྲུབ། མདོ་སྨད་ཅོ་ནེའི་ལོ་རྒྱུས་ས་གཞི་སྐྱོང་བའི་རྒྱན། (པེ་ཅིང་། ཀྲུང་གོ་རྩོམ་རིག་སྒྱུ་རྩལ་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། 2016);卓尼、美武(དམེ་བོ།)和佐盖的藏族口述历史认为,些地与敖地在安多南部的一次战争中被击败,被迫离开。

24 བྲག་དགོན་པ་དཀོན་མཆོག་བསྟན་པ་རབ་རྒྱས། མདོ་སྨད་ཆོས་འབྱུང་། pp. 643, 646-47;འཇམ་དབྱངས་འཇིགས་མེད་དབང་པོ། ཅོ་ནེ་བསྟན་འགྱུར་གྱི་དཀར་ཆག་ཡིད་བཞིན་ནོར་བུའི་ཕྲེང་བ། pp. 382-83。

25 对仁钦隆布巴在卓尼大寺所修建的密集金刚佛殿(གསང་འདུས་ལྷ་ཁང་།)的描写可以帮助我们了解这次改革的结果:"大殿内部供养着萨迦法王(ས་སྐྱ་ཁྲི་འཛིན།)、宗喀巴大师和他两位弟子的塑像"。格鲁派教义似乎只在小范围传授。见洛桑丹珠和婆巴次仁,《安多古刹禅定寺》, p. 174。

26 བྲག་དགོན་པ་དཀོན་མཆོག་བསྟན་པ་རབ་རྒྱས། མདོ་སྨད་ཆོས་འབྱུང་། pp. 625-26。

27 洛桑丹珠和婆巴次仁,《安多古刹禅定寺》, pp. 40-50, 65-66, 79, 166-67。

28 卓尼有十座区域性大寺(དགོན་ཆེན།),五十五座社区寺院(དགོན་པ།)以及超过一百座庙宇(ལྷ་ཁང་།)和静修院(རི་ཁྲོད།)。见洛桑丹珠和婆巴次仁,《安多古刹禅定寺》, pp. 228-42。

29 显宗和密宗是佛教的两种教法。显宗关注大乘经典和相关法门。密宗也叫怛特罗,研究的是密续经典和法门。有关藏族寺院中显密学习的更多内容,见Georges Dreyfus, *The Sound of Two Hands Clapping* (Berkeley: University of California Press, 2003), pp. 18-20, 111-20。

30 采访,卓尼大寺, 2015年1月3日。

31 Marnyi Gyatso, 'Home on the Margins', chapter 2-4.

32 《卓尼县志》,卓尼县志编纂委员会编(兰州:甘肃民族出版社, 2020), p. 672;《临潭县志》,临潭县志编纂委员会编(兰州:甘肃人民出版社, 2008), p. 93

33 一些族群成员认为，对卓尼人而言的传统贸易中心，即临潭，将山上人与河沿人分开。

34 Marnyi Gyatso, 'The Legacy of Bla ma dkar po: An Unsettled Dispute between Chone and Labrang on the Inner Asian Frontier', *Waxing Moon: Journal for Tibetan and Himalayan Studies*, 1 (2021), 16-56 (pp. 25-26).

35 Marnyi Gyatso, 'Home on the Margins', chapter 2.

36 卓尼最重要的节日包括农历一月初三至十六的木兰法会（སྨོན་ལམ་ཆེན་པོ།），五月初一至初七的五月玛尼会（ལྔ་པའི་མ་ཧི།），六月里持续七天的转法轮节（ཆོས་བཞི་ཆོས་འཁོར་དུས་ཆེན།），九月初七至二十二的弥勒法会（བྱམས་སྨོན།），十月二十四至二十八的燃灯节（ལྔ་མཆོད་ཆེན་པོ།），以及曾经在六月和十月各举办的十天的集市。

37 Lama Jabb, 'The Wandering Voice of Tibet: Life and Songs of Dubhe', *Life Writing*, 17.3 (2020), 387-409 (p. 392).

38 Timothy Thurston, 'An Introduction to Tibetan sa bstod speeches in A mdo', *Asian Ethnology*, 71.1 (2012), 49-73 (p. 55).

39 བཀྲ་ཤིས་དོན་འགྲུབ། གེ་སར་སྒྲུང་གི་གླུ་ཚིག་ལས་བཤད་པའི་སྐོར་གྱི་ཞིབ་འཇུག། (ནུབ་བྱང་མི་རིགས་སློབ་གྲྭ་ཆེན་མོའི་ཞིབ་འཇུག་སློབ་མའི་མཐར་ཕྱིན་དཔྱད་རྩོམ། 2018); དོན་གྲུབ་རྒྱལ། མདོ་སྨད་མཚོ་ལྷོ་ཡུལ་དུ་དར་ཁྱབ་ཆེ་བའི་བཤད་པའི་སྐོར་ལ་རགས་ཙམ་དཔྱད་པ། (བོད་ལྗོངས་སློབ་གྲྭ་ཆེན་མོའི་ཞིབ་འཇུག་སློབ་མའི་མཐར་ཕྱིན་དཔྱད་རྩོམ། 2012) p. 6; རྣམ་རྒྱལ་རིག་འཛིན། ཨ་མདོའི་ངག་རྩོམ་ལས་བཤད་པའི་ཁྱད་ཆོས་ལ་དཔྱད་པ། (མཚོ་སྔོན་དགེ་ཐོན་སློབ་གྲྭ་ཆེན་མོའི་ཞིབ་འཇུག་སློབ་མའི་མཐར་ཕྱིན་དཔྱད་རྩོམ། 2013) p. 1.

40 བཤད་པ། ཆབ་འགག་རྡོ་རྗེ་ཚེ་རིང་གིས་རྩོམ་སྒྲིག་བྱས། (ལན་ཀྲུ། ཀན་སུའུ་མི་རིགས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། 2006), p. 1.

41 དོན་གྲུབ་རྒྱལ། མདོ་སྨད་མཚོ་ལྷོ་ཡུལ་དུ་དར་ཁྱབ་ཆེ་བའི་བཤད་པའི་སྐོར་ལ་རགས་ཙམ་དཔྱད་པ།, p. 15.

42 བཤད་པ། pp. 28-44.

43 不同政府部门的材料对何时将释巴列入州级非物质文化遗产各执一词。本书以负责释巴保护和表演的本地旅游局提供的日期为准。

44 Bendi Tso, 'Opportunities and Challenges in Preserving and Revitalizing the Tibetan Oral Literature Shépa in Chone', *Book 2.0*, 9.1-2 (2019), 7-18.

45 Amy Mountcastle, 'Safeguarding Intangible Cultural Heritage and the Inevitability of Loss: a Tibetan Example', *Studia Ethnologica Croatica*, 22.1 (2010), 339-59; Timothy Thurston, 'The Tibetan Gesar Epic beyond Its Bards: An Ecosystem of Genres on the Roof of the World', *Journal of American*

Folklore, 132.524 (2019), 115-36 (p. 117); Timothy Thurston, 'Assessing the Sustainability of the Gesar Epic in Northwest China, Thoughts from Yul shul (Yushu) Tibetan Autonomous Prefecture', *Cultural Analysis*, 17.2 (2020), 1-23.

46 Rachel C. Fleming, 'Resisting Cultural Standardization: Comhaltas Ceoltóirí Éireann and the Revitalization of Traditional Music in Ireland', *Journal of Folklore Research*, 41.2-3 (2004), 227-57; Ahmed Skounti, 'The Authentic Illusion: Humanity's Intangible Cultural Heritage, the Moroccan Experience', in *Intangible Heritage*, ed. by Laurajane Smith and Natsuko Akagawa (London and New York: Routledge, 2009), pp. 74-92.

47 Andrew Martindale, Sara Shneiderman and Mark Turin, 'Time, Oral Tradition and Technology', *Memory*, ed. by Philippe Tortell, Mark Turin and Margot Young (Vancouver: Peter Wall Institute for Advanced Studies, 2018), pp. 197-206; Mark Turin, 'Orality and Technology, or the Bit and the Byte: The Work of the World Oral Literature Project', *Oral Tradition*, 28.2 (2013), 173-86.

48 Skounti, 'The Authentic Illusion: Humanity's Intangible Cultural Heritage, the Moroccan Experience', p. 78.

49 Samten Gyaltsen Karmay, *The Arrow and The Spindle*, 3 vols (Kathmandu: Mandala Book Point, 1997-2014), I (1997), 150.

50 བུ་ཆེ་བ་དགའ་ལྡན་གསེར་ཁྲིར་བཞུགས། བུ་གཉིས་པ་རྒྱ་ནག་རྒྱལ་པོར་བཞུགས། བུ་གསུམ་པས་ས་ལ་སྦྲ་གུར་ཕུབ།

51 Hildegard Diemberger, 'Blood, Sperm, Soul and the Mountain: Gender Relations, Kinship and Cosmovision among the Khumbo (N.E. Nepal)', in *Gendered Anthropology*, ed. by Teresa del Valle (London: Routledge, 1993), pp. 88-127; Nancy Levine, 'The Theory of Rü: Kinship, Descent and Status in a Tibetan Society', in *Asian Highland Societies in Anthropological Perspective*, ed. by Christoph von Fürer-Haimendorf (New Delhi: Sterling Publishers, 1981), pp. 52-78.

52 José I. Cabezón and Roger R. Jackson, 'Editors' Introduction', in *Tibetan Literature: Studies in Genre*, ed. by José I. Cabezón and Roger R. Jackson (New York: Snow Lion, 1996), pp. 11-37.

53 Lauran R. Hartley and Patricia Schiaffini-Vedani, 'Introduction', in *Modern Tibetan Literature and Social Change*, ed. by Lauran R. Hartley and Patricia Schiaffini-Vedani (Durham and London: Duke University Press, 2008), pp. xiii-xxxviii (pp. xvii-xviii); Lama Jabb, *Oral and Literary Continuities*

in Modern Tibetan Literature: The Inescapable Nation (Lanham: Lexington Books, 2015).

54 Alexandru Anton-Luca, ‘glu and la ye in Amdo: An Introduction to Contemporary Tibetan Folk Songs’, in *Amdo Tibetans in Transition: Society and Culture in the post-Mao Era*, ed. by Toni Huber (Leiden: Brill, 2002), pp. 173-96 (pp. 178-79); Roger R. Jackson, ‘“Poetry” in Tibet: *Glu, mGur, sNyan ngag* and “Songs of Experience”’, in *Tibetan Literature: Studies in Genre*, ed. by José I. Cabezón and Roger R. Jackson (New York: Snow Lion, 1996), pp. 368-92 (p. 369); Anna Morcom, ‘Landscape, Urbanization, and Capitalist Modernity: Exploring the “Great Transformation” of Tibet through its Songs’, *Yearbook for Traditional Music*, 47 (2015), 161-89 (p. 164).

55 对于古印度诗歌对藏族文学的影响，见Leonard W. J. van der Kuijp, ‘Tibetan Belles-Lettres: The Influence of Dandin and Ksemendra’, in *Tibetan Literature: Studies in Genre*, ed. by José I. Cabezón and Roger R. Jackson (New York: Snow Lion, 1996), pp. 393-410 (pp. 395-400).

56 王尧和陈践编译,《敦煌古藏文文献探索集》(上海:上海古籍出版社, 2008), p. 38; Jackson, ‘“Poetry” in Tibet: *Glu, mGur, sNyan ngag* and “Songs of Experience”’, pp. 368-92 (p. 371); Rolf A. Stein, *Tibetan Civilization* (London: Faber and Faber LTD, 1972), pp. 252-53。

57 “歌”(མགུར།)原先是“录”(གླུ།)，即“歌谣”的敬词。如《吐蕃赞普传记》所示，与大臣所唱的录相比，赞普和皇室成员所唱的歌使用敬词。后来，从十世纪开始的佛教后弘期，以及将歌与著名瑜伽士、诗人米拉日巴紧密联系在一起的十一世纪，歌一词逐渐用于指代道歌。道歌继承了录的内在，以简单日常的语言和自由的韵律为特点。有关道歌的定义与特点，详见Tsangnyön Heruka, *The Life of Milarepa*, trans. by Andrew Quintman (London: Penguin Books, 2010), pp. xxx-xxxi；Lama Jabb, *Oral and Literary Continuities in Modern Tibetan Literature: The Inescapable Nation*, pp. 5-10；Victoria Sujata, *Tibetan Songs of Realization: Echoes from a Seventeenth-Century Scholar and Siddha in Amdo* (Leiden and Boston: Brill, 2005), pp. 77-85。

58 Per K. Sørensen, *Divinity Secularized*: *An Inquiry into the Nature and Form of the Songs Ascribed to the Sixth Dalai Lama* (WIEN, 1990), p. 13.

59 Solomon G. Fitzherbert, ‘The Tibetan Gesar Epic as Oral Literature’, in *Contemporary Visions in Tibetan Studies: Proceedings of The First International Seminar of Young Tibetologist*, ed. by Brandon Dotson and others (Chicago: Serindia Publications, 2009), pp. 171-96; Zhambei Gyaltsho, ‘*Bab Sgrung*: Tibetan Epic Singers’, *Oral Tradition*, 16.2 (2001), 280-93.

60 Thurston, ‘An Introduction to Tibetan sa bstod speeches in A mdo’, pp. 49-73.

61 Tsangnyön Heruka, *The Hundred Thousand Songs of Milarepa: A New Translation*, trans. by Christopher Stagg (Boulder: Shambhala Publications, 2017); Sujata, *Tibetan Songs of Realization: Echoes from a Seventeenth-Century Scholar and Siddha in Amdo*.

62 Morcom, 'Landscape, Urbanization, and Capitalist Modernity: Exploring the "Great Transformation" of Tibet through its Songs', pp. 168-70; Charles Ramble, 'Gaining Ground: Representations of Territory in Bon and Tibetan Popular Tradition', *The Tibet Journal*, 20.1 (1995), 83-124 (pp. 85-87).

63 Morcom, 'Landscape, Urbanization, and Capitalist Modernity: Exploring the "Great Transformation" of Tibet through its Songs', pp. 166-67.

64 许多藏族口述传统都采用问答式。其中，安多地区以辩论、讽刺或戏弄对方为目的的"辩歌"(གླུ་འཐབ།或གླུ་ཤགས།)已被较充分地研究。例见Anton-Luca, *'glu* and *la ye* in Amdo: An Introduction to Contemporary Tibetan Folk Songs', p. 185; གླུ་ཤགས་སྲིད་པའི་དར་ལྕེ། བཀྲ་པོས་རྩོམ་སྒྲིག་བྱས། (ཟི་ལིང་། མཚོ་སྔོན་མི་རིགས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། 1997); འཕགས་མོ་སྐྱིད། མདོ་སྨད་མཚོ་ལྷོ་ཡུལ་གྱི་གླུ་ཤགས་ལ་རགས་ཙམ་དཔྱད་པ། (བོད་ལྗོངས་སློབ་གྲྭ་ཆེན་མོའི་ཞིབ་འཇུག་སློབ་མའི་མཐར་ཕྱིན་དཔྱད་རྩོམ། 2013), pp. 6-13; Per K. Sørensen, *Divinity Secularized*: *An Inquiry into the Nature and Form of the Songs Ascribed to the Sixth Dalai Lama*, p. 18; Timothy Thurston, '"Careful Village's Grassland Dispute": An A mdo Dialect Tibetan Crosstalk Performance by Sman bla skyab', *CHINOPERL*, 32.2 (2013), 156-81 (p. 157)。

65 དོན་གྲུབ་རྒྱལ། མདོ་སྨད་མཚོ་ལྷོ་ཡུལ་དུ་དར་ཁྱབ་ཆེ་བའི་བཤད་པའི་སྐོར་ལ་རགས་ཙམ་དཔྱད་པ། p. 15.

66 Stein, *Tibetan Civilization*, pp. 195-96.

67 དོན་གྲུབ་རྒྱལ། མདོ་སྨད་མཚོ་ལྷོ་ཡུལ་དུ་དར་ཁྱབ་ཆེ་བའི་བཤད་པའི་སྐོར་ལ་རགས་ཙམ་དཔྱད་པ། pp. 11-13; Giuseppe Tucci, *The Religions of Tibet*, trans. by Geoffrey Samuel (London and Henley: Routledge & Kegan Paul, 1980), pp. 232, 238; Stein, *Tibetan Civilization*, pp. 191-92.

68 Stein, *Tibetan Civilization*, pp. 192, 195.

69 མི་ཆོས་རྩ་བ་རྣམ་པ་དགུ།། སེང་གེའི་ཁོག་པ་དཔེར་བཞག་སྟེ།། རྐང་གཡས་སྲིད་པའི་ཆགས་ལུགས་གླེང་།། གཡོན་པ་སྐྱེ་འགྲོའི་བྱུང་ཚུལ་གླེང་།། ཚང་ར་འཛམ་གླིང་ས་བཅད་གླེང་།། ལག་གཡས་རྗེ་ཡི་གདུང་རབས་གླེང་།། གཡོན་པ་འབངས་ཀྱི་མི་རབས་གླེང་།། གུང་མོ་བསྟན་པའི་ཆགས་ལུགས་གླེང་།། མཇིང་པ་རྗེ་ནམ་མི་སྡེ་གླེང་།། མགོ་བོ་ཕ་མའི་ཚེ་རིགས་གླེང་།། མཇུག་མ་མཚོན་བྱེད་དགའ་བའི་གླུ།། ཨོ་རྒྱན་གླིང་པ། བཀའ་ཐང་སྡེ་ལྔ། (པེ་ཅིན། མི་རིགས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། 1986), p. 469; Stein, *Tibetan Civilization*, p. 193; David P. Jackson, *The Mollas of Mustang: Historical,*

Religious and Oratorical Traditions of the Nepalese-Tibetan Borderland (Library of Tibetan Works & Archives, 1984), p. 84.

70 阿旺嘉措，“民间苯教祭祀者‘莱坞’的经书内涵及其文化特征”,《西藏大学学报》，29.1 （2014），115-20;吉西次力，“安多迭部地区民间口述经文《司巴拖亦》初探”,《民族史研究》, 苍铭编(北京：中央民族大学出版社，2018)，pp. 128-40。

71 འགྲུ་བརྩོན་ལེགས་བཤད་རྒྱ་མཚོ། ཞེ་བོའི་དམངས་ཁྲོད་དག་རྒྱུན་རྩོམ་རིག་ཕྱོགས་བསྡུས། (ལན་ཀྲུ། ཀན་སུའུ་མི་རིགས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། 2017).

72 Jackson, *The Mollas of Mustang: Historical, Religious and Oratorical Traditions of the Nepalese-Tibetan Borderland*, pp. 36-41.

73 Barbara N. Aziz, ‘On Translating Oral tradition: Ceremonial Wedding Poetry from Dingri’, in *Soundings in Tibetan Civilization*, ed. by Barbara N. Aziz and Matthew Kapstein (New Delhi: Manohar, 1985), pp. 115-32.

74 Jackson, *The Mollas of Mustang: Historical, Religious and Oratorical Traditions of the Nepalese-Tibetan Borderland*, pp. 81-83.

75 Aziz, ‘On Translating Oral tradition: Ceremonial Wedding Poetry from Dingri’, p. 118.

76 Stein, *Tibetan Civilization*, pp. 196-98.

77 在1950年代民族识别时, 人口约为17000的白马人被认定为藏族(བོད་རིགས།), 然而关于他们藏族身份的争议延续至今。1973年, 白马族群提交了请求重新鉴别其民族的报告。1986年, 中央政府决定维持之前对白马人是藏族的民族识别决定。有关细节见四川民族研究所,《白马藏人族属问题讨论集》(成都：四川民族研究所, 1980)；平武县白马人族属研究会,《白马人族属研究文集》(平武县白马人族属研究会, 1987)。

78 王万平和班旭东，“白马藏人古歌调查报告”,《西北民族大学学报》，4 （2015），142-50;宗喀漾正岗布和王万平，“白马藏人古歌‘gLu’与斯巴苯教”,《西藏大学学报》，3（2016），8-15。

79 王万平和班旭东，“白马藏人古歌调查报告”， pp. 142-50;宗喀漾正岗布和王万平，“白马藏人古歌‘gLu’与斯巴苯教”， pp. 8-15。

80 འགྲུ་བརྩོན་ལེགས་བཤད་རྒྱ་མཚོ། ཞེ་བོའི་དམངས་ཁྲོད་དག་རྒྱུན་རྩོམ་རིག་ཕྱོགས་བསྡུས། p. 160.

81 与青藏高原上各社群的口述记录一致, 书面文献也表明, 把录理解为百科全书式的知识体系, 而非简单的民歌, 将更有裨益。例如, 在《如意释藻》第十二章中, 录被理解为知识系统。此章也提供了对录最全面的分类, 包括天竺的“法歌”(ཆོས་གླུ།), 中原的“卜歌”(རྩིས་གླུ།), 象雄的“苯歌”(བོན་གླུ།), 阿里的“藏歌”(མངའ་རིས་བོད་ཀྱི་གླུ།)及其各自的表演规则。见Don dam smra ba’i seng ge,

A 15th Century Tibetan Compendium of Knowledge (*Bshad mdzod yid bzhin nor bu*) with an introduction by E. Gene Smith, ed. by Lokesh Chandra (New Delhi: Jayyed Press, 1969), pp. 522-27。

82 Jackson, *The Mollas of Mustang: Historical, Religious and Oratorical Traditions of the Nepalese-Tibetan Borderland*, pp. 23-24.

83 Ellis Gene Smith, 'Introduction', in *A 15th Century Tibetan Compendium of Knowledge*, p. 6.

84 与为学僧撰写的《智者启蒙》那种学者气浓厚且精细的写作风格不同, 八思巴以简明扼要的风格给其虔诚的施主撰写了《彰所知论》。他写此书可能是受到了宋代为皇帝与皇子编写类书的传统的影响。

85 早在九世纪, 胜友已将《俱舍论》的部分内容翻译成了藏文。十三世纪祁嘉贝央为世亲《俱舍论》所作的藏语论疏被认为是最全面的。《俱舍论》完整的英文翻译见*Abhidharmakośa-Bhāṣya of Vasubandhu: The Treasury of the Abhidharma and Its* (*Auto*) *Commentary*, ed. and trans. into English by Gelong L. Sangpo, 4 vols (Delhi: Motilal Banarsidass Publishers Private Limited, 2012); The Ninth Karmapa Wangchuk Dorje, *Jewels from the Treasury*, trans. by David Karma Choephel (New York: KTD Publications, 2012)。

86 Rupert Gethin, *The Foundations of Buddhism* (Oxford: Oxford University Press, 1998), pp. 207-09; Noa Ronkin, 'Abhidharma', *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, (2018). https://plato.stanford.edu/archives/sum2018/entries/abhidharma/.

87 有关佛教三藏(སྡེ་སྣོད་གསུམ།), 见Chögyam Trungpa, *Glimpses of Abhidharma: From a Seminar on Buddhist Psychology* (Boulder: Prajñā Press, 1975), p. 2。

88 Gethin, *The Foundations of Buddhism*, pp. 56, 206.

89 Dreyfus, *The Sound of Two Hands Clapping*, pp. 113-18.

90 འགྲོ་མགོན་ཆོས་རྒྱལ་འཕགས་པ། ཤེས་བྱ་རབ་གསལ། ས་སྐྱ་བཀའ་འབུམ། པོད་15ཡོད། (Sachen International, 2006), XIII (2006), p. 2a; ཆོས་མངོན་པའི་མཛོད་ཀྱི་ཚིག་ལེའུར་བྱས་པ་སོགས། (BDRC: MW1NLM864, n.d.), pp. 30b-1a.

91 Khedrup Norsang Gyatso, *Ornament of Stainless Light: An Exposition of the Kalachakra Tantra*, trans. by Gavin Kilty (Boston: Wisdom Publications, 2004), pp. 2-3.

92 洛桑丹珠和婆巴次仁,《安多古刹禅定寺》, pp. 47-48。

93 有关阿毗达磨和时轮金刚传统中世界观的异同, 见Vesna Wallace, *The Inner Kalacakratantra: A Buddhist Tantric view of the Individual* (Oxford: Oxford University Press, 2001), pp. 66-76。

94 Ellis Gene Smith, 'Introduction', in *A 15th Century Tibetan Compendium of Knowledge*, p. 5-6.

95 གྲགས་པ་བཤད་སྒྲུབ།   ལོ་དང་སྤྲར་སྙེའི་རེའུ་མིག་གི་གི་སྐོར་དང་རྩིས་ཀྱི་ལྡེ་མིག་གི་སྐོར་དོན་བསྡུས་པ་བཞུགས་སོ།། ཙོ་ནེ་གྲགས་པ་བཤད་སྒྲུབ་ཀྱི་གསུང་འབུམ། པོད་18ཡོད། (པེ་ཅིང། ཀྲུང་གོའི་བོད་རིག་པ་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་།), XVII (2009), p. 393.

96 我们注意到由拉姆才让转写的释巴诗节和已经出版的བོད་ཀྱི་དམངས་ཁྲོད་ངག་རྒྱུན་རིག་གནས་དཔེ་ཚོགས། འབྲུག་ཐར་དང་ངག་དབང་རྒྱ་མཚོས་བསྒྲིགས། པོད་60ཡོད། (ལན་ཀྲུ། ཀན་སུའུ་རིག་གནས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། 2015) , V, VI, VII, VIII (2015)一致。

97 Cabezón and Jackson, 'Editors' Introduction', p. 14; Lama Jabb, *Oral and Literary Continuities in Modern Tibetan Literature: The Inescapable Nation*, pp. 17-20.

98 Turin, 'Orality and Technology, or the Bit and the Byte: The Work of the World Oral Literature Project', 173-86.

99 Fitzherbert, 'The Tibetan Gesar Epic as Oral Literature', pp. 179-85; Thurston, 'Assessing the Sustainability of the Gesar Epic in Northwest China, Thoughts from Yul shul (Yushu) Tibetan Autonomous Prefecture', p. 4.

100 Mark Bender, Aku Wuwu and Jjivot Zopqu, *The Nuosu Book of Origins* (Seattle: University of Washington Press, 2019), p. xi.

101 Timothy Thurston, 'An Examination of the Poetics of Tibetan Secular Oratory: An A mdo Tibetan Wedding Speech', *Oral Tradition*, 33.1 (2019): 23-50.

102 Stein, *Tibetan Civilization*, pp. 43-44.

103 Charles Ramble, 'Real and Imaginary Tibetan Chimeras and Their Special Powers', *Mongolo-Tibetica Pragensia*, 7.2 (2014), 13-33 (pp. 15-20).

104 Daniel Berounský, 'Bird Offerings in the Old Tibetan Myths of the Nyen Collection (*Gnyan 'bum*)', *Archiv orientální*, 84.3 (2016), 527-59 (pp. 539-40).

105 傅懋勣,《纳西族图画文字白蝙蝠取经记研究》(北京:商务印书馆，2012)。

106 阿旺嘉措和唐茜，“司巴苯教的宇宙观初步探讨”, 青藏高原论坛，1.1 (2015), 1-3。

107 Geoffrey Samuel, *Civilized Shamans: Buddhism in Tibetan Societies*.

108 Philippe Cornu, *Tibetan Astrology*, trans. by Hamish Gregor (Boston and London: Shambhala Publications, 1997), pp. 30-31.

109 Charles Ramble, 'The Assimilation of Astrology in the Tibetan Bon Religion', *Extrême-Orient Extrême-Occident*, 35 (2013), 199-232 (pp. 212-13).

110 Ramble, 'The Assimilation of Astrology in the Tibetan Bon Religion', p. 214.

111 桑吉卓玛，“民间苯教文献‘夏当’初探”,《西藏大学学报》，2 (2022)，38-45。

112 关于对“主文本”的批判讨论, 见Mark Bender, 'Co-creations, Master Texts, and Monuments: Long Narrative Poems of Ethnic Minority Groups in China', *Journal of Chinese Oral and Performing Literature*, 38.2 (2019), 65-90.

113 范学勇和杨士宏,《卓尼藏族创世史诗舍巴》(北京：民族出版社，2017)。